

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Навчальний посібник

видання 2-ге, перероблене та доповнене

**Харків
2018**

Міжнародні організації : навчальний посібник [Електронний ресурс] / укладачі: Т.В. Андросова, О.В. Кот, В.О. Козуб; вид. 2-ге, перероб. та доп. – Електрон. дані. – Х. : ХДУХТ, 2018. – 235 с.

Укладачі: Т.В. Андросова, О.В. Кот, В.О. Козуб

Рецензенти: д-р екон. наук, проф. Т.С. Пічугіна;
д-р екон. наук, проф. Т.В. Шталь

Кафедра міжнародної економіки

Схвалено навчально-методичною комісією економічного факультету
ХДУХТ

Протокол від «30» листопада 2017 року № 2

Схвалено вченою радою ХДУХТ

Протокол від «28» грудня 2017 року № 6

Схвалено редакційно-видавничою радою ХДУХТ

Протокол від «27» грудня 2017 року № 7

© Андросова Т.В., Кот О.В.,
Козуб В.О., 2018

© Харківський державний університет
харчування та торгівлі, 2018

ВСТУП

Процес глобалізації світової економіки охоплює практично всі сфери економічної діяльності та створює умови для формування наднаціональних структур регулювання міжнародних економічних відносин. Дієвим інструментом такого регулювання є міжнародні організації, які відіграють дедалі зростаючу роль у системі координації економічного співробітництва країн світу. В міжнародні економічні організації, як інституційні одиниці міжнародної економічної системи, об'єднуються практично все держави світу. Переважна частина державного суверенітету країн перерозподіляється між локальними, регіональними і глобальними регулюючими інституціями.

За умов активного інтегрування України у світову систему господарювання особливої актуальності набуває необхідність вивчення практичної діяльності України в міжнародних організаціях, врахування впливу організацій на розвиток національної економіки, ефективне використання позитивних наслідків співробітництва з ними, а також визначення перспектив залучення країни до широкого кола співтовариств.

Програмні теоретичні питання курсу розкривають становлення та розвиток зв'язків України з міжнародними організаціями в період початкового розвитку ринкової економіки, що знайшло відображення у структурі та змісті окремих розділів, передбачають набуття студентами теоретичних знань і практичних навиків самостійного вирішення основних проблем, з якими зіштовхується економіка України в умовах інтернаціоналізації та глобалізації господарського життя, зростання цілісності світового господарства.

Метою викладання дисципліни «Міжнародні організації» є формування у студентів сучасного економічного мислення та системи спеціальних знань про роль і механізми функціонування міжнародних організацій, ознайомлення із закономірностями діяльності їх основних блоків. Основні завдання дисципліни полягають у:

- розумінні завдань, організаційної структури, економічних основ та механізмів функціонування системи міжнародних організацій;
- наданні цілісного уявлення про повноваження, норми і правила діяльності міжнародних організацій;
- вивченні історичних умов, причин створення, географічної сфери діяльності міжнародних організацій, еволюції їх форм, цілей, функцій, а також кола проблем, що вони розв'язують;

- набутті практичних навичок аналізу напрямків діяльності міжнародних організацій у різних сферах економічного співробітництва;

- відокремленні ролі і місця України в системі міжнародних економічних організацій.

Предметом дисципліни «Міжнародні організації» є механізм створення, функціонування і діяльності міжнародних економічних організацій.

Самостійна та індивідуальна робота студентів з дисципліни «Міжнародні організації» складається з:

- ознайомлення з основними поняттями теми;
- вивчення рекомендованих літературних джерел;
- огляду періодичної літератури з конкретних питань тем;
- складання структурно-логічної схеми тем, що вивчаються;
- підготовки опорного конспекту;
- схематичного зображення окремого матеріалу;
- складання порівняльних таблиць;
- відповідей на запропоновані тестові завдання;
- розгляд запропонованих ситуаційних завдань за темами курсу.

Після вивчення курсу «Міжнародні організації» студенти зможуть:

- аналізувати основні напрями взаємодії міжнародних організацій з Україною;
- формувати програми кредитування та фінансування економік країн-членів міжнародних організацій та розробити шляхи їх реалізації;
- розробити системи застережних заходів щодо потенційних кризових ситуацій під час здійснення міжнародних економічних угод;
- обґрунтувати стратегії збалансованої координації національних правових режимів на основі рішень міжнародних організацій;
- обирати інструменти та методи управління процесами міжнародної економічної інтеграції.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ЗА МОДУЛЯМИ І ТЕМАМИ

Змістовий модуль 1 Сутність, види і механізм функціонування міжнародних організацій

Тема 1

Інституціональне середовище міжнародного бізнесу

Система принципів, інституційно-правових структур, інструментів та методів управління МЄВ. Причини виникнення і місце міжнародних організацій в системі регулювання міжнародних економічних відносин. Історія виникнення та етапи розвитку міжнародних організацій. Сутність сучасної міжнародної організації. Базові критерії типізація міжнародних організацій: членство держав, географічне охоплення, компетенція. Функції міжнародних організацій.

Тема 2

Механізм функціонування міжнародних організацій

Правові норми і принципи функціонування міжнародних організацій. Правові норми, пов'язані з діяльністю міжнародних організацій: внутрішнє, зовнішнє право. Принципи перерозподілу повноважень між організаціями та їх членами. Поняття та особливості наднаціональної міжнародної організації. Організаційно-функціональна структура міжнародних організацій.

Термін «рішення міжнародної організації». Класифікація рішень міжнародних організацій. Основні етапи процедури прийняття рішень. Методи прийняття рішень, що застосовуються у практиці діяльності міжнародних організацій, та їх види. Технічний прийом прийняття рішення. Спеціальні технічні процедури прийняття рішень.

Міжнародні службовці у міжнародних організаціях. Статус міжнародного службовця та основні ознаки, що його визначають. Інститут постійних представництв при міжнародних організаціях. Функції та повноваження постійних представництв.

Тема 3

Міждержавні економічні організації

Сутність, види та функції міждержавних організацій. Способи та процедури утворення міждержавних організацій. Основні типи органів у структурі міждержавних організацій, що забезпечують їх функціонування.

Міждержавні економічні організації загальної компетенції. Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) та її діяльність. Характеристика органів ОЕСР. Консультативні групи держав. Історія, мета створення, склад, механізм функціонування та діяльність міждержавних економічних організацій за регіонами світу: Європа, Азіатсько-тихоокеанський регіон, Арабський світ, Африка, Америка.

Тема 4

Міжнародні неурядові економічні організації

Сутність і види міжнародних неурядових економічних організацій. Організаційні структури та форми діяльності. Правова основа механізму взаємодії неурядових та міжурядових організацій. Діяльність основних неурядових економічних організацій.

Тема 5

Організація Об'єднаних Націй (ООН) та міжнародне економічне співробітництво

ООН як головний світовий центр координації зусиль з розвитку міжнародного співробітництва. Історія створення, цілі та принципи діяльності ООН. Порядок вступу до ООН згідно Статуту. Формування бюджету та програм ООН. Проблеми в діяльності ООН та основні напрями її реформування.

Принципова схема структури ООН. Головні органи ООН, принципи їх функціонування, повноваження та компетенція.

Регіональні економічні комісії ООН у системі координації МЄВ. Програми і робочі органи ООН. Спеціалізовані установи ООН. Автономні організації, що виступають під егідою ООН.

Змістовний розділ 2

Міжнародні торговельні і валютно-кредитні організації

Тема 6

Міжнародні організації та регулювання світової торгівлі

Система міжнародних організацій, пов'язаних з організацією та регулюванням міжнародної торгівлі: міжнародні, глобально-універсальні, галузеві. Генеральна асоціація з тарифів та торгівлі (ГАТТ): історія створення, зміст і структура статей.

Угода про створення СОТ. Умови щодо членства країн у СОТ, принципи діяльності, організаційна структура. Процес приєднання до

системи СОТ.

Загальна характеристика основних глобально-універсальних торговельних організацій. Міжнародні галузеві організації та особливості їх діяльності. Загальна характеристика міжнародних товарних організацій. Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК): історія створення, цілі, організаційна структура та фонди міжнародного розвитку.

Тема 7

Міжнародні валютно-кредитні організації

Загальна характеристика ключових Бреттон-Вудських інститутів та регіональних банківських установ. МВФ: історія виникнення, цілі та функції. Організаційна і фінансова структура МВФ. Напрями діяльності і умови надання кредитів. Проблеми в діяльності МВФ.

Загальна характеристика організацій групи Світового банку. МБРР: загальна характеристика, цілі створення, організаційна структура. Напрями діяльності, кредити, джерела фінансових ресурсів МБРР. Джерела формування і напрями використання прибутку банку.

Регіональні банки розвитку та механізм їх функціонування. Загальна характеристика регіональних банків розвитку Європейського, Американського, Азійського, Африканського та Арабського регіонів.

Організації з регулювання міжнародних розрахунків та зовнішньої заборгованості. Банк міжнародних розрахунків (БМР): мета створення, організаційна структура, функції, напрями діяльності. Характеристика Паризького і Лондонського клубу кредиторів з регулювання державної і приватної зовнішньої заборгованості.

Тема 8

Участь України в міжнародних організаціях

Співпраця України з міжнародними організаціями глобального типу. Участь України в ООН. Діяльність організацій та установ ООН в Україні. Україна і міжнародні організації з регулювання світової торгівлі. Процес приєднання України до СОТ. Проблеми адаптації економіки та законодавства України до вимог СОТ. Пріоритетні напрями взаємодії України з міжнародними валютно-кредитними організаціями. Україна в МВФ: економічна співпраця. Програми діяльності МБРР в Україні. Україна та ЄБРР: реалії та перспективи.

Україна та ЄС: етапи приєднання та стратегія розвитку співробітництва. Співробітництво з міждержавними організаціями: ЦЕІ, ОЧЕС, ГУАМ, СНД, РДБМ, ЄврАзЕС.

Змістовний модуль 1

Сутність, види і механізм функціонування міжнародних організацій

Тема 1

Інституціональне середовище міжнародного бізнесу

- 1.1 Причини виникнення і місце міжнародних організацій в системі регулювання міжнародних економічних відносин
- 1.2 Історія виникнення та сутність поняття «міжнародна організація»
- 1.3 Типізація сучасних міжнародних організацій

1.1 Причини виникнення і місце міжнародних організацій в системі регулювання міжнародних економічних відносин

Об'єктивна необхідність у регулюванні сучасних міжнародних економічних відносин (МЕВ) між країнами впливає із зростаючої взаємозалежності та взаємозв'язку національних економік, що потребує створення такого механізму регулювання МЕВ, який би забезпечував збалансовану координацію національних правових режимів. Складовою цього механізму і є міжнародні організації.

Основними завданнями міжнародного регулювання МЕВ на сучасному етапі є: забезпечення стабільного розвитку світової економіки; розвиток співробітництва між країнами в різних формах; усунення дискримінації в торговельно-економічних відносинах між країнами; сприяння приватному підприємництву; узгодження і координація макроекономічної політики держав.

Механізм регулювання МЕВ доцільно розглянути у структурному і функціональному зрізах (рис. 1.1).

Механізм регулювання МЕВ має *два взаємопов'язані рівні:* національний і міжнародний. *Національному рівню* відповідає система дій держави (уряду), спрямована на регулювання зовнішньоекономічних відносин, яка використовує такі елементи:

- *принципи управління*, як фундаментальні правила, що характеризують певну «ідеологію» підходу до міжнародних відносин в економічній сфері;

- *інституційно-правові структури*, як сукупність міжнародних та національних норм, правил, звичаїв та угод, що регламентують здійснення співробітництва;

- *інструменти та методи управління*, як сукупність конкретних заходів впливу на окремі процеси (наприклад, валютні курси, митні тарифи, квоти, тощо).

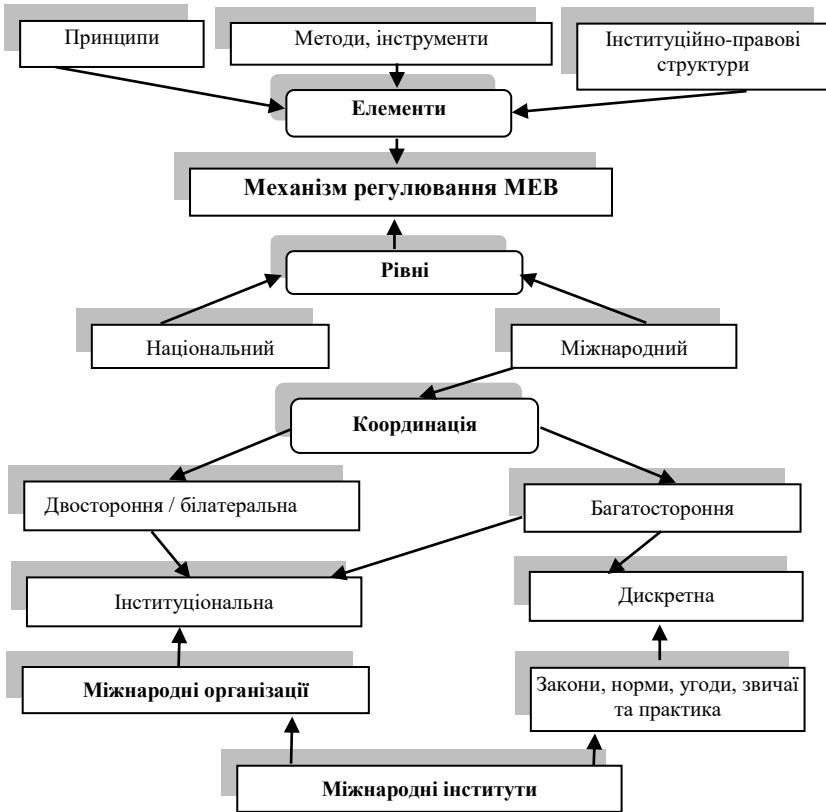

Рис. 1.1 – Місце міжнародних організацій у системі регулювання МЕВ

Міжнародному рівню відповідає система координації зовнішньоекономічних політик країн та окремих дій, які потребують колективного міжнародного регулювання.

Під **координацією економічних дій** розуміють процес погодження певних параметрів національних економічних політик суб'єктів МЕВ з метою регулятивного впливу на світогосподарські, регіональні чи функціональні зв'язки. *Об'єкти координації*:

- цілі (погодження загальних, спільних, конкуруючих, взаємо-підпорядкованих цілей);
 - інформація (обмін, оприлюднення, зберігання тощо);
 - інструменти економічної політики;
 - час, масштаби та форми проведення конкретних заходів, дій.
- Координація може бути (табл. 1.1):

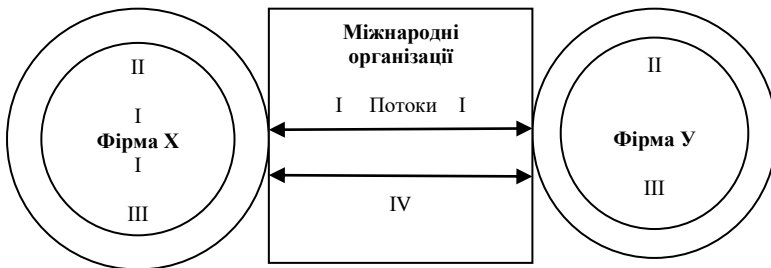
Таблиця 1.1 – Різновиди координації економічних дій

Критерій класифікації	Різновиди	Характеристика
Залежно від кількості сторін, які беруть в узгодженні:	двостороння (білатеральна)	угоди та домовленості між двома суб'єктами МЕН, що досягаються безпосередніми переговорами між партнерами
	багатостороння	забезпечує погодження різних аспектів міжнародної економічної діяльності щонайменше трьома суб'єктами з різних країн
Залежно від засобів здійснення:	дискретна	на основі узгодження, яке досягається шляхом вжиття так званих дискретних (разових, окремих) заходів для досягнення спільної мети без створення спеціальних постійно діючих інститутів
	інституціональна	на основі погодження дій держав на підставі певного міжнародного інституту, тобто з використанням вже встановлених законів, правил, норм, звичаїв і практики, організаційних структур («міжнародні інститути»)

Серед суб'єктів системи регулювання міжнародних економічних відносин найбільш зацікавленими в існуванні міжнародних організацій і установ є держави (уряди), оскільки, використовуючи досвід та відповідний арсенал методів впливу, міжнародні організації допомагають різним країнам координувати свої дії на світовій арені.

Міжнародні організації необхідні також для нормального існування та динамічного розвитку компаній, які в різних формах беруть участь у міжнародному бізнесі та під час здійснення комерційних операцій потрапляють на внутрішні чи міжнародні обмеження, що є різними у різних країнах та регіонах. Очевидно, що саме потреби міжнародного бізнесу історично були першопричиною

створення міжнародних організацій (рис. 1.2).

- I – Потоки (товари, послуги, інформація, фінансові й трудові ресурси);
- II – Внутрішні обмеження (національне середовище фірми);
- III – Міжнародні обмеження (міжнародне середовище);
- IV – Міжнародні організації

Рис. 1.2 – Місце міжнародних організацій у системі міжнародного бізнесу

1.2 Історія виникнення та сутність поняття «міжнародна організація»

Виникненню міжнародних організацій передував досить тривалий процес розвитку міжнародного спілкування, в ході якого формувалися об'єктивні суспільні потреби у створенні спеціальних міжнародних органів, які б регулювали дедалі більш складні багатосторонні відносини між державами в різних сферах діяльності. Умовно відокремлюють п'ять основних стадій виникнення та розвитку міжнародних організацій (табл. 1.2).

Завданнями і функціями сучасних міжнародних організацій є:

- вивчення і розробка заходів з вирішення важливіших проблем МЄВ;
- забезпечення стабілізації валют; сприяння усуненню торговельних бар'єрів;
- виділення коштів для надання допомоги технологічному й економічному прогресу;
- стимулювання поліпшення умов праці і трудових відносин;
- прийняття рішень і рекомендацій у галузі регулювання світогосподарських зв'язків.

Таблиця 1.2 – Основні стадії виникнення та розвитку міжнародних організацій

Стадія	Характеристика
Епоха рабовласницьких держав	створення в IV-VI ст. до н.е. у Стародавній Греції союзів (коаліцій) держав, які мали спільні військово-політичні цілі (сіммахій) та релігійно-політичних союзів племен та міст зі спільним святилищем, скарбницею, правилами ведення війн (амфіктіоній)
Період феодальної роздробленості	створення військових (під час виникнення загрози з боку сильнішого спільного ворога) та торговельних союзів (союз міст Любек, Штральзунд, Росток, Вісмар, Гамбург та ін. – Ганза, що існував з XIV по XVII ст.)
Епоха великих географічних відкриттів, промислових революцій та формування світового ринку	створення цілої низки галузевих і функціональних організацій, яким були притаманні риси сучасних міжнародних установ: наявність погоджених цілей, постійного органу, порядку роботи та ін. – це Дунайська комісія (1856 р.), Всесвітній поштовий союз (1874 р.), Міжнародний телеграфний союз (1875 р.), Міжнародний союз з охорони промислової власності (1883 р.) та ін.
Період між Першою та Другою світовими війнами	створення першої у світі міжнародної організації універсального типу з широкою (неспеціалізованою) компетенцією – Ліги Націй в 1919 р., а також ряду функціональних та галузевих організацій, загальна кількість яких збільшилася втричі
Сучасний етап розвитку міжнародних організацій	починається з 1945 р., характеризується розширенням компетенції і ускладненням структури міжнародних організацій. Властиві такі риси: збільшення впливу міжнародних організацій на міжнародне життя, зокрема економічне; посилення ролі недержавних організацій у вирішенні світових проблем; поява і успішне функціонування універсальної організації глобального типу – ООН; утворення інших функціональних організацій глобального типу; розширення сфери діяльності міжнародних організацій

Міжнародні організації розглядаються багатьма теоретиками як перший функціональний крок на шляху об'єднання всього людства в єдине світове співтовариство. Узагальнюючи розглянуті етапи виникнення та розвитку міжнародних організацій, можна з'ясувати історичні тенденції, логіку формування сучасного розуміння сутності міжнародної організації (рис. 1.3).

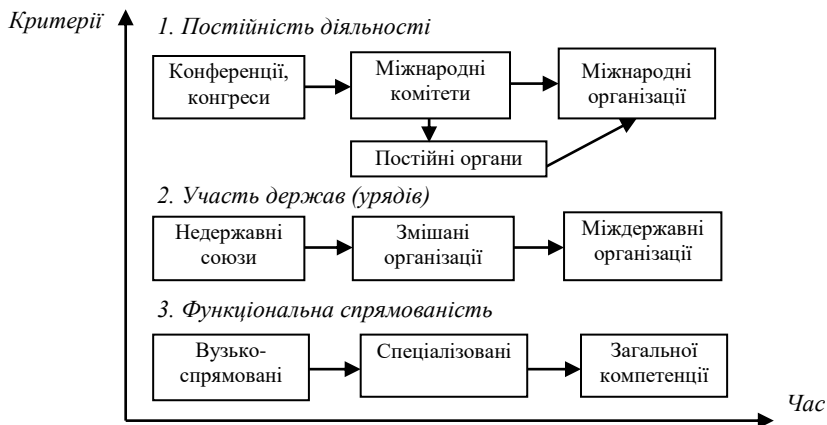

Рис. 1.3 – Історичні тенденції зміни сутності міжнародних організацій

Отже, термін «міжнародний інститут» включає дві складові (рис. 1.4), причому міжнародні організації, як різновид такого міжнародного інституту, виступають водночас і як продуценти, і як користувачі сукупності законів та норм.

Міжнародний інститут			
<i>складові:</i>			
<i>1 – організаційні структури</i>			<i>2 – сукупність законів, норм, правил, угод</i>
міжнародні конференції (конгреси)	міжнародні комісії (комітети)	міжнародні організації	

Рис. 1.4 – Складові терміну «міжнародний інститут»

Організаційні структури терміну «міжнародний інститут» вивчають у трьох значеннях: міжнародної конференції (конгресу); міжнародної комісії (комітету); міжнародної організації. Усі ці установи мають родову спільність, зокрема міжнародну сферу діяльності, міжнародний характер компетенції та відповідний механізм здійснення регулювання міжнародних відносин. Відрізняються вони своїм місцем та правовим станом у системі МЄВ, зокрема міжнародні конференції та міжнародні комісії, як правило, не є суб'єктами міжнародного права, а міжнародні організації – є.

Міжнародні конференції (конгреси) – тимчасові міжнародні органи, діяльність яких не регулюється міжнародно-правовими нормами через відсутність міжнародної правосуб'єктності. Робота конференцій будується згідно з власними правилами процедури і регулюється тимчасовими організаційними структурами.

Сучасні міжнародні конференції можна класифікувати за певними ознаками (рис. 1.5):

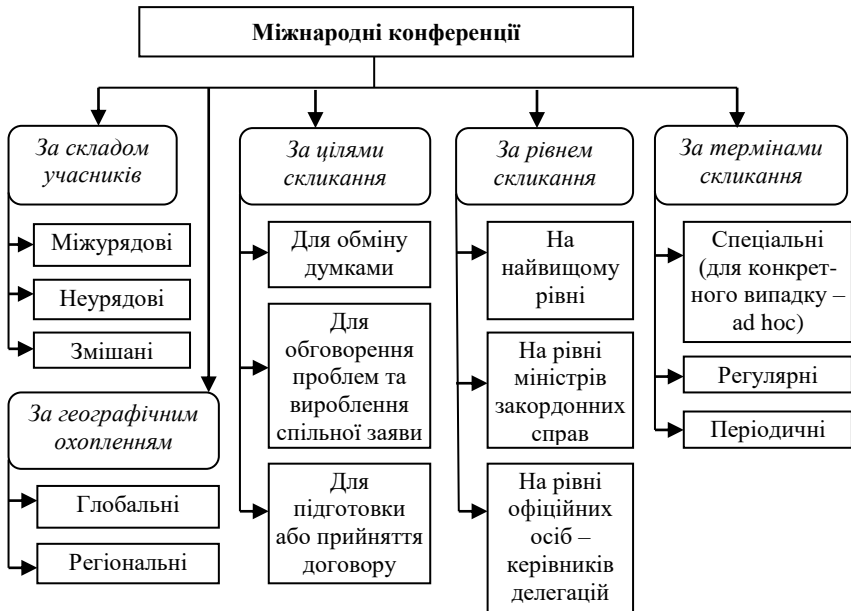

Рис. 1.5 – Систематизація міжнародних конференцій

Міжнародні комісії (комітети) – створюються зазвичай на основі міжнародної угоди, мають постійний характер діяльності та створюють певні механізми для її забезпечення.

Визначення поняттю *міжнародної організації* дають різні закордонні вчені (табл. 1.3).

Українські вчені при визначенні поняття міжнародної організації виділяють два підходи: *звужений (інституціональний)* та *розширений*.

Таблиця 1.3 – Трактовки поняття міжнародної організації закордонних вчених

Розробники	Визначення поняття міжнародної організації
Італійський професор міжнародного права Д. Анцилотті	називає міжнародну організацію «колективним органом» і дає наступне визначення: «Колективними органами є органи, які утворені спільно рядом держав і волевиявлення яких, з погляду міжнародного права, приписують колективу суб'єктів, причому на підставі цього виникають певні правові наслідки».
Американський професор Г. Кельзен	«Організаційне міжнародне співтовариство встановлюється міжнародним договором, який засновує спеціальні органи міжнародного співтовариства для виконання цілей, заради яких створюється міжнародне співтовариство».
Французькі професори міжнародного права С. Бастид, П. Рейтер, Ш. Шомон	Ш. Шомон відзначає важливість для міжнародної організації певної системи органів і наявність відповідної мети. С. Бастид підкреслює необхідність конвенційного базису й постійного характеру діяльності міжнародних організацій. П. Рейтер ураховує постійний характер діяльності організації, проводить відмінність між міжнародними організаціями й міжнародними конференціями – тимчасовими міжнародними органами, а також вважає за можливе для міжнародної організації мати свою, окрему від держав-членів волю.
Російський вчений Г.І. Морозов	розуміє міжнародну організацію як «стабільну форму міжнародних відносин, що включає в більшості випадків контрагентів не менше, як із трьох держав, що має погоджені її учасниками цілі, компетенцію діяльності й свої органи, а також інші специфічні організаційні інститути (статут, процедура, членство, порядок роботи, порядок прийняття рішень і т.д.), цілі й діяльність будь-якої міжнародної організації повинні відповідати загально визнаним принципам міжнародного права, закріпленим у Статуті ООН».
Російський вчений Б.В. Ганюшкин	визначає міжнародну організацію як «об'єднання ряду суверенних держав, створене для здійснення співробітництва держав-членів у певній області міжнародних відносин, що становлять предмет діяльної даної організації».
Російський вчений Е.А. Шибаєва	дає таке визначення міжнародної організації: «Міжнародна (міждержавна) організація – це об'єднання держав, створене на основі міжнародного договору для виконання певних цілей, що має відповідну систему постійно діючих органів, володіє міжнародною правосуб'єктністю й засноване відповідно до міжнародного права».

Відповідно до звуженого трактування **міжнародна організація** – це стабільний інститут двох або багатосторонніх міжнародних відносин, який створюється різнонаціональними сторонами (суб'єктами МЄВ) і має погоджені учасниками цілі, компетенцію, свої постійні органи, а також інші специфічні політико-організаційні норми.

Відповідно до розширеного підходу **міжнародна організація** – це будь-яка група або асоціація, яка у своїй діяльності виходить за межі однієї країни і має постійну структуру органів. Проте саме звужений підхід визначає сутність міжнародних організацій, як суб'єктів МЄВ.

Виходячи з міжнародних правових норм *належність до міжнародних організацій визначають такі критерії:*

- договірна основа;
- об'єднання різнонаціональних сторін (держав, юридичних та фізичних осіб);
- погоджені, спільні, постійні цілі;
- наявність міжнародного установчого документа;
- постійні організаційні інституції;
- політико-організаційні норми (статут, процедуру, членство, порядок прийняття рішень);
- юридична рівність учасників;
- самостійні права й обов'язки;
- відповідність цілей створення та діяльності загальноновизнаним принципам і нормам міжнародного права.

1.3 Типізація сучасних міжнародних організацій

Проблеми класифікації міжнародних організацій пов'язані не стільки з великою кількістю, скільки з існуванням безлічі різних ознак, за якими можлива класифікація. Тому доцільніше вести мову про типізацію організацій з виділенням найважливіших критеріїв, на основі яких може бути запропонована найзручніша та наймісткіша типізація.

Міжнародні організації розрізняють щонайменше за трьома базовими критеріями: членство держав, географічне охоплення, компетенція. Крім того, характеристику можна доповнити ознаками юридичного статусу, характеру діяльності, періоду функціонування та порядку вступу до організації (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Критерії та типи сучасних міжнародних організацій

Критерії типізації	Типи організацій	Приклади організацій
Членство держав	<i>міждержавні (міжурядові)</i> – це об'єднання держав, створені на основі міжнародної угоди, оформлені в систему постійно діючих органів, мають визначену та погоджену мету, міжнародну правосуб'єктність і засновані згідно з нормами міжнародного права	ООН, ЄС, НАФТА, МВФ, Світовий банк, СОТ
	<i>недержавні</i> – організаційно оформлені за спільними або близькими соціальними, політичними, економічними, ідейними, професійними та іншими інтересами об'єднання різних громадських угруповань з різних країн	Європейський діловий конгрес, Міжнародна організація споживачів
	<i>змішані</i> – це організації, які складаються як з представників урядів, так і представників професійних спілок та робітників	Міжнародна організація праці, Інтерпол
Географічне охоплення	<i>глобальні (всесвітні)</i> – це організації, членами яких є представники всіх (чи майже всіх) країн світу або регіонів	ООН, МВФ, Світовий банк, СОТ
	<i>регіональні</i> – це організації, в роботі яких бере участь велика кількість представників певного регіону	ЄС, НАФТА, Меркосур
	<i>субрегіональні</i> – це організації, які утворені з представників невеликої кількості одного або різних регіонів	ГУАМ
Компетенція (функціональне охоплення, спрямованість)	<i>універсальні</i> (загальної компетенції) – це організації, які охоплюють широке коло відносин між членами (економічних, політичних, культурних тощо)	ЄС, ОЧЕС, ЛАД
	<i>спеціальні</i> (вузької компетенції) – це організації, які мають обмежені цілі, створені для співробітництва в одній галузі (наприклад праці, охорони здоров'я, цивільної авіації тощо) або охоплюють певний напрям діяльності (політику, науку, культуру, релігію тощо)	СОТ, МВФ, Всесвітній поштовий союз, МОП, ОПЕК
Характер повноважень (юридичний статус)	<i>міжнародні</i> – це утворення конфедеративного типу, тобто форма державного устрою, за якої держави, що входять у конфедерацію, повністю зберігають свою незалежність, мають власні органи державної влади та управління; для координації дій з метою досягнення спільної цілі вони створюють спеціальні спільні органи	ОЕСР, ОЧЕС, ЄАВТ

Критерії типізації	Типи організацій	Приклади організацій
	<i>наднаціональні</i> – це утворення федеративного типу, тобто форма державного устрою, за якої держави, що входять у федерацію, мають як власні конституції, законодавчі, виконавчі та судові органи, так і наддержавні органи влади для вирішення спільних проблем	ЄС, МВФ
Характер діяльності	<p><i>регулювальні</i> – виконує функції встановлення для держав, міжнародних організацій або їхнього персоналу певних стандартів, норм, правил поведінки, які мають морально-політичне чи юридичне значення</p> <p><i>контрольні</i> – виконує функції виявлення фактичного стану справ у сферах діяльності організації і зіставлення з еталонами, які відображені в установчих документах або актах органів самої організації</p> <p><i>координаційно-інформаційні</i> – виконує функції, пов'язані з наданням членам організації обумовленої раніше інформації у вигляді статистичних зведень, коментарів, тематичних або галузевих оглядів, щорічних звітів та ін.</p> <p><i>консультативні</i> – передбачає створення механізму надання членам організації консультативних послуг з питань діяльності організації</p>	Будь-яка міжнародна організація виконує різною мірою всі функції
Період функціонування	<p><i>тимчасові</i> – діють впродовж зазначеного в установчих документах організації терміну</p> <p><i>постійні</i> – діють за угодами на певний строк (10-20 років), який можна продовжувати згідно з процедурою організації</p>	Будь-яка міжнародна організація може продовжувати термін своєї діяльності
Порядок вступу до організації	<p><i>відкриті</i> – організації, членом яких може стати будь-яка держава на свій розсуд</p> <p><i>закриті</i> – організації, які можуть приймати нового члена лише за згодою початкових засновників та за дотримання ним деяких інших умов</p>	МВФ, СБ, ОЧЕС ОПЕК

Питання для обговорення

1. Які, на ваш погляд, перспективи розвитку інституціональної координації і чому?
2. Обґрунтуйте динаміку створення міжнародних організацій та зробіть прогноз щодо їх кількості.
3. Обміркуйте, чому найменша кількість міждержавних організацій створена в Азії, Африці та Латинській Америці.
4. На думку Джагдіша Бхагваті, спеціального радника ГАТТ/СОТ і спеціального радника ООН з питань глобалізації, директора американського Національного бюро економічних досліджень: «Глобалізація – це процес позитивний, але позитивний не на сто відсотків. Інколи глобалізація шкодить, і в таких випадках в цей процес потрібне втручання для зменшення впливу негативних факторів слід створювати інститути і проводити відповідну політику. Проте сумарні економічні вигоди від глобалізації переважають негативні, і якщо будуть розроблені ефективні механізми їх компенсації, то глобалізація викликатиме менше критики». Які міжнародні інститути займаються пом'якшенням і подоланням негативних наслідків глобалізації?

Контрольні питання

1. Визначте елементи і рівні механізму регулювання МЕВ.
2. Обґрунтуйте суть процесу координації економічних дій.
3. Дайте загальну характеристику основним стадіям виникнення та розвитку міжнародних організацій.
4. Назвіть критерії, за якими можна визначити історичні тенденції зміни сутності міжнародних організацій.
5. Визначте риси сучасного етапу розвитку міжнародних організацій.
6. Дайте визначення міжнародної організації з урахуванням звуженого і розширеного підходів.
7. Назвіть причини створення міжнародних організацій.
8. Назвіть цілі і завдання створення міжнародних організацій.
9. Назвіть критерії типізації, відповідні типи і наведіть приклади міжнародних організацій.

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 9-15], [2, с. 9-25], [3], [4], [5], [9], [10], [11, с. 5-42], [12], [13], [14], [17], [19], [21, с. 13-23], [22, с. 3-9]

Тема 2

Механізм функціонування міжнародних організацій

- 2.1 Правові норми і принципи функціонування міжнародних організацій.
- 2.2 Організаційно-функціональна структура міжнародних організацій.
- 2.3 Методи, процедури та технічні прийоми прийняття рішень у міжнародних організаціях.
- 2.4 Роль і правовий статус міжнародних службовців у міжнародних організаціях.
- 2.5 Інститут постійних представництв країн при міжнародних організаціях.

2.1 Правові норми і принципи функціонування міжнародних організацій

Міжнародні організації є суб'єктами міжнародного права. Міжнародне право, зокрема **міжнародне економічне право** – це сукупність принципів і норм, що регулюють відносини між його суб'єктами.

Нормативна база складається із прав та обов'язків міжнародного права. **Норми міжнародного права** окреслюють «межі дозволеного» в міжнародних відносинах, встановлюють своєрідні правила поведінки для суб'єктів, в тому числі для міжнародних організацій.

Міжнародні правові норми утворюються на основі узгоджень між учасниками міжнародних відносин. Якщо угода офіційно декларується суб'єктами, то така норма зветься договірною; якщо ж норму не декларують, але мають її на увазі і не заперечують, то вона зветься міжнародним звичаєм.

До **джерел** формування нормативної основи діяльності міжнародних організацій відносять:

- міжнародні угоди (договори);
- рішення міжнародних організацій та конференцій;
- міжнародні звичаї;
- міжнародні кодекси поведінки.

Договори бувають двосторонніми й багатосторонніми, залежно від кількості учасників. Звичайно договори, на підставі яких утворюються міжнародні організації, є багатосторонніми. У міжнародних договорах (угодах) закріплюються норми й принципи, що регулюють міжнародні відносини. Договори поділяються на

загальні й конкретні. В загальних договорах втілюються норми, що визнані як універсальні, розраховані на тривалий час. Більшість договорів, що відносяться до міжнародних організацій, є саме загальними. Щодо конкретних угод, то вони звичайно укладаються між двома державами й мають короткостроковий характер.

Міжнародні звичаї – це норми, що складаються внаслідок довгострокової практики міжнародних відносин. Звичаї можуть встановлюватись на підставі постанов міжнародних судових організацій (наприклад, Міжнародного суду ООН), офіційних заяв голів держав або урядів, національного законодавства держав. Звичай визначається всіма учасниками міжнародних договорів, так би мовити, «мовчки», як таке, що не потребує додаткових дискусій. Наприклад, за звичай приймається норма: всі держави мають суверенітет над своїми природними ресурсами.

Міжнародні правові норми можуть складатися внаслідок рішень міжнародних організацій або конференцій. Рішення можуть мати обов'язковий або рекомендаційний характер. Залежно від характеру рішень визначають «м'яке право» (soft law) – рішення-рекомендації або «тверде право» (hard law) – обов'язкові рішення. Рекомендаційні рішення приймаються переважно пленарними (вищими) органами організацій і адресуються державам-членам. Обов'язкові рішення спрямовані переважно на виконання внутрішніми органами організацій (затвердження бюджету, контроль за виконаннями постанов, прийняття нових членів, фінансова політика тощо). Більшість рішень Генеральної Асамблеї ООН, МВФ переважно рекомендаційні, але в практиці міжнародних відносин вони приймаються до виконання беззаперечно.

Інколи рекомендації являють собою ціле зведення, систему норм, що визначають дії суб'єктів міжнародних відносин у тій чи іншій сфері. Такі норми мають назву **міжнародних кодексів поведінки**. Вони систематизують правила поведінки членів організації в міжнародному співробітництві в певній галузі відносин. Так, розроблено норми регулювання перевезень торговельним флотом, кодекс поведінки транснаціональних корпорацій, кодекс поведінки держав при передачі високих технологій тощо. Звичайно кодекси поведінки розробляються організаціями системи ООН.

Крім договірних і звичайних норм, важливу роль у правовому регулюванні діяльності міжнародних організацій відіграють **принципи** міжнародного права. Принципи трактуються як норми, що мають обов'язковий характер для всіх учасників міжнародних організацій. Принципи поділяються на загальні та спеціальні.

Загальними є принципи, які втілюють найпоширеніші норми поведінки суб'єктів і охоплюють широкий спектр міжнародних відносин. Загальні принципи базуються на природних законах поведінки, які склалися в суспільних відносинах протягом століть. До загальних принципів відносяться, зокрема: принцип мирного співіснування держав; принцип суверенної рівності держав; принцип співробітництва держав; принцип добровільного виконання міжнародних обов'язків; принцип взаємовигоди в міждержавних стосунках.

Найбільш чітко **загальні принципи** міжнародних відносин сформульовані в Заключному акті Наради з безпеки й співробітництва в Європі (підписано 35 європейськими та північноамериканськими державами в Гельсінкі в 1975 р.). Вони відомі як «Десять принципів», що регулюють міжнародні відносини в усьому світі і охоплюють найважливіші сфери зовнішньої діяльності держав (рис. 2.1).

Загальні принципи міжнародних відносин	1. Суверенна рівність, поважання прав, притаманних суверенітету.
	2. Незастосування сили або погрози силою.
	3. Непорушність кордонів.
	4. Територіальна цілісність держав.
	5. Мирне урегулювання спорів.
	6. Невтручання у внутрішні справи інших держав.
	7. Поважання прав людини і основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії та переконань.
	8. Рівноправність і право народів на самовизначення.
	9. Співробітництво між державами.
	10. Сумлінне виконання міжнародно-правових обов'язків

Рис. 2.1 – Загальні принципи міжнародних відносин Гельсінської наради ООН

Загальні принципи Заключного акту Гельсінської наради використовуються в діяльності багатьох міжнародних організацій і відтворюються в їх статутах, програмах і угодах. Ті чи інші принципи в різних визначеннях є взірцем для здійснення політики майже всіх регіональних міждержавних організацій.

Спеціальні принципи охоплюють дещо вужчу сферу відносин між суб'єктами міжнародного права і мають більш конкретний характер. Спеціальні принципи є підставою для дії організації в конкретній сфері, часто притаманній тільки цій організації. Серед спеціальних принципів можна назвати: принцип свободи вибору

форми організації зовнішньоекономічних зв'язків, принцип суверенітету держав на свої природні ресурси, принцип найбільшого сприяння в зовнішній торгівлі. Наприклад, Світова організація торгівлі (СОТ) декларує такі принципи: торгівля без дискримінації (принцип найбільшого сприяння); розширений доступ до ринків; сприяння справедливій конкуренції; захист через тарифи; заохочення розвитку і економічних реформ. З цих принципів перший і останній застосовують і деякі інші організації; решта – специфічні саме для СОТ.

Спеціальні принципи можуть також використовуватись в регіональних інтеграційних об'єднаннях, коли необхідно підкреслити специфічність регіону.

Прикладом поєднання загальних і спеціальних принципів є система принципів, задекларована ООН:

- суверенна рівність всіх членів.
- сумлінне виконання взятих на себе зобов'язань, згідно зі Статутом;
- вирішення міжнародних суперечок мирними засобами;
- утримання в міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування проти іншої держави;
- надання ООН усілякої допомоги в усіх її діях, що застосовуються відповідно цим принципам.

Серед названих принципів перші чотири мають загальний характер, а п'ятий – спеціальний, бо він поширюється тільки на членів ООН і не обов'язковий для інших держав.

Таким чином, міжнародні організації в своїй діяльності спираються на норми й принципи міжнародного права. Вони набувають певної правоздатності та дієздатності, беруть участь у створенні й застосуванні міжнародних норм.

В міжнародному праві право міжнародних організацій визнається однією з галузей міжнародного права. Передумовою для її формування вважають наявність у держав об'єктивно обумовленого інтересу в самостійному регулюванні комплексу відносин, пов'язаних з питаннями створення, структури й діяльності міжнародних організацій.

Право міжнародної організації – органічно взаємопов'язаний комплекс правових принципів і норм, які забезпечують існування та діяльність організації.

Джерелами права міжнародної організації є: статuti або угоди про їх створення; домовленості щодо регламенту, правил процедури; окремі акти, які встановлюють статус персоналу; домовленості з урядами країн перебування; угоди з іншими міжнародними

організаціями. Правові норми, пов'язані з діяльністю міжнародних організацій, умовно поділяють на такі групи:

1. «Внутрішнє право» («власне право») – норми, які регламентують діяльність самих міжнародних організацій та визначають характер, функції та правовий стан різних категорій персоналу, регулюють порядок вирішення майнових, фінансових та інших питань (рис. 2.2).

Рис. 2.2 – Питання, що регулюються «внутрішнім правом» міжнародної організації

У внутрішньому праві розрізняють:

– *конституційне право*, яке охоплює питання стосовно його джерел (статути і договори, за якими засновані міжнародні організації), якості членів організації та її органів;

– *адміністративне право* – включає сукупність технічних норм, які стосуються персоналу (правовий стан персоналу, трудові відносини і врегулювання спорів, умови найму і життя тощо);

– *фінансове (бюджетне) право*, яке регулює питання формування та витрат коштів організації (власний бюджет, спеціальні фонди, членські внески держав-членів, плата за послуги тощо).

2. «Зовнішнє право» – норми, які фіксують місце міжнародної організації в загальній системі міжнародних відносин та забезпечують її статус у конкретних умовах місцеперебування, зв'язки з державами та іншими міжнародними і національними організаціями (рис. 2.3).

Рис. 2.3 – Питання, що регулюються «зовнішнім правом» міжнародної організації

На практиці держави добровільно обмежують свій суверенітет, передаючи певні повноваження міжнародній організації, тим самим втрачаючи право вживати заходи, що є компетенцією міжнародної організації. Ступінь втрати цього суверенітету і визначає відповідний тип організації (табл. 2.1): чим більше суверенітету втрачає державачлен, тим більше міжнародна організація набуває характеру наднаціональності (ЕС).

Таблиця 2.1 – Типи міжнародних організацій залежно від розподілу повноважень між організацією та її державами-членами

Типи	Сутнісна характеристика
звичайні міжнародні організації	при виконанні своїх координуючих функцій можуть приймати рішення, що мають рекомендаційний характер, при цьому перерозподілена компетенція залишається спільною для держави й організації (ОЕСР)
частково наднаціональні організації	окремі наднаціональні функції в певних сферах державної влади, обмежуючи функції держави в цих сферах. При цьому конкретні питання передаються виключно у ведення міжнародної організації, зокрема глобальні проблеми сучасності, що потребують особливих механізмів регулювання (МВФ, СБ, СОТ, Рада Безпеки ООН).
повністю наднаціональні організації	в установчих документах встановлюється досить широкі повноваження, що стосуються всіх основних компонентів державної влади (території, населення, влади) й обмежуються функції держав-членів у питаннях стосовно цих компонентів.

Основними *особливостями повністю наднаціональної міжнародної організації* є:

- право міжнародної організації на втручання в питання, що належать до внутрішньої компетенції держави згідно з її конституцією;
- повноваження організації на створення з метою регулювання цих питань: а) правил, обов'язкових для держав-членів; б) механізмів контролю і примусу до дотримання цих правил;
- покладення широких повноважень з визначення правил і налагодження контролю за їх дотриманням на непередставницькі органи, тобто міжнародних службовців;
- право організації своїми рішеннями зобов'язувати й уповноважувати фізичних і юридичних осіб держав-членів.

Таким чином, міжнародна організація має юридичний статус, може брати участь у дипломатичних відносинах.

2.2 Організаційно-функціональна структура міжнародних організацій

Кожна організація визначає свої цілі, сферу компетенції, функції, організаційну структуру, механізм прийняття рішень та їх виконання (рис. 2.4).

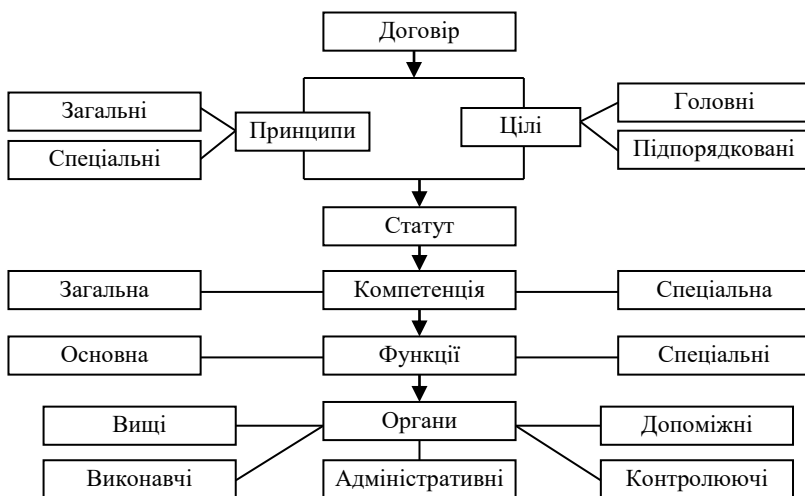

Рис. 2.4 – Формування організаційно-функціональної структури міжнародної організації

Так, якщо цілі визначено чітко, їх досягнення реально обґрунтовано, то така організація буде функціонувати ефективно (за інших обставин). Звичайно цілі міжнародних організацій поділяються на головну і підпорядковані.

Головна ціль (мета) організації визначає, для чого, власне, її засновники вирішили згуртуватися. Часто головна мета формулюється досить чітко. Наприклад, ось як задекларована мета Міжнародним банком реконструкції і розвитку (МБРР): «Сприяння реконструкції й розвитку територій держав-членів шляхом заохочення капіталовкладень для виробничих цілей». Тут вказана не тільки ціль, але й спосіб її досягнення. Буває, що головна ціль сформульована в загальному вигляді, обіймаючи широкий діапазон міжнародних відносин. Так, головною метою Світової організації торгівлі (СОТ) є «зміцнення світової економіки».

Підпорядковані цілі конкретизують головну мету, більш чітко визначаючи сферу діяльності організації. Наприклад, СОТ, після проголошення головної мети, далі формулює ціль, яка, власне, розкриває її суть: «спрямування зусиль на розширення торгівлі, збільшення інвестицій, зайнятості й підвищення рівня доходів у всьому світі»; тобто визначається, що торгівля – основна сфера діяльності організації.

Головні й підпорядковані цілі організації можна розмежувати не завжди. Буває, що за своїм змістом цілі, які проголошує організація, рівнозначні, мають однаковий ранг. Наприклад, цілі Європейського Союзу: утворення тісного союзу народів Європи; сприяння збалансованому й спільному економічному й соціальному прогресу; затвердження Європейського Союзу на міжнародній арені шляхом здійснення спільної зовнішньої політики. Тут визачено три, хоч і пов'язані між собою, але самостійні сфери діяльності: внутрішня політика (в межах ЄС), соціально-економічна сфера і зовнішня політика.

Цілі міжнародної організації, а також принципи її діяльності записуються в **Статуті**, який являє собою установчий документ. Всі члени організації повинні в своїх діях дотримуватися основних положень Статуту.

Цілі організації значною мірою окреслюють рамки її компетенції. **Компетенція організації** – це об'єкт, сфера предметної діяльності, коло проблем, якими вона буде займатись. Крім цього, до поняття компетенції входить комплекс повноважень, якими організація наділяється для виконання своїх функцій.

Залежно від кола проблем, якими займаються організації, вони поділяються на організації загальної компетенції й організації спеціальної компетенції.

Організації **загальної компетенції** відають відразу великою кількістю сфер міжнародної діяльності – економічною, політичною, культурною, екологічною, соціальною тощо. До таких організацій належать ООН, майже всі регіональні організації інтеграційного характеру, ОЕСР та деякі інші.

Організації **спеціальної компетенції** мають вужчий діапазон і конкретніші напрямки діяльності. Наприклад, СОТ усю свою діяльність здійснює в сфері міжнародної торгівлі. Компетенція Всесвітнього банку обмежується наданням довгострокових кредитів і фінансування програм розвитку переважно бідних країн; компетенція МВФ – регулювання міжнародної валютної системи і надання короткострокових кредитів.

Виходячи з цілей та компетенції організації, визначаються її функції. **Функціями** міжнародної організації вважається зовнішній прояв її діяльності щодо виконання своїх завдань [15]. Організація може виконувати свої функції в межах визначеної компетенції. Функції поділяються на головну, регулюючі, координуючі, контролюючі й оперативні.

Головна функція полягає у визначенні відповідності інтересів учасників організації її цілям. Вона тісно пов'язана зі змістом компетенції організації.

Регулювальні функції полягають у розробленні стандартів поведінки членів організації, методів і форм досягнення цілей, а також у регулюванні відносин з іншими суб'єктами міжнародного права.

Суть **координуючої функції** полягає в узгодженні інтересів і дій учасників організації. Це особливо важливо для організації універсального характеру, з широкими сферами діяльності, великою кількістю членів і різноманітністю цілей (наприклад, ООН, в структурі якої утворено спеціальний орган – Економічну й Соціальну Раду (ЕКОСОП) для координації економічної та соціальної діяльності як членів ООН, так і інших її органів організації).

Оперативні функції полягають у виконанні конкретної роботи організації відповідно з її цілями й компетенцією.

Контролюючі функції полягають у спостереженні за виконанням рішень організації, а також за розвитком ситуації в сфері її діяльності (моніторинг).

Функціональна структура організації тісно пов'язана з її **організаційною структурою**. Окремі органи утворюються саме для тих або інших функцій. Кожний структурний підрозділ організації має чітко окреслену компетенцію своєї діяльності. Організаційна структура відрізняється ієрархічністю й субординацією, тобто визначаються органи вищі, виконавчі, допоміжні тощо.

Класифікувати органи міжнародної організації можна за різними критеріями. Найчастіше застосовується функціональний принцип, згідно з яким органи поділяються на вищі, виконавчі, допоміжні, контролюючі й адміністративні.

Вищі (головні) органи відають найважливішими сферами діяльності організації, приймають рішення з найважливіших питань, причому ці рішення остаточні. Вищий орган визначає загальну політику організації, її принципи; розглядає бюджетні й фінансові питання; має право переглянути й доповнити статут; приймає рішення щодо вступу нових членів до організації або виключення із її складу. Проте вищі органи не виконують оперативних функцій. Найчастіше до

складу вищих органів входять представники усіх держав, і тоді такий орган називається **пленарним**.

Виконавчі органи впроваджують у життя рішення і постанови, що приймаються вищим та деякими іншими органами. Вони здійснюють оперативні функції і (за окремими винятками) не займаються законотворчою діяльністю. Виконавчі органи різних організацій мають специфічні назви і склад. Найчастіше в таких органах представлені наймогутніші й найвпливовіші країни; поряд з цим, частина представників обирається (або призначається) за принципом «географічної справедливості»: щоб дотримувалася рівновага між окремими континентами, регіонами, соціально-політичними групами країн. Виконавчий орган не обов'язково складається з обмеженої кількості членів, іноді в нього входять представники всіх держав-членів. Проте, наприклад, виконавча рада МВФ складається тільки з 24 директорів-виконавців, тобто ми маємо справу з органами з обмеженим складом.

Роль виконавчих органів в діяльності міжнародних організацій досить значна. Незважаючи на те, що в ієрархічній піраміді вони підпорядковані вищому органу, їхній авторитет інколи буває, принаймні, не нижчим. Справа в тому, що пленарні органи звичайно приймають рішення, які вироблені й рекомендовані виконавчими органами. Так, у Міжнародному валютному фонді Рада директорів може припинити користування коштами фонду для якоїсь країни, а Рада керуючих (вищий орган) лише підтверджує це рішення на своїй сесії [16].

Адміністративні органи також мають справу з виконанням поточних функцій. Але їхній ранг поступається рангу виконавчих органів. Адміністративні органи займаються повсякденною організаційною роботою, яка спрямована переважно на внутрішні справи організації. Найчастіше ці функції виконує **секретаріат**. До його сфери входить підготування документації до проведення конференцій та нарад; організація й проведення переговорів між організацією й іншими суб'єктами міжнародного права; організація технічної допомоги державам-членам; матеріально-технічне забезпечення організації. Взагалі, функції секретаріату дещо ширші за суто адміністративні. Часто він являє собою орган з дуже розгалуженою сферою компетенції. Секретаріат – це розгалужений орган, який часто налічує чимало співробітників. Вони наймаються на контрактній основі і в своїх діях відповідальні тільки перед організацією. Звичайно це люди висококваліфіковані, компетентні, сумлінні й чесні.

Хоча секретаріат займає підпорядковане місце в організаційній структурі, часто його очолює особа, що знаходиться на вершині ієрархічної піраміди і є головним її представником у міжнародних відносинах. В ООН таку роль виконує **Генеральний секретар**. Але незважаючи на свій незаперечний авторитет, Генеральний секретар підзвітний у своїх діях Генеральній Асамблеї ООН. Посада Генерального секретаря є також у деяких інших організаціях, наприклад у Всесвітній туристській організації, ОЕСР, ОПЕК та ін.

Специфічним **контрольним органом** є міжнародні суди. Вони не тільки розв'язують суперечки між членами організацій, а й слідкують за дотриманням норм і принципів поведінки, що записані в статуті. Таким органом є, зокрема, Міжнародний суд ООН, який надає юридичні консультації й робить висновки з важливих правових питань. Суди є також у багатьох регіональних організаціях: ОБСЄ (Арбітражний і мировий суд), ЄС (Європейський суд) та ін. На відміну від більшості інших органів, де рішення мають переважно рекомендаційний характер, постанови міжнародних судів обов'язкові до виконання.

Решта органів міжнародних організацій називається **допоміжними**. Кожний такий орган здійснює якусь одну, чітко визначену функцію. Назва «допоміжний» – досить умовна, оскільки часто функція, яку виконує орган, має важливе значення. Але ці органи не займаються правотворчою діяльністю, в своїх діях вони підпорядковані вищому та/або виконавчому органам. Наприклад, до відома ЕКОСОП відносяться функціональні й регіональні комісії, програми, спеціалізовані заклади, більшість із яких є організаціями в системі ООН (МВФ, ЮНЕСКО та ін.), хоча й називаються органами.

В організаціях з вузькою сферою діяльності (порівняно з ООН) допоміжні органи виокремлюються чіткіше. Ось які допоміжні органи має Світова організація торгівлі (СОТ): Рада з торгівлі товарами; Рада з торгівлі послугами; Рада з торгівлі інтелектуальною власністю; Комітет з торгівлі й довкілля; Комітет з бюджетних, фінансових й адміністративних питань.

Крім функціонального, є й інші критерії класифікації органів міжнародних організацій. Виходячи з характеру членства, виокремлюються: міжурядові, міжпарламентські органи, органи, що складаються з осіб в особовій якості, органи, що складаються з національних комітетів та груп.

Найпоширенішим типом органів за цією класифікацією є **міжурядові органи**. Вони складаються з осіб, призначених урядами держав-членів. Це можуть бути голови держав, голови урядів,

міністри, дипломати. Міжурядові органи утворені практично в усіх міждержавних організаціях, у тому числі економічних (МДЕО).

Міжпарламентські органи складаються з депутатів, які або обираються населенням країн-членів у процесі загальних прямих виборів (Європейський парламент), або призначаються національними парламентами. Звичайно міжпарламентські органи притаманні регіональним організаціям. Так, Європейський Союз має Європейський парламент, Рада Європи – парламентську Асамблею, ОБСЄ – Парламентську асамблею, тощо. Міжпарламентські органи звичайно приймають рішення рекомендаційного характеру; деякою мірою вони виконують функції контролю щодо діяльності виконавчих органів. Європейський парламент ЄС має дещо ширші повноваження: він має право приймати постанови й директиви. Особливістю міжпарламентських органів є те, що депутати в них гуртуються не за країнами, а за партійною належністю.

Органи з осіб в особливій якості характерні здебільшого для неурядових міжнародних організацій. Такі органи складаються з фахівців високої кваліфікації, вчених, юристів, економістів, працівників культури тощо. Наприклад, органи Римського клубу складаються з провідних вчених світу. Але й у міждержавних організаціях є органи, в яких працюють переважно не офіційні представники держав, а особи, наймані за контрактом або запрошені як висококваліфіковані фахівці.

В Секретаріаті ООН працюють десятки тисяч фахівців-неурядовців. В ЮНЕП (Програма ООН з довкілля) більшість органів сформовано з фахівців у галузі охорони навколишнього середовища.

Органи з комітетів та груп також характерні переважно для неурядових організацій. Вони складаються з національних комітетів країн (наприклад, національні осередки Червоного Хреста), груп, корпорацій, компаній, фірм, національних підприємницьких організацій тощо.

Яскравим прикладом цього типу є організаційна структура Міжнародної торговельної палати (МТП). Вищий орган її (Рада) складається з представників, що призначаються національними комітетами й групами, торговельно-промисловими палатами держав. Головна вимога – щоб цілі місцевих організацій не були політичними. Ще один орган МТП – Всесвітня промислова рада з питань довкілля – складається з вищих керівників 90 великих корпорацій.

2.3 Методи, процедури та технічні прийоми прийняття рішень у міжнародних організаціях

Термін «**рішення міжнародної організації**» має загальне значення, а його суть та конкретна правова форма (постанова, рекомендація, рішення, резолюція, висновок, звернення тощо) зазвичай розкривається в статутах організацій. Рішення міжнародних організацій класифікують за такими критеріями (рис. 2.5):

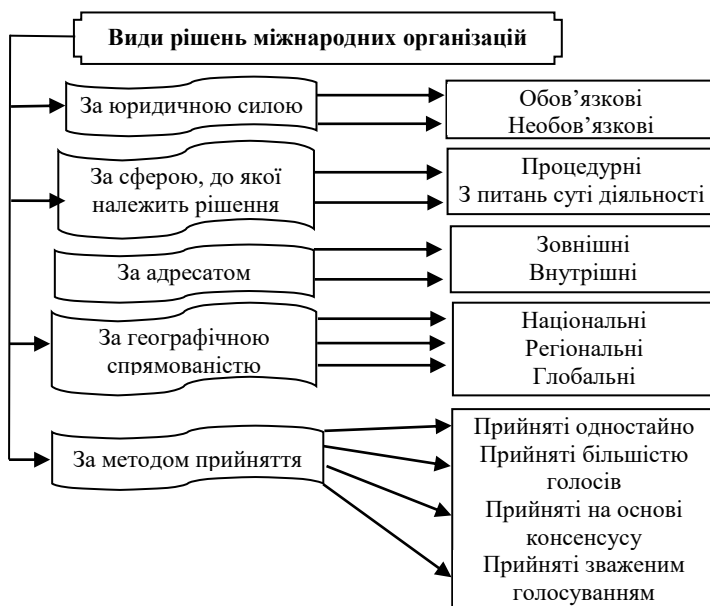

Рис. 2.5 – Види рішень міжнародних організацій

Основними етапами процедури прийняття рішень є (табл. 2.2):

- 1) постановка питання;
- 2) розгляд питання та розробка рішення;
- 3) прийняття рішення.

Метод прийняття рішення – це принцип, покладений в основу відповідної процедури, або спосіб.

Таблиця 2.2 – Основні етапи процедури прийняття рішень в міжнародних організаціях

Етап	Процедури
Постановка питання	пропозиція про обговорення і прийняття рішень одним із органів міжнародної організації може бути внесена членом міжнародної організації; групою членів цієї організації; іншим органом цієї міжнародної організації; іншою міжурядовою або неурядовою міжнародною організацією (при цьому неурядовим організаціям, на відміну від міжурядових, таке право надається на основі одностороннього рішення міжурядової організації)
Розгляд питання та розробка рішення	Цей етап також об'єктивно поділяється на кілька взаємопов'язаних стадій: викладення (з'ясування) позицій країн-учасниць або членів організації; пошук взаємоприйнятних рішень з використанням механізму офіційних та неофіційних зустрічей, консультацій, дискусій, обговорень та ін.; створення допоміжних органів для підготовки проекту рішення (робочі та редакційні групи); передача проекту рішення в орган, який прийматиме рішення, для попереднього ознайомлення з ним та затвердження.
Прийняття рішення	Характеризується обранням методу і технічного прийому прийняття рішення

У практиці діяльності міжнародних організацій існує чотири методи прийняття рішень: одностайний, мажоритарний (за більшістю голосів), консенсусний, метод «зважених» голосів (рис. 2.6).

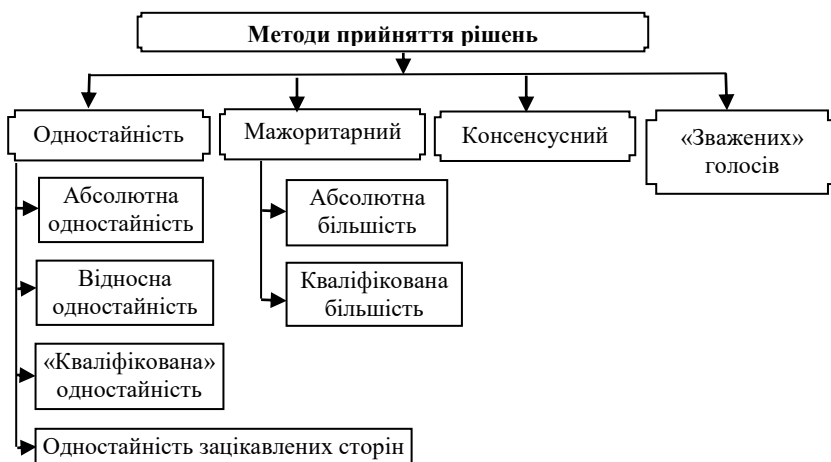

Рис. 2.6 – Методи прийняття рішень у міжнародних організаціях

Загальна характеристика методів прийняття рішень надана у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Характеристика методів прийняття рішень

Метод	Характеристика
<i>Одностайність</i>	позитивне голосування всіх без винятку за запропоноване рішення
абсолютна одностайність	позитивне голосування всіх членів міжнародної організації. При цьому рішення не може бути прийняте, якщо один з членів організації був відсутній або утримався від голосування
відносна одностайність	позитивне голосування членів міжнародної організації, за якого голоси тих, хто утримався, не беруться до уваги під час визначення результатів голосування
«кваліфікована» одностайність	(одностайність великих держав) – діючий у Раді Безпеки ООН принцип голосування, який передбачає одностайність не всіх членів Ради, а тільки її постійних членів – Росії, США, Франції, Великобританії та Китаю
одностайність зацікавлених сторін	позитивне голосування тільки зацікавлених сторін, тобто тих, кого це питання безпосередньо стосується
<i>Мажоритарний метод</i>	прийняття рішень за більшістю голосів. При цьому обговорюються наслідки голосування для меншості – обов'язок їх виконувати або можливість діяти самостійно
абсолютна (проста) більшість	прийняття рішень абсолютною більшістю в 50% голосів плюс один голос від загальної кількості членів організації, або 50% голосів плюс один голос від загальної кількості присутніх, які беруть участь у голосуванні
«кваліфікована» більшість	прийняття рішень визначеною статутом організації кваліфікованою більшістю (наприклад дві третини) голосів
<i>Консенсусний метод</i>	метод розробки і прийняття рішень, коли не виникає заперечень з боку жодного члена організації проти прийняття конкретного акта або документа, тобто: 1) процес досягнення спільного рішення через розробку попередньо погодженого погляду; 2) процедура прийняття рішення без голосування і за відсутності формально внесених заперечень
<i>«Зважене» голосування</i>	метод прийняття рішень, за якого члени організації мають неоднакову кількість голосів залежно від зазначених у статуті показників (критеріїв): участь у фінансуванні організації, економічний потенціал тощо

Технічний прийом прийняття рішення – це техніка реалізації методу за допомогою різних технічних прийомів. Процес прийняття

рішення закінчується процедурою, після якої рішення юридичне визнається прийнятим або відхиленим, для чого використовуються спеціальні технічні процедури прийняття рішень (рис. 2.7).

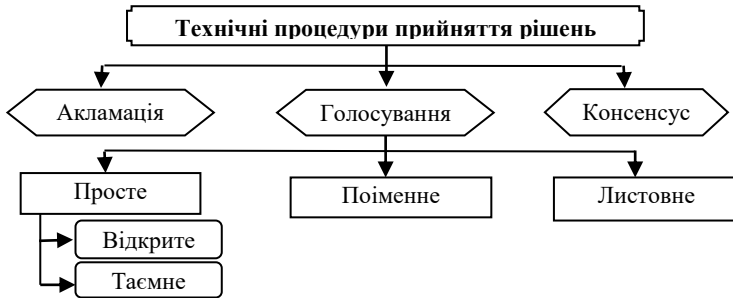

Рис. 2.7 – Технічні прийоми прийняття рішень у міжнародних організаціях

Загальна характеристика технічних прийомів прийняття рішень надана у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Характеристика технічних прийомів прийняття рішень

Приєм	Характеристика
<i>Акламація</i>	(лат. <i>acclamatio</i> – крик, вигук) – прийняття або відхилення рішення без голосування, на основі реакції учасників (вигуків, реплік та ін.)
<i>Голосування</i>	процес виявлення думки (ставлення) при вирішенні питань у міжнародних організаціях
просте голосування	голосування без фіксації позиції голосуючої сторони
просте тасмне голосування	засноване на використанні анонімних анкет та дозволяє повністю зберегти в тасмниці позицію члена організації з даного питання
просте відкрите голосування	проводиться підняттям рук або вставанням та застосовується при вирішенні будь-яких питань, якщо статутом не встановлено інше
поіменне голосування	голосування з фіксацією позиції голосуючої сторони. Проводиться для вирішення спірних або принципових питань; для здійснення морального тиску на іншу сторону
листовне голосування	передбачає отримання письмових відповідей на попередньо розіслані листи-анкети.
<i>Консенсус</i>	як технічний прийом прийняття рішень складається з таких дій: зачитується вголос погоджений текст документа, констатується відсутність заперечень, рішення оголошується прийнятим

Процедура голосування в міжнародних організаціях має особливості. При голосуванні в пленарних органах кожна делегація має **один голос**, незважаючи на політичну й економічну потужність країни-члена; цим досягається демократичність дій організації. Але в деяких органах, особливо в таких, які відають фінансовими й кредитними ресурсами, існує **зважена система** прийняття рішень. Кожна країна-член має певну **квоту** голосів відповідно до свого економічного потенціалу та внеску в спільний фонд організації. Наприклад, у Міжнародному валютному фонді США мають 17,8% голосів; Японія й Німеччина – по 5,5%; Франція й Велика Британія – по 5,0%, Україна – 0,7% голосів. «Велика сімка» володіє в цій організації 45% голосів і хоча не може заблокувати прийняття рішення, але значно впливає на процес його розробки та голосування.

Особливий характер має процедура прийняття рішень в Раді Безпеки ООН. Рада складається з 15 членів, в тому числі п'ятеро – постійні. Для того щоб рішення було затверджено, достатньо 9 голосів. Але постійні члени мають право «вето»: якщо хоч один з них проголосував «проти», то рішення не приймається, хоча б інші 14 проголосували «за». Така процедура передбачена тому, що Рада Безпеки вирішує найгостріші проблеми війни та миру, в тому числі питання про застосування військової сили в якійсь країні. Ось чому потрібна згода на це наймогутніших країн світу, інакше може статися конфлікт глобального виміру.

За оцінкою експертів, нині за частотою застосування в міжнародних організаціях методи прийняття рішень поділяються так: мажоритарний та консенсусний – 72%, одностайності – 15%, «зваженого» голосування – 13%. Одна й та сама організація може користуватися різними методами залежно від ступеня погодженості позицій учасників.

2.4 Роль і правовий статус міжнародних службовців у міжнародних організаціях

Одним з найважливіших елементів структури міжнародних організацій є *інститут служби в міжнародних організаціях*. Статус службовців міжнародних організацій відрізняється складністю свого правового регулювання та потребує вивчення психологізації процесів міжнародної цивільної служби, пов'язуючи їх з характером особистісної поведінки в міжнародній організації її посадових осіб.

Службовці міжнародних організацій, що володіють міжнародною правосуб'єктністю, підкоряються насамперед нормам

міжнародного права. У той же час вони залишаються громадянами своїх держав і відповідно підкоряються нормам національного законодавства. Крім того, самі міжнародні організації в процесі своєї діяльності створюють норми внутрішньо-організаційного характеру, що дозволяють говорити про формування внутрішньо-організаційного права міжнародних організацій, яке не відноситься ні до міжнародного, ні до національного права, норми якого також регулюють інститут міжнародної цивільної служби.

У вітчизняній юридичній літературі до елементів правового статусу звичайно відносять правосуб'єктність працівників, їх основні (статутні) трудові права й обов'язки, гарантії цих прав і відповідальність за невиконання обов'язків. Однак робітники міжнародної цивільної служби мають свої особливості, пов'язані з їхнім особливим положенням.

Найвідомішим є визначення **міжнародного службовця** як особи, якій представниками кількох держав або органом, що діє від їхнього імені, доручено на підставі міжнародної угоди і під контролем цих держав або цього органу здійснювати постійно і за особливими юридичними правилами певні функції в спільних інтересах усіх даних держав.

Статус міжнародного службовця визначають три основні ознаки (рис. 2.8).

Ознаки, що визначають статус міжнародного службовця	- перебування на службі міжнародної адміністрації, підпорядкованій не одній державі, а сукупності держав-членів
	- діяльність заради досягнення цілей та в ім'я інтересів міжнародної спільноти; територіально обмежена компетенція не суперечить поняттю міжнародного службовця
	- робота в міжнародній організації повний робочий час і на постійній основі, повна віддача власних сил і здібностей для виконання покладених на нього функцій

Рис. 2.8 – Ознаки статусу міжнародного службовця

Правовий стан міжнародного службовця регулює структуру та рівень обов'язків і прав міжнародного службовця та може визначатися або на підставі контракту, укладеного між ним та організацією, або виходячи із затвердженого організацією статусу персоналу

Якість міжнародної правосуб'єктності міжнародних організацій проявляється у праві як самих організацій, так і їх посадових осіб на

привілеї й імунітети, яке закріплене в установчих актах більшості міжнародних організацій. Привілеї та імунітети організацій затверджені низкою міжнародних рішень і постанов, наприклад, Конвенцією про привілеї й імунітети Об'єднаних Націй 1946 р.

Привілеї й імунітети міжнародних організацій – це особливі права й переваги, надавані міжнародним міжурядовим організаціям і їх персоналу, а також представництвам держав-членів при цих організаціях і їх співробітників на території держав перебування з метою забезпечення виконання ними їх статутних функцій. Вони діють тоді, коли посадова особа перебуває при виконанні своїх службових обов'язків. Обсяг привілеїв і імунітетів у міжнародних організацій і їх посадових осіб вужче, чим обсяг привілеїв і імунітетів як самого дипломатичного представництва, так і його співробітників (за виключенням вищих посадових осіб ООН, які користуються дипломатичними привілеями й імунітетами).

Міжнародним організаціям і їхнім посадовим особам звичайно надаються такі привілеї й імунітети:

– недоторканність службових приміщень (коли влада країни перебування може бути допущена в них для виконання службових обов'язків тільки за згодою генерального секретаря (директора) організації);

– недоторканість власності, архівів, документів і кореспонденції;

– воля відносин, включаючи право користування шифрами, кодом, кур'єрами й валізою;

– норми, що забезпечують безпеку й недоторканність персоналу;

– імунітет від юрисдикції (міжнародні службовці не підлягають судовій відповідальності за сказане або написане ними й за всі дії, зроблені ними в якості посадових осіб);

– фіскальний імунітет (оклади й винагороди, виплачувані персоналу організацій, повністю звільняються від обкладання національними центральними й місцевими податками);

– пільги й вилучення із правил про іноземців (до персоналу міжнародних організацій не застосовуються діючі в країні перебування закони щодо проживання іноземців, не поширюються національні норми й обмеження по імміграції, вони звільняються від виконання правил щодо реєстрації іноземців);

– митні привілеї (службовці міжнародних організацій мають право ввезти безмитно у відповідну країну необхідні предмети й майно при первинному занятті посади у відповідній організації);

– пільги при в'їзді, проживанні й виїзді (прохання про видачу віз для службових поїздок розглядаються в найкоротший строк, і особам, що здійснюють поїздку, надаються пільги для швидкого пересування);

– право на спеціальні паспорти й перепустки (персонал організацій має право на одержання або перепусток організації, або шперпусток держави місцеперебування організації, які визнаються й ухвалюються владою держав-членів як законні документи для здійснення поїздок);

– пільги при репатріації (службовці міжнародних організацій разом з членами родин користуються тими ж пільгами при репатріації, яким користуються дипломатичні представники під час міжнародних криз);

– права на емблему й прапор і т.д.

Крім того, держави перебування організацій зобов'язуються забезпечувати безперешкодний доступ у такі установи представників і делегацій усіх держав-членів, співробітників відповідних організацій і інших офіційних осіб.

У міжнародних організаціях системи ООН виділяють три різні статуси: 1) посадові особи організацій (всі службовці); 2) особи, що співробітничують із організацією; 3) особо, що одержують захист від організації (особи, які користуються міжнародним захистом і тому мають різні привілеї й імунітети, надавані звичайно співробітникам міжнародних організацій).

Право встановлювати умови служби персоналу в міжнародних організаціях системи ООН належить вищим представницьким або виконавчим органам. Основними правовими актами, що регулюють службу в міжнародних організаціях системи ООН, на які спираються й інші міжнародні організації, є «Положення про персонал ООН» (1952р.), і «Правила про персонал ООН» (1953р.).

При розгляді питання про правовий статус службовців міжнародних організацій розрізняють статус вищих посадових осіб організацій і правовий статус рядових співробітників секретаріатів організацій.

Правовий статус вищих посадових осіб міжнародних організацій, який встановлюється в їхніх Статутах, звичайно передбачає такі основні повноваження: керівництво секретаріатом або іншим виконавчим органом організації; організація його роботи й призначення його персоналу; контроль за виконанням адміністративних і фінансових регламентів; здійснення винятково адміністративного спостереження за персоналом; забезпечення роботи

секретаріату по підготовці й проведенню конференцій і зборів органів організації; підтримка в порядку документації; здійснення необхідних публікацій; збір і публікація відомостей, що представляють інтерес для країн-учасниць організації; підготовка й надання у відповідний орган організації проекту річного бюджету; складання щорічного фінансового звіту; складання річного звіту про діяльність організації й ін. Генеральний секретар (директор, адміністратор) призначає на посаду, визначає розмір оплати праці, пересуває по службі й звільняє персонал секретаріату. Крім внутрішніх повноважень, вищі посадові особи мають досить значні зовнішні повноваження залежно від компетенції організації.

Правовий статус рядових співробітників секретаріатів організації устанавлюється Генеральним Секретарем Організації відповідно до характеру покладених на співробітників обов'язків і відповідальності. Діюча зараз класифікація персоналу, прийнята в організаціях системи ООН, залежно від роду зайнятості диференціює всіх працівників адміністративного апарата в межах чотирьох категорій: а) фахівці; б) співробітники польової служби або служби на місцях; в) співробітники загального обслуговування, включаючи службу безпеки; г) співробітники господарсько-технічних служб. У межах кожної із цих категорій устанавлюються різні класи, які у свою чергу підрозділяються на шаблі. Категорія керівників і фахівців включає заступників Генерального Секретаря і його помічників (тільки перший шабель), клас директорів (D-2) з першого по четвертий шабель, клас головних співробітників (D-1) з першого по сьомий шабель включно, старших співробітників (P-5) першого – десятого шабля, співробітників першого класу (P-4) першого – дванадцятого шабля, співробітників другого класу (P-3) першого – тринадцятого шабля, молодших співробітників (P-2) першого – одинадцятого шабля й помічників (P-1) першого – десятого шабля. Співробітники загального обслуговування поділяються в межах першого – тринадцятого шабля на класи головних (G-5), старших (G-4), середніх (G-3), молодших співробітників (G-2) і кур'єрів (G-1), а персонал польової служби в межах першого – десятого шабля на класи головних (FS-7 і FS-6), старших (FS-5), середніх (FS-4), молодших співробітників (FS-3), службовців безпеки (FS-2) і кур'єрів (FS-1). Співробітники служби безпеки, у функції яких входить, зокрема, охорона будинків і захист осіб і майна на території Організаційної системи ООН, розслідування випадків пропажі, збитку й т.п., видача перепусток та ін., поділяються на класи головних (S-5), старших (S-4) і спеціальних співробітників (S-3), співробітників безпеки (S-2) і

стажистів (S-1) у межах від першої до тринадцятого щабля. Нарешті обслуговуючий персонал, за характером роботи прирівнюваний до категорії різноробів, поділяється в межах першого – шостого щабля на сім розрядів: від вищих (M-7) до нижчих (M-1). На всіх без винятку службовців зазначених категорій поширюється більшість приписань внутрішнього права організацій системи ООН загального характеру.

На міжнародну службу можуть бути прийняті громадяни будь-якої держави-члена міжнародної організації системи ООН незалежно від раси, статі й релігії. При прийнятті на службу й визначенні умов служби керуються, головним чином, необхідністю забезпечити високий рівень працездатності, компетентності й сумлінності. Певна увага приділяється важливості добору персоналу на можливо більш широкій географічній основі (п. 3 ст. 101 Статуту ООН). Чоловіки й жінки мають рівне право на участь у роботі міжнародних організацій у будь-якій якості й на рівних умовах. Кандидат на заняття посту в адміністративному апараті організацій системи ООН не може бути біпатридом (тобто громадянином більше ніж однієї країни). Кандидати приймаються на основі конкурсу. Кожна прийнята на службу особа одержує листа про призначення, положення якого в сукупності складають зміст договору або контракту про наймання в організацію. Трудовий контракт можна вважати правотворчим документом, оскільки в ньому можуть міститися особливості регулювання праці службовців, не врегульовані внутрішніми документами й нормами міжнародного права.

Повною мірою всі імунітети й привілеї надаються службовцям з моменту прибуття на територію держави перебування або з моменту повідомлення про вступ, недоторканістю й деякими імунітетами він користується також і при транзиті в треті країни, тобто з моменту, коли такий співробітник виїжджає зі своєї країни або з держави, в якій він працював, до призначення в міжнародну організацію.

Існують різні варіанти припинення служби в міжнародних організаціях. У випадку припинення служби за власним бажанням співробітники можуть подати заяву про відставку, попередивши про це Генерального Секретаря, а останній зобов'язаний прийняти відставку службовця, якщо той подав її відповідно до умов свого призначення. Службовці з постійним призначенням подають попередити про відставку не пізніше чим за три місяці до відставки, а тимчасовим призначенням – не пізніше, чим за 30 днів до звільнення.

Звільнення, тобто припинення служби, не пов'язане з бажанням службовця, здійснюється Генеральним Секретарем за такими підставами: по-перше, у випадку міжнародної кризи; по-друге, при

переході службовця на пост політичного характеру; по-третє, при скасуванні даної посади або скороченні штату; по-четверте, звільнення може бути викликано непрацездатністю службовця в результаті або захворювання, або досягнення пенсійного віку.

Право призначення міжнародних службовців належить тільки конкретній міжнародній організації і здійснюється, як правило, її генеральним секретарем або директором. Уряди країн-членів беруть участь у процесі призначення міжнародних службовців тільки високого рангу (членів міжнародних судів, генеральних секретарів).

2.5 Інститут постійних представництв країн при міжнародних організаціях

Для забезпечення повноцінної участі країн-членів у роботі міжнародної організації створений апарат постійних представництв. Правові основи інституту постійних представництв при міжнародних організаціях були закладені ще в Статуті ООН у повоєнний період та інших міжнародно-правових актах (резолюція № 257 від 3 грудня 1948р., прийнята Генеральною Асамблеєю ООН). Сьогодні діяльність постійних представників та постійних представництв при міжнародних організаціях регламентується Віденською Конвенцією про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру від 14 березня 1975 р.

У Конвенції **постійне представництво країни** визначається як «місія постійного характеру, що направляється для того, щоб представляти її при цій організації».

Ст. 5 Конвенції регламентує процедуру заснування постійного представництва при міжнародній організації, зокрема:

- держави-члени можуть, якщо це допускається правилами організації, заснувати постійні представництва для виконання необхідних функцій;

- держави, що не є членами організації, можуть, якщо це допускається правилами організації, заснувати постійні комісії спостерігачів;

- організація повідомляє державу перебування про заснування представництва попередньо.

Ознаки постійного представництва країни при міжнародній організації:

- входить до системи зарубіжних органів зовнішніх відносин і є складовою дипломатичної служби держави, як і посольства;

– здійснює діяльність на тристоронній основі: 1) держава, що надсилає представництво; – 2) організація; – 3) країна перебування штаб-квартири організації або її відділення;

– не акредитується при державі перебування, оскільки створюється виключно для підтримання зв'язків з організацією;

– повинно користуватися всіма привілеями та імунітетами, що визначаються міжнародно-правовим чином, які надаються представництву державою перебування і залежать як від внутрішнього законодавства країни перебування, так і від стану політичних відносин між двома державами;

– угоди з організацією уповноважений укладати глава представництва. До складу постійних представництв при спеціалізованих організаціях включаються експерти, фахівці, науковці та практичні спеціалісти в зазначеній галузі, які не є професійними, ранговими дипломатами, але мають під час роботи дипломатичний статус, оскільки виконують представницькі функції;

– має право користуватися прапором та емблемою надсилаючої держави на фасадах своїх приміщень, а для глави представництва це правило поширюється на його резиденцію та засоби пересування.

Місія спостерігачів може надсилатися країною – не членом міжнародної організації для участі в роботі органів організації, якщо це дозволяється її правилами, але не дає права брати безпосередню участь у діяльності організації. Спостерігач не може брати участь у голосуванні при прийнятті рішення в будь-якому з органів організації, проте має право обговорювати питання та висловлювати свої думки і, таким чином, впливати на прийняття рішень.

Так, Україна відкрила: Постійне представництво України при міжнародних організаціях у Відні (Австрія), Представництво України при Європейських Співтовариствах (Бельгія), Місія України при НАТО (Бельгія), Постійне представництво України при Координаційних інститутах СНД (Білорусь), Постійне представництво України при ООН (США), Постійне представництво України при Раді Європи (Франція), Постійне представництво України при ЮНЕСКО (Франція), Постійне представництво України при відділенні ООН і інших міжнародних організаціях у Женеві (Швейцарія)

Набуваючи певних прав, міжнародна організація несе й відповідальність за свою діяльність у цілому або за дії своїх окремих працівників. Якщо, виконуючи свої функції, організація мимоволі завдала шкоди якійсь країні, вона мусить компенсувати збитки. Так, часто військові операції сил ООН або НАТО супроводжуються

екологічними негараздами, а то й матеріальними збитками для мирного населення. В такому разі організація виділяє кошти для відшкодування втрат.

У зв'язку з порушенням норм поведінки окремими членами організацій міжнародне право передбачає застосування **санкцій** проти порушників. Найчастіше порушення можна згрупувати таким чином: невиконання постанов організації; відхилення в своїх діях від принципів, записаних у статуті організації; невиконання своїх фінансових обов'язків; агресія проти іншої держави.

Залежно від тяжкості порушення застосовуються такі санкції:

- припинення права голосування в органах організації
- позбавлення технічної і фінансової допомоги;
- тимчасове припинення членства в організації;
- виключення з організації;
- застосування збройних сил проти порушника.

Так, Міжнародний валютний фонд неодноразово відмовляв у наданні чергових траншів державам, що своєчасно не сплачували борг. В 70-х роках Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) позбавила Португалію всіх видів допомоги через колоніальну політику, яку проводила тоді держава; Португалія була також виключена з ІКАО, ІМО, ЮНЕСКО. Через політику апартеїду Південно-Африканська Республіка була виключена з багатьох міжнародних організацій.

Питання для обговорення

1. Чому виникла потреба у створенні спеціальної гілки міжнародного права – права міжнародних організацій?
2. Чим пояснюється зростаючий вплив міжнародних організацій на розвиток світової економіки з урахуванням тієї обставини, що за юридичною силою більшість рішень міжнародних організацій необов'язкові?
3. Як може вплинути на процес прийняття рішення вибір методу і технічного прийому прийняття рішення?
4. Який з двох базових принципів відбору міжнародних службовців (наявність відповідних особистих рис чи географічний розподіл посад) стане пріоритетним у майбутньому?
5. Порівняйте діяльність дипломатичного представництва держави (посольства) і постійного представництва держави при міжнародній організації.

Контрольні питання

1. Визначте питання регулювання внутрішнього та зовнішнього права.
2. Які типи міжнародних, організацій можна виділити залежно від розподілу повноважень між організаціями та їх членами?
3. Назвіть критерії класифікації та відповідні види рішень міжнародних організацій.
4. Які основні етапи процесу прийняття рішень у міжнародних організаціях і в чому їх суть?
5. У чому суть мажоритарного методи прийняття рішень?
6. Дайте визначення термінам «консенсус» і «консенсусний» метод прийняття рішень.
7. Розкрийте суть методу зважених голосів.
8. Охарактеризуйте технічні прийоми прийняття рішень у міжнародних організаціях.
9. Які міжнародні документи регламентують діяльність постійних представництв при міжнародних організаціях?
10. З яких елементів складається поняття «статус міжнародного службовця»?
11. Охарактеризуйте процедуру заснування постійного представництва держави при міжнародній організації.
12. Визначте права, які має місія спостерігача при міжнародній організації.
13. На яких правових нормах ґрунтується функціонування міжнародних організацій?
14. Чим відрізняються міжнародні звичаї від міжнародних договорів?
15. Що таке «міжнародні кодекси поведінки»?
16. Чим відрізняються спеціальні принципи міжнародного права від загальних?
17. Які форми санкцій може застосувати міжнародна організація щодо своїх членів?

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 16-24], [2, с. 25-40], [3], [4], [11, с. 43-69], [12], [17], [19], [21, с. 23-38], [22, с. 9-14].

Тема 3

Міждержавні економічні організації

- 3.1 Сутність, види, функції та основні типи органів у структурі міжнародних міждержавних економічних організацій
- 3.2 Міждержавні економічні організації загальної компетенції
- 3.3 Механізм функціонування та діяльність міждержавних організацій у Європейському регіоні
- 3.4 Міждержавні організації в Азіатсько-тихоокеанському регіоні та Арабському світі
- 3.5 Міждержавні організації в Африканському та Американському регіонах

3.1 Сутність, види, функції та основні типи органів у структурі міжнародних міждержавних економічних організацій

Сутність міждержавних (міжурядових) економічних організацій (МДЕО) визначається офіційною участю (членством) в їхній діяльності держав та урядів, важливістю практичних проблем, які не можуть бути розв'язані зусиллями однієї країни, а також ефективним об'єднанням потенціалів зацікавлених сторін. При цьому міждержавні організації можуть бути як інструментом співробітництва, так і форумом для вирішення міждержавних конфліктів чи незгод.

Членство в міждержавних організаціях уряди країн часто розглядають, як один із головних засобів здійснення своєї зовнішньо-політичної програми, оскільки:

- в структурі міністерств закордонних справ усіх країн є відділи, які займаються питаннями співробітництва з міжнародними організаціями;
- членські внески в міжурядові організації становлять окрему (відчутну) статтю державних витрат на зовнішню політику;
- при багатьох міжурядових організаціях створені спеціальні постійні представництва держав;
- участь у МДЕО накладає на держави визначені й офіційно зафіксовані обов'язки, а в деяких випадках робить для них обов'язковими рішення, що приймаються організацією.

Залежно від широти компетенції виділяють два види міждержавних економічних організацій:

- 1) *загальноекономічні* – орієнтовані на налагодження координації та співробітництва країн для вирішення широкого кола

іноді економічних, політичних, соціально-культурних, екологічних та інших проблем;

2) *галузеві* – орієнтовані на координацію міжнародного економічного співробітництва в окремій галузі чи сфері діяльності (в галузі промислового розвитку та будівництва, сільського господарства та переробної промисловості, у сфері транспорту і засобів зв'язку, у галузі фінансів та кредиту, міжнародної торгівлі тощо).

Міждержавні економічні організації виконують певні **функції**, тобто сукупність дій і процесів діяльності, спрямованих на здійснення завдань організації. Функції МДЕО взаємозалежні і взаємопов'язані, тобто повинні здійснюватися у відповідності із статутними принципами діяльності організації, а також компетенцією її структурних підрозділів.

Основною функцією будь-якої міждержавної організації є пошук та виявлення сфери спільних інтересів країн-членів, а також досягнення їхньої згоди щодо спільних завдань і дій.

Спеціальні функції розкривають сутність, форми роботи, особливості діяльності та пріоритетні завдання міждержавних організацій (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Спеціальні функції міждержавних економічних організацій

Функції	Сутність
Регулююча	встановлення для держав, самих організацій або їхнього персоналу певних стандартів, норм, правил поведінки, які мають морально-політичне чи юридичне значення
Оперативна	це реалізація персоналом організації за допомогою засобів, якими вона володіє, прийнятих рішень виконавчого характеру
Контрольна	виявлення фактичного стану справ у сферах діяльності організації і зіставлення з еталонами, які відображені в установчих документах або актах органів самої організації. Стосовно країн-членів організації ця функція може здійснюватися двома способами: 1) збір та опрацювання інформації («м'який» міжнародний контроль); 2) інспекція на місці («жорсткий» міжнародний контроль)
Інформаційна	пов'язана з наданням членам організації обумовленої інформації у вигляді статистичних зведень, коментарів, тематичних або галузевих оглядів, щорічних звітів та ін.
Консультативна	передбачає створення механізму надання членам організації консультативних послуг з питань діяльності організації

У реалізації регулюючої та контрольної функцій беруть участь безпосередньо держави-члени міжнародних організацій, а в реалізації оперативної, інформаційної та консультативної функцій – сама міжнародна організація.

Існує два способи створення міждержавних організацій:

- 1) шляхом укладання міжнародного договору (угоди) на основі узгодженого волевиявлення держав;
- 2) на основі рішення вже існуючої організації.

Процедура створення міждержавних організацій складається з наступних етапів (рис. 3.1).

Етапи процедури створення міждержавних організацій
I етап
<i>Укладання міждержавної угоди і прийняття установчого документа – при першому способі, прийняття резолюції шляхом голосування – при другому. Установчі документи міжнародних організацій визначають їхню компетенцію, тобто об'єкт або сферу діяльності, та повноваження, необхідні для виконання завдань</i>
II етап
<i>Формування структури міжнародної організації – здійснюється спеціально утвореними підготовчими органами на основі окремої міжнародної угоди або додатка до статуту організації, що створюється, або на основі резолюції іншої міжнародної організації. Ці документи визначають склад підготовчого органу, його компетенцію і функції, які полягають у розробці проектів правил процедури майбутніх органів організації, створенні штаб-квартири, складанні порядку денного для головних органів, підготовці документів і рекомендацій, що стосуються порядку денного, тощо</i>
III етап
<i>Скликання головного органу і початок функціонування завершують процес створення міжнародної організації</i>

Рис. 3.1 – Етапи процедури створення міждержавних організацій

Датою створення організації вважається при першому способі створення – дата, коли її установчий документ набирає чинності, при другому способі створення – установча резолюція набирає чинності з моменту її прийняття.

Фінансові кошти міждержавних організацій складаються переважно з внесків держав-членів і витрачаються на спільні потреби.

Припинення існування організації відбувається також шляхом узгодженого волевиявлення держав-членів, яке здійснюється на основі підписання протоколу про розпуск (Варшавський договір – протокол про розпуск від 1 червня 1991 р., РЕВ – протокол про розформування

організації від 28 червня 1991 р.).

Сукупність органів міждержавної організації, з якої складається її *організаційна структура*, створюється на основі установчого документа організації і наділяється відповідною компетенцією, повноваженнями і функціями. Сучасні міждержавні організації мають досить складну організаційну структуру, адекватну цілям і масштабам діяльності (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Характеристика органів міждержавних організацій

Тип органів	Принцип формування	Найпоширені назви	Компетенція	Характер діяльності
Вищі	На засадах представництва, на рівноправних засадах	Асамблея, сесія, конференція, рада	- Загальна політика організації та її принципи - Перегляд статуту – членство в організації - Формування виконавчих органів та обрання голови - Розгляд звітів - Бюджетна політика - Питання діяльності	Сесійний
Виконавчі	На засадах представництва,	Рада, директорат, комісія, комітет	- Контроль за реалізацією рішень вищих органів - Підготовка засідань вищих органів - Розробка бюджету - Питання щодо персоналу	Постійний
Адміністративні	Географічне представництво кваліфікація	Секретаріат	- Представництво у зовнішніх відносинах - Публікації - Розробка звітів Організація різних заходів	Постійний
Комітети, комісії	Географічне представництво кваліфікація	Комітети, комісія	- Вирішення конкретної проблеми	Тимчасовий, постійний
Юридичні (судові) органи	Кваліфікація	Суд, трибунал, арбітраж	- Врегулювання конфліктів, що виникають між членами організації - Надання правових консультацій - Проведення розслідувань	Постійний

Для кожного органу визначається відповідна внутрішня структура, склад, порядок прийняття рішень, в установчих документах визначається його правовий статус.

Залежно від принципу формування і повноважень органи міждержавних організацій поділяються на ті, що мають представницький характер, та ті, що не мають представницького характеру, тобто створюються для виконання адміністративних функцій, та правові органи.

Залежно від компетенції виділяють вищі, виконавчі, адміністративні органи, які присутні в складі будь-якої міжнародної міждержавної організації. *Вищі органи* мають сесійний характер діяльності і формуються на рівноправних засадах, тобто з представників усіх держав-членів. *Виконавчі органи* формуються вищими органами обранням до них представників усіх (ЄС) або певної кількості (МВФ) держав-членів за критеріями справедливого географічного представництва, розміром фінансового внеску тощо та забезпечують безперервність роботи організації між засіданнями вищих органів. *Адміністративні органи* мають власну внутрішню структуру: вищі посадові особи, спеціалісти, обслуговуючий персонал, тобто складаються з посадових осіб, які перебувають на службі в міжнародній організації і підпорядковані тільки їй.

Арбітражні, судові, юридичні органи і комітети експертів складаються зі спеціалістів, яким надані певні повноваження. *Юридичні органи* призначені для врегулювання конфліктів, що виникають між членами організації, членами організації і самою організацією, надання правових консультацій, проведення розслідувань тощо.

3.2 Міждержавні економічні організації загальної компетенції

До міждержавних економічних організацій загальної компетенції відносять **Організацію Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР)** (Organization for Economic and Development – OECD) – єдину офіційну міждержавну економічну організацію широкого профілю, яка об'єднує не тільки кількісно значну й відносно однорідну групу держав, а й практично всі розвинуті країни світу, – тобто клуб найбагатших держав. ОЕСР була створена в 1961 р. на основі Конвенції про створення і в політичному, організаційному та юридичному відношеннях стала наступницею Організації європейського економічного співробітництва, заснованої в 1948 р. для реалізації «плану Маршала».

Згідно з Конвенцією про створення ОЕСР її *основними цілями є*: сприяння розвитку світової економіки забезпеченням оптимального економічного розвитку, зростання зайнятості і підвищення рівня життя

при збереженні фінансової стабільності держав-членів; сприяння економічному та соціальному добробуту в регіоні ОЕСР шляхом координації політики держав-членів; координація допомоги держав ОЕСР країнам, що розвиваються, та країнам з перехідною економікою.

Отже цілі ОЕСР виходять за суто корпоративні межі й мають глобальну спрямованість. Це означає, що метою засновників ОЕСР є організація, яка координує й регулює міжнародні зв'язки на великому світовому просторі. Таким чином, ОЕСР набуває рис ООН, дублює її функції в сфері економіки. Проте дієвість її заходів вища, враховуючи політичну монолітність країн-членів і потужні важелі економічного впливу. Рішення, що приймає ОЕСР, беруться до уваги при розгляданні відповідних проблем економічними органами ООН.

До складу організації входять 29 країн: Австралія, Австрія, Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Канада, Люксембург, Мексика, Нідерланди, Німеччина, Нова Зеландія, Норвегія, Польща, Португалія, Республіка Корея, США, Туреччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швеція, Швейцарія і Японія. У роботі ОЕСР беруть участь також Європейський Союз на правах колективного члена; Комісія ЄС (згідно з протоколом, підписаним одночасно з Конвенцією про створення ОЕСР); представники ЄАВТ, ЄОВС і Євратому.

Правда, ставити знак тотожності між ОЕСР і групою розвинутих країн, мабуть, не зовсім варто, бо є певні винятки. Так, усі західноєвропейські країни (включаючи Туреччину) стали її членами як отримувачі допомоги за «планом Маршалла». США, Канада, Австралія й Нова Зеландія за цим самим планом виступали як «донори». Японія увійшла до «клубу» згодом як високорозвинута держава. Щодо Мексики й Республіки Корея, то це, за типологією, нові індустріальні держави з високими темпами розвитку. Польща, Угорщина й Чехія стали членами ОЕСР наприкінці 90-х років як країни, що виявили найвищий рівень економічних перетворень серед країн з перехідною економікою. Останні шість країн у наведеному списку поступаються за рівнем економічного розвитку решті членів ОЕСР; ось чому їх поки ще не можна повністю зарахувати до типологічної групи розвинутих держав. Але їх членство в ОЕСР визначає перспективу подальшого розвитку. Розширення складу членів ОЕСР означає, що поступово ця організація втрачає свою напівзакритість і стає дійсно глобальною. Участь в ОЕСР відкриває для країни-члена великі можливості для рівного співробітництва з найбагатшими державами.

Організаційно-функціональна структура ОЕСР складається з п'яти головних органів, двох автономних органів (агентств), Центру

досліджень у галузі освіти й Центру розвитку ОЕСР, а також численних комітетів, робочих груп та експертних комісій (їх понад 200) (рис. 3.2).

<i>Головні органи</i>	<i>Допоміжні органи</i>	<i>Науково-дослідні центри</i>	<i>Автономні органи</i>
Рада	Комітети	Центр досліджень і новацій в галузі освіти	Міжнародна енергетична агенція (МЕА)
Виконавчий комітет	Робочі групи	Центр розвитку ОЕСР	Агенція з ядерної енергії (АЯЕ)
Комітет сприяння розвитку	Експертні комісії		
Секретаріат			
Комітет із співробітництва з країнами з перехідною економікою			

Рис. 3.2 – Організаційно-функціональна структура ОЕСР

Рада – вищий орган ОЕСР, який складається з представників країн-членів. На своїх засіданнях Рада розглядає кардинальні питання економічної політики. Залежно від змісту питання, що обговорюється, Рада збирається раз на рік на рівні міністрів фінансів або економіки, торгівлі, закордонних справ. Звичайні засідання відбуваються двічі на місяць на рівні постійних представників. Рішення приймаються консенсусом, вони обов'язкові для держав-членів, що підвищує дієвість ОЕСР.

Виконавчий комітет здійснює оперативні й контролюючі функції, готує засідання Ради. Він складається із 14 членів. З них 7 – постійні члени (від США, Японії, Німеччини, Франції, Великої Британії, Італії, Канади), а 7 щороку призначаються за ротаційним принципом. Для обговорення питань утворено також Виконавчий комітет в особливому складі, до якого входять вищі посадові особи держав-членів.

Комітет сприяння розвитку (КСР) розробляє програми розвитку країн-членів ОЕСР, а також допомоги країнам, що розвиваються, й країнам з перехідною економікою. Він визначає обсяг ресурсів, необхідних для підйому економіки, боротьби із злидненістю в найменш розвинутих країнах. У 1993 р. Комітет прийняв рішення,

згідно з якими допомога, що входить до поняття «офіційна допомога розвитку», поширюється й на країни Центральної та Східної Європи.

Центр із співробітництва з європейськими країнами з перехідною економікою було засновано в 1990 р., коли кардинальні соціально-економічні зрушення в соціалістичних країнах ставали реальністю. Мета Центру: координувати співробітництво ОЕСР з цією групою країн у галузі економічної й соціальної політики; надавати технічну допомогу; організовувати програми розвитку й контролювати їх виконання. Країни, що співробітничать із Центром, поділяються на дві групи. Перша група складається з Албанії, Болгарії, Казахстану, Латвії, Литви, Естонії, Румунії, Словаччини, Словенії, Монголії, Росії та України. Для цієї групи діє регулярна програма допомоги. Друга група складається із країн (переважно Центральної Європи), які швидше всього йдуть шляхом реформування економіки. З цієї групи три держави (Польща, Чехія й Угорщина) вже стали членами ОЕСР.

Центр здійснює підготовку фахівців з таких галузей: конкуренція, ринок праці, соціальна політика, банківська справа, фінансова система, оподаткування, торгівля, інвестиції, промисловість, сільське господарство, енергетика, освіта, навколишнє середовище, статистика [14]. Форма підготовки кадрів – семінари, практикуми, технічні місії та ін. Фахівці, що одержали підготовку через Центр, краще адаптуються до нових економічних реалій і здатні ефективніше здійснювати реформування національної економіки.

Секретаріат ОЕСР складається з 13 директоратів, що відають основними комітетами: економіка; статистика; навколишнє середовище; співробітництво в галузі розвитку; торгівля; фінанси; податки й підприємництво; наука, технологія й промисловість; інформатика й комунікація; бюджет і фінанси; адміністрація й персонал. Секретаріат очолює генеральний секретар, якого призначає Рада на 5 років. Секретаріат виконує повсякденну оперативну роботу, забезпечує діяльність Ради й Виконавчого комітету.

До складу ОЕСР входять комітети, що здійснюють координаційну роботу в широкому діапазоні економічних проблем, які утворені за галузевим принципом. Ось лише деякі з них: з економічної політики; з економіки й розвитку; зі сприяння розвитку; з торгівлі; з руху капіталів і невидимих послуг; з фінансових ринків; з податкової політики; з права й політики відносно конкуренції; зі споживчої політики; з туризму; з морського транспорту; з міжнародних інвестицій та багатонаціональних підприємств; з енергетичної політики; з промисловості; з наукової й технічної політики; з політики в галузі інформації; в справах освіти; з питань робочої сили й

соціальної політики; з питань державного управління; з охорони довкілля; із сільського господарства та ін. Склад комітетів відповідає аналогічним міністерствам і відомствам, які є в урядових структурах держав-членів.

Система ОЕСР включає два *автономні органи* – Міжнародну енергетичну агенцію (МЕА, 1974 р.) та Агенцію з ядерної енергії (АЯЕ, 1972 р.). Ці агенції є форумом для обговорення енергетичних проблем, що постають перед членами ОЕСР.

Серед допоміжних органів ОЕСР слід виокремити два науково-дослідні *центри*. *Центр досліджень і новацій у галузі освіти (ЦДНО)* утворено в 1968 р. для сприяння науковим дослідженням у сфері освіти з метою її програмного розвитку. Центр розробляє й апробує нові методи й моделі освіти, розповсюджує інформацію про новітні системи навчання.

Центр розвитку ОЕСР (1962 р.) аналізує й узагальнює досвід про розробку й впровадження в життя економічних ідей, економічної політики з метою підвищення ефективності управління економікою, надання нового імпульсу розвитку народного господарства країн-членів. Цей досвід і знання Центр надає в розпорядження також країнам, що розвиваються. Центр має бібліотеку, яка містить роботи з економічних і соціальних проблем країн, що розвиваються.

Фінансування організації здійснюється за рахунок внесків її членів. ОЕСР має офіційні відносини з багатьма міжнародними організаціями та регулярно розповсюджує аналітичні і статистичні матеріали (в т.ч. на електронних носіях), спеціальні монографії, журнали, серійні видання, економічні звіти та прогнози, технічні та статистичні бюлетені, матеріали конференцій тощо. Штаб-квартира організації знаходиться в Парижі (Франція).

Консультативні групи держав – це об'єднання держав для вирішення нагальних проблем економічного розвитку. Вони мають назви або клубів, або груп, назви груп відповідають їхній чисельності (табл. 3.3). При цьому країни групуються залежно від спільності інтересів у сфері світової економіки та вирішують проблеми, які постають у процесі розвитку міжнародних відносин.

Таблиця 3.3 – Характеристика консультативних груп держав

Назва	Членство	Функції
Групи Семи (Г-7)	З 1975 р. США, Японія Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія, Канада	Обговорення глобальних економічних проблем, зокрема валютного і фінансового плану: ситуація з курсами валют,

Назва	Членство	Функції
		питання збалансованості національних економік
Група Дев'яти (Г-9)	Австрія, Бельгія, Болгарія, Данія, Фінляндія, Угорщина, Румунія, Швеція, Сербія	Вирішення проблем економіки Європи з наголосенням на Центральну Європу
Група Десяти (Г-10)	Бельгія, Канада, Франція, Італія, Німеччина, Японія, Нідерланди, Швейцарія, Велика Британія, США. Спостерігачі: БМР, МВФ, ОЕСР, Європейська Комісія	Вирішення валютно-кредитних проблем як у глобальному вимірі, так і особливо в Європі
Група Одинадцяти (Г-11)	Латиноамериканські держави	Обговорення економічної ситуації в регіоні та прийняття узгодженої економічної політики
Група п'ятнадцяти (Г-15)	Країни, що розвиваються, Азії (Індія, Індонезія, Сінгапур, Малайзія), Африки (Єгипет, Алжир, Нігерія, Сенегал, Зімбабве), Латинської Америки (Аргентина, Бразилія, Мексика, Перу, Венесуела), від Європи – Сербія	Вирішення спільних економічних проблем, що постають перед країнами-членами
Група Двадцяти чотирьох (Г-24)	Країни-члени Г-15 та деякі інші країни, що розвиваються (Ефіопія, Габон, Гана, Гватемала, Пакистан, Шрі-Ланка та ін.)	Вирішення спільних економічних проблем, що постають перед країнами-членами
Група Сімдесяти семи (Г-77)	Країни, що розвиваються, а також соціалістичні країни (Китай, КНДР, Куба) та з перехідної економікою (Монголія, Румунія, Сербія)	Реформування економіки, підняття економічного рівня країн, які мають суттєві проблеми в розвитку соціально-економічної сфери
Група Двадцяти (Г-20)	Країни-члени Г-10 та 10 розвинутих країн	Співробітництво у вирішенні проблем міжнародної валютної системи
Група Тридцяти (Г-30)	Некомерційна організація провідних банкірів, економістів, бізнесменів з розвинутих країн світу	Обговорення ключових проблем, проведення консультацій з економічних, у т.ч. валютно-кредитних, питань

3.3 Механізм функціонування та діяльність міждержавних організацій у Європейському регіоні

Механізм функціонування та діяльність регіональних міждержавних економічних організацій доцільно розглянути за регіонами світу, зокрема Західна та Східна Європа, Євразія, Азіатсько-тихоокеанський регіон, Північна та південна Америка, Африка, Арабський світ. При цьому кожен організацію доцільно вивчати за таким планом:

- 1) рік створення;
- 2) установчі документи;
- 3) цілі створення та напрями організації;
- 4) сукупність країн, що є членами організації;
- 5) основні напрями діяльності;
- 6) організаційна структура;
- 7) методи прийняття рішень в органах.

Європейський Союз (European Union – EU) – створено на основі Договору, підписаного в 1992 р. в м. Маастрихт (Нідерланди) керівниками держав і урядів 12 держав-членів Європейського співтовариства, який набрав чинності 1 листопада 1993 р. Відповідно до цієї Угоди заснувався політичний та економічний союз.

2 жовтня 1997р. була підписана Амстердамська угода, як удосконалений варіант Маастрихтської угоди, з доповненнями стосовно питань принципів демократії, прав людини, соціальної політики, міждержавного співробітництва в сфері внутрішніх справ і юстиції, боротьби із злочинністю, тероризмом, корупцією, расизмом, тощо. Нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу 2007 р. – Договір реформування або Лісабонська угода – покликана замінити європейську конституцію та містить положення про інституційну реформу в Євросоюзі.

Цілями Європейського Союзу є:

- утворення тісного союзу народів Європи;
- сприяння збалансованому та довгостроковому економічному прогресу, особливо завдяки створенню простору без внутрішніх кордонів;
- посилення економічного та соціального співробітництва;
- утворення економічного та валютного союзу і створення в перспективі єдиної валюти; утвердження власної ідентичності в міжнародній сфері, особливо шляхом проведення спільної зовнішньої політики і політики в сфері безпеки, а в перспективі – спільної оборонної політики;

– розвиток співробітництва у сфері юстиції та внутрішніх справ; збереження та примноження спільних надбань.

Проте підписанню Угод про ЄС передував досить тривалий процес побудови європейської інтеграційної моделі (табл. 3.4) і відповідних інститутів ЄС.

Таблиця 3.4 – Хронологія створення Європейського союзу

Дата	Подія
1947р.	План Маршала для економічного відродження Європи після Другої світової війни
1948 р.	Створення митного союзу Бенілюкс
1948 р.	Створення Організації європейського економічного співробітництва (ОЄЕС) для керівництва виконанням плану Маршала
1949 р.	Створення Ради Європи в Страсбурзі.
18 квітня 1951р.	Підписання в Парижі Договору про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС)
25 березня 1957р.	Підписання в Римі угод про заснування Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) і Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом)
1967 р.	Злиття ЄОВС, ЄЕС і Євратом у Європейське співтовариство – ЄС.
1968 р.	Завершення створення митного союзу
червень 1979 р.	Перші вибори Європейського парламенту прямим загальним голосуванням
7 лютого 1992 р.	Підписання Маастрихтської угоди про створення Європейського Союзу – ЄС
Травень 1992 р.	Підписання Угоди про Європейський економічний простір між Європейським співтовариством і Європейською асоціацією вільної торгівлі
1 листопада 1993 р.	Набрання чинності Маастрихтської угоди про створення Європейського Союзу
2 жовтня 1997р.	Підписання Амстердамської угоди про Європейський Союз, яку розглядають як удосконалений варіант Маастрихтської угоди
1 січня 1999 р.	Початок завершальної стадії створення Економічного і валютного союзу (ЕВС). В 11 країнах ЄС введено в безготівкові розрахунки єдину грошову одиницю – євро, в якій з 1 липня 2002 р. здійснюються і готівкові розрахунки
2007 р.	Підписання нової базової угоди щодо принципів функціонування Європейського Союзу – Договору реформування або Лісабонської угоди про внесення змін в Угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти

У 90-х рр. XX ст. перед ЄС вперше постала перспектива збільшення кількості країн-членів за рахунок країн Центральної та Східної Європи. *Умови прийняття* країн Центральної та Східної Європи до ЄС були сформульовані Європейським Союзом у Копенгагені у червні 1993 р. і отримали назву **«копенгагенські критерії»**, серед яких виділяють політичні, юридичні та економічні

Політичні критерії передбачають стабільність інституту дій, що забезпечують демократію, імперативність закону, права та інтересів людини. *Юридичні* – враховують спроможність взяти зобов'язання, пов'язані з членством у ЄС. *Економічні* критерії передбачають:

- встановлення рівноваги між попитом і пропозицією внаслідок взаємодії ринкових сил;

- лібералізацію цін та торгівлі;

- відсутність відчутних бар'єрів, які обмежують доступ до ринку (створення нових фірм) та вихід із нього (банкрутство);

- національну юридичну систему, що регулює права власності, реалізацію законів та контрактних зобов'язань;

- макроекономічну стабільність, складником якої є стабільність цін, державних фінансів та балансу зовнішніх розрахунків;

- наявність широкого консенсусу щодо ключових складників та цілей економічної політики;

- достатній рівень розвитку фінансового сектору, здатного перетворювати заощадження на інвестиції у виробництво;

- спроможність конкурувати та витримувати тиск ринкових сил на внутрішньому ринку Європейського Союзу;

- наявність функціонуючої ринкової економіки, рівень стабільності якої достатній для того, щоб економічні агенти ухвалювали рішення в передбачуваному середовищі;

- достатню кількість за прийнятими цінами фізичного та людського капіталу, включаючи інфраструктуру (постачання енергії, телекомунікації, транспорт тощо), досить високий потенціал освіти, науки;

- вплив держави та чинного законодавства на конкуренто-спроможність засобами торговельної політики, шляхом проведення відповідної політики в галузі конкуренції та надання державної допомоги середнім та малим підприємствам тощо;

- достатній рівень та динаміку торговельної інтеграції країни з Союзом до вступу (враховуються обсяги та структура торгівлі з країнами-членами Союзу);

– частку малих фірм (малі фірми швидше отримують позитивні здобутки від поліпшення доступу до ринку), а великі фірми меншою мірою спроможні адаптуватися до нових умов).

Рішення про розширення ЄС та поглиблення інтеграції було прийнято у грудні 1969 р. у Гаазі. Так, з 1 січня 1973 р. до «шестірки» приєдналися 3 країни, в 1981 р. – ще 1, в 1986 р. – 2, в 1995 р. – 3. 31 травня 2004 р. відбулося найбільше розширення ЄС за всю історію його існування – до ЄС приєдналися 10 країн, у 2007 р. – ще 2 країни, у 2013р. – одна. Сьогодні Європейський Союз нараховує 28 країн із загальною чисельністю населення понад 400 млн. чол. (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Етапи розширення Європейського Союзу

Роки	Кількість країн-членів	Країни, які приєдналися до Європейського Союзу
1952	6	Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Франція, Німеччина, Італія
1973	9	Великобританія, Данія, Ірландія
1981	10	Греція
1986	12	Іспанія, Португалія
1995	15	Австрія, Фінляндія, Швеція
2004	25	Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Словаччина, Словенія, Польща, Угорщина, Чехія
2007	27	Болгарія, Румунія
2013	28	Хорватія

У межах ЄС статус країн-асоційованих членів отримують країни, які уклали із ЄС **угоди асоціації**. Статус країн-потенційних кандидатів на членство у ЄС та країн-кандидатів на вступ до ЄС надають Угоди про асоціацію та стабілізацію. Такі угоди підписані ЄС із наступними країнами: Туреччиною (1963 р.), Ісландією (1992 р.), Македонією (2001 р.), Хорватією (2001р., член ЄС з 1 липня 2013р.), Албанією (2006 р.), Чорногорією (2007 р.), Боснією і Герцеговиною (2008 р.), Сербією (2008 р.).

Основними *«інституціями»* Європейського союзу є головні органи, які в договорах зводяться та *«консультативними органами»*. Розглянемо їх в тому порядку, в якому вони беруть участь у процесі ухвалення рішень у Союзі: Європейська Рада, що встановлює цілі спільних політик; Європейська Комісія, яка вносить пропозиції щодо рішень, які слід ухвалити; Економічно-соціальний комітет та Комітет регіонів, котрі дають свої висновки щодо зазначених рішень; Європейський Парламент та Рада міністрів, що затверджують рішення; Суд та Рахункова палата, які контролюють законність цих рішень (рис.

3.2).

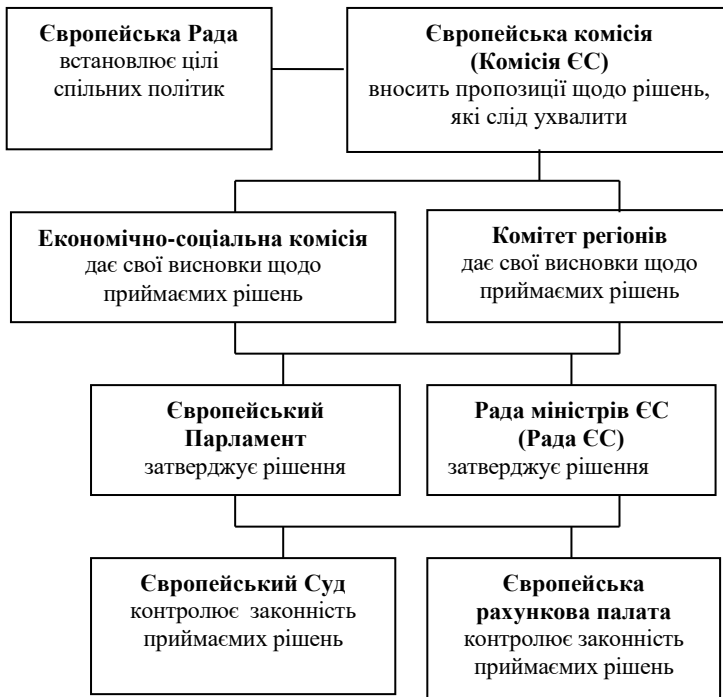

Рис. 3.2 – Інституціональна структура ЄС

Європейська Рада не була передбачена в Римських Договорах редакції 1957 р., вона виникла лише в 1974 р., після Паризької конференції голів держав і урядів країн-членів, як головний політичний орган та складається з глав держав ЄС та президента Європейської Комісії. Європейська Рада є «архітектором» європейської конструкції та надає Союзові необхідного імпульсу для розвитку, визначає для нього загальні політичні настанови та розв'язує найважливіші проблеми структурного характеру. Оскільки Європейська Рада є місцем, де можуть укладатися комплексні домовленості, вона часто діє як апеляційний орган стосовно політично й економічно важливих справ, розв'язання яких гальмується на міністерському рівні. Ця інституція започаткувала колективну відповідальність лідерів європейської дипломатії стосовно основних європейських і світових проблем.

Європейська Комісія (до 1993 р. – Комісія Європейських Співтовариств) – виконавчий орган ЄС. Має в своєму складі 20 членів, яких обирають терміном на п'ять років за згодою урядів держав-членів, але повністю незалежні від них в своїй діяльності, і які не можуть протягом цього періоду обіймати ніяких інших посад. Роль Комісії полягає в забезпеченні виконання міжнародних договорів, які регулюють заснування та розвиток Європейського Союзу. З цією метою Комісія висуває необхідні *законодавчі ініціативи*, які потім приймають форму постанов і директив, і після цього контролює їх запровадження у життя. Всі спільні політики, всі законодавчі акти та всі програми ЄС законодавчі органи ухвалили за ініціативи Комісії у формі пояснювальних звернень чи законодавчих пропозицій. Комісія є охоронцем договорів та правового доробку ЄС (*acquis communautaire*): одним з її головних завдань є забезпечення належного застосування державами-членами положень договорів та вторинного законодавства. Для цього їй надані права наглядача, які вона застосовує за власною ініціативою чи у відповідь на запит від уряду чи скаргу від окремих осіб. Комісія також відіграє адміністративну роль, зокрема саме Комісія імплементує рішення законодавчих органів (Ради та Парламенту) й управляє бюджетом ЄС та різними фондами, як-то: позиками ЄСВС, Європейським фондом керівництва сільським господарствам та гарантій, Європейським фондом регіонального розвитку, Європейським соціальним фондом, Європейським фондом розвитку, програмами з наукового та технічного розвитку. Комісія відіграє представницьку функцію, тобто забезпечує представництво Європейського Союзу в третіх країнах і багатьох міжнародних організаціях.

Економічний і соціальний комітет (ЕСК) (Брюссель) є консультативним органом в структурі ЄС та офіційним органом, який дозволяє інституціям Союзу оцінювати та враховувати в концепцію тієї чи іншої спільної політики інтереси різних економічних і соціальних груп. Його склад формується на пропозицію урядів держав-членів, ухвалює його Рада після консультацій з Комісією. 317 його членів мають забезпечувати широке представництво різних економічних і соціальних категорій; вони добровільно поділені на три групи: група роботодавців (відома як «Група I»), яка складається з представників промисловості, банків і фінансових інституцій, федерацій транспортних операторів тощо; група робітників (відома як «Група II»), яка переважно складається з представників профспілкових організацій, та група різних інтересів (відома як «Група III»), куди входять представники сільського господарства, ремісництва, малого і середнього бізнесу, асоціацій споживачів та організацій, що представляють інші інтереси (як,

наприклад, організації з питань сім'ї або довкілля). Комітет надає велику допомогу Комісії і Раді Міністрів під час підготовки законів ЄС, показуючи інтереси різних соціальних груп.

Комітет регіонів був створений відповідно до Маастрихтського договору та складається з представників регіональних і місцевих органів (ст. 263 ДЕС). 317 членів Комітету та стільки ж дублерів (національні квоти такі ж, як і в Економічно-соціальному Комітеті) на чотирирічний термін Рада призначає одноставним рішенням. Він розташований в Брюсселі і надає можливість місцевим органам влади країн-членів підключитися до законодавчого процесу в межах ЄС. Комітет надає консультації з питань, що торкаються інтересів регіонів. Із комітетом регіонів мають консультиватися Рада чи Комісія в питаннях, які стосуються настанов щодо працевлаштування, законодавства й соціальних справ, довкілля, освіти, професійного навчання, культури, охорони здоров'я, європейських мереж і структурних фондів, транскордонної співпраці та інших питань. Отже, комітет регіонів залучає регіональні й місцеві органи влади в процес ухвалення рішень та обстоює їхні інтереси щодо всіх спільних політик, які мають до них яке-небудь відношення.

Європейський Парламент (Парламент ЄС) є його єдиною інституцією, яка має повну демократичну легітимність, тобто складається з депутатів, яких обирають шляхом прямих і загальних виборів. Кількість членів Європейського Парламенту постійно зростала через поступове розширення Союзу. Основне завдання Європарламенту – контроль за діяльністю Комісії, ухвалення або внесення поправок до бюджету ЄС і законодавства. Ніщський договір зміцнив роль Парламенту за кількома напрямками, розширено сферу застосування процедури спільного ухвалювання рішень. Нині Парламент виконує чотири функції: законодавчу, політичну, наглядову та бюджетну.

Перше завдання Європейського Парламенту, згідно з договорами, що їх заснували вихідні Спільноти, тобто *консультивання* (коли Парламент дає свої висновки на пропозиції Комісії), було доповнене Єдиним актом 1987 р., який запровадив процедуру співпраці з Радою в багатьох рішеннях Спільноти. *Законодавчу функцію* Парламенту було істотно посилено Амстердамським договором, зокрема Європарламент може братиме участь у законодавчому процесі ЄС, використовуючи власні повноваження (спільне ухвалення рішень та співпраця), має право давати чи не давати свою згоду щодо укладання певних міжнародних угод, щодо вступу нових членів, щодо структурних фондів та Фонду гуртування, а також долучатися до ухвалення рішень у визначенні, імплементації й моніторингу зовнішньої політики ЄС. *Політична*

функція Парламенту також дуже важлива, оскільки він представляє 375 мільйонів громадян і є головним європейським форумом. Парламент закликає інших головних учасників, тобто Комісію й Раду, розвивати або змінювати наявні спільні політики чи ініціювати нові. *Наглядову функцію* Парламент здійснює передусім стосовно Комісії. Згідно з положеннями договорів, Комісія має звітувати Європейському Парламентові, захищати свої позиції перед парламентськими комісіями і на пленарних засіданнях, а також щорічно подавати до нього «Загальний звіт про діяльність Європейського Союзу». Кандидатуру Голови Комісії, а також склад Комісії в цілому має схвалити Парламент. Європейський Парламент призначає омбудсмана, уповноваженого розглядати скарги від усіх громадян Союзу, фізичних чи юридичних осіб, які мешкають у державі-члені чи ведуть у ній свої справи, які стосуються поганого управління з боку інституцій чи органів ЄС, за винятком Суду та Суду першої інстанції (якщо вони діють у рамках своїх повноважень). Стосовно *бюджетної функції*, Парламент дає свою згоду щодо всіх важливих рішень, які стосуються витрат, що їх має нести бюджет ЄС.

Рада міністрів ЄС (Рада Європейського Союзу) – орган прийняття рішень, який складається з міністрів держав-членів і зазвичай зветься Радою міністрів або просто Радою. В його межах члени національних урядів проводять переговори, обговорюють законодавчі акти ЄС і приймають або відхиляють їх шляхом голосування. Власноруч (у кількох питаннях) чи спільно з Європейським Парламентом (нині ця практика поширюється на дедалі більшу кількість сфер) Європейська Рада ухвалює акти вторинного законодавства, спираючись на пропозиції Комісії.

Термін «Рада» є доволі абстрактним, оскільки фактично існує 16 спеціалізованих рад: рада з загальних питань, сільського господарства, економіки й фінансів, соціальної й трудової політики тощо. До складу кожної спеціалізованої ради входять відповідні профільні міністри, і вона має власний розклад нарад. Окремі ради проводять щомісячні наради, як, наприклад, спеціалізовані ради із загальних питань, зовнішньої політики та сільського господарства тощо. Інші ради збираються на зустрічі три чи чотири рази на рік, зокрема такі, як ради з економіки й фінансів, соціальної політики, з питань транспорту та з питань бюджету. Решта рад збираються на спільні наради в робочому порядку. Це стосується рад із промисловості, енергетики, регіонального розвитку та рибальства. В окремих випадках дві або три ради проводять спільні наради. Хоча пропозиції Комісії обговорюють у перебігу спеціалізованих рад, погоджені всіма державами-членами рішення можуть ухвалювати без обговорення («пункт А» порядку денного) в

рамках будь-якої спеціалізованої ради. Це зазвичай застосовується в раді із загальних питань, що до неї входять міністри закордонних справ держав-членів. Останні є головними представниками держав-членів у Раді. Головування в Раді змінюється щопівроку за принципом абетки. Отже, власне Раду та її засідання очолює міністр закордонних справ країни, що головує в ЄС. Перевагою ротаційного принципу головування є надання можливості кожній країні якнайефективніше реалізувати спільні політики на основі пропозицій Комісії, у такий спосіб стимулюючи конкуренцію серед держав-членів у досягненні цілей європейської інтеграції. Ефективність головування фактично визначається кількістю започаткованих у цей час спільних політик.

Європейський Суд засідає в Люксембурзі. Кількість суддів відповідає кількості країн-членів Європейського Союзу, ця кількість має бути непарною (наразі п'ятнадцять суддів); окрім того, до Суду входять дев'ять генеральних адвокатів, функціями яких є ґрунтовне дослідження окремих питань і публічне представлення Судові неупереджених висновків. Як суддів, так і адвокатів призначають на шестирічний термін за взаємної згоди держав-членів.

Головним завданням Європейського Суду є гарантування дотримання права в тлумаченні та застосуванні положень договорів, правових актів і відповідних рішень Ради, Парламенту або Комісії ЄС. Європейський суд врегульовує розбіжності між країнами-членами ЄС; між країнами-членами і безпосередньо ЄС; між інститутами ЄС; між ЄС і фізичними або юридичними особами, включаючи співробітників його органів. Євросуд надає висновки по міжнародним домовленостям і попереднім слуханням справ, які йому передають національні суди. Однак на останні його юрисдикція не розповсюджується. З підписанням Римських Договорів був введений примат права ЄС над національним правом країн-членів. Це означає, зокрема, що на всіх територіях, де використовується право ЄС, Європейський суд є судовим органом вищої інстанції. Звичайно, під юрисдикцію Європейського суду не підпадають галузі, які не охоплюють Римські Договори, наприклад, кримінальне законодавство. До компетенції Суду *першої інстанції* (СПІ) ЄС належить розгляд всіх заяв, поданих юридичними та фізичними особами, а також справи у сфері сільського господарства, рибальства, європейських структурних фондів (регіональних, соціальних), транспорту та державної допомоги підприємствам.

Діючи як верховний суд ЄС, Європейський Суд не лише подає всеохоплююче тлумачення права Спільнот, він також гарантує, що всі держави-члени ЄС і їхні громадяни його дотримуються. Окрім

поширеної тенденції тлумачення державами-членами права ЄС у своїх інтересах, право ЄС є новим типом права і, як правило, ще не добре відомим. Національні судді діють як судді першої інстанції правил і поведінки, що стосуються права ЄС. Вони мають звертатися до Європейського Суду із запитом надати попередні висновки щодо тлумачення чи оцінювання тих чи інших положень законодавства Спільноти. Застосовуючи механізм попередніх висновків, Європейський Суд відіграє роль юридичної ради, рішення якої є обов'язковими для виконання зацікавленими сторонами. Національні суди часто вдаються до таких запитів надання попередніх висновків, що й заохочує їхню співпрацю з Європейським Судом.

Суперечки, що підпадають під необмежену юрисдикцію Суду, складаються, зокрема, зі справ, пов'язаних із недотриманням норм права Спільноти чи з тлумачення правил конкуренції, що їх передбачає Спільнота. Суд також розглядає справи, які піддають сумніву громадську відповідальність Спільноти через шкоду, завдану однією з інституцій або її персоналом під час виконання їхніх обов'язків.

Другий бюджетний договір передбачає заснування **Європейської рахункової палати** як органу, що здійснює зовнішній нагляд за виконанням бюджету ЄС. Кількість її членів визначається кількістю держав-членів ЄС, їх призначають однотайним рішенням Ради ЄС після консультацій з Європейським Парламентом. Європейська рахункова палата наглядає за рахунками всіх адміністративних витрат і прибутків ЄС й усіх створених органів, таких як Європейський центр професійного навчання та Європейський фонд у справах поліпшення умов життя та праці. Палата перевіряє законність отриманих прибутків і витрат, а також стежить за фінансовим менеджментом бюджету ЄС, особливо з боку Комісії. Європейська рахункова палата може також призначити перевірку з особливих питань і представити рішення на прохання будь-якої європейської інституції. Палата також уповноважена здійснювати розслідування щодо діяльності держави-члена, яку вона провадить від імені Європейського Союзу, зокрема щодо стягнення митних зборів або управління асигнуваннями Європейського фонду керівництва сільським господарством і гарантії.

Європейський інвестиційний банк був заснований у 1958 р. та розташований у Люксембурзі. Головною функцією Європейського інвестиційного банку є мобілізація коштів на ринках позикового капіталу для фінансування інвестиційних проєктів, які сприяють розвитку ЄС. Банк також уповноважений надавати кредити третім країнам, якщо їх проєкти торкаються інтересів ЄС, наприклад, будівництво шосе, портів, залізниць. Кредити третім країнам також

можуть надаватися як частина допомоги для забезпечення економічного розвитку.

Лісабонський договір вносить істотні зміни до Договору про ЄС щодо інституційної структури Союзу, яка у результаті укріплює гарантії представництва інтересів національних держав в інститутах ЄС. До системи інститутів ЄС належить Європейський парламент, Європейська Рада, Рада ЄС, Європейська Комісія, Суд Європейського союзу, Європейський центральний банк і Європейська рахункова палата. Тим самим Договір не передбачає розмежування органів ЄС на «інституційні механізми» та «інші інститути і консультативні органи», на відміну від проекту Конституції ЄС.

Європейський парламент, згідно зі ст. 9а, «здійснює законодавчі функції і функції, пов'язані з бюджетом ЄС, спільно з Радою». Парламент за суттю розширює законодавчі повноваження, оскільки його значення як законодавчого органу публічної влади прирівнюється до значення Ради ЄС, він також отримує однаковий статус з Радою ЄС щодо питань бюджету. Крім того, Європарламенту доручається обрання голови Європейської Комісії. З моменту вступу Лісабонського договору до юридичної сили зміниться система розподілу місць в Європейському Парламенті – кількість членів обмежиться 750 плюс головою Парламенту, з 2014 р. місця розподіляються згідно з принципом пропорційності, що «знижується»: мінімум 6 представників від держави, максимум – 96. Європейська рада, яка складається з глав держав або урядів держав-членів, Президента ЄС і голови Європейської комісії, буде відокремлена від Ради і стане повноцінним інститутом ЄС, хоча і втратить законодавчі повноваження. Центральною фігурою Європейської Ради стане Президент, який обирається на 2,5 року і займається адміністративними аспектами діяльності ЄС і питаннями координації, а в реальності здійснює керівництво загально-європейською політикою. Водночас Рада залишиться платформою для зустрічей національних міністрів. Законодавчий процес, що передбачає дебати і голосування, проводитиметься публічно і транслюється. Зміни стосуються нової системи голосування, заснованої на принципі кваліфікованої більшості з цілого ряду питань. Слід відзначити, що глави держав або урядів не ухвалюють правових актів, які були б офіційно обов'язковими для держав-членів. Дискусії, що точаться між ними, приводять до оприлюднення декларацій, які містять настанови та загальні директиви для майбутніх дій ЄС.

Процедура спільного прийняття рішень органів ЄС наведена на рис. 3.3. Штаб-квартира організації знаходиться в Брюсселі (Бельгія).

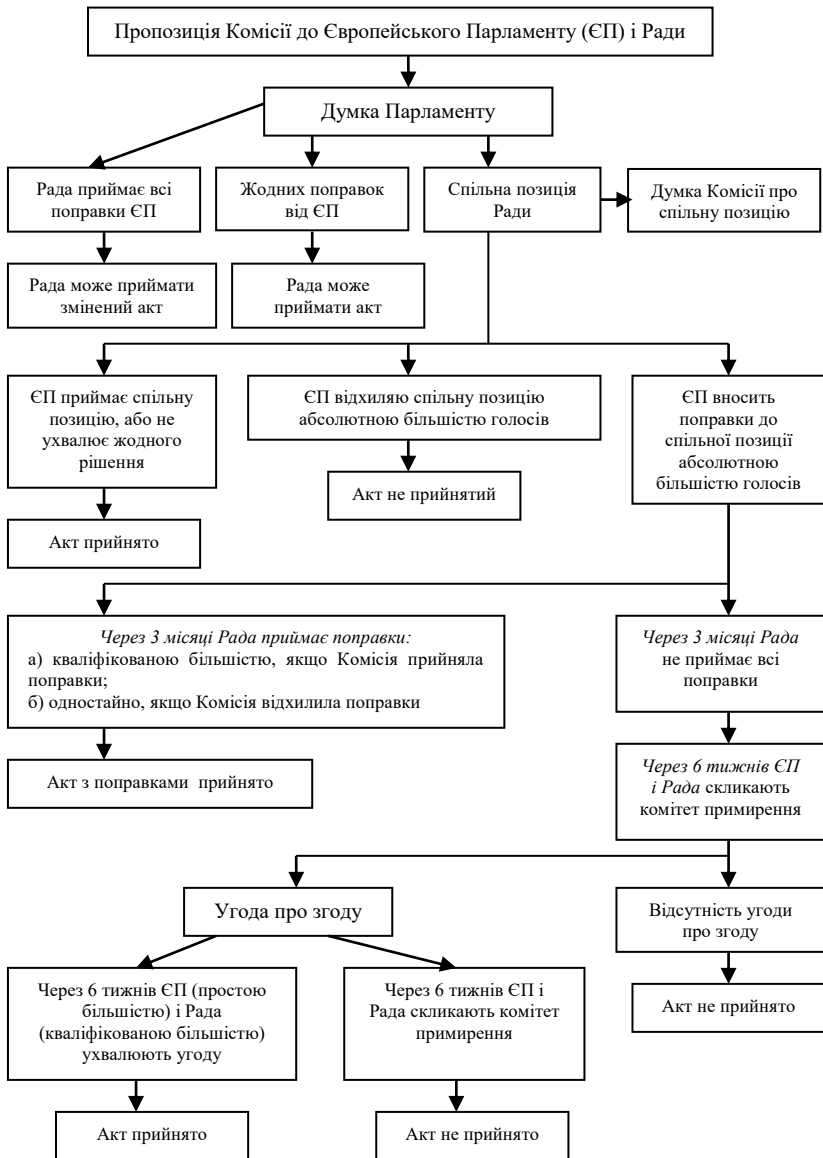

Рис. 3.3 – Процедура спільного прийняття рішень

Європейська асоціація вільної торгівлі – ЄАВТ (European Free Trade Association – EFTA) створена у 1960 р. на основі Стокгольмської конвенції. На відміну від ЄС, ЄАВТ є регіональним економічним угрупованням зі збереженням суверенних прав країн-членів і відсутністю наднаціональних інститутів.

Членами ЄАВТ у різні роки були Австрія, Великобританія, Данія, Ісландія, Ліхтенштейн, Португалія, Норвегія, Фінляндія, Швейцарія, Швеція. Сьогодні організація налічує чотири країни-учасниці: Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія.

Мета організації:

- сприяти стійкому зростанню економіки, фінансової стабільності, раціональному використанню ресурсів;
- сприяти розширенню світової торгівлі і послідовному усуненню торгових бар'єрів;
- розвивати торгівлю в умовах доброзичливої конкуренції;
- сприяти забезпеченню повної зайнятості населення, підвищенню рівня життя в країнах-членах.

В *організаційній структурі ЄАВТ* виділяються: Рада, постійні комітети та секретаріат (табл. 3.6).

Штаб-квартира організації знаходиться в Женеві (Швейцарія).

Європейський економічний простір (ЄЕП) створений у травні 1992 р. в результаті дворічних переговорів між ЄАВТ та ЄС, які підписали відповідну Угоду. Угода про ЄЕП набрала чинності в 1994р., її положення застосовуються на практиці 18 державами-учасницями (за виключенням Швейцарії).

Угода про ЄЕП передбачала вільне пересування товарів, послуг, капіталів та людей; узгодження політики в галузі економіки, наукових досліджень, споживання, навколишнього середовища, соціальної політики, освіти; створення правової системи для реалізації спільних норм і правил. У рамках ЄЕП були укладені двосторонні угоди між країнами-членами ЄС і ЄАВТ про імпорт певних видів сільсько-господарської продукції; двосторонні угоди про риболовство між ЄС і Ісландією, між ЄС і Норвегією; прийняті дві декларації про спрощення прикордонного контролю і активізацію політичного діалогу.

Спільними органами ЄЕП є: Рада ЄЕП – вищий політичний орган і Об'єднаний комітет ЄЕП, який відповідає за поточні справи. Крім того, функціонують два дорадчих органи: Консультативний комітет ЄЕП і Об'єднаний парламентський комітет.

Таблиця 3.6 – Характеристика органів ЄАВТ

Тип органів	Принцип формування	Назва	Компетенція	Характер діяльності
Вищий	Один представник від кожної країни-учасниці	Рада	- загальна політика організації та її принципи - формування виконавчих органів - бюджетна політика - питання діяльності	Постійний - двічі на рік на рівні міністрів. Метод прийняття рішень – на основі односторонності
Виконавчий	На засадах представництва	Виконавчий комітет	- контроль за реалізацією рішень вищих органів - підготовка засідань вищих органів	Постійний
Комітети, комісії	Географічне представництво кваліфікація	Ряд постійних комітетів, спеціальні групи експертів.	- питання економіки, економічного розвитку, походження товарів, митні, торгівлі, консультативні - комітет парламентарів - бюджетні питання - питання с/г і рибальства	Постійний
Адміністративний	Кваліфікація	Секретаріат	- представництво у зовнішніх стосунках - питання торгової політики, права, інтеграції - публікації й інформація - розробка звітів	Постійний

Центральноевропейська ініціатива (ЦЕІ) започаткована у Будапешті в листопаді 1989 р. представниками чотирьох держав для налагодження співробітництва у політичній і соціально-економічній сфері, зміцнення стабільності в регіоні, особливо західної частини Східної Європи. На сьогодні учасницями ЦЕІ є 17 країн: Австрія, Албанія, Білорусь, Болгарія, Італія, Молдова, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Україна, Хорватія, Чехія, Македонія, Югославія, Боснія і Герцеговина.

Мета ЦЕІ – подолання розмежувальних ліній, зміцнення стабільності й безпеки у центрі континенту, сприяння інтеграційним процесам у Європі, забезпечення необхідної підготовки країн-учасниць до вступу у ЄС. Голови урядів країн-учасниць Ініціативи збираються на щорічні конференції. В рамках Ініціативи функціонують спеціалізовані робочі групи.

Рада держав Балтійського моря – РДБМ (Council of Baltic Sea States – CBSS) створена у 1992 р. за ініціативою Німеччини і Данії як

координуючий орган країн Балтійського регіону. До складу Ради увійшли 11 держав: Німеччина, Данія, Ісландія, Латвія, Литва, Норвегія, Польща, Російська Федерація, Фінляндія, Швеція, Естонія. Україна входить до складу організації як спостерігач.

Мета РДБМ – сприяння регіональному співробітництву держав Балтійського моря, підтримання стосунків з іншими державами і міжнародними організаціями.

У Копенгагенській декларації (1992 р.) визначені такі *галузі співробітництва* в межах РДБМ: підтримка нових демократичних інститутів; економічна і технічна допомога; гуманітарні питання й охорона здоров'я; охорона навколишнього середовища; енергетика; культура і освіта; транспорт і зв'язок; туризм; інформація.

Структуру РДБМ складають:

- зустрічі голів урядів, які відбуваються нерегулярно;
- Рада міністрів закордонних справ, яка є керівним органом, збирається на щорічні зустрічі (головування в Раді здійснюється по черзі міністрами закордонних справ країн-учасниць);
- Комітет вищих посадових осіб, який здійснює керівництво і координує діяльність та прийняття рішень у періоди між сесіями Ради;
- Комісар з демократичних інститутів і прав людини, включаючи права меншин (ця посада запроваджена з 1994 р.);
- Робочі групи з різних напрямів діяльності (демократичні інститути, ядерна безпека, економічне співробітництво тощо).

Штаб-квартира організації знаходиться в Копенгагені (Данія).

Співдружність Незалежних Держав – СНД (Commonwealth of Independent States – CIS) започаткована на основі Угоди про створення СНД, підписаної вищим керівництвом Республіки Білорусь, Російської Федерації та України 8 грудня 1991 р. в Біловезькій луці. В столиці Казахстану Алма-Ата 21 грудня 1991 р. на нараді глав нових незалежних держав було підписано Протокол до Угоди, в якому зазначалося, що Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан і Україна на рівноправних засадах утворюють Співдружність Незалежних Держав. Пізніше до Співдружності приєдналася і Грузія, яка надалі вийшла зі складу організації. Проте Україна є асоційованим членом СНД: вона не підписала Статут СНД через те, що деякі його положення суперечать українському законодавству. Україна ставиться до СНД, як до організації з дорадчими функціями і відає перевагу двосторонньому співробітництву перед багатостороннім.

Цілями Співдружності проголошені:

- співробітництво в політичній, економічній, екологічній, гуманітарній і культурній галузях;
- сприяння всебічному і збалансованому економічному і соціальному розвитку держав-членів у межах загального економічного простору, а також міждержавному співробітництву й інтеграції;
- забезпечення прав людини і основних свобод відповідно до принципів і норм міжнародного права та документів ОБСЄ;
- співробітництво з метою забезпечення миру і безпеки, прийняття ефективних заходів до скорочення озброєння і військових витрат, ліквідації ядерної зброї та інших видів озброєння;
- мирне врегулювання суперечок і конфліктів між державами-членами.

Основними принципами діяльності організації та її членів були визнані: суворе дотримання взятих на себе міжнародних зобов'язань; невтручання у внутрішні справи; дотримання територіальної цілісності й недоторканості кордонів СНД; суворе дотримання міжнародних норм у сфері прав людини й основних свобод, включаючи права національних меншин; об'єктивне висвітлення громадсько-політичного життя в засобах масової інформації держав-членів, недопущення поширення повідомлень, які могли б стати причиною міжнаціональної ворожнечі; заборона діяльності політичних партій та угруповань, що пропагандують ідеї фашизму, расизму.

В структурі організації функціонують такі органи: Рада глав держав, Рада глав урядів, Міждержавний економічний комітет, Рада міністрів закордонних справ, Міжпарламентська асамблея, Координаційно-консультативний комітет, Рада міністрів оборони, Штаб координації військового співробітництва, Рада командувачів прикордонними військами, Міждержавний банк, Комісія з питань прав людини, Рада міністрів внутрішніх справ, Економічний суд, Органи галузевого співробітництва, Виконавчий секретаріат СНД.

В Україні працюють такі органи СНД: Робоча група Міждержавної науково-технічної ради, Міждержавна рада з науково-технічної інформації та Рада з питань туризму. Українська частка у фінансуванні СНД становить 14%. Штаб-квартира організації знаходиться в Москві (Росія).

Сучасною тенденцією в розвитку Співдружності стало створення ряду субрегіональних угруповань у складі декількох членів СНД.

Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС) – організація, створена наприкінці 2000 р. в результаті об'єднання Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Киргизької Республіки,

Російської Федерації, Республіки Таджикистан на основі відповідного Договору з метою ефективного просування процесу формування Митного союзу та Єдиного економічного простору відповідно до раніше укладених між країнами угод. Україна виступає спостерігачем організації.

ГУАМ створена за ініціативою України в 1997 р. у Страсбурзі спочатку як неформальне об'єднання держав, до якого увійшли Грузія, Україна, Азербайджан та Молдова, а в 1999 р. приєднався Узбекистан, після чого назва організації змінилася на ГУУАМ. В 2002 р. Узбекистан призупинив своє членство в цій організації і вона знову повернулася до назви ГУАМ. Офіційний статус міжнародної організації ГУАМ отримала 7 червня 2001 р. на основі Хартії, підписаної президентами всіх країн-членів в м. Ялта (Україна).

Хартія визначила *основні цілі і завдання організації*:

- сприяння соціально-економічному розвитку;
- зміцнення і розширення торговельно-економічних зв'язків;
- розвиток та ефективне використання в інтересах країн ГУАМ транспортно-комунікаційних магістралей між Азіатсько-Тихоокеанським регіоном і Європою, що йдуть в обхід Росії, і відповідної інфраструктури;
- зміцнення регіональної безпеки в усіх сферах діяльності;
- розвиток відносин у галузі науки, культури, в гуманітарній сфері;
- вироблення узгоджених позицій у міжнародних організаціях;
- боротьба з міжнародним тероризмом, організованою злочинністю і наркобізнесом.

Вищим органом ГУАМ є щорічна зустріч глав держав; виконавчим – засідання міністрів закордонних справ, яке відбувається двічі на рік; робочим органом – Комітет національних координаторів (КНК). Рішення в рамках ГУАМ приймаються консенсусом. Україна – найактивніший член організації та ініціатор прийняття рішень.

Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) (Black Sea Economic Cooperation – BSEC) – створена спочатку як неформальне об'єднання держав причорноморського регіону 25 червня 1992 р. у Стамбулі главами 11 держав на основі Декларації про Чорноморське економічне співробітництво – ЧЕС. 5 червня 1998 р. під час Ялтинського саміту глав держав/урядів країн-учасниць ЧЕС було підписано Статут Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), який набув чинності 1 травня 1999 р.

Членами організації є Азербайджан, Албанія, Вірменія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Туреччина та

Україна. Статус спостерігача в ОЧЕС отримали Польща, Ділова рада ЧЕС, Туніс, Ізраїль, Єгипет, Словаччина, Італія, Австрія, Франція та Німеччина. У Статуті зазначено, що держави-члени співпрацюють у таких *сферах*: торгівля та економічний розвиток; банківська справа і фінанси; зв'язок; енергетика; транспорт; сільське господарство і агропромисловість; охорона здоров'я і фармацевтика; охорона навколишнього середовища; туризм; наука і техніка, обмін статистичними даними та економічною інформацією; співробітництво між митними та іншими прикордонними органами; людські контакти; боротьба з організованою злочинністю, з усіма видами тероризму та нелегальною міграцією тощо.

Процеси співробітництва в ОЧЕС здійснюються на міжурядовому, міжпарламентському та підприємницькому рівнях. Цьому сприяє *структура* Організації, характеристика яких наведена у табл. 3.7.

Таблиця 3.7 – Характеристика органів ОЧЕС

Тип органів	Принцип формування	Назва	Компетенція	Характер діяльності
Вищий	Один представник від кожної країни-учасниці (на рівні міністрів закордонних справ)	Рада міністрів закордонних справ	- затвердження і зміна Регламенту, правил процедур - формування організаційної структури - заснування допоміжних органів у межах ОЧЕС - прийняття рішень стосовно членства і статусу спостерігача та ін.	Постійний – двічі на рік
Виконавчий	На засадах представництва	Постійний міжнародний секретаріат	- контроль за реалізацією рішень вищих органів - підготовка засідань вищих органів	Постійний
Комітети, комісії	Географічне представництво кваліфікація	20 робочих та спеціальних експертних груп	- питання з різних галузей діяльності: банківської діяльності, транспорту, зв'язку, торгівлі та промислового розвитку, с/г, обміну інформацією, екології, науки і технології, туризму, енергетики, охорони здоров'я тощо	Постійний, тимчасовий
Міжпарламентські	Географічне представництво кваліфікація	Парламентська асамблея	- захист прав людини - незалежність держав-членів, зміцнення демократії	Постійний

Тип органів зв'язки	Принцип формування	Назва	Компетенція	Характер діяльності
Бізнес-складова ОЧЕС	Представники ділових кіл країн-членів ЧЕС	Ділова рада ЧЕС	<ul style="list-style-type: none"> - розробка і реалізація проектів - налагодження прямих зв'язків та інформаційного обміну - лобювання інтересів ділових кіл у структурах ЧЕС - сприяння в комерційній діяльності - організація конференцій, семінарів, виставок тощо - залучення до роботи ділових кіл різних країн, які мають практичні інтереси в регіоні ЧЕС 	Органом ДР є Рада директорів, засідання якої проходять за участі асоційованих членів, учасників-партнерів та спостерігачів

В Афінах з 1998 р. функціонує *Міжнародний центр чорноморських досліджень*. У системі органів ЧЕС працюють регіональні галузеві центри: Чорноморський регіональний енергетичний центр (1994 р.), Ветеринарний центр (1995 р.), Центр ЧЕС з обміну статистичними даними та екологічною інформацією, Балканський центр малих та середніх підприємств у регіоні ЧЕС. Штаб-квартира організації знаходиться в Стамбулі (Туреччина).

3.5 Міждержавні організації в Азіатсько-тихоокеанському регіоні та Арабському світі

Асоціація держав Південно-Східної Азії – АСЕАН (Association of South East Asian Nations – ASEAN) – була створена п'ятьма державами у 1967 р., які підписали Бангкокську декларацію. В 1976 р. цю декларацію було доповнено Угодою про дружбу і співробітництво в Південно-Східній Азії і Декларацією АСЕАН, підписаною в Балі. У 1992 р. була підписана Сінгапурська декларація, спрямована на поглиблення економічного і політичного співробітництва й інтеграції в регіоні, а також збільшення числа членів. Зараз членами організації є 10 країн: Бруней, В'єтнам, Індонезія, Камбоджа, Лаос, Малайзія, М'янма, Таїланд, Філіппіни, Сінгапур; спостерігач – Папуа-Нова Гвінея.

Цілі організації: сприяння регіональному співробітництву в

економічній, соціальній та культурній сферах з метою зміцнення миру в регіоні; прискорення економічного зростання, соціального прогресу та культурного розвитку в регіоні на основі спільних дій у дусі партнерства і рівноправ'я; заохочення активного співробітництва та взаємної підтримки в економічній, соціальній, культурній, технічній, науковій та адміністративній сферах; взаємодія у сфері науки й освіти, сільського господарства, промисловості та ін.; сприяння тісному співробітництву з міжнародними регіональними організаціями.

Вищий орган АСЕАН – Конференція глав держав та урядів. Центральний керівний орган – щорічна Зустріч міністрів закордонних справ. Виконавчий органом – Постійний комітет, який здійснює поточну роботу між нарадами міністрів іноземних справ. Зустрічі міністрів економіки, а також інших міністрів готують спеціально створені комітети: з науки та технології, з соціального розвитку та ін. Адміністративний орган – Секретаріат, існують національні секретаріати на чолі з генеральними директорами для координації поточної роботи і підготовки рішень. Зовнішні зв'язки організації підтримують одинадцять комітетів, які складаються з керівників дипломатичних представництв і знаходяться в столицях третіх країн: Берліні, Брюсселі, Вашингтоні, Веллінгтоні, Женеві, Канберрі, Лондоні, Оттаві, Парижі, Сеулі, Токію. Штаб-квартира організації знаходиться в Джакарті (Індонезія).

Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво – АТЕС (Asian-Pacific Economic Cooperation – АРЕС) – створене в 1989р. з метою підтримання зростання і розвитку країн-учасниць.

Членами організації є 21 країна: Австралія, Бруней, Гонконг, Індонезія, Канада, Китай, Кірибаті, Малайзія, Маршаллові острови, Мексика, Нова Зеландія, Папуа-Нова Гвінея, Південна Корея, Росія, Сінгапур, США, Таїланд, Тайвань, Філіппіни, Чилі, Японія.

Створення організації має сприяти зростаючій економічній взаємозалежності держав АТР у сфері послуг, капіталу, технологій; зміцненню відкритої багатосторонньої торгової системи; підвищенню ступеня лібералізації торгівлі та інвестицій в АТР; зміцненню і стимулюванню розвитку приватного сектора; використанню принципів вільного ринку для збільшення переваг регіонального співробітництва. АТЕС є форумом держав регіону та має консультативний статус.

Основними органами АТЕС є Міністерські зустрічі, Комітет з торгівлі та інвестицій, Тихоокеанський діловий форум, робочі групи. Всі рішення приймаються на основі консенсусу. На Міністерських зустрічах міністрів закордонних справ і міністрів економіки

визначаються найважливіші напрями і характер діяльності АТЕС. Міністри фінансів, торгівлі, малих і середніх підприємств, екології тощо проводять зустрічі окремо. Комітет з торгівлі та інвестицій створено в 1993 р. з метою сприяння підвищенню економічної активності, розвитку співробітництва в галузі лібералізації і розширення торгівлі, усуненню перешкод для інвестицій, створення сприятливих умов для вільного руху товарів, послуг і технологій у регіоні. Тихоокеанський діловий форум і робочі групи (іх 10), що складаються з представників держав-членів, займаються регулюванням підприємницької діяльності в країнах-членах АТЕС. Штаб-квартира організації знаходиться в Сінгапурі.

Ліга арабських держав, або Арабська ліга – ЛАД (League Arab States – LAS) була утворена в 1945 р. сімома арабськими державами з метою поглиблення зв'язків між державами-членами в різних сферах (економіка, фінанси, транспорт, культура, охорона здоров'я), координації дій для захисту національної безпеки і забезпечення незалежності та суверенітету, реалізації спільних інтересів держав-членів.

До складу Арабської ліги сьогодні входять: Єгипет, Ірак, Ємен, Ліван, Саудівська Аравія, Сирія, Йорданія, Алжир, Бахрейн, Джебуті, Катар, Коморські Острови, Кувейт, Лівія, Мавританія, Марокко, Об'єднані Арабські Емірати, Оман, Палестина, Сомалі, Судан, Туніс.

Організація має таку структуру: Рада ЛАД, Комітети, Генеральний секретаріат, Інститути й організації, Рада з економічних питань, Об'єднана рада оборони, Постійна військова комісія. Рада, як вищий орган ЛАД, складається з представників держав-членів, має два засідання на рік і приймає рішення, як правило, одноголосне. Комітети, як форум для обговорення широкого кола галузевих та функціональних питань, відкриті для всіх держав-членів, а також для інших арабських країн, які прагнуть до поглиблення міжарабського співробітництва. Генеральний секретаріат, очолюваний Генеральним секретарем (п'ятирічний мандат від Ради), втілює в життя рішення Ліги. ЛАД заснувала ряд інститутів та спеціалізованих організацій: Арабська організація з освіти, культури та науки; Арабська організація менеджменту; Арабська організація праці; Рада арабської економічної єдності, Арабський фонд економічного та соціального розвитку, Арабський банк економічного розвитку в Африці, Арабський інститут супутникового зв'язку, Арабська організація аграрного розвитку, Арабська організація стандартизації та метрології, Арабська академія морського транспорту, Рада з цивільної авіації арабських країн, Об'єднання арабських радіостанцій, Арабська поштова спілка,

Арабський союз телекомунікацій, Арабський валютний фонд, Арабська організація охорони здоров'я, Арабський інститут нафти та ін. Рада з економічних питань, Об'єднана рада оборони, постійна військова комісія, які складаються з голів та представників відповідних національних установ, створені і діють на основі Пакту про спільну оборону та співробітництво. Штаб-квартира організації знаходиться в Каїрі (Єгипет).

Рада арабської економічної єдності – РАЕС (Council of Arab Economic Unity – CAEU), – створена в 1964 р.

До складу організації входять 12 держав: Єгипет, Ірак, Йорданія, Ємен, Кувейт, Лівія, Мавританія, Об'єднані Арабські Емірати, Палестина, Сирія, Сомалі, Судан.

Метою організації є створення спільного ринку, в якому існує вільний рух товарів, капіталу і робочої сили. Діяльність РАЕС спрямована на уніфікацію законодавства країн-членів, узгодження економічної політики і координацію в усіх найважливіших галузях економіки, створення спільних арабських компаній.

Основні органи: Рада, Комітети, Секретаріат, спеціалізовані об'єднання підприємців, федерації і союзи, створені для координації підприємницької діяльності та обміну знаннями і досвідом, зокрема: Арабський союз текстильної промисловості (Сирія), Арабський союз із цементу і будівельних матеріалів (Сирія), Арабська федерація з цукру (Судан), Арабська федерація виробників хімічних добрив (Кувейт), Арабська федерація машинобудування (Ірак), Арабська федерація виробників рибної промисловості (Ірак), Арабська федерація харчової промисловості (Ірак), Арабська федерація з судноплавства (Ірак) та ін. Штаб-квартира організації знаходиться в Аммані (Йорданія).

3.6 Міждержавні організації в Африканському та Американському регіонах

Північноамериканська зона вільної торгівлі – НАФТА (North-American Free Trade Area – NAFTA) – почала свою діяльність 1 січня 1994 р., коли набрала чинності Угода між Канадою, США та Мексикою, підписана ще в 1992 р. Проте створення цієї організації відбувалося поступово. У 1965 р. була укладена Угода між США та Канадою про торгівлю продукцією автомобільної промисловості. 1 червня 1989 р. набрала чинності американсько-канадська Угода про вільну торгівлю, яка передбачала усунення до 1998 р. всіх обмежень у взаємній торгівлі. Але зовнішні тарифи кожна з країн встановлювала самостійно. Створення НАФТА спрямоване на різні аспекти

підприємницької діяльності в Північній Америці: доступ до ринків, інвестиції, гарантії, послуги, права інтелектуальної власності, державні закупівлі, дотримання стандартів, тимчасовий в'їзд для бізнесменів, розв'язання суперечок тощо.

Наднаціональних структур не утворено. Регулювання діяльності здійснюється шляхом двосторонніх переговорів між країнами-членами

Південний спільний ринок – МЕРКОСУР (Southern Common Market) – створений у 1991 р. Аргентиною, Бразилією, Парагваєм та Уругваєм на основі Асунсьйонського договору з метою створення зони вільної торгівлі і митного союзу. Договором передбачається скасування всіх видів мита і нетарифних обмежень у взаємній торгівлі між чотирма країнами; вільний рух капіталів і робочої сили; введення єдиного спільного зовнішнього тарифу; координація політики в галузі промисловості, сільського господарства, транспорту і зв'язку, валютно-фінансовій сфері. В перспективі планується на основі розширення МЕРКОСУР створення Латиноамериканської зони вільної торгівлі (ЛАФТА), до якої приєднаються інші латиноамериканські країни. *Організаційна структура:* Рада міністрів, Комітет постійних представників, Генеральний секретаріат.

Латиноамериканська асоціація інтеграції – ЛААІ (Latin American Integration Association – LAIA) – створена в 1980 р. одинадцятьма латиноамериканськими країнами на основі Договору Монтевідео, який набрав чинності в 1982 р.; ЛААІ замінила собою Латиноамериканську асоціацію вільної торгівлі (ЛАВТ), яка була створена в 1960 р.

Членами ЛААІ є: Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Колумбія, Мексика, Парагвай, Перу, Уругвай, Чилі, Еквадор.

Завданнями ЛААІ визначені: сприяння і регулювання взаємної торгівлі між країнами регіону; поетапне створення латиноамериканського спільного ринку стимулюванням утворення зони економічних преференцій. *Основні органи:* Рада міністрів, Комітет постійних представників, Генеральний секретаріат

Карибське співтовариство і Карибський спільний ринок – КАРИКОМ (Caribbean Community and Common Market – CARICOM) створені в 1973 р. на основі Карибської асоціації вільної торгівлі і мають на меті: сприяння економічному співробітництву на засадах механізмів спільного ринку; координацію зовнішньої політики держав-членів; створення спільних інститутів і співробітництво в таких галузях, як охорона здоров'я, освіта, культура, комунікації і промисловість. Спільний ринок тлумачиться як складова частина Карибського співтовариства.

У КАРИКОМ об'єдналися такі *країни*: Антигуа і Барбуда, Багамські Острови, Барбадос, Беліз, Домініка, Гренада, Гайана, Монтсеррат, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадіни, Суринам, Тринідад і Тобаго, Ямайка. Асоційованими членами є: Віргінські Британські Острови і Острови Теркс і Кайкос.

Організаційно КАРИКОМ складається з таких структурних підрозділів: Конференції глав урядів, Бюро конференції, Комітету голів центральних банків; Ради Карибського співтовариства; Секретаріату; Парламентської асамблеї.

Митний та економічний союз Центральної Африки – МЕСЦА (Central African Customs and Economic Union – CACEU) – створений у 1966 р. шістьма африканськими державами на основі Браззавільського договору, як наступник Екваторіального митного союзу, з метою поетапного створення і розвитку спільного ринку Центральної Африки. *Членами організації є*: Габон, Камерун, Конго, Центральноафриканська республіка, Чад, Екваторіальна Гвінея.

Діяльність МЕСЦА спрямована на визначення найважливіших напрямів і координацію митної, податкової та економічної політики держав-членів, особливо переговорів з тарифних питань з третіми країнами і застосування загальних тарифів.

Основні органи: Рада голів держав, Керуючий комітет, Генеральний секретаріат, Банк держав Центральної Африки, Банк розвитку держав Центральної Африки, Фонд солідарності.

Штаб-квартира організації знаходиться в м. Бангі (ЦАР).

Спільний ринок Східної і Південної Африки – СРСПА (Common Market for Eastern and Southern Africa – COMESA) – утворений в 1994 р. як правонаступник Преференційної зони торгівлі держав Східної і Південної Африки на основі відповідного Договору з метою забезпечення стійкого зростання і розвитку. *Членами організації є*: Ангола, Бурунді, Заїр, Замбія, Зімбабве, Кенія, Коморські острови, Лесото, Маврикій, Мадагаскар, Малаві, Мозамбік, Намібія, Руанда, Свазіленд, Судан, Танзанія, Уганда, Еритрея, Ефіопія.

Співробітництво країн-членів у рамках СРСПА здійснюється в таких напрямках: лібералізація торгівлі і створення митного союзу; створення платіжного союзу з єдиною валютною і розрахунковою одиницею – ЕСКАУ, досягнення конвертованості валют; узгодження валютної та податкової політики; розвиток банківської справи і ринку капіталів; вільний рух капіталу тощо; розвиток галузей економіки; стандартизація і гарантія якості продукції; сприяння розвитку приватного підприємництва; співробітництво між торговими палатами й підприємницькими об'єднаннями; заохочення і захист інвестицій;

забезпечення вільного пересування окремих осіб, робочої сили, послуг. *Організаційна структура*: Зустрічі голів держав і урядів, Рада міністрів, Суд, Комітети, Секретаріат.

Економічне співтовариство держав Західної Африки (ЕКОВАС) – створене у 1975 р. згідно з Лагоським договором. *Членами* є 16 країн: Бенін, Буркіна-Фасо, Кот-Д’Івуар, Кабо-Верде, Гамбія, Гана, Гвінея, Гвінея-Бісау, Ліберія, Малі, Мавританія, Нігер, Нігерія, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Того.

Цілі та напрями діяльності: утворення економічного союзу в Західній Африці, підвищення рівня життя, освіти й культури населення регіону, досягнення економічної стабільності, координація політики держав в економічній сфері, утворення спільного ринку.

Організаційна структура: Рада голів держав і урядів, Рада міністрів, Економічна і соціальна рада, Парламент Співробітництва, Суд Співробітництва, Виконавчий секретаріат, Фонд співробітництва, компенсації й розвитку, Спеціалізовані технічні комісії. Штаб-квартира організації знаходиться в м. Абуджа (Нігерія).

Південноафриканське співтовариство розвитку (САДК) створене у 1992 р. *Члени* – 11 держав: Ангола, Ботсвана, Замбію, Зімбабве, Лесото, Малаві, Мозамбік, Намібія, Свазіленд, Танзанія, Південноафриканська Республіка (ПАР).

Цілі та напрями діяльності: економічне зростання й підвищення добробуту населення країн регіону за рахунок самозабезпечення й взаємодоповнення національних економік; лібералізація торгівлі, забезпечення вільного руху капіталу, робочої сили й технологій. *Організаційна структура*: Саміт, Суд, Рада міністрів, Галузеві комітети міністрів, Постійний комітет посадових осіб, Національне бюро по зв'язках, Секретаріат, Консультативні конференції. Штаб-квартира організації знаходиться в м. Габороне (Ботсвана).

Питання для обговорення

1. Чим пояснити той факт, що більшість міждержавних економічних організацій мають регіональний і субрегіональний характер?

2. Яка міждержавна економічна організація, на ваш погляд, буде впливовішою – міжнародна чи наднаціональна? Чому? Наведіть приклади.

3. Визначте напрями трансформації ЄС з міжнародної організації у вигляді економічного та політичного союзу західноєвропейських країн в об'єднання держав з єдиною валютою.

4. Обґрунтуйте, чому ЄАВТ – унікальне явище на Європейському просторі?

5. Чому, на Вашу думку, Україна намагається поглибити співробітництво з країнами Співдружності незалежних держав (СНД)?

6. В чому полягають труднощі поступової інтеграції країн в СНД за зразком Європейського співтовариства?

7. Складіть характеристику міждержавних організацій за регіонами світу, заповнюючи наведену таблицю.

Таблиця – Міждержавні організації за регіонами світу

Назва організації	Рік створення	Установчі документи	Країни-члени	Цілі створення	Напрями діяльності	Основні органи	Метод прийняття рішень в органах
<i>Європейський регіон</i>							
ОЕСР							
ЄС							
ЄАВТ							
СЄП							
ЦСІ							
РДБМ							
СНД							
ОЧЕС							
<i>Азійськотихоокеанський регіон</i>							
АСЕАН							
АТЕС							
<i>Американський регіон</i>							
НАФТА							
ЛАІ							
КАРІКОМ							
МЕРКОСУР							
<i>Арабський світ</i>							
ЛАД							
РАЕС							
<i>Африканський регіон</i>							
МЕСЦА							
СРСПА							
ЕКОВАС							
САДК							

Контрольні питання

1. Наведіть приклади відомих Вам міждержавних організацій.
2. Які визначення міждержавної організації? Охарактеризуйте основні та спеціальні функції міждержавних організацій.
3. На яких принципах базується компетенція адміністративних органів міждержавних організацій?
4. Які характер діяльності, принципи формування та компетенцію вищих органів міждержавних організацій?
5. Які джерела фінансових коштів та шляхи припинення міжнародних організацій?
6. На основі чого виробляються та приймається текст установчого документу організації? Що визначають установчі документи?
7. На основі якого документу формується структура міжнародної організації?
8. Яка роль ОЕСР у міжнародному співробітництві. Які комісії приймають участь у роботі ОЕСР?
9. Надайте загальну характеристику організаційної структури і основних органів Європейського Союзу (ЄС).
10. В чому полягають відмінності Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) від ЄС.
11. В чому полягає асиметричний характер НАФТА?
12. Визначте цілі організації АСЕАН та напрями її діяльності щодо поглиблення регіональної інтеграції?
13. З якими організаціями Азіатсько-Тихоокеанського регіону працює АТЕС.
14. Які основні завдання Латиноамериканської асоціації інтеграції (ЛІАІ).
15. В чому полягає інтеграційна політика Карибського співтовариства і Карибського спільного ринку (КАРІКОМ)?
16. Визначте особливості співробітництва в Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) на міжурядовому, міжпарламентському та підприємницькому рівнях.
17. Назвіть визначені у статуті сфери співпраці країн-членів ОЧЕС. Які проекти вважаються перспективними для країн-членів ОЧЕС?

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 25-60], [2, с. 73-141], [3], [4], [11, с. 106-116, 252-339], [12], [13], [17], [19], [21, с. 39-74], [22, с. 15-22].

Тема 4

Міжнародні неурядові економічні організації

- 4.1 Сутність, правовий статус, види та організаційні структури міжнародних неурядових організацій
- 4.2 Особливості діяльності основних міжнародних неурядових організацій

4.1 Сутність, правовий статус, види та організаційні структури міжнародних неурядових організацій

Головною ознакою неурядових організацій є те, що вони створені не на основі міждержавного договору й поєднують фізичних і (або) юридичних осіб. Економічна та соціальна рада ООН резолюцією 288/Х/У від 27.02.1950р. дає таке визначення **міжнародної неурядової організації**: «Будь-яка міжнародна організація, створена не на основі міжурядової угоди».

Міжнародні неурядові організації – це об'єднання національних організацій, союзів, груп і окремих осіб, що ґрунтуються на неурядових угодах. Отже, держава не несе відповідальності за діяльність своїх громадян або суспільних груп у таких організаціях. Проте деякі неурядові організації мають значний вплив на розвиток світових подій і, зокрема, на міжнародні економічні відносини.

Питання про міжнародну правосуб'єктність неурядових міжнародних організацій довгий час було дискусійним у науці міжнародного права, оскільки вони створювались окремими особами або їх об'єднаннями, які не можуть наділити такі міжнародні об'єднання якими-небудь правами й обов'язками в міжнародному відношенні, оскільки самі не мають таких повноважень. Така позиція привела в підсумку до ситуації, коли міжнародні неурядові організації, визнані де-факто суб'єктами міжнародного права, не були ними де-юре. Зараз більшість учених сходяться в тому, що міжнародні неурядові організації все-таки мають міжнародну правосуб'єктність, свій інституціональний та договірний механізм, завдяки якому впливають на економічні, політичні та інші міжнародні відносини. Більшість міжнародних неурядових економічних організацій мають в якості установчих документів статuti, в яких відображено цілі та принципи діяльності, питання членства, склад та компетенцію структурних підрозділів, порядок прийняття рішень та їх види, бюджетні питання, форми і напрями діяльності тощо.

Переважає більшість рішень неурядових організацій має

характер необов'язкових рекомендацій з питань, які входять до сфери компетенції організації. Незалежно від ступеня їх юридичної обов'язковості для членів акти неурядових організацій не мають міжнародно-правового значення. На відміну від міждержавних організацій, які можуть мати досить широкую сферу компетенції, неурядові організації завжди мають певну спеціалізацію або компетенцію.

Членами міжнародних неурядових організацій, на відміну від міждержавних, у роботі яких беруть участь представники урядів, є приватні особи (індивідуальне членство), національні організації (колективне членство) або і ті, і ті одночасно (індивідуальне та колективне членство). До більшості неурядових організацій входять колективні члени – національні асоціації, національні групи, національні професійні організації тощо. Деякі організації включають і представників держав, але вони мають особливий статус, і сутність неурядової організації від цього не змінюється.

Найстаріші міжнародні неурядові організації утворилися ще в ХІХ ст. Так, одна з найвідоміших і найвпливовіших організацій Міжнародний Червоний Хрест була заснована швейцарцем Анрі Дюнаном у 1863 р. її метою було надання гуманітарної допомоги військовополоненим, хворим і пораненим військовим під час війни. Пізніше допомога поширилася на тих, хто постраждав від стихійного лиха в мирні часи. Спочатку Червоний Хрест складався, за задумкою його організатора, лише із швейцарців як представників традиційно нейтральної держави. Але вже дуже скоро осередки Червоного Хреста з'явилися в багатьох інших країнах. В регіонах з пануванням ісламу вони одержали назву Червоного Півмісяця, в Ірані – Червоного Лева і Сонця. Організація Червоного Хреста врятувала чимало людей від хвороб або голодної смерті.

У 1899 р. з'явився Міжпарламентський Союз, який складався з національних груп членів парламенту, які поділяли його цілі. Він був утворений парламентарями-пацифістами. Вищим органом Союзу визначена Конференція; Виконавчий комітет знаходиться в Женеві. Головною метою Міжпарламентського Союзу є сприяння миру й співробітництву між державами, запобігання світовій війні. До Союзу входять парламентські групи з близько 90 країн. Як показав час, робота цієї організації виявилася не дуже ефективною.

Після Другої світової війни розпочався бурхливий процес утворення міжнародних неурядових організацій. У зв'язку з утворенням ООН виникла в 1946 р. **Всесвітня федерація асоціацій сприяння ООН** (World Federation of the UN Association – WFUNA).

Вона об'єднала національні асоціації підтримки ООН та встановила такі основні цілі: координація й сприяння діяльності національних асоціацій, що виступають у підтримку ООН, зміцнення міжнародного співробітництва й взаєморозуміння між народами. Вищим органом Федерації є Пленарна асамблея; виконавчим органом є Виконавчий комітет. Адміністративно-організаційна робота здійснюється Секретаріатом. До асоціації Федерації входить близько 70 держав. Всесвітня Федерація виступає за роззброєння, зміцнення міжнародного миру, розвиток співробітництва між країнами. Значну увагу приділяє економічним проблемам, що обговорюються в рамках ООН.

Сучасні міжнародні неурядові організації – це організації сприяння розвитку й співробітництва в широкому діапазоні міжнародних відносин: у політиці, економіці, культурі, науково-технічній діяльності. У світі нараховується понад 20 тис. міжнародних неурядових організацій, близько 1600 з них працюють у сфері економічного й соціального розвитку. Всі міжнародні неурядові економічні організації можна поділити на такі групи (табл. 4.1):

Таблиця 4.1 – Види міжнародних неурядових організацій

Види	Приклади
Загально-економічні	Європейське товариство для вивчення громадської думки і ринкової кон'юнктури (ЕСОМАР); Міжнародна торговельна палата (МТП); Спілька міжнародних ярмарків (СМЯ); Міжнародний центр з оптової торгівлі
Галузеві	Міжнародна конференція виробників електроенергії, Європейський комітет з виробництва текстильного обладнання, Міжнародний центр з хімічних добрив, Європейський меблевий союз, Всесвітня асоціація туристських агентств
Кооперативні	Міжнародний кооперативний альянс (МКА), Карибська кооперативна конфедерація, Скандинавське кооперативне оптове товариство тощо
Громадські організації, які вивчають економічні та соціальні питання	Міжнародна асоціація економічних наук (МЕА), Міжнародний статистичний інститут, Міжнародна рада з вивчення проблем народонаселення, Міжнародний комітет з наукової організації праці в сільському господарстві, Міжнародний інститут з вивчення економічного життя суспільства

Можна неурядові економічні організації згрупувати й іншим чином, виокремлюючи міжнародні торговельні й торговельно-промислові палати з причини їх особливого значення в міжнародних економічних відносинах. Велику групу інших організацій доцільно виокремити як міжнародні об'єднання підприємців. Ця класифікація

також досить умовна, оскільки міжнародні торговельно-промислові палати також об'єднують підприємців; але палати мають специфічну організаційно-функціональну структуру, специфічні цілі й принципи, тому їх слід вивчати як окрему групу організацій.

Міжнародні неурядові організації підтримують тісні зв'язки з ООН та міждержавними організаціями. Залежно від авторитету неурядової організації їй надається та або інша категорія консультативного статусу при ЕКОСОП. Категорія I надається організаціям, які в своїй діяльності мають найбільше спільних інтересів з компетенцією ЕКОСОП. До категорії II належать організації, діяльність яких лише частково, в окремих питаннях, торкається сфери компетенції Ради. При ЕКОСОП існує Комітет з неурядових організацій. Згідно з резолюціями ООН, міжнародні неурядові організації можуть брати участь у підготовці її конференцій, в розробці резолюцій. Неурядові організації мають консультативний статус і при деяких міжнародних регіональних організаціях. Так, при Раді Європи такий статус мають 350 неурядових організацій [15].

Співробітництво неурядових організацій з міждержавними здійснюється за такими основними напрямками:

- надання інформації про свою діяльність і розповсюдження інформації, одержаної від міждержавних організацій;
- надання консультацій з питань, що входять до їх компетенції, іншим організаціям, суспільним групам та окремим особам;
- участь у правотворчому процесі, розробка проектів міжнародних угод;
- спостереження за дотриманням норм міжнародного права, особливо в сфері прав людини і в справі охорони довкілля;
- утворення слідчих комісій для розслідування міжнародних злочинів.

Міжнародні неурядові організації не становлять собі за мету одержання прибутку й функціонують за рахунок внесків своїх членів.

Переважна більшість рішень неурядових організацій має характер необов'язкових рекомендацій з питань, які входять до компетенції організації. Обов'язковими є тільки «внутрішні» рішення (фінансові, процедурні, організаційні, дисциплінарні тощо). Незалежно від ступеня їхньої юридичної обов'язковості для членів акти неурядових організацій не мають міжнародно-правового значення.

Сучасні **форми діяльності** міжнародних неурядових організацій охарактеризовано в табл. 4.2.

Бюджети неурядових організацій формуються головним

чином за рахунок членських внесків, розміри яких визначаються керівними органами цих організацій за спеціальними шкалами. Додатковими джерелами фінансування можуть бути приватні пожертвування, фінансова підтримка різних фондів, урядів, тощо.

Таблиця 4.2 – Форми діяльності міжнародних неурядових організацій

Форми	Зміст
Прийняття постанов	Здійснюється органами неурядових організацій, є однією з основних форм діяльності
Організація заходів	Конгреси, конференції, семінари симпозиуми, засідання для обговорення актуальних проблем – це форуми, на яких обговорюються актуальні проблеми міжнародних відносин, виявляється ставлення до них національних організацій та окремих учасників
Проведення дослідної роботи	Збір інформації з економічних проблем та її опрацювання, підготовка доповідей, розробка рекомендацій, видання і розповсюдження інформаційних бюлетенів, оглядів, інших матеріалів – реалізація інформаційної та консультативної функцій організацій
Участь у заходах, що організуються міжурядовими організаціями	Це риса сучасного розвитку неурядових організацій, свідчення їхнього авторитету та впливу, подальшого вдосконалення інституціональної структури регулювання світогосподарських зв'язків. Неурядовим організаціям це дає можливість справляти додатковий вплив на перебіг деяких процесів у світовій економіці, впливати на рішення міжурядових організацій, отримувати від останніх додаткові фінансові кошти на реалізацію спільних проєктів
Видання інформаційно-аналітичних матеріалів	Форма роботи, яка, поряд з проведенням дослідної діяльності, передбачає регулярне видання журналів, брошур, статистичних довідників, газет. Так, Асоціація міжнародних досліджень видає «Щоквартальний журнал з міжнародних досліджень», Атлантичний інститут міжнародних відносин – журнал «Атлантичні доповіді», Всесвітня асоціація з вивчення громадської думки – щоквартальний інформаційний бюлетень «Вісник» тощо
Організація навчання та курсів підвищення кваліфікації	Ця форма діяльності властива організаціям, у статутах яких зазначено як мету – поширення певних знань серед населення всіх країн. Наприклад, Віденський інститут розвитку і Міжнародна асоціація економічних наук здійснюють навчальні програми, а Міжнародний кооперативний альянс організовує навчальні поїздки кооператорів для ознайомлення з розвитком кооперації в інших країнах

Економічні неурядові організації мають схожу **систему керівних органів**, яка складається з таких основних видів: вищі, виконавчі, адміністративні.

Вищі органи, як і в міжурядових організаціях, вирішують найважливіші питання діяльності організації. Основною формою роботи цих органів, що мають представницький характер, є проведення сесій у терміни, визначені статутом.

Виконавчі органи забезпечують роботу організації у період між сесіями вищих органів, контролюють реалізацію рішень, готують наступні сесії. Вони формуються вищими органами неурядової організації і проводять свої засідання кілька разів на рік.

Адміністративні органи ведуть поточні справи організації: вирішують організаційні питання, представляють організацію в зовнішніх відносинах, організують документообіг, відповідають за діловодство, публікацію необхідних документів та матеріалів тощо.

Деякі міжнародні неурядові організації створюють на постійній або тимчасовій основі комітети, комісії, групи експертів або регіональні філії як допоміжні органи для вирішення певних завдань.

Отже, хоча міжурядові та неурядові організації мають різну спрямованість, об'єднувальним моментом для цих двох типів організацій є наявність сукупності інтересів, що виходять за межі національних кордонів. Якщо міжурядові організації є мостом між урядами, то неурядові – це міст між народами.

4.2 Особливості діяльності основних міжнародних неурядових організацій

До групи «Міжнародні об'єднання підприємців» належить більшість МНЕО. Серед них – Міжнародний кооперативний альянс, а також Спілка міжнародних ярмарків, Всесвітня Рада кредитних спілок, Міжнародна нафтова асоціація, Міжнародна ліга боротьби з недобросовісною конкуренцією та інші. Клуби також доцільно включити саме до цієї групи. В повоєнний період, коли інтеграційні процеси прискорилися, почали утворюватися Організації, що об'єднали представників ТНК, великого бізнесу, політиків як на глобальному, так і на регіональному рівнях. Ці організації тісно спілкують з групами «Семи», «Десяти» та іншими. До таких неурядових організацій належать, зокрема: Європейське товариство з вивчення громадської думки та маркетингових досліджень (ЕСОМАР), Трестороння комісія, Європейський діловий конгрес, Міжнародна асоціація економічних наук, Міжнародна асоціація з охорони

промислової власності, Тихоокеанська економічна рада, Рада тихоокеанського економічного співробітництва, асоціація інститутів фінансування в Азіатськотихоокеанському регіоні.

Розглянемо найважливіші з неурядових організацій цієї групи.

Європейське товариство з вивчення громадської думки та маркетингових досліджень (ЕСОМАР) – це інформаційно-дослідний центр, створений у 1948 р. в Амстердамі, який нині перетворився на найавторитетнішу в світі організацію, що сприяє розвитку маркетингової діяльності фірм і проведенню маркетингових досліджень. ЕСОМАР є юридичною особою і не має комерційних інтересів, структура бюджету товариства складається з: членських внесків (60%), доходів від проведення конгресів та семінарів (17%), процентів по вкладах у банках, виторгів від продажу власних видань, надходжень від рекламодавців (23%).

Метою діяльності ЕСОМАР є встановлення контактів між маркетологами фірм різних країн, поширення найефективніших методів маркетингових досліджень, а також встановлення і дотримання етичних норм і правил маркетингової діяльності. Членами організації можуть бути тільки спеціалісти з маркетингу. *Членство є індивідуальним і платним.* У загальній кількості членів (майже 3000) консультантів-маркетологів – 66%, замовників послуг – 34%.

Основною формою діяльності ЕСОМАР є проведення щорічних конгресів, на яких заслуховується 30-40 доповідей з дослідження найефективніших методів маркетингової діяльності фірм. Семінари відбуваються 5-6 разів на рік із більш спеціальних проблем. У роботі конгресів і семінарів беруть участь як члени організації, так і представники інших країн і континентів.

Вищим органом організації є конгрес (скликається щорічно), виконавчим – рада, головою якої є президент, що виконує функції офіційного представника у взаємовідносинах з іншими організаціями. Поточне керівництво здійснює секретаріат. ЕСОМАР видає журнал «European Research» (6 разів на рік), матеріали конгресів та семінарів, довідник «ЕСОМАР handbook» з міжнародних національних маркетингових організацій та термінологічні словники з маркетингу.

Міжнародна асоціація економічних наук – об'єднання національних асоціацій економістів, створене в 1950 р. з ініціативи ЮНЕСКО. *Метою організації є поширення економічних знань, розширення особистих контактів і поліпшення взаєморозуміння між вченими різних країн через організацію наукових конференцій і конгресів, проведення спільних або паралельних досліджень.* Статут передбачає тільки *колективне членство* національних наукових

асоціацій або комітетів, а приватні особи можуть брати участь у роботі конференцій. *Керівними органами* організації є рада і виконавчий комітет. Рада складається з представників національних асоціацій, з котрих терміном на три роки обирається президент, і визначає загальну політику організації. Виконавчий комітет (президент, віцепрезидент, казначей, дев'ять членів зі складу ради) керує організацією між сесіями і щорічно проводить засідання виконкому. Для підготовки конференцій і розробки програм виконком створює комітети кількістю у 3-5 спеціалістів. Секретаріат знаходиться в Парижі. Організація має консультативний статус при ЕКОСОП ООН (реєстр), ЮНЕСКО (категорія В).

Міжнародний кооперативний альянс (МКА) засновано в 1895р. у Лондоні представниками кооперативного руху 14 країн: Австралії, Австро-Угорщини, Аргентини, Бельгії, Великобританії, Данії, Індії, Італії, Нідерландів, Росії, Сербії, США, Франції і Швейцарії. До альянсу входить майже 170 національних і 7 міжнародних кооперативних організацій. Сучасні *цілі*, проголошені статутом, – сприяння розвитку кооперації в усіх країнах; пропаганда принципів і методів кооперативного руху, захист і представництво його інтересів; встановлення і розвиток взаємних контактів, співробітництво між кооперативами різних країн.

Основними *формами діяльності* альянсу є організація конгресів, проведення засідань, семінарів, участь у діяльності ООН та її спеціалізованих установ, заходах міждержавних організацій.

Керівні органи МКА – конгрес, центральний комітет, виконавчий комітет. Конгрес, який скликається один раз на чотири роки, визначає політику і розробляє програму діяльності. Центральний комітет виконує функції представницького керівного органу в період між конгресами, він обирає президента, двох віцепрезидентів, членів виконавчого комітету і призначає директора. Виконавчий комітет керує діяльністю альянсу між засіданнями центрального комітету. Поточною роботою керує секретаріат. Штаб-квартира МКА знаходиться в Лондоні. Організація має консультативний статус при ЕКОСОП ООН (категорія 1), ЮНЕСКО (категорія А), МОП, ФАО, Дитячому фонді ООН, ЮНІДО, МАГАТЕ, ЮНКТАД.

Тристороння комісія утворена в 1973 р. за участю Д. Рокфеллера, голови Чейз Манхеттен бенк. Вона об'єднує близько 300 представників великих ТНК, політичних кіл, економістів США, ЄС і Японії. Головною метою комісії є сприяння тісному співробітництву підприємців розвинутих країн.

Керівним органом Тристоронньої комісії є Виконавчий комітет,

який складається з 35 членів. Комісія готує доповіді з аналізом економічних та політичних проблем, що виникають перед розвинутими країнами, розробляє рекомендації щодо розв'язання конкретних проблем. Пропозиції Комісії направляються урядам окремих країн. Вона має значний вплив на урядові органи західних країн.

Європейський діловий конгрес (ЄДК) – міжнародна суспільно-політична недержавна організація, що об'єднує підприємства, асоціації і союзи підприємців країн-учасниць Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). ЄДК створений 8-9 грудня 1997 р. в Бонні (Німеччина) на установчій конференції представників 37 країн – учасниць ОБСЄ; усього в ЄДК нараховується 51 член – це представники європейських компаній, асоціацій, банків.

Відповідно до Статуту членами ЄДК можуть бути підприємства, союзи і об'єднання підприємств, а також їх партнери з країн-учасниць ОБСЄ, які визнають Статут ОБСЄ. Кожна країна ОБСЄ може бути представлена в ЄДК не більш як десятьма членами. Статут передбачає можливість асоційованого членства. Асоційовані члени наділяються правами і обов'язками, передбаченими Статутом, за винятком права голосувати на сесіях Загальних зборів і бути вибраними до керівних органів ЄДК. Кількісні обмеження не поширюються на асоційованих членів, які, відповідно, сплачують 50% вступних і членських внесків.

Відповідно до Статуту *цілями* ЄДК є: сприяння економічному співробітництву в регіоні ОБСЄ і економічному розвитку держав-учасниць ОБСЄ, створення оптимальних умов для діалогу між політичними і діловими колами, а також захист прав і законних інтересів своїх членів і надання їм допомоги з метою підвищення ефективності діяльності. Пріоритетними *напрямами діяльності* ЄДК визначені: законодавство, банківська і фінансова сфери, енергетика, екологія та охорона здоров'я, інформація і комунікації, безпека підприємництва. Принципова відмінність ЄДК від інших неурядових структур полягає в тому, що він об'єднує безпосередніх учасників ринку. Участь в ЄДК дозволяє його членам краще оволодіти інформацією, полегшує пошук ділових партнерів, дає можливість одержати підтримку [17].

Тихоокеанська економічна рада (ТЕР) – Pacific Basin Economic Council – РВЕС) – заснована в 1967 р. провідними бізнесменами Тихоокеанського регіону. Головна *мета* – сприяння розвитку торгівлі й інвестицій засобом відкритих ринків. ТЕР нараховує понад 1000 корпоративних членів, які входять до складу 17

членських комітетів, що розташовані в різних країнах регіону (Австралія, Гонконг, Канада, Китай, Колумбія, Малайзія, Мексика, Нова Зеландія, Перу, Росія, Республіка Корея, США, Тайвань, Фіджі, Філіппіни, Чилі, Японія). *Учасники* Ради є представниками різних галузей економічної діяльності: сільське господарство й рибальство; авіакомпанії й літакобудування; автомобілебудування; банківська справа; облік; оренда; телекомунікації; суднобудування; реклама; університети й науково-дослідні заклади тощо.

Основною *функцією* ТЕР є налагодження конструктивного партнерства між діловими колами та урядовцями. ТЕР надає консультації урядам, розробляє для них рекомендації з актуальних економічних проблем. Іншою функцією є сприяння індивідуальним членам організації в доступі на тихоокеанські ринки шляхом проведення неформальних зустрічей з потенційними партнерами.

Організаційна структура ТЕР: Міжнародний президент; Міжнародний казначей; Міжнародний секретаріат; членські комітети (їх усього 17, кожний очолюється генеральними директором). ТЕР щороку скликає Міжнародну генеральну зустріч, у якій беруть участь близько 800 провідних бізнесменів, міністрів і голів держав. ТЕР має статус спостерігача в Азіатсько-Тихоокеанському економічному співробітництві (АТЕС), де виконує роль своєрідного «мозкового центру». ТЕР також тісно співробітничает зі Світовою організацією торгівлі і Радою тихоокеанського економічного співробітництва.

Рада тихоокеанського економічного співробітництва (РТЕС) – Pacific Economic Cooperation Council (PECC) – утворена в 1980 р. з ініціативи Австралії та Японії. Вона об'єднує представників бізнесу, урядовців та Дослідницькі центри в галузі економіки з 22 держав Азіатсько-тихоокеанського регіону. Головна *мета* – практичне вирішення питань на рівні урядів і ділових кіл щодо активізації торгівлі, інвестицій та економічного розвитку в регіоні.

Функції РТЕС: забезпечення діяльності ефективною тристоронньої системи – бізнесмени, урядовці, дослідники; прогнозування розвитку економічної ситуації в регіоні; здійснення наукових досліджень у сфері бізнесу; розробка і здійснення програм роботи по вирішенню актуальних питань у сфері торгівлі й інвестицій.

Організаційна структура РТЕС: Постійний комітет, координатори, тристоронні міжнародні консультативні групи; Комітети членів РТЕС; Міжнародний секретаріат. Постійний комітет – вищий орган РТЕС, складається з голів членських комітетів, представники ТЕР і представника Тихоокеанської конференції з торгівлі й співробітництва (організація вчених-економістів). Комітет

координує діяльність цільових груп і здійснення спільних проєктів. Обговорення найважливіших питань економічної політики здійснюється під час сесій РТЕС. На сесіях визначаються найголовніші проблеми регіону й розробляється механізм їх вирішення.

Сферою діяльності РТЕС є: торговельна політика, ринки капіталу, фінансові ринки, розвиток людських ресурсів, малі й середні підприємства, наука й техніка, гірнича промисловість і енергетика, телекомунікації, транспорт, туризм, продовольство й сільське господарство, рибальство. РТЕС має статус спостерігача в Азіатсько-Тихоокеанському економічному співробітництві (АТЕС).

Римський клуб (Rome Club) – міжнародна неурядова організація, що об'єднує у своїх рядах учених, суспільних і політичних діячів різних країн світу, був утворений 6-7 квітня 1968 р. у Римі. Юридично Римський клуб зареєстрований у Швейцарії. За Статутом чисельність Клуба не повинна перевищувати більше 100 чоловік. Ядро клубу – «постійний комітет» – склали шість чоловік: Ауреліо Печчеї, Ерих Янц, Олександр Кинг, Макс Монне (голландський експерт з міжнародних проблем), Жан Сен-Жур (експерт із питань економіки і фінансів французької футурологічної школи) і Гуто Тіман (глава Базелевського інституту в Женеві).

Перед клубом були поставлені дві *основні цілі*: 1) сприяти усвідомленню ускладнень, що виникли перед людством; 2) шляхом впливу на суспільну свідомість, сприяти виправленню нинішньої ситуації. З ініціативи Римського клубу було виконано 18 дослідницьких проєктів, результати яких представлені у формі доповідей Римському клубу. Римський клуб не має ні штатних наукових співробітників, ні власного статуту, ні свого друкованого органу. Керівний орган – виконком, який щорічно організовує засідання клубу в різних містах світу. Секретаріат клубу знаходиться в Римі.

Дакарський клуб – об'єднання представників громадсько-політичних і ділових кіл держав Африки та Західної Європи – засноване в 1974 р. у Дакарі. Це неофіційний форум для дискусій та спільного пошуку спеціалістами з питань розвитку шляхів вирішення міжнародних економічних проблем, особливо у сфері промислового розвитку африканських країн та їхніх відносин з промислово розвинутими країнами. *Членство* в клубі індивідуальне. Для керівництва діяльністю клубу між сесіями створено ініціативний комітет (вісім членів). Президент клубу, якого обирають на три роки, входить до складу цього комітету. Штаб-квартира знаходиться в Дакарі (Сенегал).

Питання для обговорення

1. Які перспективи розвитку міжнародних неурядових організацій у міжнародній сфері?
2. Якими шляхами, на ваш погляд, удосконалюватиметься механізм співробітництва між неурядовими та міждержавними організаціями?
3. Складіть перелік міжнародних неурядових організацій, відомих вам з різних джерел, заповнивши наступну таблицю.

Таблиця – Міжнародні неурядові організації

Назва організації	Порядок створення	Членство в організації	Сфера діяльності	Форми діяльності	Основні органи
...

Контрольні питання

1. Дайте визначення міжнародним неурядовим організаціям.
2. Який правовий статус мають неурядові організації?
3. Надайте загальну характеристику існуючому механізму співробітництва між неурядовими та міждержавними організаціями.
4. Назвіть види міжнародних неурядових організацій і визначте найвпливовіші з них на сьогодні.
5. Наведіть приклади організаційних структур відомих вам міжнародних неурядових організацій.
6. Які форми діяльності притаманні сучасним неурядовим економічним організаціям? Наведіть приклади.
7. Сформулюйте обов'язки Європейського ділового конгресу та відмінність від інших міжнародних суспільних неурядових структур.
8. Визначте основні форми діяльності Міжнародного кооперативного альянсу.
9. Хто може бути членом Європейського товариства з вивчення громадської думки та маркетингових досліджень?
10. Охарактеризуйте діяльність Римського клубу за напрямками.
11. Коли з'явилися перші міжнародні неурядові організації?
12. Що являють собою міжнародні об'єднання підприємців?

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 61-69], [2, с. 60-72], [3], [4], [11, с. 340-355], [12], [16], [17], [19], [21, с. 75-88], [22, с. 23-24].

Тема 5

Організація Об'єднаних Націй (ООН) та міжнародне економічне співробітництво

- 5.1 Історія створення, цілі та принципи діяльності, членство в ООН
- 5.2 Організаційна структура ООН: головні органи, принципи їх функціонування, повноваження та компетенція
- 5.3 Допоміжні органи ООН, їх призначення та напрями діяльності
- 5.4 Міжнародні організації з регулювання економічних відносин на галузевому рівні
- 5.5 Міжнародні організації в боротьбі з незаконним бізнесом

5.1 Історія створення, цілі та принципи діяльності, членство в ООН

Назва «Об'єднані Нації» була запропонована президентом США Франкліном Д. Рузвельтом та вперше використана у «Декларації Об'єднаних Націй» від 1 січня 1942 р., коли представники 26 держав зобов'язалися від імені своїх урядів продовжувати спільну боротьбу проти країн, що розв'язали Другу світову війну. Далі хронологія створення організації була такою (табл. 5.1).

Таблиця 5.1 – Хронологія створення ООН

Дата	Подія
жовтень 1943р.	На Московській конференції союзних держав (СРСР, США, Великобританії, Китаю), прийнята Декларація, в якій проголошено «необхідність заснування у можливо короткий строк спільної міжнародної організації для підтримки міжнародного миру і безпеки, що базується на принципі суверенної рівності всіх миролюбних держав...»
серпень – жовтень 1944 р.	Представники Радянського Союзу, Китаю, Великобританії, Сполучених Штатів Америки в Думбартон-Оксі готують концепцію та пропозиції щодо створення організації
25 квітня – 26 червня 1945 р.	У Сан-Франциско проходить Конференція Об'єднаних Націй, присвячена створенню міжнародної організації; обговорюється проект Хартії ООН
26 червня 1945 р.	Підписання Статуту ООН представниками 50 країн
24 жовтня 1945р.	Статут ООН було ратифіковано Радянським Союзом, Китаєм, Великобританією, США та Францією. Цей день вважається <i>офіційною датою створення ООН</i> і щорічно відзначається як День Організації Об'єднаних Націй

Організація об'єднаних націй (ООН) – (Organization of the incorporated nations – OIN) – одна з найстаріших та одночасно найширша і найбільш представницька з усіх міжнародних організацій.

Статутом ООН визначено такі *цілі організації*:

- підтримувати міжнародний мир та безпеку;
- розвивати дружні відносини між націями на основі поважання принципу рівноправ'я і самовизначення народів;
- здійснювати співробітництво для розв'язання міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру та для заохочення й розвитку поваги до прав людини й основних свобод;
- організовувати і погоджувати дії націй для досягнення цих спільних цілей.

Діяльність організації ґрунтується на таких *принципах*:

- суверенна рівність усіх держав-членів;
- вирішення країнами-членами своїх міжнародних спірних питань мирними засобами і так, щоб не загрожувати миру, безпеці та справедливості;
- утримання будь-якої держави від загрози силою або застосування сили проти інших держав;
- надання державами-членами допомоги ООН в усіх її діях, які здійснюються відповідно до Статуту, й утримання від допомоги будь-якій країні, проти якої ООН вживає заходів превентивного або примусового характеру;
- забезпечення дотримання країнами, які не є членами ООН, тих самих принципів, оскільки це необхідно для підтримання міжнародного миру і безпеки;
- невтручання у справи, які стосуються внутрішньої компетенції будь-якої держави.

На основі Статуту виникла розгалужена система багатосторонніх договорів. ООН розробляє рекомендації, конвенції, заходи, які пропонує прийняти своїм членам для подальшого включення в законодавство або введення нормативних актів.

Членами ООН можуть бути всі миролюбні держави, які беруть на себе зобов'язання дотримуватися Статуту і, на думку ООН, можуть і прагнуть ці зобов'язання виконувати. Статутом передбачено також призупинення прав та привілеїв держави-члена або навіть виключення за недотримання принципів Статуту. Зараз членами ООН є 190 держав.

Хартія ООН зобов'язує країни-члени регулярно сплачувати *членські внески*, розмір яких визначається Генеральною Асамблеєю за рекомендацією комітету з внесків (18 членів) залежно від встановленої

квоти, що розраховується відповідно до валового національного продукту і рівня доходів на душу населення країни-члена. Тому приблизно 75% коштів надходить від десяти найбагатших країн. Генеральна Асамблея встановила для будь-якої держави максимум у 25% регулярного бюджету і мінімум – 0,001%. Максимальну квоту встановлено для США – 22%, для решти країн встановлені нижчі квоти, наприклад, для Японії – 19,5%, Німеччини – 9,77%, Франції – 6,47%, Великобританії – 5,5%, Росії – 1,29%, України – 0,053%. Додатковим джерелом бюджету є добровільні внески.

Кошти бюджету витрачаються на: політичну діяльність; міжнародне правосуддя і право; міжнародне співробітництво з метою розвитку; суспільну інформацію; права людини і гуманітарну діяльність (діють 70 інформаційних центрів на всіх континентах, ООН налічує 54 тис. службовців). *Офіційними мовами* організації є англійська, іспанська, китайська, російська, французька. Арабська мова додана пізніше як офіційна мова Генеральної Асамблеї, Ради Безпеки і Економічної та Соціальної Ради.

Останні роки ООН переживає *дві взаємопов'язані кризи* – фінансову і бюджетну. Перша зумовлена тим, що деякі держави-члени не виконують своїх фінансових обов'язків згідно зі статутом, друга – необхідністю суттєвого скорочення бюджету. Отже, на порядку денному ООН стоїть питання реформування цієї організації.

Основні напрями оновлення ООН запропоновані в доповіді Генерального секретаря ООН на 51-й сесії Генеральної Асамблеї «Оновлення ООН: програма реформ» (рис. 5.1):

Основні напрями діяльності ООН в новому тисячолітті	
Скорочення зuboжіння населення найбідніших країн	
Всі діти мають одержати принаймні початкову освіту	
Сприяння розвитку сільського господарства в Африці	
Надання країнам, що розвиваються, додаткових пільг в експорті їх продукції	
Запобігання конфліктів (шляхом сприяння економічному розвитку й забезпеченню прав людини в усіх країнах)	
Зміцнення ефективності миротворчих операцій ООН	
Гнучкіше і цілеспрямоване застосування санкцій	
Скорочення озброєнь	
Ефективне вирішення економічних проблем, особливо пов'язаних зі зміною клімату, дефіцитом водних ресурсів, руйнування ґрунтів і винищенням лісів	

Рис. 5.1 – Основні напрями оновлення ООН

У комплексі глобальних проблем людства, що стримують економічний розвиток, особливу роль відіграють соціальні дисбаланси в світовій економіці і бідність значної частини населення Землі. Відповідно до Декларації тисячоліття ООН, *основні цілі в області розвитку* наведені у таблиці 5.2.

Таблиця 5.2 – Основні цілі в області розвитку

Мета	Завдання
Мета 1. Ліквідація крайньої убогості і голоду (більш ніж 1 млрд. чол. живуть менш ніж на 1 дол. США на день)	Основне завдання: скоротити удвічі протягом 1990-2015 рр. частку населення, що страждає від голоду
Мета 2. Забезпечення загальної початкової освіти (більш ніж 115 млн. дітей початкового шкільного віку не відвідують школи)	Основне завдання: створити умови до 2015 р. у дітей в усьому світі була можливість отримати в повному обсязі початкову шкільну освіту
Мета 3. Заохочення рівності чоловіків і жінок та розширення прав і можливостей жінок	Основне завдання: ліквідувати, бажано до 2005 р., нерівність між статями у сфері початкової і середньої освіти, а не пізніше ніж до 2015р. – на всіх рівнях освіти
Мета 4. Скорочення дитячої смертності (щороку понад 11 млн. дітей в рік – 30000 на день – гинуть у віці до 5 років від хвороб, що підлягають профілактиці або лікуванню)	Завдання: скоротити на дві третини протягом 1990-2015 рр. смертність серед дітей у віці до п'яти років
Мета 5. Підвищення ефективності заходів щодо охорони материнства (понад 500000 жінок щороку вмирає під час вагітності або пологів)	Завдання: скоротити на три чверті протягом 1990-2015 рр. коефіцієнт материнської смертності
Мета 6. Боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією і іншими захворюваннями (СНІД – четверта за значимістю причина смерті в світі. Щороку від малярії вмирає 1 млн. осіб, переважно діти молодшого віку)	Завдання: зупинити до 2015 р. поширення ВІЛ/СНІДу, малярії і інших небезпечних хвороб і покласти початок тенденції до скорочення чисельності хворих
Мета 7. Забезпечення екологічної стійкості (розумне використання природних ресурсів і захист складних екосистем, від яких залежить виживання людини)	Завдання: 1) скоротити удвічі до 2015р. частку населення, що не має постійного доступу до чистої питної води і основних санітарно-технічних засобів; 2) до 2020 р. забезпечити істотне поліпшення життя як мінімум 100 млн. мешканців нетрів.

Мета	Завдання
<p>Мета 8. Формування глобального партнерства в цілях розвитку (країни, що розвиваються, робитимуть більше для їх власного розвитку, а розвинені країни їх підтримуватимуть, надаючи допомогу)</p>	<p>Завдання: 1) у комплексі вирішувати проблеми заборгованості країн, що розвиваються; 2) задовольняти особливі потреби найменш розвинених країн, що не мають виходу до моря, і малих острівних держав, що розвиваються; 3) продовжувати створення відкритої, регульованої, передбаченої і недискримінаційної торгівлі і фінансової системи; 4) у співпраці з країнами, що розвиваються, розробляти і реалізовувати стратегії, що дозволять молодим людям знайти гідну і продуктивну роботу; 5) у співпраці з фармацевтичними компаніями забезпечити доступність недорогих базових лікарських засобів у країнах, що розвиваються; 6) у співпраці з приватним сектором вживати заходи, покликані забезпечити доступ всіх бажаючих до використання благ нових технологій, особливо інформаційно-комунікаційних технологій</p>

5.2 Організаційна структура ООН: головні органи, принципи їх функціонування, повноваження та компетенція

Органи системи ООН можна поділити на такі основні групи: головні, допоміжні, спеціалізовані організації і установи, автономні організації (рис. 5.2). Організація Об'єднаних Націй має шість головних органів: Генеральну Асамблею, Раду Безпеки, Економічну і Соціальну Раду, Раду з Опіки, Міжнародний Суд і Секретаріат (рис. 5.3).

Генеральна Асамблея (ГА) – (General Assembly) – є головним політичним консультативним органом ООН. Кожна держава може бути представлена в ній делегацією щонайбільше з п'яти осіб та має один голос. Рішення з таких важливих питань, як підтримання миру і безпеки, прийом нових членів і бюджетні питання, потребують більшості в дві третини голосів. Рішення з інших питань приймаються простою більшістю голосів. ГА, як правило, збирається у Нью-Йорку.

Головні органи	Допоміжні органи				
	Генеральна Асамблея	Головні комітети (6)	Постійні комітети	Близько-східне агентство	Автономні організації
Рада Безпеки	Військово-штабний комітет	Постійні комітети			
Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП)	Функціональні комісії	Регіональні комісії	Постійні комісії	Спеціалізовані установи	Програми, фонди, центри
Секретаріат, Генеральний секретар	Верховний комісар з прав людини				
Міжнародний суд					
Рада з опіки					

Рис. 5.2 – Організаційна структура ООН

Генеральна Асамблея має такі *функції та повноваження*:

- розгляд принципів співробітництва для підтримки міжнародного права і безпеки;
- обговорення питань стосовно міжнародного миру і безпеки і розробка рекомендацій, крім тих випадків, коли спірне питання стосується компетенції Ради Безпеки;
- обговорення і подання рекомендацій з будь-яких питань стосовно повноважень і функцій будь-якого органу ООН;
- здійснення досліджень і розробка рекомендацій з метою сприяння міжнародному співробітництву в політиці, у розвитку і кодифікації міжнародного права, дотриманні прав людини і основних свобод, в економічній та соціальній сферах тощо;
- розробка рекомендацій щодо мирного врегулювання будь-яких ситуацій, якщо вони можуть зашкодити дружнім відносинам між державами;
- розгляд доповідей Ради Безпеки та інших органів ООН;
- розгляд і затвердження бюджету, а також визначення розмірів внесків членів ООН;
- вибори непостійних членів Ради Безпеки, членів Економічної і Соціальної Ради, членів Ради з Опіки; спільні з Радою Безпеки

вибори суддів Міжнародного Суду і (за рекомендацією Ради Безпеки) призначення Генерального секретаря.

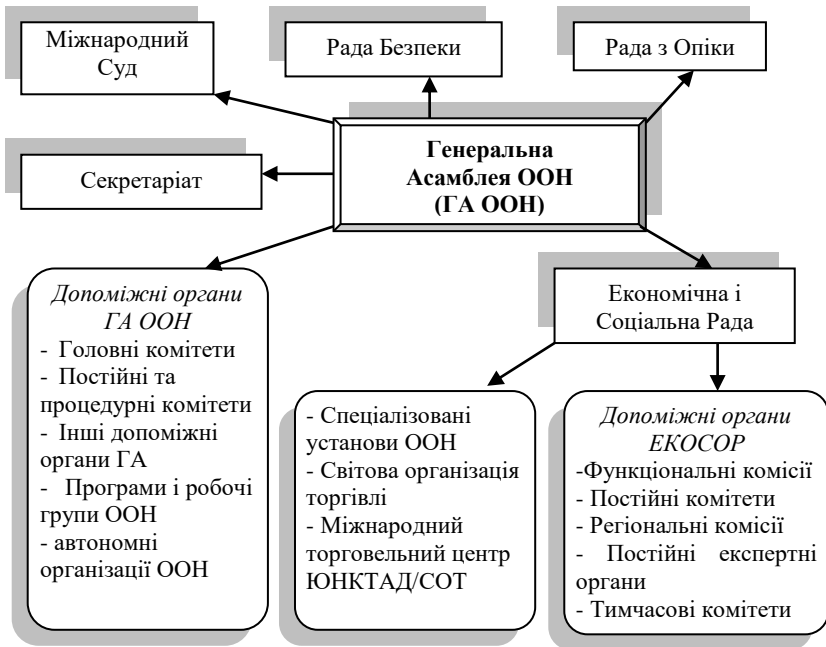

Рис. 5.3 – Принципова схема структури ООН

Генеральна Асамблея проводить: 1) *чергові сесії* (щорічно з вересня по грудень); 2) *спеціальні сесії* (на вимогу Ради Безпеки, більшості членів ООН або на вимогу одного із членів за умови приєднання до нього більшості); 3) *надзвичайні спеціальні сесії* (скиликається протягом 24 годин з моменту надходження вимоги від Ради Безпеки (за підтримки будь-яких дев'яти членів Ради) або більшості членів ООН).

Робота ГА ООН забезпечується спеціальною **організаційною структурою**, до складу якої входять:

1) *головні комітети* (роззброєння і міжнародної безпеки, спеціальний політичний, з економічних і фінансових питань, з соціальних, гуманітарних питань й питань культури, з питань деколонізації, з адміністративних та бюджетних питань, з правових питань);

2) *робочі і спеціальні органи* (міжурядові комітети, консультативні органи, комітети і комісії спеціальної компетенції);

3) *процедурні комітети*;

4) *постійні комітети* (з внесків, консультативний комітет з адміністративних і бюджетних питань).

В економічній галузі ГА організує дослідження і надає рекомендації з питань сприяння розвитку міжнародного співробітництва, заохочення прогресивного розвитку міжнародного права і його кодифікації. ГА остаточно затверджує всі міжнародні конвенції з економічних питань. У структурі ГА економічними питаннями займаються: Комітет з економічних і фінансових питань; Комісія ООН з права міжнародної торгівлі; Комісія з міжнародного права; Комітет з інвестицій.

Комісія ООН з права міжнародної торгівлі – ЮНСІТРАЛ (UN Commission on International Trade Law – UNCITRAL) – створена в 1966 р. з метою сприяння гармонізації та уніфікації правових норм у міжнародній торгівлі. З 1973 р. в Комісії працюють 36 осіб, які обираються на 6 років. Комісія складається з: 9 представників від країн Африки; 7 – від країн Азії; 5 – від східноєвропейських країн; 6 – від країн Латинської Америки і Карибського басейну; 9 – від країн Західної Європи і США. Комісія співпрацює з ЮНКТАД.

Комісія з міжнародного права – КМП (International Law Commission – ILC) утворена у 1947 р. з метою сприяння міжнародному співробітництву і розвитку міжнародного права та його кодифікації. На основі проектів Комісії були прийняті такі конвенції з економічних питань: Конвенція про риболовство й охорону ресурсів відкритого моря; Міжнародна конвенція про право міжнародних договорів; Міжнародна конвенція про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями. Комісія складається з 34 представників країн-членів, які розподіляються таким чином: 8 – від країн Африки; 7 – від країн Азії; 3 – від країн Східної Європи; 6 – від країн Латинської Америки і Карибського басейну; 8 – від країн Західної Європи і США; 2 – на правах ротації від різних країн.

Комітет з інвестицій (Investment Committee) створений у 1947р. для сприяння Секретаріату в розміщенні інвестицій з коштів пенсійного фонду та інших трастових і спеціальних фондів, які перебувають під контролем ООН. Кількість членів – дев'ять.

Рада Безпеки ООН, згідно зі Статутом, несе головну відповідальність за підтримання міжнародного миру і безпеки. У 1965р. кількість її членів було збільшено з 11 до 15 (перша поправка до

Статуту ООН): п'ять постійних членів – Великобританія, Китай, Росія, США, Франція – і десять членів, які обираються Генеральною Асамблеєю на два роки за географічною ознакою. П'ять з десяти членів переобираються щороку. Кожен член Ради має один голос. Для прийняття рішень з питань діяльності ООН потрібно дев'ять голосів, включаючи голоси всіх п'яти постійних членів Ради (це так зване правило одностайності великих держав, або право вето). Якщо постійний член не підтримує рішення, але не хоче блокувати його прийняття, він не голосує проти, а утримується при голосуванні. На відміну від інших органів ООН, тільки Рада Безпеки має право приймати рішення, обов'язкові для виконання всіма членами ООН. Рада Безпеки проводить свої засідання у Нью-Йорку.

Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОР) – головний орган з координації економічної діяльності ООН та спеціалізованих установ, пов'язаних з ООН. Кількість членів ЕКОСОР 54, з яких представництво по регіонах розподіляється так: 14 місць – квота Африки, 10 – Латинської Америки, 11 – Азії, 13 – Західної Європи й інших країн і 6 – країн Східної Європи. Членів ЕКОСОР обирають строком на три роки, щорічно по 18 членів. Кожен член Ради має один голос, рішення приймаються простою більшістю голосів. ЕКОСОР проводить щорічно дві сесії тривалістю в один місяць: у Нью-Йорку і в Женеві. Економічна і Соціальна Рада має такі *функції і повноваження*:

- обговорює міжнародні економічні й соціальні проблеми глобального і міжгалузевого характеру і розробляє рекомендації щодо політики з цих проблем для країн-членів і для системи ООН;

- проводить дослідження, складає доповіді, розробляє рекомендації з міжнародних проблем в економічній і соціальній сферах Генеральній Асамблеї, членам Організації та зацікавленим спеціалізованим установам;

- заохочує держави до дотримання прав людини і основних свобод для всіх;

- скликає міжнародні конференції і розробляє для подання ГА ООН проекти конвенцій з питань, що входять до її компетенції;

- веде переговори зі спеціалізованими установами відносно угод, що стосуються взаємовідносин цих установ з ООН;

- погоджує діяльність спеціалізованих установ через консультації з ними і надання рекомендацій;

- надає послуги і допомогу членам ООН, а також спеціалізованим установам на прохання останніх; консулює відповідні неурядові організації з питань, які входять до її компетенції.

Механізм допоміжних органів ЕКОСОР складається з

функціональних комісій, постійних комітетів, регіональних комісій, постійних експертних органів (рис. 5.3).

Функціональні комісії	Регіональні комісії	Постійні комісії (комітети)	Групи експертів
1. Статистична 2. З народонаселення і розвитку 3. Із соціального розвитку 4. З прав людини 5. З становища жінок 6. Щодо запобігання злочинності 7. З наркотичних засобів 8. З науки і техніки 9. Зі стійкого розвитку	1. Європейська економічна комісія ЄЕК 2. Економічна комісія для Латинської Америки і Карибського басейну ЕКЛАК 3. Економічна і соціальна комісія для Азії і Тихого океану ЕСКАТО 4. Економічна і соціальна комісія для Західної Азії ЕСКЗА 5. Економічна комісія для Африки ЕКА	1. З програми і координації 2. З природних ресурсів 3. З неурядових організацій 4. По переговорах з міжурядовими установами 5. По ТНК 6. З населених пунктів	1. З розвитку планування 2. З оподаткування 3. З транспортування небезпечних вантажів 4. З економічних, політичних і культурних прав 5. З природних ресурсів 6. З нових і джерел енергії 7. З державного управління і фінансів 8. З питань географічних назв

Рис. 5.3 – Організаційно-функціональна структура ЕКОСОП

Регіональні економічні комісії ЕКОСОП – це органи, які мають на меті сприяння економічному й соціальному співробітництву країн певного регіону. Такі комісії допомагають урядам країн регіону у виборі шляхів і методів регіонального співробітництва, займаються науково-дослідною діяльністю, займаються питаннями підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, поширюють інформацію про взаємодію держав в економічній та соціальній сферах, розробляють рекомендації щодо підвищення результативності співробітництва. Нині під егідою ООН діє п'ять регіональних комісій (табл. 5.3).

Рада з Опіки – один із шести головних органів ООН, на який покладено завдання спостереження за управлінням підопічними територіями (територіями, що були колоніями). Проте остання з 11 таких територій, – група островів Палаї (у Мікронезії), отримала незалежність у листопаді 1994 р. і наступного місяця стала країною-членом ООН. З цього часу Рада з Опіки формально припинила своє існування. Змінивши свої правила процедури, вона буде тепер проводити засідання тоді і там, коли і де того вимагатимуть обставини.

Таблиця 5.3 – Регіональні комісії ООН

Назва	Рік утворення	Члени	Цілі та напрями діяльності
Європейська економічна комісія (ЄЕК)	1947 р.	Країни Європи, США, Канада, Ізраїль, азіатські республіки СНД	Аналіз економічної і соціальної ситуації, що утворюється в регіоні, шляхом організації нарад, практикумів, семінарів, наукових поїздок за напрямками: навколишнє середовище, енергетика, транспорт, статистика, торгівля, економічний аналіз
Економічна і соціальна комісія для Азії і Тихого океану (ЕСКАТО)	1947 р.	45 азіатських держав, США, Австралія, Франція Велика Британія, 10 острівних країн Тихого океану – асоційовані члени	Сприяння економічному і соціальному розвитку в регіоні за напрямками: регіональне економічне співробітництво, пом'якшення проблем злиденності шляхом економічного і соціального розвитку, навколишнє середовище
Економічна і соціальна комісія для Західної Азії (ЕСКАЗА)	1973 р.	13 арабських країн, що видобувають нафту	Зміцнення співробітництва між країнами регіону шляхом аналізу проблем економічного і соціального характеру і вироблення відповідних рекомендацій в галузі с/г і продовольства, довкілля, промисловості, демографії, транспорту, міжнародної торгівлі та ін.
Економічна комісія для Африки (ЕКА)	1958 р.	53 африканських держави	Сприяння економічному і соціальному розвитку в Африці шляхом організації зустрічей глав держав та урядів, розробки програм соціально-економічного розвитку, надання консультацій, підготовки кваліфікованих кадрів в галузі с/г, промисловості, торгівлі, туризму, природних ресурсів, населення, тощо
Економічна комісія для Латинської Америки і Карибського басейну (ЕКЛАК)	1948 р.	41 держава: латиноамериканські країни, США, Канада, Франція, Італія, Португалія, Велика Британія, Нідерланди	Аналіз соціально-економічної ситуації в регіоні та розробка планів розвитку за напрямками: економічний розвиток, довкілля, продовольство і с/г, міжнародна торгівля, енергетика, транспорт, наука й техніка

Міжнародний Суд – головний судовий орган ООН, до юрисдикції якого входять усі питання, що передаються йому державами, і всі питання, передбачені Статутом ООН і чинними договорами і конвенціями. Цей орган складається з 15 суддів, яких окремо обирають Генеральна Асамблея і Рада Безпеки на дев'ять років за рівнем кваліфікації. Проте не може бути обрано двох суддів з однієї країни. Місцезнаходження суду – Гаага (Нідерланди). Країни-члени можуть передавати на розгляд Міжнародного Суду справи про прикордонні суперечки, право на рибну ловлю, право на корисні копалини та інші спірні питання. Генеральна Асамблея або Рада Безпеки можуть консультуватися з Міжнародним Судом з будь-якого питання.

Секретаріат – адміністративний орган ООН, який обслуговує інші органи, виконує програми і втілює в життя політику, розроблену ними. Робота Секретаріату включає: керівництво операціями з підтримувannya миру; організацію міжнародних конференцій з проблем світового значення; підготовку оглядів світових економічних та соціальних тенденцій і проблем; здійснення досліджень; перекладання виступів, документів; забезпечення світових засобів масової інформації відомостями про діяльність ООН. Секретаріат очолює Генеральний секретар, якого призначає Генеральна Асамблея за рекомендацією Ради Безпеки.

5.3 Допоміжні органи ООН, їх призначення та напрями діяльності

Спеціалізовані установи пов'язані з ООН спеціальними угодами про співробітництво і координацію, взаємодіють з нею і одна з одною через координуючий апарат ЕКОСОП. Це самостійні міжнародні організації, створені на основі міжурядових угод, які мають широку компетенцію і працюють у співробітництві з ООН. Спеціалізовані установи користуються самостійністю і мають повну юридичну правоспроможність, а ЕКОСОП координує їхню діяльність.

Спеціалізовані органи і міжурядові установи, пов'язані з ООН, можуть бути поділені на три групи (рис. 5.4):

- 1) програми і робочі органи ООН;
- 2) спеціалізовані установи ООН;
- 3) автономні організації, пов'язані з ООН.

Перша група об'єднує структурні одиниці, які є складовою допоміжних органів Генеральної Асамблеї ООН. Організації другої і третьої груп пов'язані спеціальними угодами з ООН. *Друга група* установ підпорядкована безпосередньо ЕКОСОП, тобто ці організації взаємодіють з ООН і одна з одною через ЕКОСОП і щорічно подають

свої звіти і доповіді. Рада уповноважена укладати зі спеціалізованими установами угоди про умови їх зв'язків з ООН і подавати такі угоди на затвердження Генеральній Асамблеї.

Спеціалізовані установи і міжурядові організації, пов'язані з ООН		
Програми і робочі органи	Міжурядові установи, пов'язані з ООН	Автономні організації
<ul style="list-style-type: none"> - Програми розвитку ООН (ПРООН) - Програми ООН з навколишнього середовища - Міжнародна програма ООН з контролю за наркотичними засобами - Всесвітня продовольча програма (ВПП) - Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) - Близькосхідне агентство ООН для допомоги палестинським біженцям (БАПОР) - Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) - Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ) - Програма добровольців ООН - Центр ООН з населених пунктів (ХАБІПАТ) - Міжнародний навчальний і науково-дослідний інститут поліпшення становища жінок 	<ul style="list-style-type: none"> - Міжнародна організація праці (МОП) - Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) - Продовольча і сільськогосподарська Організація Об'єднаних Націй (ФАО) - Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСР) - Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) - Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) - Міжнародна морська організація (ММО) - Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО) - Всесвітній поштовий союз (ВПС) - Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ) - Міжнародний союз з телекомунікацій (МСТ) - Всесвітня метеорологічна організація (ВМО) - Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) - Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) - Міжнародна асоціація розвитку (МАР) - Міжнародна фінансова корпорація (МФК) - Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ) - Міжнародний валютний фонд (МВФ) 	<ul style="list-style-type: none"> - Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) - Всесвітня організація з туризму (ВОТ) - Міжнародний торговельний центр (МТЦ) - Світова організація торгівлі (СОТ)

Рис. 5.4 – Спеціалізовані органи ООН і міжурядові установи, пов'язані з ООН

До *третьої групи* входять:

1) МАГАТЕ і ВТО, які мають угоди з Генеральною Асамблеєю, а не з ЕКОСОП і тому не входять до групи спеціалізованих установ;

2) Міжнародний торговий центр ЮНКТАД / СОТ / МТЦ, пов'язаний з ООН через Конференцію ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД);

3) Світова організація торгівлі (СОТ), яка, входячи в систему Об'єднаних Націй, структурно належить до ЕКОСОП, але не має з нею спеціальної угоди, як інші спеціалізовані установи, а пов'язана з ООН через угоду про створення спільного з ЮНКТАД органу МТЦ і угоду про співробітництво зі Світовим банком і МВФ.

Організація Об'єднаних Націй має в своїй структурі цілу низку програм, фондів і центрів різної спрямованості. Більшість із них утворено для надання соціально-економічної допомоги країнам, міжнародним організаціям та окремим верствам населення, що знаходяться в скрутному становищі. Ці органи підпорядковані Генеральній Асамблеї та Економічній і соціальній раді, які здійснюють, здебільшого, спільне керівництво ними.

Основні програми, фонди й центри ООН у соціально-економічній сфері згруповано на рис. 5.5.

Програми	Фонди	Центри
Програма розвитку ООН (ПРООН)	Фонд з галузі народонаселення (ЮНФПА)	Центр з населених пунктів (ХАБІТАТ)
Всесвітня продовольча програма (СПП)	Фонд розвитку для жінок (ЮНІФЕМ)	Бюро Координатора ООН з допомоги в разі стихійного лиха
Програма з довкілля (ЮНЕП)	Дитячий фонд (ЮНІСЕФ)	Управління Верховного комісара ООН в справах біженців
Міжнародна програма з контролю за наркотиками	Фонд розвитку інвестицій (ЮНКДФ)	Навчальний і науково-дослідний інститут ООН
		Університет ООН
		Всесвітня продовольча рада (ВІПР)
		Міжнародний торговельний центр ЮНКТАД / СОТ

Рис. 5.5 – Основні програми, фонди й центри ООН у соціально-економічній сфері

Розглянемо найважливіші програми й фонди ООН.

Програма розвитку ООН (ПРООН) – United Nations Development Programme (UNDP) – утворена в 1965 р. Головна *мета* ПРООН – надання допомоги країнам, що розвиваються, для прискорення їх економічного зростання. Програма фінансується за рахунок добровільних внесків; найбільші донори – розвинуті країни (США, Японія, Нідерланди, Данія, Швеція, Німеччина, Норвегія).

До основних *функцій* ПРООН належать: розроблення проектів і програм розвитку; розподіл коштів на втілення проектів; технічна допомога; консультативні й експертні послуги; організація семінарів і навчання фахівців за кордоном; підготовка національних управлінських кадрів; сприяння здійсненню реформ; надання допомоги в надзвичайних ситуаціях.

Головні *сфери діяльності* ПРООН: боротьба із злиденністю; розвиток управлінської діяльності; технічне співробітництво між країнами, що розвиваються; навколишнє середовище; раціональне використання природних ресурсів; участь жінок у соціальному управлінні.

Структурно до ПРООН входять такі блоки: програма «Добровольці ООН»; Глобальний екологічний фонд; Фонд ООН для розвитку в інтересах жіноцтва; Фонд капітального розвитку ООН. Фонд капітального розвитку фінансує перспективні проекти розвитку, пов'язані з інфраструктурою життєзабезпечення населення, поліпшення життя людей у найменш розвинутих країнах. Глобальний екологічний фонд спрямований на запобігання екологічних криз і відшкодування наслідків забруднення навколишнього середовища. Програма «Добровольці ООН» виявляється у надсиланні фахівців до найменш розвинутих країн для надання технічної допомоги. Фонд для інтересів жіноцтва спрямований на підтримку й підвищення статусу жінок у суспільстві, особливо їх ролі в управлінні соціально-економічними й політичними процесами.

Допомога ПРООН надається тільки урядам або через їх посередництво. Останнім часом серед цілей Програми з'явилось сприяння в проведенні економічних реформ країнам з перехідною економікою; особлива увага при цьому приділяється розвитку приватного сектора. Керівництво Програмою здійснює Виконавча рада, яка складається з 36 членів, що обираються на сесії ЕКОСОП. Очолює ПРООН Адміністратор, який призначається Генеральним секретарем ООН після консультації з Виконавчою радою. Штаб-квартира ПРООН знаходиться в Нью-Йорку.

Програма з довкілля (ЮНЕП) – United Nations Environment Programme (UNEP) – заснована в 1972 р. Вона стала наслідком роботи

Стокгольмської Конференції ООН з проблем навколишнього середовища. Конференція виробила збалансований і комплексний підхід до рішень екологічних проблем на глобальному рівні. У Стокгольмі було прийнято два важливі документи – Декларацію про навколишнє середовище й План заходів щодо захисту довкілля. Декларація наголошувала, що навколишнє середовище обумовлює інтелектуальне, соціальне й духовне зростання людини. Охорона і відтворення природного середовища є необхідною умовою для людського добробуту; відповідальність за це лягає не тільки на уряди, а й на кожну людину. План заходів визначив організаційні форми охорони довкілля. На підставі рекомендацій, що містились у Плані заходів, і було утворено ЮНЕП.

Основна *мета* Програми – співробітництво країн для захисту й поліпшення навколишнього середовища.

Функції ЮНЕП: розробка рекомендацій щодо політики захисту довкілля; загальне керівництво діяльністю й координація програм у галузі збереження природного середовища; підготовка доповідей про стан навколишнього середовища в світі та за регіонами; спостереження за станом навколишнього середовища (екологічний моніторинг); сприяння міжнародним науковим організаціям у здійсненні екологічних досліджень; технічні заходи з ліквідації шкоди, заподіяної навколишньому середовищу.

Керівний орган ЮНЕП – Рада керуючих, що складається з представників 58 держав. Раду обирає Генеральна Асамблея. Оперативні функції виконує Секретаріат ЮНЕП і Рада з координації діяльності в галузі навколишнього середовища; обидва органи очолює директор-виконавець. Фінансування Програми здійснюється з Добровільного фонду ЮНЕП.

Штаб-квартира знаходиться в Найробі (Кенія).

За участю ЮНЕП було розроблено низку конвенцій щодо захисту довкілля (з біологічної різноманітності, про зміну клімату тощо). Серед основних напрямів діяльності ЮНЕП – збереження генетичних ресурсів біосфери, запобігання загибелі екосистеми. Світова хартія природи, прийнята ООН у 1982 р., є важливим кроком на шляху досягнення цієї мети. ЮНЕП координує свою діяльність з ЮНЕСКО й ПРООН, оскільки останні дві організації частково мають справу з різними екологічними аспектами міжнародних відносин.

Всесвітня продовольча програма – ВПП (World Food Programs – WFP) є організаційним елементом системи ООН. Вона була заснована в 1962 р. як центральна міжнародна організація по розподілу продовольчої допомоги. У своїй діяльності ВПП співробітничав з ФАО

та ПРООН. Головна *мета* Програми – надання продовольчої допомоги країнам, які мають низький економічний рівень розвитку або потерпали від стихійного лиха. Цій меті підпорядкована координація надзвичайної допомоги продовольством, яка здійснюється органами й організаціями ООН. Допомога ВПП реалізується через уряди країн, до яких вона спрямована. Надходження продовольства й грошових коштів до ВПП здійснюється через країни-донори.

Організаційно-функціональна структура ВПП складається з двох органів: Комітет з політики й програм продовольчої допомоги; Секретаріат.

Комітет – керівний орган ВПП. До нього входять представники 42 держав-членів ООН, з них 27 – з країн, що розвиваються, 15 – з розвинутих країн. Половину членів Комітету обирає ЕКОСОП, другу половину – ФАО. Комітет розробляє загальні напрями діяльності ВПП, визначає регіони й країни, які потребують продовольчої допомоги, розробляє відповідні програми допомоги. Він щороку звітує про діяльність ВПП перед ЕКОСОП і Радою ФАО. Комітет також затверджує бюджети ВПП. *Секретаріат* здійснює оперативну роботу, він реалізує програми, розроблені Комітетом. Очолює Секретаріат Виконавчий директор, який є офіційним представником ВПП на міжнародних форумах.

Фінансування ВПП здійснюється в основному за рахунок країн-донорів, які надають або грошові кошти, або продовольчі товари. Третина грошових коштів покриває внутрішні витрати ВПП (адміністративні, транспортні й інші витрати), решта йде на допомогу країнам. Для того щоб допомога була стабільною й не залежала від несподіванок, при ВПП засновано Міжнародний надзвичайний продовольчий резерв, який контролює необхідні запаси продовольства; ці запаси зберігаються в країнах-донорах і в разі потреби негайно надходять у розпорядження ВПП. ВПП впливає на формування цін світового ринку. Якщо ціни на зерно дуже високі, а зерна не вистачає, ВПП із резервних запасів викидає його на ринок за низькими цінами. На одержані кошти закуповується продовольство.

Для здійснення контролю за продовольчою ситуацією у світі при ВПП діє Міжнародна інформаційна система з продовольчої допомоги (INTERFAIS).

5.4 Міжнародні організації з регулювання економічних відносин на галузевому рівні

Для великої кількості міжнародних організацій сферою компетенції є галузі народного господарства – промисловість, енергетика, сільське господарство, транспорт тощо. Переважна більшість таких організацій належить до системи ООН, тобто вони є спеціалізованими міжурядовими установами, пов'язаними з ООН, але в своїй діяльності вони фактично досить самостійні. Частина галузевих організацій входить до системи ОЕСР, а є чимало й таких, що не входять до якоїсь глобальної системи (наприклад, ОПЕК або Банк міжнародних розрахунків). Міждержавні організації галузевого рівня переважають за чисельністю; до того ж саме з цього типу організацій почалося формування сучасної системи міжнародних організацій (Міжнародний поштовий союз, Міжнародний союз електров'язку).

Найважливіші й найвідоміші **міжнародні організації галузевого рівня** можна згрупувати так:

- 1) Організації з регулювання в галузі промисловості й енергетики.
- 2) Організації з регулювання в галузі сільського господарства й продовольства.
- 3) Організації з регулювання в галузі транспорту й зв'язку.
- 4) Організації з регулювання в соціальній сфері.
- 5) Організації з регулювання міжнародної торгівлі, організації з регулювання товарних ринків.
- 6) Міжнародні валютно-кредитні організації.

До групи організацій з регулювання в галузі промисловості й енергетики належать організації системи ООН (ЮНІДО й МАГАТЕ), системи ОЕСР (МЕА й АЯЕ), а також самостійний науково-дослідний центр – ЦЕРН.

Організація з промислового розвитку ЮНІДО (United Nations Industrial Development Organization – UNIDO) була заснована рішенням Генеральної Асамблеї ООН в 1967 р.; з 1985 р. має статус спеціального закладу ЕКОСОП, свою діяльність узгоджує з ПРООН. Утворення ЮНІДО пов'язано з необхідністю сприяння країнам, що розвиваються, подолати труднощі на шляху їх індустріалізації. Отже, дійсно є зв'язок між метою ЮНІДО й ПРООН; але цілі ЮНІДО вужчі й конкретніші: вони охоплюють сферу промисловості й спрямовані на індустріалізацію країн.

Головна *мета* ЮНІДО – координувати зусилля ООН у сприянні промислового розвитку й співробітництва в цій галузі на глобальному,

регіональному й національному рівнях. Організація об'єднує 166 членів, серед яких є й Україна. Основні *цїлі* ЮНІДО: індустріалізація країн, що розвиваються, подолання їх труднощів з ресурсами й інфраструктурою; сприяння в проведенні реформ країнам з перехідною економікою, зокрема в приватизації промислових підприємств; надання технічної допомоги країнам, що розвиваються.

У 90-х роках увага ЮНІДО поширилась і на країни з перехідною економікою, що виявилось у формуванні цілей, але основним об'єктом діяльності організації все ж таки залишаються країни, що розвиваються, особливо африканські. Серед пріоритетів у діяльності ЮНІДО слід назвати:

- пріоритетну індустріалізацію країн Африки;
- допомогу малим і середнім підприємствам;
- надання технічної допомоги країнам, що розвиваються;
- промисловий розвиток сільських районів;
- поширення промислової інформації, сприяння інвестиціям і технічному прогресу;
- підвищення конкурентоспроможності промислових товарів країн, що розвиваються;
- сприяння в ефективному використанні національних природних ресурсів;
- докїлля й енергетика.

Особливої уваги ЮНІДО надає поширенню в країнах, що розвиваються, сучасних методів виробництва, програмування й управління, поширенню інформації. Значні кошти виділяються для підготовки національних кадрів у галузі промисловості: ЮНІДО надає консультативну допомогу шляхом проведення конференцій, нарад; організує зустрічі представників промислового бізнесу, профспілок і споживачів. Крім того, консультації здійснюються групами фахівців з окремих галузей і конкретних проблем. У рамках ЮНІДО створено Банк промислової і технічної інформації, який систематизує технічну документацію, особливо з новітніх технологій.

Технічна допомога також полягає в наданні країнам, що розвиваються, матеріальних і фінансових ресурсів, промислового устаткування, інженерно-консультативних послуг. У межах технічного співробітництва виокремлюються такі блоки: переробна промисловість агропромислового комплексу (харчова, шкіряна, текстильна, деревообробна); хїмічна промисловість (біотехнологія, фармацевтична, органічний синтез); машинобудування (електроніка, металообробка, сільськогосподарське машинобудування).

Структура ЮНІДО складається з таких органів:

Головні органи: Генеральна конференція, Рада з промислового розвитку (РПР), Секретаріат, Генеральний директор, Представництва ЮНІДО на місцях.

Допоміжні органи: Комітет з програм і бюджету, Технічні комітети.

Генеральна конференція є вищим органом ЮНІДО. Вона складається з представників усіх держав-членів і проводить свої сесії один раз на два роки. Конференція виробляє стратегію ЮНІДО, її політику в найважливіших питаннях, затверджує бюджети, здійснює контроль за ефективним використанням фінансових ресурсів. Рішення затверджуються більшістю в дві третини голосів, причому кожен представник має один голос.

Рада з промислового розвитку (РПР) виконує оперативні функції: слідкує за виконанням затверджених програм роботи, виконанням бюджетів, рішень Конференції. Рада складається з 53 членів, які розподіляються за таким принципом: 33 від країн, що розвиваються; 15 - від розвинутих країн; 5 - від країн з перехідною економікою. Рада має досить велику вагу в системі ЮНІДО; по суті, вона, разом з Комітетом з програм і бюджету, визначає основні програми допомоги й розробляє бюджети, які потім лише затверджуються Конференцією. РПР готує й надає на розгляд Генеральній Асамблеї ООН (через ЕКОСОП) щорічну доповідь про діяльність усієї ЮНІДО.

Секретаріат здійснює організаційну роботу. Він складається з шести департаментів (програми по країнах й з фінансування; досліджень і публікацій; людських ресурсів і підприємництва; промисловості й охорони довкілля; інвестицій і технологічного розвитку; адміністративний. Кожний департамент здійснює оперативні функції в певній вузькій галузі. Секретаріат очолює Генеральний директор, який є головним адміністративним керівником ЮНІДО. Він представляє Організацію на офіційних форумах.

Комітет з програм і бюджету надає Раді рекомендації з розробки бюджету, квотам внесків, по програмам роботи ЮНІДО. Комітет складається з 27 членів, які обираються за принципом географічної справедливості. Хоч комітет є допоміжним органом, його роль у вирішенні фінансових питань досить велика. Жодна фінансова програма або бюджет не будуть затверджені Конференцією, якщо вони попередньо не були погоджені Комітетом та Радою.

Технічні комітети утворюються Конференцією або Радою в разі необхідності вирішення тих або інших проблем щодо надання технічної допомоги.

Важливе значення в діяльності ЮНІДО має розроблення й реалізація *програм* індустріалізації й соціально-економічного розвитку країн, що розвиваються. У своїй діяльності ЮНІДО активно співробітничав з ПРООН. У країнах, що розвиваються, представники – резиденти ПРООН виконують водночас функції представників ЮНІДО. Їх заступниками є директори ЮНІДО з програм по країнах. Ці директори також є старшими радниками урядів країн, що розвиваються, з питань промислового розвитку.

Діяльність ЮНІДО супроводжується значними фінансовими витратами на цілі розвитку. Кошти для фінансування складаються з декількох джерел. Головним є кошти ПРООН. Іншими джерелами є обов'язкові внески членів ЮНІДО та добровільні внески членів ЮНІДО. Витрати, що здійснюються за рахунок обов'язкових внесків, називаються регулярними бюджетами. Витрати з добровільних внесків мають назву оперативного бюджету. Регулярний бюджет призначено на адміністративну й науково-дослідну діяльність ЮНІДО. Кошти оперативного бюджету йдуть на фінансування технічної допомоги. За рахунок оперативного бюджету формується Фонд промислового розвитку; він призначений для оперативного, швидкого покриття фінансових потреб країн, що розвиваються, в цілях індустріалізації.

Штаб-квартира ЮНІДО знаходиться у Відні (Австрія). Організація надає інформацію з питань промисловості, бізнесу й технологій через мережу INTIBNET, що об'єднується з Банком промисловості і технічної інформації ЮНІДО.

Міжнародна агенція з атомної енергії МАГАТЕ (International Atomic Energy Agency – IAEA) заснована в 1956 р. Це автономна організація в системі ООН. Автономний статус надає МАГАТЕ певної самостійності у вирішенні завдань, що постають перед нею. Головна мета МАГАТЕ складається з двох аспектів: сприяння широкому використанню атомної енергії в мирних цілях; протидія використанню атомної енергії у військових цілях.

Утворення організації й визначення її головної мети прийшлося на час, коли атомна зброя та її застосування стали вже реальністю. Світ побачив, якою жакливою, руйнівною силою може стати атом. Водночас виявилася практична можливість використати його в мирних цілях; в 1954 р. було збудовано першу в світі атомну електростанцію (в м. Обнінськ). МАГАТЕ взяла на себе функції контролю за розповсюдженням атомної сировини й матеріалів за їх цільовим призначенням.

Головна мета МАГАТЕ визначає її основні *цілі та функції*:

– гарантії недопущення того, щоб допомога МАГАТЕ (у

вигляді атомної сировини, матеріалів та інформації) використовувалась у військових цілях;

– сприяння розвитку атомної енергетики в мирних цілях, відповідна матеріальна й технічна допомога країнам, які мають у цьому потребу;

– здійснення системи контролю за нерозповсюдженням ядерної зброї;

– сприяння науково-дослідним роботам в галузі ядерної енергетики й практичному її застосуванні в мирних цілях;

– надання інформації з усіх аспектів ядерної науки й техніки;

– здійснення консультацій з проблем ядерної технології в практичних ситуаціях;

– підготовка фахівців по використанню атомної енергії в мирних цілях.

Членами МАГАТЕ є 123 держави, також і Україна. Керівництво Агенції міститься у Відні.

Організаційно-функціональна структура МАГАТЕ: Генеральна конференція; Рада керуючих; Секретаріат; Науково-консультативний комітет.

Генеральна конференція – вищий орган МАГАТЕ. Вона складається з представників усіх держав-членів. Конференція здійснює загальне керівництво політикою і програмою Агенції. На її щорічній сесії розглядаються найактуальніші питання з проблем використання атомної енергії. Конференція також затверджує бюджет і приймає до організації нових членів.

Рада керуючих є виконавчим органом і здійснює оперативну роботу. Вона складається з представників 35 держав; з них 22 обираються Генеральною конференцією за принципом географічної справедливості, а 13 призначаються Радою з числа країн, найбільш розвинутих у галузі ядерної технології. Рада має два постійні комітети: з адміністративних і бюджетних питань; з технічної допомоги. Рада аналізує програму Агенції, розробляє проект бюджету, готує звіти про роботу. Вона також затверджує угоди про гарантії безпеки й публікує стандарти безпеки.

Секретаріат здійснює адміністративно-технічне керівництво організацією. Його очолює генеральний директор, якого призначає Рада, а затверджує Конференція. Генеральний директор є вищою адміністративною посадовою особою, він відповідає за здійснення програм і заходів, схвалених іншими органами Агенції. Протягом останніх років МАГАТЕ очолює Мохамед Ель-Барадєї.

Науково-консультативний комітет є допоміжним органом. Він

складається з 15 найавторитетніших вчених у галузі атомної енергії. Комітет розробляє рекомендації з науково-технічних програм для генерального директора.

Одна з головних функцій МАГАТЕ полягає в застосуванні системи гарантій для забезпечення того, щоб ядерні матеріали, призначені для мирних цілей, не використались для озброєння. Система гарантій складається з трьох блоків: звітність про використання атомних матеріалів; технічні засоби контролю за контейнерним зберіганням матеріалів; інспекції.

Прийняття гарантій є добровільною справою. Але якщо держава підписала угоду про гарантії, то вона повинна надавати Агенції всю інформацію про використання атомної енергії й науково-практичні роботи в цій галузі, а також допускати інспекторів МАГАТЕ для перевірки. Гарантії розповсюджуються як на ядерні, так і на неядерні держави, які використовують атомні матеріали в мирних цілях (наприклад, мають атомні електростанції, що працюють на довізній сировині). Інспектуванню підлягають усі держави-члени МАГАТЕ, за винятком великих держав. Але в добровільному порядку США, Росія, Китай, Франція й Велика Британія також поставили деякі свої ядерні установи під гарантії Агенції. Угоду про гарантії повинні укладати з МАГАТЕ держави, що не мають зброї, але є учасниками Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ), Договору про заборону ядерних випробувань у Латинській Америці (Договір Тлателолко) або Договору про утворення без'ядерної зони в південній частині Тихого океану (Договір Раротонга).

Останніми роками представники МАГАТЕ ретельно перевіряли наявність ядерної зброї в Іраку (напередодні озброєного втручання в цю країну низки держав), але не знайшли її. У 2006 р. виник конфлікт навколо атомних програм Ірану, й МАГАТЕ зайняла рішучу позицію недопущення процесу збагачення атомної сировини в цій країні, бо це об'єктивно створює умови для виготовлення ядерної зброї.

Технічна допомога – інший важливий напрям діяльності МАГАТЕ. Вона призначена для становлення й розвитку національних систем ядерної енергетики для мирних цілей. Технічна допомога включає: надання послуг експертів; підготовку національних кадрів у галузі атомної енергетики; поставку обладнання для АЕС та наукових лабораторій. Технічне співробітництво фінансується Фондом технічної допомоги й співробітництва, а також коштами ПРООН.

Серед функцій МАГАТЕ є також: розробка планів ядерної безпеки; знешкодження діяльності атомних установок; радіаційний захист; використання атомних матеріалів (ізотопи тощо) в медицині,

фармацевтиці, сільському господарстві; теоретичні дослідження в галузі ядерної фізики, радіобіології та ін. МАГАТЕ є спонсором Міжнародного центру теоретичної фізики в Трієсті (Італія), має Лабораторію морського середовища в Монако. Агенція поширює інформацію про можливості використання атомної енергії в мирних цілях. Зокрема разом з АЯЕ, вона публікує «Червону книгу» з інформацією про ресурси, виробництво урану й попит на нього. МАГАТЕ пропонує також цілу серію програм та послуг по заходах безпеки на АЕС. Ці програми набувають особливого значення після Чорнобильської катастрофи.

Агенція з ядерної енергії – АЯЕ (Nuclear Energy Agency – NEA) заснована в 1958 р. та входить до системи ОЕСР. Спочатку мала назву Європейської агенції з ядерної енергії; в 1972 р. з регіональної організації перетворилась на глобальну. Існування ще однієї агенції, поряд з МАГАТЕ, має рацію, оскільки частка країн ОЕСР у виробництві енергії на атомних електростанціях сягає 80%. До того ж, на відміну від МАГАТЕ, Агенція з ядерної енергії контролює увагу саме на раціональному використанні атомної енергії в мирних цілях; до її функцій не входить контроль за військовим використанням ядерної сировини й матеріалів.

Головна мета АЯЕ – сприяння співробітництву країн ОЕСР у використанні ядерної енергії. Висхідною ідеєю при цьому є погляд на атомні електростанції як на ефективне й економічно безпечне джерело енергії. Цілями Агенції є: координація й регулювання політики використання атомної енергії в країнах-членах; аналіз положення атомної енергетики в світовій енергетичній системі; сприяння обміну науково-технічною інформацією в галузі атомної енергетики; організація міжнародних досліджень і наукових програм.

Членами АЯЕ є всі члени ОЕСР (за винятком Нової Зеландії).

Функціональна структура Агенції складається з трьох блоків: Рада ОЕСР; Виконавчий комітет з ядерної енергії (складається з представників країн-членів); Постійні Комітети.

Основними *напрямами діяльності* АЯЕ є: дослідження тенденцій у розвитку атомної енергії; безпека функціонування обладнання АЕС; захист від радіації; утилізація ядерних залишків; правові аспекти експлуатації ядерних установ; розробка інформаційних програм у галузі атомної енергетики для держав-нечленів.

Агенція співробітничав з МАГАТЕ і Європейською комісією ЄС. Постійні комітети АЯЕ є допоміжними органами. Вони розробляють програми для Виконавчого комітету, спеціалізуючись по

таких напрямках: розвиток ядерної енергії й паливний цикл; регулювання діяльності в галузі ядерної енергії; безпека ядерного обладнання; захист від радіації й охорона здоров'я.

Агенція проводить широку просвітницько-інформаційну роботу. Вона організує семінари, симпозіуми, конференції з проблем мирного використання атомної енергії. В її рамках діє Банк даних з питань атомної енергетики. АЯЕ організує регулярні науково-технічні публікації.

Міжнародна енергетична агенція – МЕА (International Energy Agency - IEA) – це автономний орган ОЕСР. Заснована 1974 р. як засіб подолання енергетичної кризи. На відміну від АЯЕ, Міжнародна енергетична агенція поширює увагу на всі види енергетики, а не тільки на атомну.

Головною *метою* МЕА є регулювання енергетичного ринку країн-членів, забезпечення його стабільності й запобігання енергетичних криз.

Основні *цлі* Агенції: поліпшення структури балансу попиту й пропозицій на світовому ринку енергоносіїв; економічна безпека експлуатації енергетичних установ; забезпечення оперативної інформації про ринок нафти та інших енергоносіїв; співробітництво з країнами-нечленами й міжнародними організаціями для вирішення енергетичних проблем глобального характеру. Значна увага приділяється використанню різноманітних енергоносіїв, пошуку і втіленню в практику альтернативних, екологічно безпечних джерел енергії. МЕА проводить дослідження по ефективному використанню палива з метою скорочення частки нафти в світовому енергобалансі, оскільки її запаси обмежені.

Організаційно-функціональна структура МЕА: Керівна рада; Постійні групи й спеціальні комітети; Секретаріат.

Керівна рада складається з високих посадових осіб країн-членів, які є відповідальними за національну енергетику; часто це міністри енергетики. Це вищий орган МЕА, який вирішує кардинальні питання енергетичної політики.

Постійні групи й спеціальні комітети є оперативними органами; вони спеціалізуються на певних напрямках діяльності МЕА: співробітництво країн-членів у проведенні спільної енергетичної політики; енергетика, дослідження й технології; надзвичайні ситуації; ринки нафти; зв'язки з державами-не-членами.

Секретаріат виконує повсякденну роботу. Він очолюється виконавчим директором, має штат експертів з питань енергетики.

Європейська організація ядерних досліджень – ЦЕРН

(European organization for Nuclear Research – CERN) – утворена в 1954р. Це – науково-дослідна організація, яка тісно пов'язана з розвитком атомної енергетики. Аббревіатура CERN походить з первісної назви організації французькою мовою: Conseil Europeen pour la Recherche Nucleaire. До складу організації входять 19 країн Західної і Центральної Європи. З СНД тут поки що нікого немає; Росія має статус спостерігача.

Головною *метою* ЦЕРН є співробітництво європейських країн у галузі ядерних досліджень. Наголос робиться на фундаментальні дослідження. Ця мета визначає подальші *цілі* Організації: відмова від будь-якої діяльності в цілях ядерних озброєнь; створення й експлуатація міжнародних лабораторій для дослідження часток високих енергій; публікації й забезпечення доступу до результатів експериментальних і торговельних праць.

В основному ЦЕРН займається проблемами ядерної фізики. Він має великий протонний прискорювач на території Франції й Швейцарії для здійснення необхідних дослідів. ЦЕРН організовує семінари, курси лекцій, готує фахівців у галузі ядерної фізики. У його розпорядженні є Школа з вивчення прискорювачів, Обчислювальна школа, Європейська школа фізики.

Організаційна структура ЦЕРН складається з Ради, комітетів і Генерального директора.

Рада – вищий керівний орган. До неї входять по два представники від кожної держави-члена; один з них - урядовий представник, а другий - вчений. Рада визначає загальну політику ЦЕРН, основні напрями наукових досліджень, затверджує бюджет. Бюджет фінансується за рахунок внесків держав-членів.

Допоміжними органами є комітети: Комітет Ради, Комітет наукової політики й Фінансовий комітет.

Генеральний директор є вищим адміністративним керівником та офіційним представником ЦЕРН. Йому підпорядковані директорати: досліджень, адміністрації й координації.

До групи **організацій з регулювання в галузі сільського господарства й продовольства** належать: Продовольча й сільськогосподарська організація (ФАО), Всесвітня продовольча програма (ВПП), Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСР), Всесвітня продовольча рада (ВІР). Всі вони входять до системи ООН. Їх штаб-квартири знаходяться в одному місті – Римі, що сприяє координації спільних дій цих організацій. Вони мають спільну мету: ліквідувати голод у світі й підвищити рівень харчування через підйом сільськогосподарського виробництва. В той же час кожна з

організацій має свої специфічні функції, вони немовби доповнюють одна одну в досягненні спільної мети. Розглянемо цю специфіку на прикладі перших трьох організацій.

Продовольча й сільськогосподарська організація – ФАО (Food and Agricultural Organization) – один з найстаріших спеціалізованих закладів ООН, заснований ще в 1945 р. До її складу входить 169 держав і Європейський Союз. Україна не є членом ФАО; із СНД до цієї організації входять лише Вірменія й Киргизстан.

Головна *мета* ФАО – ліквідація голоду й поліпшення харчування. Досягнення мети вбачається через підвищення продуктивності сільського господарства, рибальства й лісництва та через справедливий розподіл продовольства. Прямування до цієї мети буде логічно супроводжуватись розвитком сільських місцевостей й поліпшенням життя сільського населення.

Функції ФАО: розробка й здійснення програм допомоги сільському господарству; надання консультацій урядам з питань політики й планування в галузі сільського господарства; аналіз і розповсюдження інформації про сільське господарство й продовольчу ситуацію в світі; обговорення на міжурядовому рівні проблем продовольства й сільського господарства.

Особлива увага надається раціональному використанню ресурсів – земельних, водних, біологічних. Йдеться про заходи проти ерозії, засолення й заболочення ґрунтів; ефективне використання зрошувальних систем; збереження генетичного фонду біоресурсів, насамперед лісів і риби. Розробляються й реалізуються програми інвестицій у сільське господарство. Допомога ФАО спрямована переважно на країни, що розвиваються; саме їм надається основана маса технологічної документації, консультації з прогресивних методів виробництва в агропромисловому комплексі.

Діяльність ФАО здійснюється в двох напрямках: регулярні програми, що фінансують ФАО, спрямовані на організацію консультацій та послуг членам організації; програми на місцях, що фінансуються національними трастовими фондами, ПРООН і ФАО, забезпечують надання допомоги урядам і сільському населенню.

Джерелами формування коштів для реалізації програм є: внески держав-членів; трастові фонди членів; ПРООН; внески Всесвітнього банку.

Організаційна структура ФАО складається з таких органів: Конференція, Рада ФАО, Секретаріат, Генеральний директор, Регіональні відділи.

Конференція – вищий орган ФАО. Вона складається з

представників держав-членів. Конференція визначає програму діяльності організації, затверджує бюджет, розглядає найактуальніші проблеми в галузі продовольства й сільського господарства.

Рада ФАО є виконавчим органом. Керівництво Радою здійснюють представники 49 держав-членів. Основна робота Ради виконується через комітети. Серед них: три головні (з програм; з фінансів; із законодавства та права) і п'ять спеціалізованих (сільськогосподарська продукція; сільське господарство; рибальство; лісництво; світова продовольча безпека).

Секретаріат здійснює повсякденну оперативну роботу. До його складу входять сім департаментів, що відають основними напрямками діяльності ФАО: сільського господарства; рибальства; лісництва; розвитку; економічної й соціальної політики; загальних питань й інформації; управління й фінансів. Секретаріат очолює Генеральний директор, який обирається Конференцією; він є офіційним представником ФАО на міжнародних форумах.

Регіональні відділи утворені для надання практичної допомоги на місцях для: Африки; Азіатсько-Тихоокеанського регіону; Європи; Латинської Америки і Карибського басейну; Близького Сходу; Бюро зв'язку з Південною Америкою; Бюро зв'язку з ООН.

Крім того, є ще субрегіональні відділи для: Південної й Східної Африки; островів Тихого океану; Східної Європи; для Карибського басейну; Північної Африки.

Представники ФАО працюють у більше ніж 100 країнах.

До складу ФАО входить також Інвестиційний центр, який сприяє розробці інвестиційних програм для країн, що розвиваються. ФАО здійснює значну інформаційну програму в галузі продовольства й сільського господарства. В Римі розташований Світовий центр сільськогосподарської інформації, який контролює спектр даних з цієї галузі. Інформаційна система ФАО має два напрями: глобальна система інформації про продовольство й сільське господарство (відомості про негативні явища в галузі з метою їх запобігання або знешкодження); система географічної інформації (дані про земельні, біологічні й водні ресурси).

ФАО організує регулярні конференції з проблем продовольства й сільського господарства. Серед них: Всесвітня продовольча конференція (1974р.); Міжнародна конференція з харчування (1994р.); Всесвітня зустріч на вищому рівні з продовольчого забезпечення (1996р.).

Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку – МФСР (International Fund for Agricultural Development – IFAD) є

спеціалізованим органом системи ООН. Заснований у 1977р. Головна мета МФСР – сприяння розвитку сільського господарства в країнах, що розвиваються, для подолання голоду й злиденності.

Функції МФСР: надавати позики і кредити на пільгових умовах для здійснення проєктів і програм з удосконалення виробництва продовольства в країнах-членах; фінансувати розвиток сільських районів і населених пунктів; надавати фінансову допомогу дрібним фермерам і безземельним селянам у країнах, що розвиваються.

Членами МФСР є 158 держав, що поділяються на три категорії: категорія А – 22 розвинуті країни ОЕСР; категорія В – 12 країн - експортерів нафти (члени ОПЕК); категорія С – 124 країни, що розвиваються. Країни категорій А і В є донорами, країни категорії С – одержувачами допомоги. Україна не є членом Фонду; з країн СНД до нього входять (до категорії С) Азербайджан, Вірменія, Грузія, Киргизстан, Таджикистан. Внески країн-донорів є основним джерелом фінансування Фонду.

Фонд фінансує проєкти й програми, які розробляються для країн, що розвиваються, й спрямовані на прискорення розвитку сільського господарства, вирішення продовольчої проблеми. *Проєкти* охоплюють такі основні напрями: сільськогосподарський розвиток; розвиток сільських районів і населених пунктів; кредитування; меліорація; тваринництво; переробка сільськогосподарської продукції; підготовка кадрів; рибальство; зберігання й збут продукції.

Фонд надає позики на пільгових і звичайних умовах. Пільгові позики безпроцентні, з 50-річним строком погашення, причому початок погашення - через 10 років.

Організаційна структура МФСР: Рада керуючих; Виконавча рада; Президент.

Рада керуючих – вищий орган. Вона складається з представників усіх країн-учасниць. Рада вирішує кардинальні питання діяльності Фонду, визначає його стратегію.

Виконавча рада – оперативний орган. До її складу входить 18 членів Фонду, по 6 із кожної категорії. Виконавча рада здійснює поточну роботу, затверджує позики й субсидії для фінансування проєктів. Президент здійснює загальне керівництво Фондом.

Крім головних органів, до структури МФСР входять також шість департаментів: аналізу й досліджень; економічної політики й стратегії щодо ресурсів; управління програмами; послуг з питань управління й кадрів; внутрішнього аудиту; юридичних послуг.

Разом з ФАО для допомоги країнам, що розвиваються, МФСР заснував Інвестиційний центр.

Таким чином, ми вже можемо виявити різницю в аспектах діяльності між ФАО, ВПП і МФСР. Якщо ФАО займається комплексними проблемами продовольства й сільського господарства, то ВПП надає основної уваги розподілу продовольства, а МФСР – розвитку сільського господарства.

До групи **організацій з регулювання в галузі транспорту й зв'язку** належать: Міжнародна морська організація (ІМО), міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО), Всесвітній поштовий союз (ВПС), Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ), а також регіональні галузеві організації – Європейська конференція міністрів транспорту (ЄКМТ), Європейська конференція цивільної авіації (ЄКАК), Європейська організація з безпеки повітряної навігації (ЄВРОКОНТРОЛ). Утворення цих організацій зумовлено необхідністю тісного співробітництва, координації дій, щоб забезпечити чітке й бездоганне функціонування систем транспорту й зв'язку, які вже давно набули глобального характеру.

Міжнародна морська організація – ММО (International Maritime Organization – ІМО) – заснована в 1958 р., є спеціалізованим органом ООН. До її складу входять 155 держав, у тому числі Україна.

Головна мета ММО – сприяння міжнародному співробітництву в галузі морських перевезень і морської торгівлі, а також встановлення режиму безпеки на морі. В розвиток головної мети Організація накреслила такі цілі: співробітництво й обмін інформацією між урядами з технічних питань щодо міжнародного торговельного судноплавства; сприяння розробці й прийняттю стандартів і норм щодо безпеки на морі й морської навігації; запобігання забруднення морів і океанів; скасування дискримінаційних дій та обмежень у міжнародному судноплавстві.

Функції ММО: розроблення й прийняття конвенції з питань навігаційної безпеки й запобігання забрудненню Світового океану; розроблення й прийняття рекомендацій з різних питань міжнародного судноплавства (вантажні перевезення; технологія; навколишнє середовище; пошуки й рятування на морі; радіозв'язок; підготовка кадрів); розроблення програм технічного співробітництва між країнами-членами; обговорення актуальних проблем міжнародного судноплавства й поширення інформації про новітні досягнення в техніці й управлінні навігацією.

Організаційна структура: Асамблея; Рада; Комітети; Секретаріат.

Асамблея – вищий орган ММО, складається з представників усіх держав-членів. Вона обговорює актуальні проблеми міжнародного

судноплавства, затверджує програму дій і бюджет, вирішує питання про надання фінансової допомоги, затверджує кандидатуру генерального секретаря.

Рада складається із 40 представників держав-членів. Вона є виконавчим органом і здійснює оперативну роботу (розроблення бюджету й програм для розгляду їх на Асамблеї).

Комітети відають окремими питаннями міжнародного судноплавства, переважно технічного характеру: з безпеки на морі; з правових питань; по захисту морського середовища; з технічного співробітництва; із забезпечення морського судноплавства.

Секретаріат складається з шести відділів: безпеки кораблів; морського середовища; правових питань і міжнародних зв'язків; конференцій; технічного співробітництва; управління. Секретаріат очолює генеральний секретар.

Штаб-квартира ММО знаходиться в Лондоні. До системи ММО належать відомі наукові й навчальні центри: Світовий морський університет в Мальмо (Швеція), Морська транспортна академія ММО в Трієсті (Італія), Морська транспортна академія ІМО й Міжнародний інститут морського права ММО у Ла-Валетті (Мальта).

Міжнародна організація цивільної авіації – ІКАО (International Civil Aviation Organization – ICAO) утворена в 1947р., є спеціалізованим закладом системи ООН. До неї входять 185 держав-членів, а також Україна. Штаб-квартира знаходиться в Монреалі (Канада).

Головна *мета* ІКАО - створити умови безпеки на міжнародних авіалініях, координувати дії держав-членів для бездоганного функціонування глобальної системи авіатранспорту.

Цілями ІКАО є: сприяти будівництву цивільних літаків та їх експлуатація; забезпечувати потреби населення в безпечних, регулярних та ефективних перевізках авіатранспортом; підвищувати ефективність користування авіатранспортом за рахунок спрощення процедурних формальностей (митні, імміграційні, санітарні вимоги при перетині кордонів); сприяти безпеці польотів.

Функції ІКАО: розроблення міжнародних стандартів, рекомендацій і практичних заходів щодо безпеки, регулярності й ефективності повітряних перевезень; розроблення правил польотів, складання аеронавігаційних карт; керівництво системами авіаційного електровз'язку (радіочастоти); сприяння країнам, що розвиваються, у створенні й експлуатації власної авіатранспортної системи; забезпечення системи контролю за польотами, утворення мережі метеорологічних станцій і радіомаяків, пошукових й рятувальних

організацій і засобів.

Організаційна структура ІКАО: Асамблея; Рада; Спеціальні комітети; Регіональне бюро; Секретаріат.

Асамблея є вищим органом ІКАО; вона складається з представників країн членів. Асамблея визначає принципи діяльності ІКАО, затверджує бюджет, контролює діяльність інших органів ІКАО.

Рада – виконавчий орган. Вона складається з представників 33 країн і здійснює оперативну поточну роботу організації. Рада виконує рішення Асамблеї, розробляє міжнародні норми й правила в галузі аеронавігації. До складу ІКАО входять 7 комітетів: з повітряного транспорту; із спільної підтримки авіаційних служб; з фінансів; з кадрів; правовий; з контролю за протиправним втручанням в міжнародні перевезення; з технічного перевезення.

Секретаріат очолює генеральний секретар, він здійснює адміністративні функції. Секретаріат поділяється на 5 департаментів (бюро): з аеронавігації; з повітряного транспорту; з технічного співробітництва; з права; з адміністрації й послуг.

ІКАО має регіональні бюро в містах Бангкок, Дакар, Ліма, Мехіко, Найробі й Париж. Вони сприяють розвитку цивільної авіації в регіонах, консультують уряди країн-членів з технічних, правових і комерційних питань авіатранспорту, співробітничать з національними організаціями цивільної авіації.

Європейська конференція міністрів транспорту – ЄКМТ (European Conference of Ministers of Transport – ECMT) – утворена в 1953 р., має тісні функціональні зв'язки з ОЕСР.

Вона знаходиться в штаб-квартирі ОЕСР у Парижі. Її Секретаріат входить до складу Секретаріату ОЕСР. Таке підпорядкування визначилося ще тоді, коли ОЕСР була європейською регіональною організацією. Утворення спеціальної організації з регулювання транспорту саме в Європі пояснюється надзвичайною густотою транспортної мережі в регіоні й великою інтенсивністю руху всіх видів транспорту.

Головна *мета* ЄКМТ – ефективне використання й розвиток загальноєвропейської транспортної мережі міжнародного значення.

Членами ЄКМТ є 31 європейська держава; Україна поки ще не увійшла до цієї організації.

Організаційна структура ЄКМТ: Рада міністрів транспорту; Комітет заступників; Допоміжні органи; Секретаріат.

Рада міністрів – вищий орган ЄКМТ. Вона складається з міністрів транспорту всіх країн-членів і вирішує основні напрями діяльності Конференції.

Комітет заступників – виконавчий орган, складається із заступників міністрів. Він відає підготовкою сесії Ради, практично реалізує рішення Ради, розробляє проекти постанов.

Допоміжні органи концентрують увагу на конкретних проблемах: шляхова безпека, шляховий рух, знаки й сигнали, транспорт і довкілля; залізниці; внутрішні водні шляхи; міський транспорт; статистика; економічні дослідження в галузі транспорту; інтеграція нових членів тощо.

Секретаріат виконує адміністративну роботу. Він складається з двох відділів: транспортна політика й економічні дослідження; адміністративний відділ. Секретаріат очолює генеральний секретар, який відповідає за роботу всієї організації.

Основні *напрями діяльності* ЄКМТ формуються навколо таких проблем: транспортна політика й інвестиції в транспортний сектор; розвиток інфраструктури; проблеми залізничного, автомобільного й річкового транспорту; міські перевезення; шляхова безпека й дорожні правила; транспорт і охорона довкілля; застосування нових технологій на транспорті.

З 90-х років ЄКМТ виявляє активну зацікавленість у залученні країн Центральної та Східної Європи до загальноєвропейської транспортної мережі, до європейського «транспортного ринку». В 1994р. на острові Крит відбулася Загальноєвропейська транспортна конференція, яка прийняла декларацію про сприяння такій інтеграції. Йшлося про інвестиції в транспортну систему країн Центральної та Східної Європи, створення механізму фінансування розвитку їх транспортних мереж, розробку загальноєвропейської транспортної політики. На цій конференції була прийнята важлива резолюція про утворення транс'європейських транспортних коридорів, які набули назви «критських коридорів». Таких коридорів дев'ять; чотири з них проходять через Україну. Однією з проблем загальноєвропейської транспортної інтеграції є пристосування транспортних нормативів і правил, що діють у Східній Європі, до західноєвропейських. Ця проблема знаходиться в центрі уваги Ради міністрів.

Європейська конференція цивільної авіації – ЄКАК (European Civil Aviation Conference – ECAC) утворена в 1954 р. для координації функціонування повітряного транспорту в Європі. Підтримує тісні зв'язки з ІКАО і ЄВРОКОНТРОЛ. Налічує в своєму складі 33 країни-члени, поки що без України.

Головна *мета* ЄКАК – координація, ефективне використання й безпека авіації в Європі. Існування організації зумовлено виключно цільністю мережі авіатранспорту в регіоні. Повітряний транспорт у

Європі досягає граничної насиченості, що утворює проблеми як на повітряних трасах, так і в аеропортах, особливо в години пік. Тому контроль і координація при авіаперевезеннях стають дедалі актуальнішими.

Функції ЄКАК мають здебільшого консультативний характер. Організація вивчає ситуацію з повітряним транспортом, визначає проблеми й надає рекомендації країнам-членам щодо їх розв'язання.

Організаційна структура ЄКАК: Пленарна конференція, Координаційний комітет, Постійні комітети, робочі групи, Секретаріат.

Пленарна конференція складається з представників держав-членів; звичайно це генеральні директори з цивільної авіації в своїх країнах або інші посадові особи в сфері транспорту. Конференція визначає основні напрями діяльності ЄКАК, розглядає кошторис витрат, ухвалює резолюції з конкретних питань.

Координаційний комітет складається з президента, віце-президента й голів постійних комітетів. Це виконавчий орган, він забезпечує роботу організації у проміжках Пленарної конференції.

Постійні комітети здійснюють оперативну роботу. їх п'ять: економічної політики; безпеки; контролю за аеронавігацією; оптимізація повітряного сполучення; зі зв'язків з іншими країнами.

Секретаріат очолює секретар; він виконує адміністративні функції.

У розвиток головної мети ЄКАК розробляє заходи по створенню єдиної загальноєвропейської системи авіанавігації. Це означає, зокрема, прийняття єдиних стандартів, уніфікація правил експлуатування авіаліній, єдині технічні норми, а також утворення єдиного органа управління повітряним рухом у Європі. В 1990 р. була прийнята Програма гармонізації й інтеграції аеронавігаційного контролю – ЕПГАП; її реалізація передбачається вже на початку XXI ст. Керувати Програмою буде ЄВРОКОНТРОЛ.

Європейська організація з безпеки повітряної навігації – ЄВРОКОНТРОЛ (European Organization for the Safety of Air Navigation – EUROCONTROL) – організація утворена в 1963 р. До її складу входить 20 європейських держав; Україна поки що не є членом цієї організації. Штаб-квартира знаходиться в Брюсселі (Бельгія). Підтримує координаційні зв'язки з ЄКАК.

Головна *мета* ЄВРОКОНТРОЛ – сприяння співробітництву країн-членів у досягненні безпеки в повітряному просторі. На відміну від ЄКАК, ЄВРОКОНТРОЛ не тільки координує діяльність національних цивільних авіакомпаній, а й узгоджує її з

функціонуванням військової авіації. До поняття головної мети організації входить поєднання свободи повітряного пересування з потребами оборони.

До *целей* ЄВРОКОНТРОЛ належать: реалізація заходів до поліпшення координації систем аеронавігаційного контролю по всій Європі; реалізація Європейської програми гармонізації й інтеграції аеронавігаційного контролю (ЕППАП); утворення єдиного Центру управління повітряним рухом; здійснення досліджень і розробок щодо удосконалення аеронавігаційного контролю в Європі.

Організаційна структура: Постійна комісія з безпеки повітряної навігації; Агенція з безпеки повітряної навігації; Комітет керуючих, Генеральний директор.

Постійна комісія складається з міністрів цивільної авіації держав-членів. Вона визначає загальну політику організації, затверджує постанови й директиви.

Агенція з безпеки є виконавчим органом, вона реалізує рішення, прийняті Комісією.

Комітет керуючих складається з високих посадових осіб, представників цивільної і військової авіації в країнах-членах. Комітет приймає рішення з організаційно-технічних питань, розробляє інвестиційні програми, кошторис і бюджет організації. Комітет очолює Генеральний директор, який відповідає за ефективне функціонування організації. Комітет здійснює керівництво Агенцією з безпеки.

До складу Агенції входять такі служби: Центр управління повітряним сполученням в Брюсселі; Головне оперативне управління; Правління з розробки й реалізації ЕППАП; Центр аеронавігаційного контролю в Маастрихті; Експериментальний центр ЄВРОКОНТРОЛ в Бретіньї (Франція); Інститут повітряної навігації в Люксембурзі.

Програма ЕППАП передбачає сприяння державам-членам в освоєнні нового обладнання й прикладів, підготовці тендерних оцінок, підготовці проектів розвитку національного повітряного флоту.

ЄВРОКОНТРОЛ розробив комп'ютерні системи, що забезпечують бездоганні аеронавігаційні данні, дозволяють розмежовувати за часом польоти цивільних і військових літаків.

Діяльність ЄВРОКОНТРОЛ фінансується за рахунок внесків держав-членів і сплати аеронавігаційних послуг. Організація підписала угоду з країнами-членами про сплату спеціальних податків за такі послуги. Двосторонню угоду про аеронавігаційні податки підписала з ЄВРОКОНТРОЛ і Україна, яка користується європейським повітряним простором. За затримку сплати податків улітку 2000 р. український

літак із спортсменами на борту було затримано в Лондонському аеропорту на вимогу ЕВРОКОНТРОЛ (згодом літак було звільнено).

Всесвітній поштовий союз – ВПС (Universal Postal Union – UPU) – одна з найстаріших міжнародних організацій; заснована у 1874 р. ВПС є спеціалізованим органом ООН. Офіційна мова – французька.

Глобалізація міжнародних відносин супроводжується стрімким розвитком світової інформаційної системи, в тому числі й поштової мережі. Без єдиних стандартів, норм, правил її функціонування було б неможливе. Завдання координації світових поштових відправлень і взяв на себе ВПС.

Головна мета ВПС – забезпечувати високу ефективність функціонування світової поштової мережі через поглиблення міжнародного співробітництва в галузі зв'язку. Досягнення мети здійснюється підвищенням якості роботи поштових служб, наданням технічної допомоги державам-членам у галузі поштового обслуговування.

У своїй діяльності ВПС спирається на систему угод: статут, загальний регламент, Всесвітню поштову Конвенцію, угоди ВПС про різні види послуг. Ці угоди обов'язкові для виконання державами-членами. Члени ВПС формують єдину поштову територію під назвою «Всесвітній поштовий союз». Ця територія характеризується трьома принципами: просторова єдність; свобода транзиту; уніфікований тариф. ВПС розробляє правила міжнародних відправлень на підставі Всесвітньої поштової конвенції й багатосторонніх угод.

Членами ВПС є 190 держав, серед них – і Україна. Штаб-квартира знаходиться в Берні (Швейцарія).

Організаційна структура ВПС: Конгрес; Виконавча рада; Консультативна рада з поштових досліджень; Міжнародне бюро.

Конгрес – вищий орган ВПС, він складається з представників усіх країн-членів. Конгрес затверджує програму дій організації та її бюджет.

Виконавча рада нараховує 40 членів, які обираються з дотриманням принципу географічної справедливості. Вона координує роботу інших органів Союзу, розробляє пропозиції й рекомендації Конгресу. Рада також розробляє правові норми, контролює надання технічної допомоги. В складі Ради є комісії, що займаються різними проблемами: загальні питання; правила поштової служби; звичайна кореспонденція; авіапошта; посилки; банківські поштові послуги (грошові перекази); технічна допомога.

Консультативна рада з поштових досліджень складається з 35

членів. Вона вивчає технічні, виробничі й економічні проблеми, відає професійною підготовкою кадрів для країн, що розвиваються.

Міжнародне бюро виконує функції секретаріату, тобто адміністративну роботу, його очолює генеральний директор.

Єдина поштова територія ВПС включає понад 670 тис. поштових відділів. Крім власне поштових відправлень, ВПС надає фінансові послуги (поштові перекази, оплата грошових чеків, послуги ощадкас). Союз деякою мірою контролює випуск поштових марок; він прийняв своєрідний "Філателістичний кодекс честі" щодо зображень на марках (вони не повинні бути образливими для інших країн, мають ґрунтуватись на загальнолюдських моральних принципах тощо).

Міжнародний союз електров'язку – МСЕ (International Telecommunication Union – ITU) – було засновано в 1865 р. (під назвою Міжнародний телеграфний союз), коли розвиток телеграфного сполучення поставив нагальне завдання щодо уніфікації технічних засобів і методів функціонування телеграфу в глобальному вимірі. Згодом до телеграфу додалося радіо, а потім і інші засоби електров'язку. Свою теперішню назву МСЕ отримав у 1934 р.

До МСЕ входять 184 держави, серед них і Україна. Штаб-квартира організації знаходиться в Женеві.

Головна мета МСЕ – забезпечення ефективного функціонування світової мережі телекомунікацій. *Цілями* союзу є: розширення міжнародного співробітництва для раціонального використання електров'язку; надання технічної допомоги країнам, що розвиваються; співробітництво з іншими організаціями в сфері інформатики й зв'язку.

Організаційна структура МСЕ: Повноважна конференція; Адміністративна рада; Сектори: радіозв'язку, стандартизації, розвитку електров'язку; Генеральний секретаріат.

Повноважна конференція – вищий орган, складається з представників усіх держав-членів. Вона визначає основні принципи діяльності МСЕ, розробляє й доповнює міжнародні конвенції з електров'язку, затверджує бюджет, обирає Адміністративну раду, генерального секретаря й директорів секторів.

Адміністративна рада функціонує в період між сесіями Конвенції. До її складу входять 43 представники країн-членів. Рада є, по суті, виконавчим органом. Вона втілює в життя рішення, прийняті Конвенцією. Особлива увага приділяється застосуванню новітньої техніки й сучасних методів електров'язку в країнах-членах.

Сектори організують світові конференції, на яких обговорюються актуальні проблеми електров'язку. Сектор

радіозв'язку розглядає норми радіозв'язку. Сектор стандартизації електрозв'язку вивчає технічні й тарифні питання й розробляє відповідні стандарти систем електрозв'язку, узгоджує національні системи в єдину міжнародну. Сектор розвитку електрозв'язку відає переважно технічними питаннями розвитку глобальної мережі електрозв'язку. У своїй роботі він спирається на наукові комісії, що забезпечують його новітньою інформацією про науково-технічний прогрес у галузі зв'язку.

Генеральний секретаріат готує доповіді про зрушення в сфері електрозв'язку, публікує відповідну інформацію, координує діяльність МСЕ з іншими міжнародними організаціями. Його очолює генеральний секретар. Секретаріат кожні чотири роки організує світові виставки з електрозв'язку – ТЕЛЕКОМ. МСЕ публікує інформацію про систему електрозв'язку, в тому числі через CD-ROM.

До **групи організацій з регулювання в соціальній сфері** належить досить велика кількість організацій, які мають чітко виражену соціальну спрямованість своєї діяльності. Це – Міжнародна організація праці (МОП), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури (ЮНЕСКО), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Фонд ООН у галузі народонаселення (ЮНФПА), Центр ООН з населених пунктів (Хабітат), Фонд ООН для допомоги дітям (ЮНІСЕФ), Фонд розвитку для жінок (ЮНІФЕМ), Всесвітня туристська організація (ВТО) та ін. Більшість організацій цієї групи належать до системи ООН. Розглянемо найвідоміші й найвпливовіші організації.

Міжнародна організація праці – МОП (International Labor Organization – ILO) – була утворена в 1919 р. як автономна організація в складі Ліги Націй; з 1946 р. стала спеціалізованим закладом ООН. До неї входять 170 країн-членів, у тому числі Україна. Штаб-квартира знаходиться в Женеві. Особливістю МОП, яка відрізняє її від інших міжнародних організацій, є те, що представництво кожної країни-члена складається з трьох соціальних верств: урядовців, підприємців, трудівників.

Головна мета МОП – сприяти встановленню соціальної справедливості в сфері праці, захищати інтереси трудящих на підставі соціального партнерства, поліпшувати умови праці.

Після Другої світової війни основні цілі й принципи МОП знайшли підтвердження й розширення у Філадельфійській декларації, в якій наголос робився на широку співпрацю з країнами, що розвиваються. У 1946 р. МОП стала першим спеціалізованим закладом у системі ООН. У 1969 р. у зв'язку з 50-ю річницею МОП їй було

присуджено Нобелівську премію миру.

МОП має чотири головні стратегічні цілі: розвиток та реалізація норм і принципів у сфері праці; створення ширших можливостей для жінок і чоловіків щодо забезпечення достойної зайнятості; розширення охоплення й підвищення ефективності соціального захисту для всіх; зміцнення тристоронньої структури й підтримка соціального діалогу.

Функції: нормативна діяльність; технічне співробітництво; підготовка досліджень і публікацій. Нормативна діяльність полягає в розробленні міжнародних Конвенцій і рекомендацій з регулювання умов праці, зайнятості, прибутків, соціального забезпечення й основних прав людини та управління працею. Розроблення нормативів є головним напрямом діяльності МОП. Держава-член зобов'язана регулярно надсилати до Організації звіти про виконання її Конвенцій, а також інформацію про відповідність національного законодавства нормативам МОП. Серед конвенцій важливе місце посідають питання заробітної плати, тривалості робочого дня, соціального страхування, відпусток, що оплачуються, служби найму робочої сили, робітничої інспекції. Конвенції й рекомендації МОП складають «Міжнародний трудовий кодекс», що є основою регулювання трудових відносин у країнах-членах.

Конвенції й рекомендації МОП – акти міжнародно-правового регулювання праці. Вони не є міжнародними договорами й не потребують ратифікації. Конвенції й рекомендації являють собою звернення до держав з побажанням включити відповідні норми до національного законодавства. Конвенції й рекомендації МОП охоплюють практично всі питання у сфері праці. До них належать деякі основні права людини, зокрема свобода об'єднання, право на створення організації, трудові відносини, політика в галузі зайнятості, умови праці, соціальне забезпечення, техніка безпеки й охорони праці, зайнятість і права мігрантів.

Положення мігрантів взагалі є однією з центральних проблем, що знаходиться в сфері уваги МОП. Ще на першій сесії Генеральної конференції МОП у 1919р. була прийнята рекомендація «Про взаємність у сфері відносин до трудящих-іноземців». Права мігрантів забезпечуються Конвенцією №97 «Про трудящих-мігрантів», згідно з якою країни-члени МОП зобов'язуються діяти без дискримінації за ознакою національності, раси, релігії або статі і надавати не менш сприятливі, ніж для власних громадян, умови в заробітній платі, тривалості робочого часу, соціальній забезпеченості. Мігранти мають бути забезпечені житлом, мають право брати участь у колективних

договорах. Послуги, що робляться мігрантам державними службами працевлаштування, надаються безкоштовно.

У Конвенції №43 (прийнята в 1975р.) наголошується, що країни-члени МОП зобов'язані розробляти й здійснювати національну політику, спрямовану на сприяння й гарантію рівності можливостей у відношенні праці і зайнятості, соціального забезпечення для осіб, що перебувають на законних підставах, як мігрантам, так і членам їхніх родин. Технічне співробітництво полягає в розробленні й втіленні в життя проектів з різних аспектів трудових відносин у країнах-членах. Найактуальнішими темами проектів є: підготовка кадрів; зайнятість і розвиток; планування робочої сили; ринок праці; умови праці й виробниче середовище; соціальне забезпечення; трудові відносини; робітнича освіта; права трудящих-мігрантів; МОП і міжнародний профспілковий рух.

Для реалізації технічних проектів МОП відряджує експертів та місії у відповідні країни. Дослідницька діяльність МОП виявляється в підготовці оглядів ситуації в сфері праці в окремих країнах і регіонах, в аналізі галузевих і регіональних проблем праці; в оцінюванні тенденцій соціально-економічного розвитку. МОП публікує огляди, видає бюлетені з питань трудових відносин.

Організаційна структура: Міжнародна конференція праці; Адміністративна рада; Міжнародне бюро праці (секретаріат).

Міжнародна конференція праці – вищий орган. Кожна країна на її сесіях представлена чотирма делегатами: два - від уряду, один - від підприємців, один - від трудівників. Конференція розробляє конвенції й рекомендації з питань праці; в порядку контролю розглядає доповіді держав про застосування ратифікованих конвенцій; затверджує програму й бюджет організації. В межах тристоронньої структури представників роботодавці й трудящі є соціальними партнерами; МОП сприяє соціальному діалогу між профспілками й роботодавцями при розробленні національної політики із соціальних та економічних питань. Кожні два роки Конференція приймає дворічну програму діяльності й бюджет МОП, який фінансується державами-членами. Конференція є також міжнародним форумом, на якому обговорюються трудові й соціальні проблеми, що мають світове значення.

Адміністративна рада – виконавчий орган. Вона складається з 56 членів (28 – представники урядів, по 14 – від підприємців і трудівників). Із загальної кількості 10 місць в урядовій групі резервується для десяти найрозвинутіших країн (серед них і Росія).

Міжнародне бюро праці готує документацію, збирає й поширює інформацію, здійснює дослідження, організує наради.

Секретаріат МОП, дослідницький центр і видавництво знаходяться в Женеві. Адміністрація й управління здійснюються через регіональні, обласні й галузеві бюро, які існують у більше ніж у 40 країнах. Адміністративній раді і Бюро допомагають тристоронні комітети, які охоплюють основні галузі промисловості. Рада і Бюро користуються також послугами комітетів експертів з таких питань: професійна підготовка; розвиток управління; техніка безпеки й охорона праці; трудові відносини; навчання трудящих. Держави-члени МОП періодично проводять регіональні наради для вивчення питань з регулювання трудових відносин у тих чи інших регіонах.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури – ЮНЕСКО (United National Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO) – заснована в 1946 р. До неї входять 183 держави-члени, серед них і Україна. В середині 80-х років США і Велика Британія вийшли з організації, звинувативши її в «надмірній політизації». Штаб-квартира знаходиться в Парижі.

Головна *мета* ЮНЕСКО – сприяти зміцненню миру й безпеки через розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти, науки й культури. *Цілі* організації: поглиблювати порозуміння за допомогою засобів масової інформації; розвивати народну освіту й поширювати культуру; зберігати, поглиблювати й поширювати знання.

Функції ЮНЕСКО: розробляти й здійснювати соціальне програми; організовувати світові конференції з проблем освіти, науки й культури; охороняти пам'ятки історії й культури; здійснювати публікації з питань освіти й культури.

Розробка й здійснення *програм* – одна з головних форм діяльності ЮНЕСКО. Найважливіші програми: програма ліквідації неписьменності; програма технічної допомоги; програма «Наука, технологія й суспільство»; програма «Людина й біосфера»; загальна програма інформації; міжнародна програма розвитку комунікацій; програма «Початкова освіта для всіх»; програма перекладів ЮНЕСКО (переклад найсла-ветніших творів світової літератури) тощо.

Великого значення надає ЮНЕСКО поширенню інформації з питань освіти, науки й культури. В 1978 р. була прийнята Декларація про вклад засобів масової інформації в справу зміцнення миру, розвиток прав людини. Велика група країн, що розвиваються, і соціалістичних країн звинуватила західні країни в «інформаційному імперіалізмі й колоніалізмі» й почала кампанію за утворення "нового міжнародного інформаційного порядку». Саме це й стало приводом для виходу США й Великої Британії з ЮНЕСКО; цей акт негативно позначився на діяльності організації, оскільки вона позбулася членів,

що давали найбільші внески до її бюджету.

Основні сфери діяльності ЮНЕСКО: виховання; наука; культура; комунікації; соціальні науки й розвиток; мир і права людини. Значна робота здійснюється з охорони пам'яток історії й культури; ЮНЕСКО взято під охорону понад 300 пам'яток світового значення. Кожні два роки ЮНЕСКО складає перелік пам'ятних дат, присвячених видатним особам та історичним подіям у сфері освіти, науки, культури й комунікацій.

Організаційна структура ЮНЕСКО: Генеральна конференція; Виконавча рада; Національні комісії; Регіональні бюро; Секретаріат.

Генеральна конференція – вищий орган ЮНЕСКО, складається з представників усіх країн-членів, що мають по одному голосу. Конференція визначає цілі й програму діяльності ЮНЕСКО, скликає міжурядові конференції з питань освіти, природничих і гуманітарних наук, поширення загальних знань, обирає генерального директора.

Виконавча рада складається з 51 члена, які обираються за принципом географічної справедливості (з них 4 місця - для країн Східної Європи). Членами Ради повинні бути особи, компетентні в галузі мистецтва, літератури, науки, освіти й поширення знань, авторитетні кожен у своїй галузі. Виконавча рада готує порядок денний Генеральної конференції, розробляє бюджет, реалізує рішення, прийняті Конференцією.

Національні комісії координують роботу ЮНЕСКО з відповідними урядовими органами країн-членів. Вони консультують уряди, інформують громадськість про програми ЮНЕСКО.

Регіональні бюро (їх близько 50) підтримують зв'язок ЮНЕСКО з регіонами, на які розгалужені держави-члени.

Секретаріат здійснює адміністративну роботу. Він складається з департаментів: виховання, природничі науки, соціальні й гуманітарні науки, культура, комунікація, інформація й інформатика. Секретаріат очолює Генеральний директор. ЮНЕСКО підпорядковані міжнародні комісії з питань освіти, науки й культури. Серед них: Міжнародна комісія з історії наукового й культурного розвитку людства; Міжнародна океанографічна комісія; Комісія з культури й розвитку; Міжнародна комісія з питань освіти в ХХІ ст. В м. Гамбурзі функціонує Інститут ЮНЕСКО з питань виховання. Щомісяця виходить журнал «Кур'єр ЮНЕСКО», що містить, зокрема, багато цікавих даних про культуру народів світу.

Всесвітня туристська організація – WTO (World Tourism Organization – WTO) – заснована в 1975 р.; вона стала спадкоємницею утворених ще в 1925 р. «Офіційних організацій з пропаганди

туризму». Має особливий статус у системі ООН. Включення ВТО до групи організацій соціальної сфери пояснюється тим, що туризм - форма відпочинку людей. До організації входить 130 дійсних членів, серед них України поки що немає. Штаб-квартира знаходиться в столиці Іспанії - Мадриді.

Головна мета ВТО – розвинути міжнародний туризм як засіб, що сприяє економічному розвитку, зміцненню миру й порозумінню між народами. Особливої уваги надається розвитку туризму в країнах, що розвиваються. *Функції* ВТО: надання консультацій країнам-членам в галузі туризму (складання планів і проєктів; розроблення техніко-еко-номічних обґрунтувань; передача технологій); співробітництво між країнами в галузі охорони довкілля; сприяння підвищенню якості послуг у сфері туризму; підготовка кадрів для туристського бізнесу; інформаційна діяльність (збирання, аналіз і поширення інформація про розвиток туризму в країнах і регіонах).

Організаційна структура ВТО: Генеральна асамблея; Виконавча рада; Секретаріат.

Генеральна асамблея – вищий орган ВТО, складається з представників дійсних членів організацій. Обговорює найважливіші проблеми розвитку світового туризму, ухвалює відповідні резолюції, приймає декларації, в яких містяться основні принципи туристської діяльності.

Виконавча рада складається з 25 членів. Вона аналізує роботу ВТО, розробляє пропозиції для Генеральної асамблеї. В складі Ради є допоміжні органи: Технічний комітет з програм і координації; Бюджетно-фінансовий комітет; Комітет сприяння; Статистичний комітет; Комітет експертів з питань безпеки й охорони туристів.

Секретаріат виконує адміністративні функції. Його очолює Генеральний секретар, який керує роботою з виконання резолюцій і рішень, прийнятих Асамблеєю й Радою, подає Раді доповіді й звіти про діяльність ВТО, проєкти програм і бюджету.

ВТО публікує довідник «WTO News and Information Bulletin».

Згідно зі Статутом ЕКОСОП може консультуватися з відповідними неурядовими організаціями з питань, що належать до її компетенції. Консультативний статус при ЕКОСОП мають понад 2000 неурядових організацій, які поділяють на три категорії: 1) організації, що мають відношення до більшості видів діяльності Ради; 2) організації, що мають спеціальну компетенцію у конкретній галузі; 3) організації, до яких звертаються у виключних випадках.

5.5 Міжнародні організації в боротьбі з незаконним бізнесом

Міжнародні економічні відносини інколи супроводжуються такими діями, які трактуються як незаконний бізнес. Найчастіше йдеться про корупцію, яка представлена хабарництвом і здирництвом, відмивання «брудних грошей», що зароблені торгівлею наркотиків, нелегальний ігорний бізнес, контрабанда та інші протиправні дії, які в міжнародній практиці вважаються економічним злочином.

В основі *хабарництва* полягає оплата незаконних послуг консультантів, агентів, посередників і офіційних осіб за кордоном. Особа, яка взяла хабаря, сприяє швидкому вирішенню справи, як правило, порушуючи закони про чесну конкуренцію.

Здирництво визначається як незаконне вимагання грошей або власності шляхом шантажу й залякування офіційних і приватних осіб.

«Відмивання брудних грошей» - легалізація доходів, отриманих незаконним шляхом. Це сукупність дій, які мають на меті приховання справжнього джерела походження нелегальних доходів і надання їм ознак законного походження. Величезні суми нелегальних доходів, які постійно накопичуються в сфері організованої злочинності і в тіньовій сфері економіки, настільки ж постійно потребують легалізації. Без такої легалізації вся злочинно-корислива діяльність кримінальників і хіньовиків просто втратила б сенс.

Незаконний бізнес підриває як національну економіку країни, так і міжнародні економічні відносини в цілому. Можна визначити такі основні негативні наслідки злочинної діяльності в економічній сфері:

1. Дестабілізується економіка окремих держав. Діяльність могутніх злочинних угруповань, які крутять мільярдами доларів, може (як це неодноразово траплялося) спричинити розлад валютної і митно-податкової системи держави, падіння обмінного курсу національної валюти. Масове відмивання нелегальних доходів часто призводить до порушення принципів господарської конкуренції, а також до деформації і перекосів у функціонуванні усієї макроекономічної системи держави. Усе це неминуче супроводжується підкупом і корупцією державної адміністрації, яка бере участь у регламентації окремих галузей господарської діяльності. У кінцевому підсумку, цілі сектори економіки виявляються в руках злочинних угруповань.

2. Відмивання грошей, яке відбувається переважно в кредитно-фінансових установах, головним чином у банках, неминуче призводить до підриву банківської системи, викликаючи в деяких випадках банкрутство ряду банків чи нанесення їм фінансових збитків. Воно породжує явища корупції банківських службовців, які

здійснюють підозрілі операції, а Це саме собою підштовхує їх до прийняття економічно необґрунтованих рішень, які наносять фінансовий збиток, чи до інших службових зловживань. У підсумку втрачається довіра вкладників до кредитної системи в країні.

3. Відмивання «брудних грошей» додає прискорення зростанню й розвитку організованої злочинності.

Світова спільнота не може миритися з такими негативними явищами, тому міжнародні зусилля на боротьбу з ними були спрямовані ще з початку ХХ ст. Напередодні Першої світової війни (в 1912 р.) була укладена Міжнародна конвенція в справах, пов'язаних з торгівлею опіумом, а в 1931 р. вона була замінена новою Конвенцією, яка вже обмежувала і регулювала виробництво й розподіл у масштабі планети медикаментів, які містять наркотичні речовини.

Після Другої світової війни ініціативу боротьби з незаконним бізнесом узяла на себе Організація Об'єднаних Націй. У 1961 р. була затверджена Конвенція ООН про одурманюючі засоби. У 1971 р. прийнято Конвенцію про психотропні засоби, яка значно розширює сферу міжнародного контролю на великий перелік синтетичних наркотиків. Цей документ ратифікували понад 140 держав. У 1988 р. у Відні була скликана Конференція ООН з боротьби з нелегальним оборотом одурманюючих і психотропних речовин. Конференція завершилася одноголосним ухваленням тексту міжнародного договору, який відомий в усьому світі як Віденська конвенція. До цієї Конвенції приєдналася більшість держав планети, в тому числі й такі постачальники наркотичних речовин, як Афганістан, Пакистан, Індія, Іран, М'янма, Болівія, Колумбія та ін. Усі ці країни взяли на себе зобов'язання активно боротися з виробництвом, транспортуванням і торгівлею наркотиками і всіляко сприяти іншим державам і міжнародним організаціям у боротьбі з цим злом.

У 90-х роках ХХ століття Генеральна Асамблея ООН прийняла ще й інші документи щодо боротьби зі злочинним бізнесом. До них належать, зокрема: Резолюція про боротьбу з корупцією й Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб (1996р.); Декларація ООН про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях (1996р.); Декларація ООН про злочинність і суспільну безпеку (1996р.).

У статті 1 останньої Декларації говориться: «Держави-члени прагнуть захищати безпеку й добробут своїх громадян і всіх осіб, що знаходяться під їх юрисдикцією, шляхом прийняття ефективних національних заходів до боротьби з небезпечною транснаціональною, в тому числі організованою злочинністю, незаконним оборотом

наркотиків і зброї, контрабандою інших незаконних товарів, організованою торгівлею людьми, терористичними злочинами й відмиванням доходів від небезпечних злочинів, а також приймають на себе зобов'язання взаємно співпрацювати в цих зусиллях» [17].

У структурі ООН завдання боротьби з корупцією покладено насамперед на Генеральну Асамблею, Генерального секретаря та ЕКОСОП. Генеральна Асамблея приймає резолюції про боротьбу з корупцією та документи про відповідні заходи. Генеральний секретар готує доповіді про положення у світі з цим злочином і накреслює основні напрями боротьби з ним. ЕКОСОП розробляє проекти резолюцій про боротьбу з корупцією й конкретизує необхідні заходи. ЕКОСОП взаємодіє з Комісією з попередження злочинності й кримінального правосуддя. Комісія особливу увагу приділяє фактам про хабарництво серед державних посадових осіб у ході здійснення міжнародних комерційних операцій.

Роль основного координатора в економічній протидії міжнародній злочинності відіграє створена під егідою ООН спеціалізована організація з назвою Програма ООН з контролю над наркотиками (United Nations Drug Control Programme - UNDCP) зі штаб-квартирою у Відні. Вона розробила власний план дій у галузі боротьби з відмиванням грошей, а також конфіскації доходів, які надходять від торгівлі наркотиками. UNDCP надає спеціалізовану допомогу всім, хто до неї звертається. Форми цієї допомоги різноманітні: організація навчання для політиків, працівників правоохоронних органів, які займаються розшуком учасників наркобізнесу; надання юридичної допомоги тим державам, які після ратифікації Віденської Конвенції повинні провести складну і трудомістку роботу з пристосування своїх законодавчих систем до її вимог; надання рекомендацій щодо запобігання використанню фінансових установ для відмивання «брудних грошей».

Ще одна організація системи ООН – Відділ запобігання злочинам і карного судочинства Віденського бюро ООН. Він займається різного виду науковими дослідженнями, які привернули б увагу урядів ряду країн до величезних масштабів явища відмивання грошей, що надходять від усіх видів злочинів, крім торгівлі наркотиків, а також до масштабів загрози, яка виходить від зростання організованої злочинності.

Крім системи ООН, боротьбою з незаконним бізнесом займаються й інші міжнародні організації, зокрема, Рада Європи, Світова організація торгівлі, Організація економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР) та ін. Так у документі «Провідні

принципи ОЕСР для багатонаціональних корпорацій» міститься вимога не платити хабаря державним службовцям або керівникам громадських організацій, не робити внесків кандидатам на громадські пости, якщо це не дозволено законом.

У Раді Європи для боротьби з корупцією створена Багато-профільна група з питань корупції (Multidisciplinary Group on Corruption GMC). У 1990 р. Рада Європи прийняла Конвенцію з проблем відмивання доходів, які надходять від злочинів, їхнього відшуку, вилучення і конфіскації; вона набрала чинності в 1993 р. Конвенція - це міжнародна угода з проблем кримінального права, яка носить обов'язковий характер для його учасників. Особливістю Конвенції є те, що вона не обмежує відмивання грошей тільки наркобізнесом. Кримінальному покаранню підлягає злочин відмивання нелегальних доходів, накопичених у результаті усіх тяжких злочинів. Конвенція Ради Європи зобов'язує сторони проводити ідентифікацію і розшукувати майно, яке підлягає конфіскації і вживати заходів з метою недопущення його підміни перед видачею розпорядження про конфіскацію. Особлива увага звертається на моніторинг банківських рахунків, на спостереження, прослуховування телефонних розмов, одержання доступу до комп'ютерних систем, а також на обов'язок надання необхідних документів. У 1995 р. GMC підготувала документ «Програма заходів боротьби проти корупції», в якій конкретизовано поняття корупції й методи боротьби з нею.

Міжнародна торговельна палата (МТП) ще в 1977 р. оприлюднила «Правила ведення боротьби зі здирицтвом і хабарництвом». Ці правила декларують етику підприємців у відносинах з партнерами; вони рекомендовані підприємствам і приватним особам в якості зразка коректної торговельної практики [17]. Активну участь у боротьбі з кримінальним бізнесом беруть також Інтерпол і Світова митна організація.

На сьогоднішній день провідною міжнародною організацією, яка бореться з відмиванням грошей та іншого майна, набутого кримінальним шляхом, є **Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей – ФАТФ** (Financial Action Task Force on Money – FATF) або Спеціальна фінансова комісія (СФК). Цей орган був створений у 1989 р. на Паризькій зустрічі держав «Великої сімки»; він об'єднує 31 країну і 2 міжнародні організації. Штаб-квартира організації знаходиться в Парижі.

На першому етапі пріоритетом ФАТФ була боротьба з відмиванням доходів, отриманих від торгівлі наркотиками. Діяльність ФАТФ має три головних напрями:

1) поширення дії прийнятих рекомендацій на всі континенти і регіони земної кулі;

2) перевірка того, як виконуються в державах-членах і як впроваджуються в інших державах заходи для боротьби з відмиванням грошей;

3) відстеження загальносвітових методів і схем відмивання злочинно нажитих капіталів і розробка контрзаходів.

Діяльність ФАТФ дуже багатогранна, що дуже важливо для боротьби з таким міжнародним явищем, як відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом. Група поєднує експертів, які визначають політику в законодавчій, економічній і правоохоронній галузях, а також володіє великими технічними можливостями, а її співробітники мають дуже цінні спеціальні знання і досвід прийняття рішень у сфері фінансів, юстиції, іноземних справ та інших галузях.

Отже, ФАТФ – це міжурядовий орган, метою діяльності якого є розвиток і впровадження на міжнародному рівні заходів і стандартів боротьби з відмиванням грошей. ФАТФ відстежує процеси імплементації таких заходів, вивчає способи і техніку відмивання грошей, розробляє превентивні і запобіжні заходи, сприяє загальносвітовому впровадженню стандартів боротьби з відмиванням грошей. Виконуючи названі функції, ФАТФ співробітничав з багатьма міжнародними організаціями, чия діяльність також спрямована на протидію відмиванню «брудних грошей». ФАТФ не має чітко визначеного статусу. Рішення щодо продовження терміну її діяльності ухвалюються кожні п'ять років. ФАТФ буде продовжувати роботу, якщо уряди країн-членів вважатимуть це необхідним.

Результатом зусиль країн-членів ФАТФ стала Доповідь, опублікована в 1990 р. Вона містила докладний аналіз різних аспектів явища відмивання грошей, а також огляд задіяних на той час міжнародних інструментів і програм в окремих країнах, які протидіють цьому явищу. Головним стрижнем Доповіді стали 40 рекомендацій, підготовлених ФАТФ. У процесі їхньої підготовки група керувалася духом і буквою Віденської Конференції. У Доповіді виокремлюються три види першочергових заходів, названих основою концепції Рекомендацій, на яку будуть спиратися чисельні прийняті надалі конкретні пропозиції:

1. Кожна держава повинна вжити заходів до ратифікації постанов Віденської Конвенції;

2. Закон про конфіденціальність даних, який діє у фінансових установах, повинен бути змінений таким чином, щоб він не заважав державі ухвалити дані Рекомендації;

3. Ефективна програма протидії процедури відмивання грошей повинна передбачати посилення багатостороннього співробітництва, а також підвищення результативності взаємної правової допомоги в пошуковому, слідчому і судовому процесі, в екстрадиції за справами, які стосуються відмивання грошей, у будь-яких випадках, коли це можливо.

ФАТФ прийняла *Декларацію етичних принципів*, яка спонукає банківський сектор зайняти загальну солідарну позицію стосовно спроб відмивання грошей, тобто дати запевнення в тому, що банки не будуть приховувати і відмивати доходи, які надходять від злочинної діяльності, особливо від незаконної торгівлі наркотиками. Турботу про дотримання таких принципів узяв на себе *Базельський комітет банківського нагляду*, який виступив зі спеціальною заявою по цьому питанню. Декларація етичних принципів містить цілий перелік правил, обов'язкових для виконання всіма банками планети.

Оцінювання результативності заходів, розроблених ФАТФ, включає дві процедури: самооцінювання і взаємо-оцінювання. Перша полягає у відповідях на різні питання, поміщені в запитальнику, розробленому ФАТФ. На підставі отриманої інформації створюється «сітка виконання рекомендацій», яка дає можливість зробити узагальнюючий огляд пра-вотвірної діяльності країни в цьому напрямі.

Взаємооцінювання проводиться членами, призначеними ФАТФ, за погодженим способом обстеження, відповідно до прийнятих критеріїв. Після завершення роботи команда готує проект звіту, зміст якого після представлення зацікавленій стороні піддається обговоренню під час засідання робочої групи за участю фахівців у галузі фінансів і права. Згодом діяльність ФАТФ уже не обмежувалася боротьбою тільки з наркобізнесом, а поширилася й на інші сфери злочинного бізнесу.

Важливою сферою діяльності ФАТФ є моніторинг типології нових методів відмивання грошей, застосовуваних у злочинному світі. Щорічні огляди, для підготовки яких залучаються всесвітньо відомі експерти, свідчать про все більш рафіновані методи, про зростаючий професіоналізм міжнародних злочинних груп. У полі зору експертів ФАТФ постійно перебувають найважливіші інструменти злочинної діяльності: підставні корпорації, електронні трансферти, небанківські фінансові установи, експортно-імпорتنі фірми, холдингові компанії.

ФАТФ визначає, що дуже важливим є введення принципу прозорості в діяльності підприємств, оскільки не тільки холдингова компанія, а практично кожен легально діючий господарчий суб'єкт може бути використаний для відмивання грошей.

Кілька разів на рік ФАТФ видає «чорний список» країн, які не співробітничать з іншими в протидії відмиванню грошей, що в подальшому погрожує введенням санкцій з боку фінансових установ країн-членів ФАТФ.

Україна в 2001 р. також була внесена до «чорного списку». В жовтні 1002 р. в Парижі проходила чергова пленарна сесія ФАТФ, на якій, зокрема, розглядалося й українське питання. Україні був наданий термін до кінця 2002 р. для приведення свого законодавства у відповідність з міжнародними стандартами. У випадку невиконання вимог ФАТФ мала намір застосувати «контрзаходи». І, хоча з деяким запізненням, Верховна Рада України прийняла необхідний закон, експертів Групи він не задовольнив, тому що в ньому не були враховані вимоги, висунуті ними раніше. Тому ФАТФ рекомендувала країнам-членам ввести контрзаходи стосовно України, що відразу позначилося на уповільненні швидкості і підвищенні вартості банківських операцій за участю кредитно-фінансових установ нашої країни. Відразу після введення контрзаходів були ухвалені необхідні зміни до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», а також до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України. Тому на наступному пленарному засіданні, яке проходило в лютому 2003 р. в Парижі, санкції було скасовано. Однак «чорний список» ФАТФ Україна залишила тільки на початку 2004 р. Це стало можливим після того, як експерти переконалися, що ухвалене в Україні законодавство успішно застосовується і лазівок для «відмивателів» грошей більше немає. Україна залишила «чорний список», але протягом ще одного року експерти пильно стежили за втіленням на практиці проголошених заходів. Після виходу з «чорного списку» Україна твердо стала на шлях боротьби з відмиванням грошей. Значно активізувалося співробітництво Державного департаменту фінансового моніторингу України з іноземними колегами щодо співпраці в справі боротьби з відмиванням грошей, що знайшло прояв у підписанні двосторонніх міжнародних угод, зокрема Меморандумів про взаємодію з іноземними колегами.

Питання для обговорення

1. Як ви оцінюєте місце і роль ООН у системі міжнародного економічного співробітництва?
2. Які особливості діяльності регіональних економічних комісій? Чому? Наведіть приклади.

3. Існує кілька проєктів реформування системи ООН. З чим, на ваш погляд, це пов'язано? Як ви уявляєте модель ООН?

4. Порівняйте середні темпи зростання ВВП в арабських країнах і темпи зростання світової економіки. В яких арабських країнах набув мінімального поширення мусульманський радикалізм? Як впливає мусульманський радикалізм на світову економіку? Які фактори зовнішнього і внутрішнього середовища здійснюють стимулюючий і протидіючий вплив на розвиток радикалізму і тероризму?

5. Складіть перелік міжнародних організацій, пов'язаних з ООН, відомих вам з різних джерел, заповнивши наступну таблицю.

Таблиця – Спеціалізовані установи ООН

Назва	Рік утворення	Країни-члени	Цілі та напрями діяльності, організаційна структура
.....

Контрольні питання

1. Опишіть хронологію створення ООН.
2. Назвіть цілі ООН. На яких принципах ґрунтується діяльність організації?
3. Хто може бути членом ООН? Як визначаються розміри внесків учасників?
4. Як формується і використовується бюджет ООН?
5. Які напрями оновлення ООН запропоновані Генеральним секретарем ООН на 51-й сесії ГА ООН?
6. Накресліть та опишіть принципову схему організаційної структури ООН.
7. Охарактеризуйте склад і напрями діяльності головних органів ООН. Як побудована робота Генеральної Асамблеї ООН?
8. Розкрийте сутність регіональних економічних комісій ООН. Навіть і охарактеризуйте існуючі регіональні економічні комісії ООН.
9. Які групи міжурядових, установ, пов'язаних з ООН, можна відокремити та які організації їх утворюють? Охарактеризуйте взаємозв'язок цих організацій з органами ООН.
10. Назвіть і охарактеризуйте організації, що належать до групи спеціалізованих установ ООН. У чому полягають особливості їх статусу та діяльності?
11. Які структурні одиниці належать до групи «програми і робочі органи ООН»? У чому полягає особливість їх статусу і

діяльності?

12. Які групи організацій відносяться до галузевого регулювання?

13. Які цілі ставить перед собою ЮНІДО?

14. У чому полягають пріоритети в діяльності ЮНІДО?

15. Які організації регулюють розвиток енергетичної сфери?

16. У чому полягає головна мета МАГАТЕ?

17. У чому полягає різниця між МЕА і АЯЕ?

18. Які організації сприяють вирішенню глобальної продовольчої проблеми?

19. Які важливі функції виконує ФАО?

20. До якої групи країн спрямована Всесвітня продовольча програма?

21. На які категорії розподіляються члени Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку?

22. Які чинники зумовили утворення міжнародних організацій у сфері транспорту й зв'язку?

23. Якими є критерії для віднесення міжнародної організації до групи регулюючих у сфері соціальних відносин?

24. У чому полягає головна мета МОП?

25. У чому полягає принцип тристороннього представництва держави-члена МОП?

26. Які стратегічні цілі має МОП?

27. У чому полягає суть конвенцій МОП?

28. Які положення передбачені в конвенціях і рекомендаціях МОП відносно мігрантів?

29. Які функції виконує Міжнародна конференція праці?

30. Які цілі ставить перед собою ЮНЕСКО?

31. Назвіть найважливіші програми ЮНЕСКО.

32. У чому полягає головна мета Всесвітньої туристської організації організації?

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 70-84], [2, с. 41-59], [3], [4], [11, с. 70-105], [12], [17], [19], [21, с. 88-105], [22, с. 24-30].

Змістовний модуль 2

Міжнародні торговельні та валютно-кредитні організації

Тема 6

Міжнародні організації та регулювання світової торгівлі

- 6.1 Система міжнародних організацій, пов'язаних з регулюванням світової торгівлі
- 6.2 Світова організація торгівлі (СОТ): цілі, функції, принципи діяльності та організаційна структура
- 6.3 Загальна характеристика основних глобально-універсальних торговельних організацій
- 6.4 Міжнародні галузеві організації та особливості їх діяльності

6.1 Система міжнародних організацій, пов'язаних з регулюванням світової торгівлі

Торговельна політика і проблеми світової торгівлі є об'єктом діяльності багатьох міжнародних інститутів, як міжурядових, так і неурядових. Усі вони створюють систему міжнародних організацій, що здійснюють координацію і багатостороннє регулювання міждержавних торгово-економічних відносин. Залежно від географічного охоплення країн, участі урядів, специфіки діяльності розрізняють організації, що безпосередньо регулюють торгівлю, та організації, які відіграють допоміжну роль у торгівлі, тобто виконують посередницьку роль або займаються стандартизацією і сертифікацією продукції (рис. 6.1).

До **регіональних організацій** торговельного спрямування належать усі регіональні економічні угруповання, оскільки спільною рисою цих наддержавних організацій є інституціональне закріплення вже існуючого (або бажаного) ступеня розвитку інтеграції, зокрема торговельної через зону преференційної торгівлі, зону вільної торгівлі і митний союз. Поміж регіональних організацій з найбільш розвинутою торговельною функцією можна назвати Європейський союз (ЄС), Азіатсько-Тихоокеанське економічне співтовариство (АТЕС), Карибське співтовариство і Карибський спільний ринок (КАРІКОМ) та ін. В багатьох регіонах також створені організації різного рівня торговельної інтеграції, зокрема: Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА), Центральноамериканський спільний

ринку (ЦАСР), Латиноамериканська асоціація інтеграції (ЛААІ), Південний спільний ринок (МЕРКОСУР), Митний та економічний союз Центральної Африки (МЕСЦА), Спільний ринок Східної і Південної Африки (СРСПА) та ін.

Рис. 6.1 – Система міжнародних організацій з регулювання світової торгівлі

До групи **глобально-універсальних організацій** належать ті, що географічно і за характером діяльності в сфері торгівлі тяжіють до глобальних (всесвітніх) та універсальних (загальної компетенції)

організацій. До них відносяться: Світова організація торгівлі (СОТ), три органи ООН – Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), Міжнародний торговельний центр; міжурядові та неурядові організації.

Об'єктом діяльності **галузевих організацій**, як міжурядових, так і неурядових, є окремі галузі світової торгівлі. До цієї групи відносять:

1) *міжнародні товарні організації*, метою яких є забезпечення взаємодії між країнами-експортерами та імпортерами в розв'язанні комплексу питань, пов'язаних з виробництвом, споживанням і торгівлею сировиною шляхом спостереження за реалізацією міжнародних товарних угод, вивчення стану світових товарних ринків, розробки рекомендацій урядами країн-учасниць.

2) *міждержавні організації країн-виробників, країн-експортерів і країн-імпортерів сировини*, метою яких є посилення національного контролю над природними ресурсами і стабілізація цін на ринках сировинних товарів:

а) *міждержавні організації країн-виробників і експортерів сировини у промисловості* (Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) та ін., у сільському господарстві (Міжнародна комісія з рису, Міжнародна угода з зерна, Міжнародний комітет з чаю, та ін.); у сфері транспорту і зв'язку (Міжнародний комітет залізничного транспорту, Арабський поштовий союз тощо);

б) *недержавні галузеві організації*, які існують у формі міжнародних спілок виробників (підприємств, картелів, міжнародних асоціацій): Міжнародна конференція виробників електроенергії; Міжнародна спілка підприємств газової промисловості; Картель з радіоапаратури; фосфатний, нафтовий, алюмінієвий, трубний картелі та сотні аналогічних об'єднань в усіх сферах виробництва.

Міжнародні організації зі стандартизації та сертифікації – організації, сферою компетенції яких є розробка міжнародних стандартів і сертифікація продукції у різних галузях, консультативні та інформаційна діяльність. До них відносять:

1) *глобальні організації* – Міжнародна організація зі стандартизації (ІСО); Міжнародна електротехнічна комісія (МЕК);

2) *регіональні організації* – Європейський комітет із стандартизації (СЕН); Європейський комітет із стандартизації в електроніці (СЕНЕЛЕК); Міждержавна рада зі стандартизації, метрології і сертифікації країн СНД; Панамериканський комітет стандартів (КОПАНТ) та ін.

6.2 Світова організація торгівля (СОТ): цілі, функції, принципи діяльності та організаційна структура

Світова організація торгівлі (СОТ) (World Trade Organization – WTO) є центральною ланкою в системі організацій з регулювання світової торгівлі, в якій концентрується розв'язання більшості проблем, що виникають у міжнародній торгівлі. *Історія створення СОТ* фактично розпочалася з моменту укладання Генеральної угоди з тарифів та торгівлі (ГАТТ) в 1947р. (рис. 6.2).

Історія створення СОТ	
1) <i>розробка Гаванського статуту</i> на конференції в Гавані, яка відбувалася з 21 листопада 1947 р. по 24 березня 1948 р. у присутності представників 56 країн	Розроблена в Гавані за ініціативою США міжнародна угода містила 106 статей і мала дві основні теми: по-перше, принципи організації та регулювання міжнародної торгівлі, по-друге, створення міжнародної організації. Угоду ратифікували лише дві країни, а самі США відмовилися від свого проекту
2) <i>створення Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ)</i> на Женевській конференції, яка проводилася у жовтні 1947р. представниками 23 держав	Угода ГАТТ мала простий і лаконічний текст, який містив усього 35 статей; використовувала механізм двосторонніх переговорів; не мала нововведень організаційного характеру, тобто організаційно Угода почала діяти як постійна міжнародна конференція держав-членів

Рис. 6.2 – Історія створення СОТ

ГАТТ запроваджувала правила, принципи і правові норми, якими мали керуватися держави-учасниці у торговельних відносинах. Статті ГАТТ закріплювали *базові принципи торговельних відносин між державами* (табл. 6.1).

Таблиця 6.1 – Базові принципи торговельних відносин між державами

Принцип	Зміст
Принцип торгівлі без дискримінації	Реалізується шляхом застосування: - режиму найбільшого сприяння, при якому країна забезпечує однаково сприятливі умови торгівлі для всіх учасників; - національного режиму, при якому імпортовані товари не можуть піддаватися дискримінації на внутрішньому ринку країни
Принцип вільної торгівлі	Реалізується шляхом проведення раундів багатосторонніх торговельних переговорів з метою ліквідації існуючих

Принцип	Зміст
	торговельних бар'єрів і створення умов для більш вільної торгівлі
Передбачуваність розвитку міжнародної торгівлі	Досягається двома шляхами: зв'язуванням тарифів по тарифних позиціях та забезпеченням прозорості національної торговельної політики. Система захисту національного виробництва має будуватися тільки на митних тарифах, а не на будь-яких інших комерційних чи адміністративних заходах. Використання кількісних обмежень (контингентування імпорту) є можливим лише у випадку гострого дефіциту платіжного балансу і для країн, що розвиваються
Принцип справедливої конкуренції	Реалізується через створення умов для справедливої конкуренції: однакові фіскальні правила та інші регламентації для товарів національного виробництва та імпортованих товарів; заборона демпінгу і дозвіл застосування антидемпінгових заходів; можливість нейтралізації експортних премій або субсидій за допомогою компенсаційних зборів; гармонізація методів розрахунку митної вартості товарів; недискримінація постачальників залежно від країни походження під час здійснення державних закупівель, тощо
Принцип сприяння розвитку та економічним реформам	Реалізується через надання можливості користування перевагами режиму найбільшого сприяння, системою розв'язання суперечок, що стимулює національний експорт та прискорює розуміння необхідності проведення економічних реформ. ГАТТ провадить двосторонні консультації (як перший крок до врегулювання суперечки), а за неможливості вирішення питання – створює спеціальні групи
Визнання регіональних торговельних угод	Існування регіональних торговельних угруповань (зона вільної торгівлі, митний союз) допускається як виняток за умови дотримання певних вимог, оскільки регіональна інтеграція повинна доповнювати багатосторонню торговельну систему, а не руйнувати її
Створення пільгових умов для країн, що розвиваються	Необхідність забезпечення того, щоб країни, що розвиваються, мали сприятливіші умови виходу на світові ринки, а розвинуті країни утримувались від заходів, що можуть ускладнювати експорт з названих країн
Особливі норми регулювання для текстилю та одягу	ГАТТ передбачає винятки стосовно текстилю та одягу, які забезпечують індустріально розвинутим країнам можливість встановлення квот на ці види товарів на основі угоди «Мультифібр» (МФА), яка існує з 1974 р., загальні нормативні правила ГАТТ щодо текстилю й одягу набрали чинності з 2004 р.

Структура Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) наведена у табл. 6.2, 6.3.

Таблиця 6.2 – Структура Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ)

Номер та назва частини, статті	Зміст
Частина I	Загальні положення
Стаття I. Загальний режим найбільшого сприяння	Ключова стаття, яка гарантує всім країнам-членам режим найбільшого сприяння
Стаття II. Списки (графіки) поступок	Забезпечує фактичне скорочення тарифів, погоджених у межах ГАТТ; вони наводяться у списках, що додаються, і є консолідованими
Частина II	Правила торговельної політики
Стаття III. Національний режим щодо внутрішнього оподаткування та регулювання	Забороняє внутрішні податки та інші внутрішні заходи, які є дискримінаційними стосовно імпорту
Стаття IV. Спеціальні положення щодо кінофільмів	Положення, які регулюють стягнення тарифів з кінопродукції, що продається на зовнішньому ринку
Стаття V. Свобода транзиту	Заборона встановлення тарифів на товари, які проходять транзитом
Стаття VI. Антидемпінгове та компенсаційне мито	Правила встановлення і застосування антидемпінгового та компенсаційного мита
Стаття VII. Оцінка товарів у митних цілях	Правила і процедури оцінки товарів для стягнення мита
Стаття VIII. Стягнення та формальності, пов'язані з імпортом та експортом	Передбачає можливість встановлення формальностей при митному оподаткуванні і закликає до їх скасування
Стаття IX. Позначка про походження	Правила визначення країни походження товару
Стаття X. Публікація та застосування правил торгівлі	Правила публікації і застосування встановлених правил торгівлі
Стаття XI. Загальне скасування кількісних обмежень	Декларує загальну заборону на встановлення кількісних обмежень
Стаття XII. Обмеження з метою забезпечення рівноваги платіжного балансу	Дозволяє застосування кількісних обмежень у випадках надзвичайних ускладнень з платіжним балансом країни
Стаття XIII. Недискримінаційне застосування кількісних обмежень	Декларує вимогу недискримінаційного застосування кількісних обмежень, за винятком випадків, що вказані у статті XIV
Стаття XIV. Винятки з правил про недискримінацію	Визначає випадки, які дають підстави для застосування кількісних обмежень на недискримінаційній основі

Номер та назва частини, статті	Зміст
Стаття XV. Домовленості з валютних питань	Питання співробітництва і координації діяльності ГАТТ з Міжнародним валютним фондом
Стаття XVI. Субсидії	Заклик до скасування практики експортних субсидій
Стаття XVII. Державні торговельні підприємства	Вимога до державних торговельних підприємств не допускати дискримінації під час здійснення зовнішньої торгівлі
Стаття XVIII. Урядова допомога економічному розвитку	Визначається, що країни, які розвиваються, з метою забезпечення потреб внутрішнього розвитку та збереження валюти можуть застосовувати деякі кількісні обмеження, а також мати гнучкішу систему зниження тарифів.
Стаття XIX. Надзвичайні дії за імпортування окремих товарів	Вказує на випадки, коли можуть застосовуватися надзвичайні заходи стосовно імпорту, який завдає збитків вітчизняним виробникам
Стаття XX. Загальні винятки	Визначає загальні винятки в застосуванні Угоди
Стаття XXI. Винятки з міркувань безпеки	Визначає винятки з міркувань безпеки (наприклад, для захисту здоров'я населення)
Стаття XXII. Консультації	Правила, які регулюють проведення консультацій країн-членів
Стаття XXIII. Анулювання або зменшення поступок	Правила анулювання або зменшення встановлених раніше поступок за досягнення країною вищого рівня економічного розвитку
Частина III	Процедурні питання
Стаття XXIV. Територіальне застосування – митні союзи та зони вільної торгівлі	Положення, що регулює діяльність митних союзів і зон вільної торгівлі як виняток з правила про режим найбільшого сприяння
Стаття XXV. Спільні дії сторін	Забезпечує основу для дій урядів країн-членів; згідно з цією статтею встановлюються винятки із загальних правил
Стаття XXVI. Прийняття країни, набуття чинності та реєстрація	Правила і порядок процедури прийняття країни в багатосторонню систему ГАТТ
Стаття XXVII. Призупинення дії або скасування обов'язків	Положення, які зумовлюють можливість призупинення дій, а також скасування обов'язків щодо колишніх країн-членів
Стаття XXVIII. Змінення списків (графіків)	Правила ведення переговорів з тарифів та змінення тарифних списків

Номер та назва частини, статті	Зміст
Стаття XXVIII-біс. Переговори про тарифи	Правила проведення переговорів про тарифи
Стаття XXIX. Відношення даної угоди до Гаванського статуту	Констатує розбіжності між прийнятими положеннями ГАТТ і запланованими, але не прийнятими положеннями Гаванського статуту; регулює взаємовідносини між ГАТТ та Гаванським статутом
Стаття XXX. Зміни	Правила, які визначають порядок внесення змін у положення ГАТТ
Стаття XXXI. Вихід з Угоди	Умови, правила та процедура виходу країни з Угоди
Стаття XXXII. Договірні сторони	Визначення поняття договірних сторін (членів)
Стаття XXXIII. Приєднання	Правила приєднання до ГАТТ нової країни
Стаття XXXIV. Додатки	Додатки до Угоди
Стаття XXXV. Незастосування угоди окремими договірними сторонами	Вимога незастосування положень ГАТТ окремими учасниками в обумовлених випадках
Частина IV (з 1965 р.)	Торгівля і розвиток
Стаття XXXVI. Принципи і мета	Принципи і мета ГАТТ стосовно задоволення особливих потреб країн, що розвиваються
Стаття XXXVII. Зобов'язання	Зобов'язання, взяті членами для вирішення завдання стимулювання та підтримки економіки країн, що розвиваються
Стаття XXXVIII. Спільні дії	Забезпечує основу для спільних дій країн, що розвиваються

Таблиця 6.3 – Додаток 1 А «Багатосторонні торговельні угоди»

Назва угоди	Основний зміст
Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994 р.	Визначає основи режиму торгівлі товарами, права та обов'язки членів СОТ у цій сфері
Угода про сільське господарство	Визначає особливості регулювання торгівлі сільськогосподарськими товарами та механізм застосування заходів державної підтримки сільськогосподарського виробництва і субсидування експорту
Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів	Визначає умови застосування заходів санітарного та фітосанітарного контролю
Угода про текстиль та одяг	Визначає особливості регулювання торгівлі текстилем та одягом
Угода про технічні бар'єри в торгівлі	Визначає умови застосування стандартів, технічних регламентів, процедур сертифікації

Назва угоди	Основний зміст
Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи	Містить положення, спрямовані на ліквідацію та недопущення наслідків інвестиційних заходів, що можуть спричинити обмеження або порушення торгівлі
Угода про застосування Статті VI ГАТТ 1994 р.	Визначає правила порушення і проведення антидемпінгових процедур
Угода про застосування Статті VII ГАТТ 1994 р.	Визначає правила оцінки митної вартості товарів
Угода про перевідвантажувальну інспекцію	Визначає умови проведення перевідвантажувальних інспекцій
Угода про правила визначення походження товарів	Визначає принципи та порядок визначення походження товарів
Угода про процедури ліцензування імпорту	Встановлює процедури та форми ліцензування імпорту
Угода про субсидії та компенсаційні заходи	Визначає умови та процедури застосування субсидій і заходів, спрямованих на боротьбу із субсидіюванням
Угода про захисні заходи	Визначає умови та процедури застосування заходів щодо протидії зростаючому імпорту (в разі загрози шкоди вітчизняному виробнику)

У ГАТТ з метою зниження тарифів була створена *система тарифних переговорів*. З початку дії Генеральної угоди було проведено вісім раундів багатосторонніх переговорів. Якщо в першому раунді переговорів брали участь лише 23 країни, то учасниками восьмого (Уругвайського) раунду були вже 123 країни (табл. 6.4).

Угода про заснування Світової організації торгівлі була підписана 15 квітня 1994 р. в Марракеші (Марокко) 120-ма країнами-учасниками багатосторонніх торгових переговорів у межах ГАТТ.

СОТ – законодавча і інституціональна основа міжнародної торговельної системи, механізм багатостороннього узгодження і врегулювання політики країн-членів в сфері торгівлі товарами та послугами, врегулювання торговельних спірних питань і розробки стандартної зовнішньоторговельної документації. Угода про створення СОТ містить 29 правових документів і 25 міністерських декларацій, які визначають права і обов'язки країн в рамках багатосторонньої торговельної системи, що увібрали в себе все найкраще, що було досягнуто в рамках ГАТТ і додали багато нового.

На відміну від ГАТТ, СОТ набула статус юридичної особи і спеціалізованого закладу ООН.

Таблиця 6.4 – Торговельні раунди ГАТТ/СОТ

Рік проведення	Місце проведення	Кількість країн	Предмет переговорів	Результати
1947	Женева, Швейцарія	23	Тарифи: переговори на основі запитів та пропозицій послідовно позиція за позицією	Поступки щодо 45000 тарифних позицій
1949	Аннесі, Франція	29	Тарифи: переговори на основі запитів та пропозицій послідовно позиція за позицією	5000 тарифних поступок, 9 приєднань
1951-1952	Торкі, Англія	32	Тарифи: переговори на основі запитів та пропозицій послідовно позиція за позицією	8700 тарифних поступок, 4 приєднання
1956	Женева, Швейцарія	33	Тарифи: переговори на основі запитів та пропозицій послідовно позиція за позицією	Помірне зниження
1960-1961	Женева, Швейцарія (раунд Діллона)	39	Тарифи: переговори на основі запитів та пропозицій послідовно позиція за позицією, викликані частково необхідністю збалансування поступки після створення ЄС	Обмін 4400 поступками; відхилення пропозиції ЄС щодо 20% лінійного зниження тарифів на промислові товари
1964-1967	Женева, Швейцарія (раунд Кеннеді)	74	Тарифи: формульний підхід (лінійне зниження) та переговори позиція за позицією. Нетарифні заходи: анти демпінг, митна оцінка	Середній рівень тарифів зменшився на 35%; зв'язано 33000 тарифних ліній; угоди про митну оцінку та антидемпінг
1973-1979	Женева, Швейцарія (Токійський раунд)	99	Тарифи: формульний підхід з виключеннями. Нетарифні заходи: антидемпінг, митна оцінка, субсидії та компенсаційні заходи, державні закупівлі,	Середній рівень тарифів зменшився на третину – до 6% на промисловий імпорт країн ОЕСР, узгоджено

Рік проведення	Місце проведення	Кількість країн	Предмет переговорів	Результати
			ліцензування імпорту, стандарти на продукцію, захисні заходи, спеціальний та диферентійований режим для країн, що розвиваються	добро-вільні кодекси поведінки щодо всіх нетарифних питань, крім захисних заходів
1986-1994	Пунта-дель-Есте, Уругвай Марракеш, Марокко (Уругвайський раунд)	117	Тарифи: формульний підхід та переговори позиція за позицією. Нетарифні заходи: всі питання раунду та послуги, інтелектуальна власність. Правила походження, пов'язані з торгівлею, інвестиційні заходи, врегулювання спорів, прозорість та огляд торгової політики	Середній рівень тарифів зменшився на третину; врегульовано питання торгівлі текстилем та одягом, с/г продукцією; створено СОТ; нові угоди про послуги та ТРІПС
2001-триває	Женева (Доський раунд розвитку)	150	Послуги, доступ до ринку, сільське господарство, торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, врегулювання суперечок, ін.	Переговори тривають

Принципова різниця між СОТ і ГАТТ полягає в наступному:

1) ГАТТ була просто зведенням правил, багатосторонньою угодою, яка мала невеликий секретаріат. СОТ є постійною міжнародною організацією, що діє на основі угоди, ратифікованої країнами-членами, і має свій секретаріат.

2) ГАТТ як угода складалась зі сторін, які брали в ній участь. СОТ складається з країн-членів.

3) ГАТТ вважалась тимчасовою угодою, що діяла б до моменту створення СОТ, а СОТ – постійно діюча організація.

4) ГАТТ була присвячена тільки торгівлі товарами. На СОТ покладені функції регулювання торгівлі не тільки товарами, але й послугами, включаючи права на інтелектуальну власність. СОТ крім принципів ГАТТ містить у собі Угоду про торгівлю послугами (ГАТС) і Угоду по торговельних аспектах інтелектуальної власності (ТАІВ).

5) Система врегулювання спірних торговельних питань, що

діяла в рамках ГАТТ була громіздкою й неефективною, оскільки дозволяла окремим країнам блокувати прийняття рішень. Система врегулювання торговельних спорів, що діє у СОТ, більш ефективна, оскільки дозволяє приймати багато рішень на автоматичній основі, вони не можуть бути заблоковані окремими країнами.

Головне завдання СОТ – лібералізація світової торгівлі шляхом її врегулювання переважно тарифними методами про послідовному скороченні рівня імпортного мита, а також ліквідація різних нетарифних бар'єрів, кількісних обмежень та інших перепон у міжнародному обміні товарами і послугами.

Розглянемо основні *принципи діяльності СОТ*:

Принцип найбільшого сприяння (принцип недискримінації) – полягає в тому, що країна мусить надати своєму партнерові по СОТ такі самі привілеї, які вона надає будь-якій іншій державі. Якщо уряд країни застосовує якусь нову пільгу в торгівлі з іншою державою, то ця пільга обов'язково повинна поширитись на торгівлю з рештою країн-членів СОТ. Тобто не може бути односторонніх пільг, бо це означатиме дискримінацію інших партнерів.

Принцип національного режиму. Ось як декларується принцип найбільшого сприяння в Статті І ГАТТ: «...будь-яка перевага, сприяння, привілеї чи імунітет, які надаються будь-якою стороною, що домовляється, відносно будь-якого товару, що походить з будь-якої іншої країни чи призначений для будь-якої іншої країни, повинні негайно і безумовно надаватися аналогічному товару, що походить із території всіх інших сторін чи призначений для території всіх інших сторін» [18]. Його суть у тому, що країни-учасниці повинні встановлювати для товарів своїх партнерів по СОТ такий самий режим, як і для своїх товарів на власному ринку.

Принцип захисту національної промисловості. У статті ІІІ ГАТТ цей принцип задекларовано так: «...внутрішні податки й інші внутрішні збори та закони, правила й вимоги, які стосуються внутрішнього продажу, пропозиції до продажу, кушівлі, транспортування, розподілу чи використання товарів, а також правила внутрішнього кількісного регулювання, які встановлюють вимоги щодо змішування, переробки чи використання товарів у певних кількостях чи пропорціях, не повинні застосовуватися до імпортованих чи вітчизняних товарів таким чином, щоб створювати захист для вітчизняного виробництва» [18]. Якщо все ж таки країна мусить ввести імпортні тарифи для захисту своєї промисловості, то це мають бути саме митні тарифи, а не торговельно-політичні заходи (квоти, дискримінаційні стандарти тощо). Справа в тому, що багато урядів

країн намагаються адміністративно обмежити імпорт. Іноді вони вдаються до дотепних заходів. Так, у 60-х роках, у розпал «автомобільних війн» між розвинутими державами, Японія прийняла жорсткі стандарти щодо вихлопу шкідливих речовин з авто, завчасно перебудувавши технологію виготовлення своїх автомобілів. США й країни Західної Європи до цього готові не були, й поставки їх машин в Японію на деякий час практично припинилися.

Принцип утворення стійкої основи торгівлі. Це означає, що тарифні рівні, які узгоджені в рамках СОТ, не можуть переглядатися окремою країною-членом в односторонньому порядку.

Принцип сприяння справедливій конкуренції має відношення до субсидій і демпінгу. Ці заходи засуджуються. Якщо ж якась країна їх застосує, то її торговельний партнер має право використати компенсаційні заходи, які нівелювали б ці дії. Але основна позиція СОТ полягає в забороні застосування субсидій та демпінгу.

Принцип дії у найзвичайних ситуаціях. Якщо країна потерпає від якогось непередбаченого лиха (стихія, соціальні заворушення), то вона може тимчасово вийти за межі взятих на себе торговельних обов'язків (може підвищити тариф, увести квоти тощо), але за узгодженням із СОТ [18].

Принцип регіональних торговельних домовленостей означає, що для регіональних інтеграційних угруповань може встановлюватись особливий режим, виняток з узгоджених правил

На відміну від більшості міжнародних організацій, до системи СОТ приєднуються, а не вступають. Це зумовлено тим, що кожна країна приєднується власне до системи угод (бере на себе зобов'язання їх виконувати), а організація, зі свого боку, перевіряє здатність держави їх виконувати. Переговори про вступ тривають у середньому від 4 до 6 років. При цьому головною умовою набуття членства у СОТ є відповідність національного законодавства базовим стандартам і нормам, які містяться в угодах системи СОТ.

Організаційна структура СОТ включає наступні органи (табл. 6.5). Конференція міністрів і Генеральна рада складаються з представників усіх країн-членів.

Рішення в рамках СОТ звичайно приймаються консенсусом, але іноді допускається можливість прийняття рішень кваліфікованою більшістю (дві третини) з таких питань: тлумачення угод Уругвайського раунду; затвердження прохання держави-члена тимчасово призупинити для неї дії окремих норм угод Уругвайського раунду; внесення поправок в угоду. Консенсус необхідний за зміни процедури прийняття рішень і встановлення винятків з правил про

режим найбільшого сприяння.

Таблиця 6.5 – Організаційно-функціональна структура СОТ

Головні органи	Допоміжні органи	
Конференція		
Генеральна рада	<p><i>Комітети:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. З торгівлі й розвитку 2. З торгівлі й довкілля 3. З платіжного балансу 4. З бюджету, фінансів й адміністративних питань 	<p><i>Органи:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. З моніторингу торговельної політики 2. З розглядання спірних питань
Рада з торгівлі товарами	<p><i>Комітети:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. З технічних бар'єрів у торгівлі 2. З адміністративної політики 3. З імпортного ліцензування 4. Із захисних заходів 5. З доступу на ринки 6. Із сільського господарства 7. Із санітарних заходів 8. З інвестицій 9. З прав походження 10. Із субсидій та компенсацій 11. З оцінки митної вартості 12. З моніторингу за торгівлею технічними товарами 13. З регіональних торговельних угод 14. З державних закупівель 	
Рада з торгівлі послугами	<ol style="list-style-type: none"> 1. Комітет з торгівлі фінансовими послугами 2. Робоча група з професійних послуг 	
Рада з торговельних прав інтелектуальної власності		
Секретаріат	Відділ технічного співробітництва й професійної підготовки кадрів	

Приєднання країни до СОТ відбувається поетапно у такій послідовності: подання прохання щодо приєднання, розгляд прохання, проведення консультацій з країнами-членами СОТ, проведення серії засідань робочої комісії СОТ, подання меморандуму про зовнішньоекономічний режим країни, проведення багатосторонніх переговорів, розробка протоколу про приєднання, прийняття країни в СОТ. Протокол про приєднання набирає чинності після того, як Генеральна рада (або Конференція міністрів) схвалить доповідь робочої групи і приймуть рішення Генеральної ради (рішення міністрів) більшістю в дві третини.

Наразі членами СОТ є 164 країни. До її складу також входять як спостерігачі держави, що бажають приєднатися до СОТ, так і міжнародні фінансово-економічні організації та угруповання. Заявки на приєднання до СОТ подали ще близько 30 країн.

6.3 Загальна характеристика основних глобально-універсальних торговельних організацій

Конференція ООН з торгівлі і розвитку – ЮНКТАД створена в 1964р. як головний орган Генеральної Асамблеї з питань міжнародного економічного співробітництва. ЮНКТАД відповідає за розвиток світової торгівлі, можливість надання підтримки країнам, що розвиваються, в налагодженні торговельно-економічних відносин з іншими державами, а також охоплює практично всі економічні й правові аспекти сучасної міжнародної торгівлі і пов'язані з нею питання економічного розвитку. *Діяльність ЮНКТАД спрямована на:*

- регулювання торгових і економічних відносин між державами шляхом розробки концепцій і принципів розвитку світової торгівлі;

- розробку заходів регулювання міжнародної торгівлі сировинними товарами за допомогою укладання міжнародних товарних угод, створення дослідницьких груп з сировинних товарів тощо;

- розробку заходів і засобів торгової політики і економічного співробітництва, серед яких – створення загальної системи преференцій при імпорті товарів з країн, що розвиваються, яка почала діяти в 1976 р.; заходи для усунення тарифних бар'єрів тощо;

- сприяння розвитку економічного співробітництва між країнами, що розвиваються, шляхом організації переговорів щодо створення глобальної системи преференцій між країнами, що розвиваються; розробки програми дій світового співтовариства для сприяння подоланню економічного відставання найменш розвинутих країн;

- проведення нарад експертів, представників урядів, дипломатичних переговорних конференцій з метою узгодження політики урядів і регіональних економічних угруповань з питань розвитку світової торгівлі та інших проблем;

- регулювання обмежувальної ділової практики розробкою Кодексу узгоджених на багатосторонній основі принципів і правил щодо контролю за обмежувальною діловою практикою і різних заходів з регулювання діяльності транснаціональних корпорацій;

- аналітичну роботу з проблем глобалізації і розвитку, інвестицій, розвитку підприємств і технологій, міжнародної торгівлі товарами і послугами, розвитку інфраструктури в сфері послуг;
- сприяння координації діяльності в рамках ООН з питань міжнародної торгівлі, підготовку документів для Генеральної Асамблеї, ЕКОСОП та інших організацій;
- співробітництво з міжнародними економічними організаціями (ВТО, МТЦ та іншими);
- сприяння технічному співробітництву, обміну інформацією і проведенню консультацій.

Членами ЮНКТАД є 185 держав-членів ООН і три члени, що представляють спеціалізовані агентства. Членство ЮНКТАД відкрите для будь-якої держави-члена ООН, спеціалізованих установ системи ООН і МАГАТЕ.

Головний орган ЮНКТАД – Конференція, яка скликається раз на чотири роки, а між конференціями – Рада з торгівлі і розвитку в складі всіх держав-членів, що проводить дві сесії на рік, на яких розглядаються глобальні питання взаємозалежності економік, конкретні питання міжнародної торгівлі (протекціонізм, торговельні переговори, торгівля послугами тощо). З 1997 р. робочими органами Ради є комісії, що спеціалізуються на конкретних галузях: інвестиціях, технологіях і фінансових питаннях, торгівлі товарами і послугами, розвитку приватного підприємництва. Секретаріат ЮНКТАД знаходиться в Женеві та включає дві служби: координації і політики та зовнішніх зносин, а також підрозділи, що працюють спільно з регіональними комісіями ЕКОСОП. У рамках ЮНКТАД утворилася «Група 77», яка складається з країн, що розвиваються, з метою захисту своїх економічних інтересів у міжнародній торгівлі.

Комісія ООН з права міжнародної торгівлі – ЮНСІТРАЛ створена в 1966 р. для підвищення впливу ООН на процес зменшення і ліквідації правових перешкод, що заважають розвиткові міжнародної торгівлі. Вона складається з 36 членів, що представляють усі географічні регіони та основні правові системи світу.

До завдань ЮНСІТРАЛ належать:

- координація роботи міжнародних організацій з правових питань міжнародної торгівлі;
- сприяння ширшій участі держав в існуючих міжнародних конвенціях;
- розробка нових конвенцій та інших законодавчих документів з уніфікації міжнародного торговельного права;

– підготовка кадрів і надання допомоги в правовій сфері міжнародної торгівлі.

Комісією прийняті конвенції: Конвенція ООН про морські перевезення вантажів (Гамбурзькі правила, 1978 р.), Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (Віденська конвенція про купівлю-продаж, 1980 р.), Конвенція ООН про міжнародні переказні векселі і міжнародні прості векселі (1988 р.), а також Арбітражні правила ЮНСІТРАЛ (1976 р.) і правові принципи укладання міжнародних контрактів з промислового будівництва, розробляється типовий закон про електронні перекази грошових коштів. Україна є членом ЮНСІТРАЛ і приєдналась в останні роки до багатьох конвенцій.

Міжнародний торговельний центр – МТЦ створений в 1964 р. як спільний орган ГАТТ/СОТ та ООН, який допомагає країнам, що розвиваються, вирішувати питання розширення експорту, надає інформацію і консультації з питань ринків і методів збуту експортної продукції, допомагає у створенні експортних служб і підготовці відповідних кадрів.

Правовий статус МТЦ визначений ГА ООН в 1974 р. як робочий допоміжний орган ГАТТ та ООН, що діє через ЮНКТАД. Відповідно членами МТЦ є держави-члени СОТ та ЮНКТАД. Базові принципи функціонування МТЦ визначаються Генеральною радою СОТ і Радою з торгівлі і розвитку ЮНКТАД. Роль контрольно-виконавчого органу МТЦ виконує Об'єднана консультативна група (ОКГ), до складу якої входять представники всіх держав-членів ЮНКТАД і СОТ. *Основними пріоритетами діяльності МТЦ є:*

- сприяння торгівлі, включаючи стимулювання експорту продукції сільських районів;
- надання допомоги найменш розвинутим країнам;
- розвиток торгового і економічного співробітництва «Південь-Південь» між країнами, що розвиваються;
- участь жінок у розвитку торгівлі;
- розвиток підприємництва в галузі експорту;
- врахування екологічних чинників у процесі розвитку експорту;
- розвиток людських ресурсів.

Міжсесійна діяльність МТЦ здійснюється Секретаріатом, очолюваним директором. Фінансування діяльності МТЦ здійснюється за рахунок рівних внесків ЮНКТАД і СОТ у регулярний бюджет, добровільних внесків країн і внесків ПРООН, які утворюють позабюджетний фонд. Місцезнаходження МТЦ – Нью-Йорк (США).

У багатьох країнах світу підприємці об'єднуються в національних торговельних або торговельно-промислових палатах для здійснення узгодженої політики, в основному щодо стосунків з урядовими органами, а також для спільного вирішення економічних проблем, що постають у процесі їх діяльності. На міжнародному рівні більшість національних комітетів входять до Міжнародної торговельної палати (МТП); ділові кола Азіатсько-Тихоокеанського регіону об'єднались у Конфедерації Азіатсько-Тихоокеанських торговельно-промислових палат.

Міжнародна торговельна палата – МТП (International Chamber of Commerce – ICC) – найбільша і найвпливовіша серед змішаних торговельно-промислових палат, яку було створено в 1920 р. у Парижі (Франція) відповідно до рішення Міжнародної торговельної конференції (1919 р., Атлантик-Сіті, США). Ініціатива створення МТП належала США, Великобританії, Франції, Бельгії та Італії. МТП об'єднує ділові кола у світовому масштабі, являючи собою найбільшу міжнародну організацію приватного підприємництва. Згідно із Статутом (доповнення 1947 р.) до МТП можуть входити колективні члени – національні або місцеві торговельні, промислові, страхові, банківські, транспортні та інші організації ділових кіл, які не займаються політичною діяльністю (це в основному національні, місцеві й закордонні торговельно-промислові палати) та індивідуальні члени – фірми, компанії, корпорації та інші юридичні й приватні особи, пов'язані з міжнародним бізнесом.

До складу МТП входять понад 1,6 тис. об'єднань підприємців (федерації промисловців, національні торговельні палати, банківські союзи тощо, які охоплюють малі й середні фірми) та понад 6 тис. великих промислових і торгових компаній – індивідуальних членів.

Членами МТП можуть стати корпорації, компанії, фірми, а також приватні особи, які мають відношення до міжнародного бізнесу. Національні організації підприємців можуть стати членами МТП за умови, що вони не ставлять собі політичних цілей.

Мета створення МТП – сприяння розширенню відносин між країнами і встановленню контактів в усіх сферах міжнародного бізнесу, об'єднання національних організацій ділових кіл країн, зацікавлених у розвитку міжнародної торгівлі й підтримуванні економічних зв'язків між окремими державами для забезпечення збуту товарів і отримання необхідної сировини і матеріалів.

Основними напрямками діяльності МТП є:

– сприяння розвитку підприємництва в світі заохоченням розвитку торгівлі, інвестицій, вільного руху капіталів;

– вжиття ефективних і послідовних заходів в економічній і правовій сферах для сприяння розвитку міжнародної торгівлі;

– регулювання підприємницької діяльності шляхом захисту системи приватного підприємництва; привертання уваги до проблем бізнесу; стимулювання регулювання підприємництва самими підприємцями; підготовки таких кодексів поведінки в сфері бізнесу, які приймаються добровільно; розгляду питань, що стосуються підприємництва, банківської справи, навколишнього середовища, фінансової системи, страхування, морського і повітряного транспорту, оподаткування, міжнародних інвестицій, інтелектуальної власності, маркетингу, торгової політики;

– забезпечення гармонізації торгової практики: розробка рекомендацій для поліпшення існуючої міжнародної ділової практики з банківських операцій, реклами, контейнерних перевезень, організації ярмарок; розробка типових контрактів, міжнародних комерційних термінів «Інкотермс», митних правил і практичних рекомендацій у сфері кредитної документації, міжнародного кодексу рекламної практики; боротьба з економічною злочинністю; розробка документа з питань боротьби з корупцією в міжнародних комерційних операціях; подання висновків і коментарів щодо законодавчих пропозицій і змін, які стосуються сфери діяльності МТП, доведення їх до відома громадськості; подання в ООН та її спеціалізовані установи поглядів і думок ділових кіл розвинутих країн і країн, що розвиваються.

Основні функції МТП: привертання уваги урядів до проблем бізнесу; надання рекомендацій до саміту «Групи семи»; доведення позицій членів МТП до органів ООН та її спеціалізованих закладів; розробка кодексу поведінки в сфері бізнесу; боротьба з економічним злочином. МТП розглядає питання, що стосуються підприємництва, банківської справи, довілля, фінансової системи, страхування, транспорту, оподаткування, міжнародних інвестицій, інтелектуальної власності, маркетингу, торговельної політики.

Торговельно-промислові палати умовно поділяються на три типи: *національні* (включаючи місцеві); *закордонні*, які створюються національними асоціаціями торговельно-промислових кіл на території інших країн; та *змішані*, створені національними організаціями двох або кількох країн. До компетенції багатьох торговельних палат належать видача свідоцтв про походження товарів, торговельна експертиза, управління товарними біржами, питання арбітражу.

Організаційна структура МТП громіздка, вона складається з 13 головних органів та й ще низки підпорядкованих підрозділів. Найважливіші органи: Рада, Виконавча рада, Міжнародна штаб-

квартира, Міжнародне бюро торговельних палат, Служби боротьби з економічною злочинністю.

Рада МТП є вищим керуючим органом. Члени Ради призначаються національними комітетами й групами. Рада розглядає найважливіші питання політики МТП й затверджує відповідні рішення. Очолюється Генеральним секретарем.

Виконавчий комітет обирається Радою. Він відповідає за реалізацію прийнятих Радою рішень.

Міжнародна штаб-квартира, яка очолюється Генеральним секретарем, координує всю діяльність МТП. Вона складається з таких підрозділів:

- департаменти (міжнародного розвитку; комунікацій; економічної політики й співробітництва; міжнародної торговельної політики і технології; адміністрації, фінансів і персоналу);
- Міжнародний арбітражний суд;
- Міжнародне бюро торговельних палат;
- Інститут права і практики в сфері бізнесу;
- Служби МТП по боротьбі з економічною злочинністю;
- Світова рада з питань довкілля;
- Бюро МТП по зв'язках з ООН;
- Бюро радника МТП з питань Європейського Союзу.

Міжнародне бюро торговельних палат є форумом національних торговельних палат для обговорення нагальних проблем міжнародної ділової практики. Бюро забезпечує організацію міжнародних зустрічей, контактів між ділками і урядовцями. Завдяки діяльності Бюро здійснюється передача досвіду розвинутих країн країнам, що розвиваються в галузі ефективного ведення бізнесу. Дія країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою Бюро надає технічну допомогу й забезпечує програми підготовки кадрів.

Служби МТП по боротьбі з економічною злочинністю складаються з трьох організацій:

- 1) Міжнародне морське бюро займається запобіганням і боротьбою з шахрайством на міжнародному морському транспорті;
- 2) Бюро МТП по боротьбі з підробками бореться з підробками торговельних марок, а також з ігноруванням патентів, авторських прав, підробкою промислових зразків і моделей;
- 3) Бюро боротьби з економічною злочинністю займається комерційними злочинами в галузі банківської справи, інвестицій, страхування. Раз на три роки вищі посадові особи національних комітетів збираються на Конгрес, де обговорюються актуальні питання міжнародної ділової практики. В періоди між конгресами

відбуваються конференції для обговорення конкретних тем, що мають важливе значення для ділових кіл.

До структури МТП належить близько 60 технічних комісій і робочих груп, у яких працюють бізнесмени й експерти. Комісії й групи об'єднані в таких підрозділах: економічна й фінансова політика; виробництво, розподіл і реклама; транспорт і комунікації; юридичні справи і комерційна практика.

Безпосередньо справами у сфері економіки відають 17 комісій:

- По боротьбі з корупцією.
- 3 арбітражу.
- 3 банківської техніки й практики.
- 3 біотехнологій.
- Щодо ролі бізнесу в суспільстві.
- 3 комерційного права.
- 3 конкуренції.
- 3 митного й торговельного регулювання.
- 3 електронного бізнесу, інформаційних технологій та телекомунікацій.
- 3 довкілля;
- 3 фінансових послуг і страхування.
- З інтелектуальної власності.
- Нарядова група корпоративних економістів.
- 3 маркетинга й реклами.
- 3 оподаткування.
- Щодо торговельної та інвестиційної політики.
- 3 транспорту й постачання.

В Україні діє Торговельно-промислова палата (ТПП), яка є членом Міжнародної торгової палати. ТПП України об'єднує 27 регіональних ТПП, які представляють понад 6 тис. підприємців, фірм і банків. Палата підтримує партнерські зв'язки з аналогічними структурами майже у 80 країнах світу.

Всесвітня митна організація (ВМО) створена в 1995 р. як наступниця Ради митного співробітництва (РМС), з метою гармонізації й уніфікації митних систем, поліпшення техніки митної справи і митного законодавства. *ВМО вирішує такі завдання:*

- уніфікація номенклатури для класифікації товарів у митних тарифах, яка дозволяє зіставляти рівень митного обкладання і розміри взаємних поступок, а також однаково тлумачити обмеження і пільги щодо окремих товарів, що обертаються в міжнародній торгівлі;

– узагальнення митного досвіду різних країн, формування єдиної нормативної бази митної оцінки, гармонізація митних процедур (Конвенція Кіото, 1973 р.);

– організація міжнародного співробітництва із запобігання, розслідування і відвернення порушень митних правил (Конвенція Найробі, 1977р.);

– технічне співробітництво і навчання (Сеульська декларація, 1984р.).

Зараз організація має глобальний характер, знаходиться у Брюсселі (Бельгія). Найвідомішим результатом діяльності організації стало прийняття в 1983 р. *Конвенції з гармонізованої системи опису і кодування товарів (ГС)*, яка набула чинності з січня 1988 р., замінивши так звану Брюссельську товарну номенклатуру 1959 р. (БТН). ГС, на відміну від БТН, може застосовуватися не лише для встановлення митного тарифу, а й для класифікації товарів у статистиці, а також для визначення транспортних тарифів.

Вищий орган ВМО – Сесія, яка збирається двічі на рік, і якій підпорядковані й підзвітні постійний технічний комітет, комітет з питань митної оцінки, номенклатурний і фінансовий комітети. Зі складу делегатів Сесія обирає терміном на один рік Президента, віцепрезидентів і Генерального секретаря, який формує Генеральний секретаріат. Україна стала членом організації в 1992 р., приєднавшись до Конвенції про створення ВМО.

Бюро міжнародних виставок (БМВ) створено в 1931 р. у Парижі (Франція) для нагляду за виконанням Паризької конвенції 1928р. стосовно впорядкування проведення міжнародних торговельно-промислових виставок. Конвенція регламентувала порядок організації офіційних виставок з метою усунення можливих розбіжностей між країнами, класифікувала виставки, визначила права й обов'язки країн (як організаторів, так і учасників), порядок присудження нагород експонентам товарів, терміни організації виставок залежно від їхньої категорії. Країна, яка організує виставку, повинна зареєструвати її в БМВ не пізніше ніж за шість місяців до розсилання запрошень. Конвенція передбачає деякі пільги для учасників виставки: безмитне ввезення експонатів з обов'язковим вивезенням їх, а також безмитне ввезення рекламної продукції, будівельних матеріалів, стендів та ін.

Вищий орган БМВ – Адміністративна Рада, до складу якої входять представники всіх держав-учасниць і яка збирається двічі на рік. При Раді функціонують такі комісії: класифікаційна – дає висновки щодо категорії виставки, яка реєструється; статутна; бюджетно-адміністративна; з питань реклами та пресової пропаганди.

Керівництво поточною роботою здійснює директор.

Спілка міжнародних ярмарків (СМЯ) – об'єднання постійних ярмаркових комітетів або установ, які скликають і організують міжнародні ярмарки. Спілка заснована в 1925 р. у Мілані (нині її штаб-квартира – у Парижі).

Офіційне *призначення сучасних ярмарків* – дати можливість учасникам продемонструвати зразки свого виробництва, нові технічні досягнення і вдосконалення з метою укладання торговельних угод.

Згідно зі статутом *завданнями СМЯ є*: закріплення прав і пільг своїх членів та посилення впливу міжнародних ярмарків на розвиток міжнародного товарообміну, на стан світової економіки; організація постійного співробітництва між членами СМЯ; охорона інтересів учасників ярмарків (експонентів і покупців); розробка погодженого міжнародного розкладу проведення ярмарків; на прохання зацікавлених сторін створення арбітражних комісій для вирішення спорів між членами СМЯ; організація реклами; репрезентація міжнародних ярмарків перед компетентними органами влади і міжнародними організаціями. Спілка не втручається у внутрішні справи ярмаркових комітетів, які є її членами.

У Спілці міжнародних ярмарків існує дві категорії членства: дійсні члени і ті, що приєдналися. Для здобуття прав дійсного члена необхідне дотримання багатьох вимог: юридичне визнання ярмарки як міжнародної урядом власної країни; наявність постійно діючого комітету або іншої установи з організації ярмарку, також юридичне визнання урядом; існування (що-найменш) протягом п'яти років та ін.

Керівні органи СМЯ – конгрес представників міжнародних ярмарків – членів СМЯ, головний комітет, правління, секретаріат.

6.4 Міжнародні галузеві організації та особливості їх діяльності

Організаційними формами реалізації міжурядових товарних угод, розроблених та існуючих під егідою ЮНКТАД, є **Міжнародні товарні організації** (МТО). На сьогодні *міжнародні товарні організації* здебільшого є форумами для обговорення проблем і розробки рекомендацій з питань, пов'язаних з міжнародним виробництвом, торгівлею і споживанням сировини, а також центрами збору інформації та організації досліджень з цих питань та розповсюдженням їх результатів (рис. 6.3).

Міжнародні товарні організації створені на основі міжнародних товарних угод, володіють правосуб'єктністю, мають конкретні цілі й організаційну структуру. Залежно від виду відповідної товарної угоди

кожна міжнародна організація використовує спеціально створені механізми.

Рис. 6.3 – Типізація міжурядових організацій з регулювання світових товарних ринків

Загальна характеристика міжурядових організацій з регулювання світових товарних ринків наведена у табл. 6.6.

Організаційна структура міжнародних товарних організацій однотипна і включає Міжнародну раду, Виконавчий комітет і Виконавчого директора. Міжнародна рада (вищий орган) складається з представників усіх учасників Угоди. Вона проводить регулярні чергові й позачергові сесії, на яких приймаються рішення, пов'язані з реалізацією Угоди.

Таблиця 6.6 – Загальна характеристика міжурядових організацій з регулювання світових товарних ринків

Назва	Цілі діяльності	Приклади
Міжнародні консультативні комітети	Сприяння розвитку міжнародної торгівлі відповідним товаром шляхом надання учасникам інформації про стан кон'юнктури світових товарних ринків, обговорення проблем, пов'язаних з розвитком виробництва і міжнародної торгівлі даним товаром, регулюванням ринкових цін	З бавовни, вольфраму
Міжнародні дослідницькі групи з сировинних товарів	Обговорення актуальних проблем розвитку світових товарних ринків і прийняття необхідних рекомендацій країнам-учасницям	З каучуку, свинцю і цинку, нікелю, міді
Міжнародні ради	Створюються в рамках міжнародних товарних угод з метою сприяння їх реалізації шляхом регулювання відносин між учасниками угод, надання їм інформації про стан і тенденції розвитку світового товарного ринку, вжиття заходів з регулювання світових цін	З маслинової олії, олова, зерна, джуту
Міжурядові організації країн виробників та експортерів сировини	Створюються за ініціативою країн – постачальників сировини товарів з метою зміцнення національного контролю над природними ресурсами; координації політики країн-членів у галузі сировинних товарів, сприяння розширенню споживання певного виду сировини в країнах-імпортерах; встановлення контролю над операціями ТНК, розширення участі національних фірм держав, що розвиваються, у переробці і збуті сировини; налагодження прямих відносин між виробниками і споживачами сировини; запобігання різким падінням цін на сировину; спрощення і стандартизація торговельних угод і необхідної для цього документації; сприяння розвитку попиту на сировину	Міждержавні асоціації експортерів нафти, міді, бокситів, залізної руди, ртуті, вольфраму, срібла, фосфатів, натурального каучуку, деревини тропічних порід, шкіри, кокосових продуктів, джуту, бавовни, чорного перцю, какао-бобів, кави, чаю, цукру, бананів, арахісу, м'яса

Розподіл голосів під час прийняття рішень базується на формальній рівності сторін – країн-експортерів та імпортерів.

Виконавчий комітет – це вищий виконавчий орган, який здійснює поточне спостереження за станом кон'юнктури світового ринку і розробляє рекомендації з механізму його регулювання. Робочими органами міжнародних рад є пленарні сесії, комітети і секретаріат.

Організація країн-експортерів нафти – ОПЕК (Organization of the Exporting Countries – OPEC) була створена відповідно до резолюції конференції представників урядів 6 країн, яка відбулася в Багдаді у вересні 1960 р. Статут ОПЕК, затверджений у Каракасі в 1961 р., був повністю переглянутий в 1965 р. Згідно зі ст. 7 Статуту, повноправними членами ОПЕК можуть бути тільки країни-засновники і країни, чиї заявки на вступ були ухвалені конференцією. Будь-яка інша країна, що експортує сиру нафту в значних кількостях і має інтереси, в основному подібні до інтересів країн-членів, може стати повноправним членом за умови, що її прийняття буде ухвалене більшістю у 3/4 голосів, включаючи голоси всіх членів-засновників.

Зараз членами ОПЕК є: Іран, Ірак, Кувейт, Саудівська Аравія, Венесуела, Лівія, Алжир, Габон, Індонезія, Катар, Нігерія, Об'єднані Арабські Емірати. Цілями організації є: координація та уніфікація політики щодо нафти держав-членів; визначення найефективніших індивідуальних та колективних засобів захисту інтересів держав-учасниць; пошук засобів забезпечення стабільності цін на світових ринках та попередження несподіваних і небажаних коливань цін; забезпечення стійких доходів країн-виробників нафти, ефективного постачання країн-споживачів; справедливий розподіл доходів від інвестицій у нафтову промисловість; охорона навколишнього середовища.

Механізм регулювання світового ринку нафти ОПЕК полягає у встановленні сумарного ліміту видобутку нафти для країн-членів, коригування цього ліміту з урахуванням рівня цін на світовому ринку нафти, розподілення загального ліміту між країнами-членами і контроль за дотриманням встановлених квот.

Структурно організація складається з таких органів: конференція, Рада керуючих, економічна комісія ОПЕК, секретаріат. *Конференція* (вищий орган) збирається два рази на рік у Відні та визначає основні напрями політики ОПЕК, шляхи і засоби їх практичного здійснення та приймає рішення по доповідях і рекомендаціях, поданих Радою керуючих, а також по бюджету. В ній беруть участь делегації країн-учасниць (глава, міністр нафти або енергетики, радники й спостерігачі). Генеральний секретар ОПЕК головує на конференції. *Рада керуючих* – виконавчий орган, який виконує рішення конференції, готує річний бюджет, затверджує

доповіді Генерального секретаря, готує порядок денний конференцій, призначає заступника Генерального секретаря, затверджує висунутих секретаріатом керівників департаментів.

Економічна комісія ОПЕК розробляє заходи для забезпечення стабільності нафтових ринків на справедливих і розумних умовах з тим, щоб нафта зберегла і в майбутньому своє значення найважливішого глобального енергоносія, що відповідає цілям ОПЕК. Комісія збирається двічі на рік і складається із заступника Генерального секретаря, представників держав-членів і координатора, який одночасно є керівником департаменту досліджень. *Секретаріат* на чолі з Генеральним секретарем (трирічний мандат) виконує поточну роботу під керівництвом Ради керуючих. До складу Секретаріату входять дослідницький відділ, департамент інформації, Агентство новин ОПЕК, Економічна комісія ОПЕК.

З 1991 р. ОПЕК бере участь у координаційних зустрічах з іншими організаціями – Організацією незалежних експортерів нафти (ІПЕК), ЄС, Міжнародним енергетичним агентством, які проводяться з метою обміну інформацією в галузі енергетики, промислового співробітництва, екологічних проблем, використання ринкових механізмів і розвитку світового ринку нафти. Неформальні контакти ОПЕК має також з провідними транснаціональними нафтовими компаніями та їхніми асоціаціями на різних конференціях і форумах. Важливу роль у цих контактах відіграє Центр глобальних стратегічних досліджень ОПЕК у Лондоні.

Питання для обговорення

1. Визначте аргументи на користь необхідності створення СОТ.
2. У чому полягає принципова відмінність СОТ від ГАТТ?
3. Чи згодні ви з точкою зору деяких експертів, які вважають, що приєднання України до СОТ за сучасних умов передчасно? Чому?
4. У чому полягає сучасна роль інших глобально-універсальних організацій та які її досягнення?
5. У чому полягає роль сучасних галузевих організацій в системі регулювання світових товарних ринків?
6. Складіть перелік глобально-універсальних торговельних організацій, відомих вам з різних джерел, заповнивши наступну таблицю.

Таблиця – Глобально-універсальні торговельні організації

Назва	Рік утворення	Країни-члени	Цілі та напрями діяльності, організаційна структура
.....

Контрольні питання

1. Які інститути створюють систему міжнародних організацій, що здійснюють координацію і багатостороннє регулювання міждержавних торговельно-економічних відносин?

2. Що є об'єктом діяльності регіональних галузевих глобально-універсальних інститутів?

3. Визначте міжнародні товарні організації, що відіграють важливу роль на окремих світових товарних ринках.

4. Визначте серед регіональних організацій ті, що мають найбільш розвинуту торговельну функцію.

5. Охарактеризуйте особливості історії створення Генеральної асоціації з тарифів і торгівлі (ГАТТ). Визначте принципи, на яких ґрунтуються Генеральна угода і діяльність організації.

6. Охарактеризуйте торговельні раунди ГАТТ.

7. Яка історія створення Світової організації торгівлі (СОТ)?

8. Чим організаційна структура СОТ відрізняється від відповідної структури ГАТТ?

9. Який існує механізм приєднання країн до системи СОТ?

10. На які аспекти сучасної міжнародної торгівлі спрямована діяльність Конференції ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД)?

11. Яким чином діяльність ЮНКТАД впливає на міжнародні організації, що займаються питаннями регулювання міжнародної торгівлі?

12.3 якою метою створена Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ)? Визначте напрями діяльності ЮНСІТРАЛ.

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 85-109], [2, с. 274-325], [3], [4], [7], [11, с. 117-1501, 160-193], [12], [14], [17], [19], [21, с. 106-138], [22, с. 31-38].

Тема 7

Міжнародні валютно-кредитні організації

- 7.1 Система міжнародних організацій у валютно-кредитній сфері.
- 7.2 Діяльність Міжнародного валютного фонду, як глобальної валютно-кредитної організації.
- 7.3 Загальна характеристика організацій групи Світового банку.
- 7.4 Організації з регулювання міжнародних розрахунків та зовнішньої заборгованості.

7.1 Система міжнародних організацій у валютно-кредитній сфері

Важливе місце в системі інституціональних структур регулювання світової економіки та світогосподарських зв'язків займають **міждержавні валютно-кредитні організації**.

Ключові міжнародні валютно-фінансові інститути (рис. 7.1) об'єднані під назвою «**Бреттон-Вудські інститути**» – це Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк (СБ), які є провідними міждержавними валютно-фінансовими установами, найважливішою ланкою сучасної інституціональної структури міжнародних валютних відносин. Свою назву вони отримали від назви американського містечка Бреттон-Вудс, де у 1944 р. проходила міжнародна валютно-фінансова конференція, на якій і було прийнято рішення про заснування цих двох установ. З їх створенням міжнародна валютна система почала функціонувати, спираючись на офіційні угоди, тобто перейшла у регульований правовий стан. Розподіл обов'язків між ними передбачав, що МВФ повинен бути інститутом співпраці і виконувати регулювальні, консультативні й фінансові функції у валютно-фінансовій сфері, а Світовий банк повинен бути переважно інститутом розвитку.

Міжнародний валютний фонд – міжнародна валютно-кредитна організація, метою якої є сприяння розвитку міжнародної торгівлі і валютного співробітництва встановленням норм регулювання валютних курсів і контролю за їх дотриманням, вдосконалення багатосторонньої системи платежів, надання державам-членам коштів в іноземній валюті для вирівнювання платіжних балансів.

МБРР – Міжнародний банк реконструкції та розвитку
 МАР – Міжнародна асоціація розвитку
 МФК – Міжнародна фінансова корпорація
 БАГІ – Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій
 МЦРІС – Міжнародний центр розв'язання інвестиційних спорів

Рис. 7.1 – Система міжнародних валютно-кредитних інститутів

Світовий банк – багатостороння кредитна організація, яка складається з п'яти тісно пов'язаних між собою установ, що входять у систему ООН, загальною метою яких є надання фінансової допомоги країнам, що розвиваються та з перехідною економікою за рахунок розвинутих країн. Групу Світового банку складають: Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ), Міжнародний центр розв'язання інвестиційних спорів (МЦРІС). Історично першою кредитною організацією групи Світового банку став МБРР – міждержавний інвестиційний інститут, створений з метою сприяння країнам-учасникам у розвитку їх економіки наданням довгострокових позик та кредитів, гарантуванням приватних інвестицій.

Окрему групу серед міжнародних банківських організацій представляють **регіональні банки розвитку** – регіональні банківські установи, які через надання насамперед довгострокових кредитів на

фінансування інвестиційної діяльності приватних фірм і міжнародних проєктів впливають на систему міжнародних валютно-фінансових відносин і процеси міжнародної торгівлі.

Важливу роль у сфері регулювання міжнародних розрахунків і розробки нормативних документів з банківського нагляду відіграє **Банк міжнародних розрахунків (БМР)**, а проблемами міжнародної заборгованості займаються спеціальні міжнародні організації: **Паризький і Лондонський клуби кредиторів**.

Фахівці місій МВФ і Світового банку як у країнах-членах, так і на найвищому рівні постійно взаємодіють, про що свідчать спільні збори Керуючих МВФ і МБРР, які щорічно відбуваються з часу заснування цих організацій. Крім того, Світовий банк узгоджує свою діяльність з надання фінансової допомоги країнам-членам з оцінками фахівців МВФ платоспроможності кожної країни та його діяльністю. Виключення країни з МВФ супроводжується її виключенням з Банку. Якщо МВФ повністю або тимчасово відмовляє у кредитуванні певній країні, всі установи Всесвітнього банку також призупиняють надання позик цій країні, навіть по узгоджених раніше кредитних лініях. Крім того, така країна нашоухується на труднощі із залученням коштів з ринку приватних і міждержавних капіталів, а також у відносинах з членами Лондонського і, особливо, Паризького клубів кредиторів.

Світовий банк, як один із спеціалізованих фінансових закладів ООН, сприяє інтегруванню економіки всіх країн-членів зі світовою системою господарювання і таким чином сприяє підвищенню якості життя у бідніших країнах до рівня розвинутих країн. За свідченням представників Банку, за результатами його діяльності за 50 років завдяки підтримці понад 5000 проєктів у 140 країнах на 50% подовжилась тривалість життя в найбідніших країнах, удвічі збільшився розмір доходу на душу населення, залучено до школи додатково 25% дітей.

7.2 Діяльність Міжнародного валютного фонду, як глобальної валютно-кредитної організації

Необхідність створення **Міжнародного валютного фонду (МВФ)** у першій половині ХХ ст. була зумовлена загальним економічним станом країн, їх валютно-кредитної системи та пов'язана з потребою налагодження валютного співробітництва між усіма державами і запровадження міжнародного інституту для постійного контролю в цій сфері. Вирішальна зустріч з приводу організації МВФ відбулася у липні 1944 р. в Бреттон-Вудсі (Нью-Гемпшир, США), де

зібралися представники 44 держав. МВФ розпочав свою діяльність у Вашингтоні в травні 1946 р. у складі 39 країн.

Фонд здійснює свою діяльність як спеціалізована установа ООН і практично є інституціональною основою сучасної міжнародної валютної системи. В своїй діяльності МВФ керується статутом, відомим під назвою Статті угоди МВФ (Статті) та, відповідно, повинен виконувати такі *цілі і завдання*:

- сприяти міжнародному співробітництву забезпеченням механізму для консультацій та погоджених дій стосовно міжнародних валютних питань;

- сприяти збалансованому зростанню міжнародної торгівлі з метою підвищення рівня зайнятості та реальних доходів населення, розвитку виробничих можливостей країн-членів;

- сприяти стабільності валют і впорядкованим валютним відносинам та запобігати конкурентному знеціненню валют;

- сприяти створенню багатосторонньої системи платежів та переказів по поточних операціях і прагнути до ліквідації валютних обмежень;

- тимчасово надавати спільні ресурси Фонду державам-членам (за відповідних гарантій) з метою виправлення ними порушень рівноваги їхніх платіжних балансів, уникаючи заходів, котрі могли б завдати шкоди на національному або міжнародному рівнях;

- скоротити терміни і масштаби дефіциту платіжних балансів.

Учасники Бреттон-Вудської конференції доручили Фонду виконання трьох *основних функцій*:

- 1) контролю за дотриманням «кодексу поведінки» (тісне співробітництво в питаннях міжнародної валютної політики і міждержавного платіжного обігу);

- 2) надання членам фонду фінансових ресурсів для забезпечення дотримання ними «кодексу поведінки»;

- 3) організації форумів для взаємних консультацій країн-членів і співробітництва з міжнародних валютних питань.

Пізніше країни-члени визначали для МВФ і *додаткові функції та обов'язки* залежно від потреб часу: здійснення нагляду за узгодженою системою впорядкованого обміну національних валют; надання кредитів своїм членам на реорганізацію економіки для встановлення більш ефективного співробітництва; надання додаткових послуг країнам-членам (підвищення кваліфікації персоналу, технічна допомога в спеціалізованих сферах, інформаційне обслуговування).

Статут МВФ не передбачає особливих умов щодо *вступу в організацію*: членство в ній відкрито для будь-якої країни, що здатна і

готова виконувати певні обов'язки. Проте, *вступаючи в МВФ, країна зобов'язується*: постійно інформувати інші країни про заходи та кроки щодо визначення вартості своїх грошей стосовно грошей інших країн; відмовитися від обмежень на обмін національних грошей на інші валюти; дотримуватися тієї економічної політики, яка приведе до зростання як власного національного багатства, так і всієї спільноти в цілому.

Країна, що вступає до МВФ, вносить певний *членський внесок*, який зветься *квотою*. Квоти створюють об'єднані грошові запаси, якими МВФ користується для надання позик своїм членам; визначають суму, яку країна може позичити або отримати в МВФ при періодичному розподіленні спеціальних активів, відомих як СДР; визначають «вагу» голосу кожного члена Фонду. Розмір квоти визначається під час вступу країни в МВФ, для чого Фонд збирає макроекономічні показники по країні й розраховує діапазон можливих значень квоти. Отримані дані порівнюються з аналогічною інформацією по дійсних членах МВФ, які мають порівнянні економічні масштаби і характеристики, і пропонується попередня квота або можливий діапазон її значень. Статті угоди МВФ передбачають періодичний перегляд квот держав-членів (один раз на п'ять років). Аналіз і перегляд розмірів квот повинні відбити зміни в світовій економіці, у відносному становищі держав-членів, а також необхідність дотримання рівноваги між різними групами країн.

До 25% квоти повинно бути сплачено в резервних активах, які визначаються Фондом (СДР або вільноконвертовані валюти) – *це первинна резервна частка держави в Фонді*, яку кожний член МВФ має право купити, переказавши йому еквівалент цієї суми в своїй національній валюті. 75% квоти сплачується в національній валюті держави-члена, яка передається Фонду в формі простих векселів у національній валюті – *це частка, яка визначає розмір кредиту*, що може бути отриманий від МВФ згідно з механізмом кредитних часток.

МВФ організований за зразком акціонерного товариства, а тому можливість кожного учасника впливати на діяльність обмежується його часткою в капіталі. Кожна країна-член має 250 «базових» голосів (незалежно від розміру внеску в капітал Фонду) і додатково по 1 голосу за кожні 100 тис. одиниць СДР його частки в цьому капіталі. При голосуванні з деяких питань країни-кредитори можуть додатково отримати один голос на кожні 400 тис. доларів позик, наданих ними на день голосування, за рахунок відповідного зменшення кількості голосів країн-боржників.

Фінансові ресурси МВФ утворюються з *членських внесків*

країн-членів у вигляді квот по підписці – головного джерела фінансування і *запозичень*, що періодично використовуються як доповнення до ресурсів МВФ, утворених квотами держав-членів. Джерело фінансової допомоги країні-члену визначається залежно від обставин, що зумовили дефіцит її платіжного балансу.

Дохід МВФ складається зі зборів за використання ресурсів Фонду, які стягуються з його членів, відсотків на кошти Фонду в СДР і комісійних зборів на купівлю валюти у Фонду.

Організаційна структура МВФ складається з системи органів, кожний з яких має власні правила формування і компетенцію та застосовує визначені методи і процедури прийняття рішень (рис. 7.2).

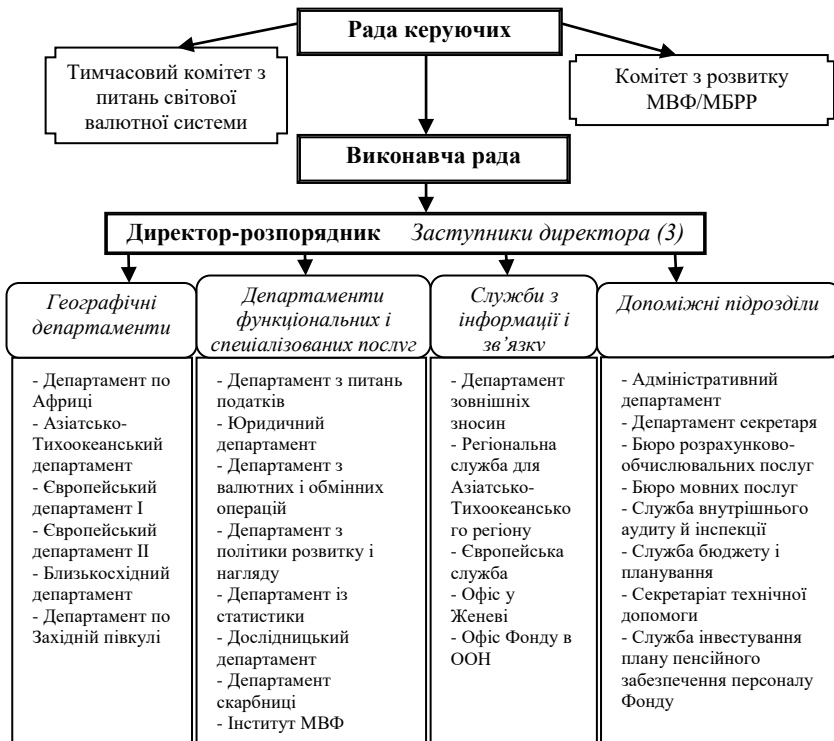

Рис. 7.2 – Організаційна структура МВФ

Рада керуючих є вищим керівним органом МВФ та складається з представників усіх країн-членів (як правило, осіб, відповідальних за проведення валютної політики, а саме – міністрів фінансів або голів центрального банку із заступником). Керуючі зустрічаються раз на рік на сесіях. За винятком обов'язкових повноважень (прийом нових членів, перегляд квот, зміна валютних паритетів тощо), Рада може делегувати виконання своїх обов'язків Директорату (Виконавчій раді). При Раді працюють два комітети: Тимчасовий комітет з питань світової валютної системи, створений у 1974 р., який консулює Раду керуючих з питань поточного контролю за світовою валютною системою та її пристосуванням до умов, що змінюються, і Комітет з розвитку МВФ/МБРР, який консулює стосовно особливостей потреб найбільш розвинутих країн.

Виконавча рада відповідає за поточні справи МВФ. Сім з 24 виконавчих директорів призначаються країнами з найбільшими квотами (Німеччина, Великобританія, Китай, Саудівська Аравія, США, Франція та Японія), інші 17 обираються Радою керуючих за принципом регіонального представництва. Засідання Виконавчої ради відбуваються два-три рази на тиждень під головуванням директора-розпорядника.

Директора-розпорядника обирає Виконавча рада. Його обов'язками є ведення поточних справ і призначення вищих посадових осіб МВФ. Якщо президент Світового банку традиційно американець, то директор-розпорядник МВФ за традицією – європеєць.

Персонал МВФ налічує майже 3000 чоловік з більш ніж 100 країн. Основний персонал працює в штаб-квартирі МВФ у Вашингтоні, незначна кількість службовців приписана до відділень у Парижі, Женеві та ООН у Нью-Йорку або є тимчасовими представниками МВФ у країнах-членах. На відміну від виконавчих директорів, які представляють певні країни, персонал належить до міжнародної цивільної служби.

За сучасних умов діяльність Фонду асоціюється здебільшого з його фінансово-кредитною функцією. Проте в арсеналі форм діяльності МВФ є й інші *напрями* (рис. 7.3).

Умови надання кредитів МВФ. Країна, що потребує позики, повинна скоординувати свою політику з рекомендаціями МВФ, в яких закладені критерії, обов'язкові для виконання.

Суть цих рекомендацій полягає в наступному:

1. Макроекономічна політика має бути спрямована на забезпечення активного сальдо платіжного балансу як головного чинника виплати основної частини боргу і відсотків.

2. Стабілізація внутрішнього попиту за рахунок обмеження державних витрат.

3. Використання позик на фінансування виробничої сфери; виплата основної частини боргу і відсотків за рахунок прибутку, отриманого у виробничій сфері.

4. Забезпечення бездефіцитності державного бюджету завдяки скороченню невиправданих державних витрат і стримування інфляції.

5. Ефективна податкова політика, яка сприятиме розвитку інвестування і підприємництва і забезпечуватиме збір податків для покриття державних витрат.

6. Стабілізація грошового обігу.

7. Забезпечення максимального використання ринкових механізмів і конкуренції як засобів підвищення рівня конкурентоспроможності економіки; відміна контролю над цінами і заробітною платою; вільний допуск на внутрішній ринок і конкуренція з боку імпортованих товарів.

8. Структурна перебудова економіки як основа довгострокового розвитку через роздержавлення промислових підприємств і переведення їх з бюджетного на кредитне фінансування; розвиток експортних галузей за рахунок як податкових стимулів, так і девальвації, сприяння припливу прямих іноземних інвестицій завдяки зниженню рівня оподаткування і наданню гарантій на вивезення прибутків.

9. Забезпечення стабільності політичної влади.

Рис. 7.3 – Класифікація напрямів діяльності МВФ

Таблиця 7.1 – Загальна характеристика напрямів діяльності МВФ

Напрямок	Характеристика
<i>Інспектування (нагляд)</i>	це спостереження за політикою країн-членів у галузі встановлення валютних курсів
<i>Консультації</i>	Це підсумкова діяльність місій МВФ, які щороку навідують країну-члена й ведуть переговори з керівниками основних економічних інститутів
Щорічні консультації	Проводяться групою з 4-5 експертів МВФ. Перший етап консультацій пов'язаний зі збором відповідних статистичних даних та їх аналізом. Другий етап полягає у серії бесід та дискусій з державними службовцями відповідного рангу з метою з'ясування ефективності економічної політики країни в поточному році й тих змін, які передбачаються у наступному. Розроблені висновки, рекомендації та пропозиції, передаються на розгляд уряду країни
Додаткові консультації	може організувати директор-розпорядник Фонду у випадках, якщо країна несподівано опиняється в складній економічній ситуації або її дії суперечать «кодексу поведінки» і можуть завдати шкоди іншим країнам
Спеціальні консультації	МВФ проводить з тими країнами, економічна політика яких значною мірою визначає стан світової економіки
<i>Надання послуг</i>	Здійснюється у формі підвищення кваліфікації національних кадрів, технічної допомоги, наданої експертами Фонду, інформаційного обслуговування (публікація щорічних та щомісячних статистичних матеріалів, видання серій спеціальних брошур тощо)
<i>Фінансування</i>	Здійснюється будь-якому своєму члену продажем СДР або валюти інших країн-членів Фонду в обмін на національну валюту цієї країни. Під час купівлі член Фонду передає йому еквівалентну суму в своїй власній валюті, яка зараховується на рахунок МВФ у центральному банку даної країни, даючи зобов'язання викупити її через певний проміжок часу. Допомога Фонду своїм членам не зменшує сукупного розміру активів МВФ у СДР та різних валютах, а лише змінює їхню структуру
Безпосереднє фінансування	Здійснюється за допомогою таких механізмів: - резервний транш (перша порція іноземної валюти) країни-члена – це перевищення її квоти в МВФ над «скоригованою» сумою її національної валюти, що знаходиться у Фонді на рахунку загальних ресурсів. Резервна частка і сума позик, наданих країною-членом Фонду в межах додаткових кредитних угод, складають резервну позицію цієї країни у Фонді); - кредитні транші (згідно з принципами своєї «основної» кредитної політики МВФ надає у вигляді чотирьох траншів

Напря́м	Характеристика
	кредитів, кожний з яких дорівнює 25% квоти, для фінансування економічних заходів, спрямованих на подолання труднощів з платіжним балансом)
Поетапне фінансування	Наступна купівля країною-учасницею валюти у МВФ: 1) з використанням механізму резервних кредитів — кредитів «стенд-бай», які виділяються на фінансування макроекономічних стабілізаційних програм; 2) в межах механізму розширеного фінансування, призначення якого — надання валютних коштів країнам-членам з метою фінансування дефіцитів їхніх платіжних балансів на більш тривалий час і в більших розмірах, ніж це передбачено статутом МВФ у межах політики звичайних кредитних часток (траншів)
Розширене фінансування	Надається країнам, які мають труднощі з платіжним балансом, зумовлені структурною незбалансованістю виробництва, торгівлі та цін, або країнам, які не мають можливості проводити політику економічного розвитку у зв'язку із незадовільним станом платіжного балансу
Пільгове фінансування	Об'єднує два механізми фінансування МВФ, спрямовані на порівняно довгострокову допомогу країнам, що розвиваються, та найбіднішим країнам: 1) механізм фінансування структурної перебудови (МФСП), призначений для підтримки середньострокових програм макроекономічної стабілізації і структурної перебудови; 2) механізм розширеного фінансування структурної перебудови (МРФСП), створений з метою надання додаткових коштів найбіднішим країнам-членам, які здійснюють трирічні макроекономічні програми
Спеціальне фінансування	За термінологією МВФ об'єднує три механізми: 1) компенсаційного фінансування і фінансування за непередбачених обставин (у випадках недоотримання експортних надходжень, за великі витрати на імпорт зерна, інші непередбачені обставини); 2) фінансування буферних запасів (призначений для надання допомоги країнам-членам з несприятливим станом платіжного балансу через несприятливу кон'юнктуру на світових товарних ринках); 3) фінансування системних трансформацій (створений для надання допомоги країнам-членам, які мають ускладнення зі здійсненням зовнішніх платежів внаслідок порушень традиційних торговельних зв'язків і структури платежів, зумовлених переходом до вільної торгівлі за ринковими цінами)

Країни-члени повинні надавати МВФ інформацію про офіційні золоті запаси і валютні резерви, стан економіки, платіжного балансу, грошового обігу, закордонні інвестиції.

МВФ бере активну участь у реформуванні світової фінансової архітектури. При цьому можна відзначити прогрес у таких сферах, як підвищення відкритості інформації, удосконалювання стандартів і посилення контрольної ролі Фонду, розширення кооперації Фонду з іншими міжнародними організаціями. Формування нової міжнародної фінансової архітектури вступило в стадію практичної реалізації. При цьому активізувалася діяльність по зміцненню банківсько-фінансового сектору, покращилося співробітництво в цій області між МВФ й іншими МФО в рамках Комітету зі співробітництва в сфері фінансового сектору (Financial Sector Liaison Committee, або FSLC). Разом з тим, залишається невіршеним ряд наступних ключових питань: забезпечення своєчасності й вірогідності фінансової інформації; методи зміцнення фінансових систем; контроль над рухом капіталу й діяльністю офшорних зон; вибір режиму валютних курсів; залучення приватного сектору для запобігання й урегулювання криз.

Участь МВФ у створенні нової міжнародної фінансової архітектури пов'язана з рядом важливих аспектів.

1. Забезпечення своєчасності й вірогідності фінансової інформації, впровадження нових інформаційних стандартів і контрольні функції МВФ. У рамках удосконалювання інформаційної діяльності в самому МВФ у березні 1999 р. було вирішено випускати інформаційні бюлетені (Public Information Notices, або PIN) про підсумки консультацій із країнами відповідно до ст. 4 Статуту. Було вирішено почати пілотний проект публікації внутрішнього звіту МВФ про підсумки консультацій із країнами, на що дали згоду 45 країн. Почата публікація резюме Директора-Розпорядника Фонду за підсумками обговорення Радою директорів МВФ з питань, пов'язаних з використанням країнами ресурсів Фонду. Почата також публікація Листів про наміри (Letters of Intent, або LOI), Меморандумів про економічну й фінансову політику (Memoranda of Economic and Financial Policies, або MEFR), а також Основних напрямків діяльності Фонду в країнах (Policy Framework Papers, або PFP). Були випущені перші експериментальні дослідження в області застосування країнами міжнародних стандартів (Reports on the Observance of Standards and Codes, або ROSC). Такі звіти були випущені по Австралії, Аргентині, Болгарії, Великобританії, Греції, Камеруні, Китаї (включаючи Гонконг), Уганді, Україні й Чехії. Був розроблений проект Кодексу

рекомендацій із забезпечення прозорості даних в області грошово-кредитної й фінансової політики (Code of Good Practices in Monetary and Financial Policies). Для підвищення відкритості Рада директорів буде безпосередньо залучена в розробку система незалежної оцінки діяльності Фонду.

МВФ має намір у співробітництві із МБРР й іншими МФО підсилити свою роль в оцінці дотримання країнами стандартів і рекомендацій в області збору й надання даних, якості бюджетної статистики, розкриття інформації в сфері грошово-кредитної й фінансової політики, банківського нагляду. Основною програмою, у рамках якої МВФ і МБРР спільно надають допомогу країнам у справі впровадження й дотримання стандартів, є Програма оцінки фінансового сектору (Financial Sector Assessment Program, або FSAP). У рамках цієї програми проводиться оцінка дотримання стандартів регулювання фінансово-банківського сектору. Одночасно ця програма тісно пов'язана з діяльністю по зміцненню фінансових систем, що є найважливішим елементом нової міжнародної фінансової архітектури.

2. Методи зміцнення фінансових систем. У рамках створення нової міжнародної фінансової архітектури було вирішено об'єднати зусилля МВФ, МБРР, Банку міжнародних розрахунків (БМР), різних міжнародних об'єднань і національних органів банківського регулювання з метою впровадження в країнах принципів і рекомендацій з підтримки стабільності фінансової системи, підвищенню можливостей органів нагляду по виявленню слабких місць. Перша спільна програма МВФ і МБРР по оцінці фінансового сектору була започаткована в травні 1999 р. Участь країн є формально добровільною. При виборі країн МВФ/МБРР виходили з необхідності забезпечити охоплення фінансових систем різного типу з різних регіонів миру. При цьому країни, що пережили кризу, у програму не включалися, оскільки слабкості фінансового сектору в них уже виявилися. МВФ на основі звіту в рамках програми повинен підготувати Оцінки стабільності фінансового сектору (Financial Sector Stability Assessment) – матеріали, що доповнюють консультації у рамках ст. 4 Статуту. Основні розділи FSAP включають: оцінку макроекономічної ситуації в країні і її вплив на діяльність фінансових інститутів; структуру фінансової системи; фінансові ринки; оцінку системи платежів з погляду системного ризику й управління ризиками; законодавчу базу, системи пруденціального регулювання й нагляду, включаючи дотримання стандартів, основних принципів і правил; механізми розв'язання фінансових криз; реформи, необхідні для зміцнення фінансової системи й мінімізації системних ризиків.

Важливим моментом для країн, що розвиваються, й країн з перехідною економікою є підтримка режиму конфіденційності звітів. У квітні 1999 р. був створений Форум з питань фінансової стабільності (Financial Stability Forum, або FSF), призначений для обміну інформацією й посилення міжнародного співробітництва з питань контролю й нагляду за фінансовим сектором. У рамках FSF відбуваються регулярні зустрічі представників органів нагляду із провідних фінансових центрів, МФО, секторальних регуляторів, а також експертів із центральних банків.

3. *Контроль над рухом капіталу.* У цей час МВФ, підтримуючи ідею про те, що лібералізація режиму руху капіталу дає країнам додаткові переваги, визнає існування пов'язаних із цим значних ризиків. Для успіху лібералізації необхідно, щоб вона здійснювалася в умовах макроекономічної стабільності, включаючи правильний вибір грошової політики й адекватний режим валютних курсів, спиралася на заходи щодо зміцнення стабільності фінансової системи, включаючи здатність учасників ринку передбачити й управляти ризиками. Умови лібералізації режиму руху капіталу повинні визначатися в кожному конкретному випадку. Швидкість і послідовність лібералізації й реформа фінансової системи є взаємозалежними процесами, тісно вв'язані із загальним рівнем розвитку країни й конкретними умовами, у якій вона перебуває. В результаті розвитку похідних фінансових інструментів границі між короткостроковим і довгостроковим капіталом стираються. Ускладнення ринкових механізмів підкреслює необхідність удосконалювання систем контролю над ризиками.

4. *Вибір режиму валютних курсів.* Режим валютних курсів є одним з найважливіших параметрів, від якого залежить розвиток економіки країни, її місце у світогосподарських зв'язках, ефективність макроекономічного регулювання. Можливі 7 основних варіантів режиму валютних курсів:

1) плаваючі курси, що вільно змінюються під впливом попиту та пропозиції на валюту;

2) валютні коридори, що обмежують межі коливань курсів крапками інтервенцій центральних банків;

3) обмежене «плавання», при якому валютний курс регулярно змінюється в одному напрямку на заздалегідь визначену величину;

4) регульоване «плавання», при якому центральний банк утримує валютний курс на заздалегідь застереженому рівні;

5) Валютна Рада, при якій грошово-кредитна політика спрямована винятково на підтримку фіксованого курсу національної валюти до обраної іноземної валюти;

- 6) Валютний союз, при якому група країн вводить єдину валюту;
- 7) «доларизація», коли країна використовує національну валюту іншої країни.

Традиційно МВФ підтримував такі режими валютних курсів, які забезпечували б його відносну стабільність. Різні варіанти фіксованого курсу зіграли позитивну роль у стабілізації економіки ряду країн. Вони сприяли також посиленню припливу в ці країни іноземних, насамперед фінансових інвестицій. Разом з тим МВФ недооцінив наслідки введення фіксованих курсів для виникнення й поширення фінансових криз. Зараз Фонд вважає виправданим для невеликих країн з відкритою економікою режим регульованого плавання, але в міру лібералізації капітальних статей платіжного балансу підсилюються вимоги до макроекономічної й структурної політики і якості регуляторного режиму. Для більших країн виправданим є плаваючі курси, але слід підтримувати жорсткі орієнтири грошово-кредитної політики, наприклад, у вигляді максимально припустимих темпів інфляції.

5. Участь приватного сектору в запобіганні й урегулюванні криз. Для запобігання найбільш руйнівних наслідків криз необхідна постійна взаємодія боржників і кредиторів, що дозволяє досягати погоджених рішень по реструктуризації боргу. Відповідно до рекомендацій Групи 22, для різних категорій зовнішнього боргу повинен бути встановлений диференційований режим урегулювання відносин між кредиторами й позичальниками.

Суверенний борг підлягає реструктуризації на кооперативній основі (*cooperative rescheduling*), чому повинне сприяти включення в кредитні угоди положень про «колективні дії» (*collective action clauses*). На час проведення переговорів кредитори повинні на добровільній основі підтримувати свої вкладення на незмінному рівні (*voluntary standstill*). Зобов'язання банківського сектору також повинні реструктуризуватися на кооперативній основі, в цьому випадку пропонується утворювати «контактну групу» банків-кредиторів, яка на самій ранній стадії могла б почати консультації про врегулювання ситуації. На час переговорів кредитори також повинні добровільно погодитися на підтримку своїх вкладень. Зобов'язання приватного небанківського сектору передбачають застосування національний режим банкрутства, який передбачається уніфікувати в рамках нової фінансової архітектури. Оскільки ця категорія боргів не сполучена із системним ризиком для економіки країни, переговори по врегулюванню таких зобов'язань можуть проводитися на індивідуальній основі. Важливим кроком стало досягнення міжнародним співтовариством певного консенсусу відносно

конкретних механізмів, які могли б полегшити врегулювання фінансових криз у майбутньому на основі зазначених принципів. До таких механізмів належить: включення в угоди про розміщення суверенних облігаційних позик положень, що передбачають можливість їх реструктуризації за умови згоди на це кваліфікованої більшості власників облігацій; включення можливості подовження строків кредитів за бажанням позичальника по міжбанківських кредитних угодах; укладення суверенними позичальниками із приватними кредиторами угод про резервні кредитні лінії; підвищення ролі й зміна структури комітетів кредиторів.

Більш складним є питання про шляхи залучення приватного сектору в урегулювання кризових ситуацій у конкретних країнах. Це питання продовжує обговорюватися на Раді директорів МВФ, Групі 22, Групі 7 і інших форумах. На думку міністра фінансів Бразилії П. Малана, підхід до включення приватних кредиторів в урегулювання фінансових криз повинен бути заснований на наборі правил, заздалегідь зрозумілих усім учасникам. В основі вирішення даної проблеми в кожному конкретному випадку могли б лежати наступні основні *принципи*:

- віддавати перевагу рішенням, заснованим на добровільному виборі сторін і відповідним до ринкових умов;
- рішення не повинні приводити до росту вартості запозичень у майбутньому;
- рішення повинні запобігати перенесенню кризи в інші країни;
- роль МВФ повинна бути обмежено двома аспектами: 1) оцінкою ступеня стабільності пропонованого рішення в середньостроковому плані; б) аналізом можливих наслідків для інших країн. Проведення переговорів і забезпечення конкретних форм участі приватних кредиторів в урегулюванні повинне бути компетенцією самих країн. Фонд не повинен брати участь у переговорах у якості однієї зі сторін;
- умови, на яких офіційні кредитори готові підтримати країну, повинні бути вироблені й оголошені до початку переговорів із приватними кредиторами. У цьому випадку важлива не тільки чисто фінансова, але й загальна підтримка зусиль країни-боржника з боку урядів головних країн-кредиторів і МФО;
- перевага повинна віддаватися рішенням, що включають поновлення надання коштів, а не тільки їхню реструктуризацію.

7.3 Загальна характеристика організацій групи Світового банку

На момент заснування **Світовий банк** (The World Bank Group – WB) складався з однієї установи – Міжнародного банку реконструкції та розвитку – МБРР. Нині **група Світового банку** об'єднує п'ять організацій (табл. 7.2):

- Міжнародний банк реконструкції та розвитку – МБРР (The International Bank for Reconstruction and Development – IBRD);

- Міжнародну асоціацію розвитку – МАР (The International Development Association – IDA);

- Міжнародну фінансову корпорацію – МФК (The International Finance Corporation – IFC);

- Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій – БАГІ (The Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA);

- Міжнародний центр регулювання інвестиційних спорів – МЦРІС (The International Center for Settlement Disputes).

Усі ці організації є спеціалізованими агентствами ООН і мають власні статuti та самостійне членство. Президент МБРР є одночасно президентом кожної з організацій групи, а виконавчі директори керують МБРР, МФК і МАР. БАГІ та МЦРІС мають окремі ради директорів, але до складу цих рад входять також виконавчі директори МБРР.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку було створено в 1944 р. разом з МВФ з метою відбудови і реконструкції світової економіки. На момент заснування Банку головна мета була сформульована як створення міжнародної фінансуючої організації для підтримки реконструкції і розвитку економіки. Після реалізації «плану Маршалла» Банк зосередив основну увагу на співробітництві з країнами, що розвиваються, і передусім на наданні фінансової допомоги найбільшій країні світу. Сьогодні членами МБРР є 181 країна. *Основними цілями МБРР є:*

- сприяння реконструкції і розвитку територій держав-членів через заохочення капіталовкладень на виробничі потреби;

- заохочення приватних іноземних капіталовкладень і надання фінансової допомоги з метою розвитку виробничого сектора економіки;

- сприяння довгостроковому збалансованому зростанню міжнародної торгівлі і підтримці рівноваги платіжних балансів через заохочення міжнародних капіталовкладень у розвиток продуктивних сил держав-членів Банку, що повинно стимулювати зростання

продуктивності праці, рівня життя та поліпшення умов праці в цих країнах.

Таблиця 7.2 – Організаційно-функціональна структура Світового банку

Організація	Основні цілі	Джерела формування ресурсів	Основні функції
МБРР	Сприяння економічному розвитку країн-членів. Заохочення іноземних інвестицій. Підтримка збалансованості платіжних балансів країн-членів	Внески країн-членів у статутний капітал. Позикові кошти із зовнішніх джерел. Платежі в рахунок погашення боргу	Кредитування країн-членів під урядові гарантії. Технічна допомога країнам, що розвиваються
МФК	Сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються, шляхом заохочення приватного підприємництва	Внески в уставний капітал. Кредити МБРР. Відрахування від прибутків. Платежі в рахунок погашення боргу. Позикові кошти із зовнішніх джерел	Кредитування високо-рентабельних об'єктів без урядових гарантії. Інвестування в акціонерний капітал об'єктів з наступним перепродажем акцій приватним підприємцям. Технічна допомога
МАР	Сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються	Прибутки від МБРР. Внески країн-донорів. Платежі в рахунок погашення боргу	Безпроцентні позики найменш розвинутим країнам під урядові гарантії. Надання урядам кредиту під певний процент
БАП	Сприяння притоку інвестицій в країни, що розвиваються	Внески у статутний капітал	Страхування некомерційних ризиків. Консультативні послуги.
МЦРІС	Урегулювання інвестиційних спорів		Примирення. Арбітраж

Основними вимогами до країни, що бажає вступити до МБРР, є:

- 1) незалежна зовнішня політика;
- 2) дотримання прав і обов'язків, визначених у статуті Банку;
- 3) членство у МВФ.

Щоб вийти з МБРР за власним бажанням, країна повинна розплатитися по взятих нею кредитах МБРР.

Організаційна структура МБРР складається з Ради керуючих, Директорату, Комітету з розвитку та президента.

Рада керуючих (Board of Governors) є вищим органом і формується з керуючих (міністрів фінансів або президентів центральних банків країн-членів), яких призначають уряди країн-членів на п'ять років. До Ради керуючих входить 181 вища посадова особа (за числом членів МБРР). Рада скликається один раз на рік на спільну сесію з Радою керуючих МВФ. Крім цього вона може зібратись у будь-який момент на вимогу Ради директорів. Кворум досягається присутністю більшості членів Ради, котрі володіють не менш ніж двома третинами голосів. Рада керуючих може передати частину своїх повноважень Раді директорів.

В коло обов'язків Ради керуючих включено розв'язання стратегічних питань діяльності Банку, зокрема:

- внесення змін до статуту;
- прийом нових членів і визначення умов їх вступу та призупинення членства;
- збільшення або зменшення акціонерного капіталу Банку;
- встановлення партнерства з іншими міжнародними організаціями; розподіл чистого прибутку;
- припинення операцій Банку і розподіл його коштів.

Рішення приймаються зваженим голосуванням. Кожна держава володіє числом голосів, пропорційним розміру її фінансового внеску до капіталу Банку.

Рада виконавчих директорів, або Директорат (Executive Board), – постійно діючий орган, до складу якого входить сьогодні 24 члени зі строком повноважень два роки. Рада здійснює поточне керування Банком. Згідно із статутом Банку п'ять країн-членів, що володіють найбільшою кількістю акцій (на сьогодні це США, Франція, Великобританія, Японія та Німеччина), мають право призначати своїх представників до Ради директорів Банку. Решта директорів обирається керуючими інших країн, що об'єднуються в групи для участі у виборах. Виняток становлять Росія, Китай та Саудівська Аравія, що мають власних виконавчих директорів, кожний з яких володіє 2,83% голосів. Кожний директор, який представляє групу, має в своєму розпорядженні сумарну кількість голосів країн, від яких він обраний. Україна входить до групи «А» з Вірменією, Боснією та Герцеговиною, Болгарією, Хорватією, Грузією, Кіпром, Ізраїлем, Македонією, Молдовою, Румунією та Нідерландами. Інтереси всієї групи постійно

представляє громадянин Нідерландів, який розпоряджається 72208 голосами, або 4,54% загального числа голосів.

До сфери компетенції Виконавчих директорів Банку входить: постійний моніторинг реалізації фінансових та операційних програм, виконання адміністративного бюджету; розподіл людських і фінансових ресурсів на наступний рік; вивчення звітів про завершені Банком проекти; аналіз досвіду, набутого Банком у різних секторах; забезпечення використання цього досвіду в практиці діяльності Банку і його членів; визначення подальшої політики Банку через узгодження проектів конкретних рішень, що подаються на їх розгляд щорічно або періодично; контроль кредитної програми МБРР; підготовка доповідей на розгляд щорічних сесій Ради керуючих про результати аудиторських перевірок фінансових операцій, адміністративний бюджет, операції і політику Банку тощо; внесення власних ініціатив щодо політики Банку. Засідання Ради директорів відбуваються у міру необхідності (в середньому тричі на тиждень) у штаб-квартирі (Вашингтон). Виконавчі директори здійснюють свої повноваження за допомогою *постійних комітетів*, а також заступників, яких кожен директор призначає самостійно. Більшість директорів працюють у складі одного чи декількох комітетів, кількість, назва і призначення яких визначаються безпосередньо Радою директорів (табл. 7.3).

Крім постійних комітетів під егідою Ради директорів функціонують ще два комітети, основним призначенням яких є проведення обговорень і консультацій з нагальних питань:

- 1) Пленарний комітет;
- 2) Керівний комітет Директорату.

Усі комітети виконують лише аналітично-консультативні функції і не можуть приймати рішення за Раду директорів.

На чолі Ради директорів стоїть *Президент Банку*, який обирається Радою на п'ять років та веде поточні справи. Традиційно президентом обирають представника США – країни, яка має в МБРР найвищий відсоток голосів.

У структурі МБРР також функціонує *Інститут економічного розвитку (ІЕР)*, який на постійній основі організовує багаторічні інтерактивні просвітницькі програми для представників країн, що розвиваються, та з перехідною економікою, а також підтримує національні інститути в сфері професійної освіти і наукових досліджень.

Таблиця 7.3 – Постійні комітети Ради директорів МБРР

Комітет	Рік створення	Склад	Призначення
Спільний ревізійний комітет	1970	8 директорів	Представляє інтереси акціонерів, стежить за доцільністю і зваженістю фінансової діяльності Банку, за роботою підрозділів за операціями і результатами внутрішньої аудиторської перевірки
Бюджетний комітет	1986	8 директорів	Контролює відповідність діяльності Банку нормам; моніторинг питань бюджетної політики Банку, що можуть вплинути на рентабельність його діяльності
Комітет з кадрової політики	1980	8 директорів	Поточний нагляд за найважливішими питаннями кадрової політики, зокрема за адекватністю винагороди службовців, надання відповідних рекомендацій Раді директорів, співпраця з виконавчими директорами МВФ у сфері питань кадрової політики
Комітет з адміністративних питань	1968	6 директорів	Допомога Директорату в розробці й реалізації нової адміністративної політики і внесення необхідних змін до існуючої, зокрема надання рекомендацій щодо виконавчих директорів, їхніх заступників і штату
Комітет з ефективності розвитку	1998	8 директорів	Моніторинг ефективності виконання Стратегічного плану, відслідковує конкретні результати операцій Банку, здійснює нагляд за діяльністю Департаменту з оцінки операцій, надає допомогу в оцінці результатів діяльності Банку, в керуванні портфелем, своєчасному коригуванні пріоритетності розвитку

Основними напрямками діяльності МБРР, кожний з яких включає декілька видів діяльності, є наступні (рис. 7.4).

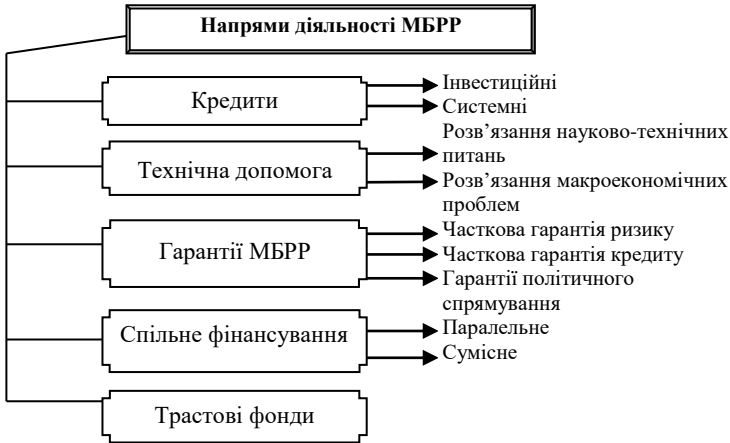

Рис. 7.4 – Класифікація напрямів діяльності МБРР

Основний напрям діяльності МБРР – кредитування. Кредити, які надає МБРР, розрізняються за цільовим призначенням, кількістю валют, що їх формують, та формою обслуговування (рис. 7.5).

Банком встановлені такі умови надання кредитів і позик:

- надання позик тільки на певні цілі реконструкції та розвитку (сільське господарство і розвиток сільських районів, енергетика, освіта, охорона здоров'я, планування сім'ї і харчування, будівництво доріг, електрозв'язок, розвиток міського господарства);
- перевірка перспектив погашення заборгованості по цих позиках;
- необхідність гарантування позик урядом країни-члена;
- надання позик тільки для конкретних проєктів (за винятком особливих обставин);
- переконаність у тому, що необхідні кошти неможливо отримати з інших джерел на прийнятних для країни-члена умовах;
- упевненість у неможливості використання позик тільки на фінансування операцій з імпорту;
- можливість вирішення питання про надання або відмову у наданні позик, виходячи тільки з економічних міркувань.

Рис. 7.5 – Види кредитів, що їх надає МБРР

Джерела фінансових ресурсів МБРР складаються з акціонерного капіталу країн-членів, доходів від власної діяльності, запозичень на світовому ринку капіталів.

Акції розподіляються між країнами-членами пропорційно їхній квоті в МВФ, яка в свою чергу залежить від питомої ваги національного виробництва кожної країни в світовому її обсязі. Згідно зі статутом Банку країни-члени можуть робити свої внески до акціонерного капіталу Банку золотом, доларами або національною валютою. На час заснування МБРР номінальна вартість однієї акції становила 100 тис. дол. США. Починаючи з 1974 р. акції МБРР номінуються в спеціально створених у МВФ кредитно-розрахункових одиницях СДР. Сьогодні вартість однієї акції становить 100000 СДР, або 120635 дол. США. Кількість акцій, що має держава, впливає на

кількість голосів, якими вона володіє у вищих органах банку, і визначається за формулою:

$$G_i = 250 + A_i, \quad (7.1)$$

де G_i – кількість голосів i -ї держави-члена МБРР,

A_i – кількість акцій, що належать державі i .

Найбільша кількість акцій (264969) і відповідно голосів (265219, або 16,52%) належить США. Україна, підписавшись на 10908 акцій, має 11158 голосів, що становить 0,69% їх загальної кількості. Згідно з кількістю акцій, що їх отримала Україна, її частка у світовій економіці оцінюється експертами у 0,7%.

Прибуток – друге важливе джерело формування фінансових ресурсів Банку. Керівництво МБРР перераховує щорічно частину прибутку до резервів. З 1993 р. Радою директорів ухвалено рішення про рівень співвідношення між резервами і кредитами, який повинен дорівнювати 13-14%. Останніми роками величина щорічних відрахувань до загального резерву становила понад 1 млрд. дол. США.

Запозичення МБРР на світовому ринку капіталів здійснюється випуском Банком коротко-, середньо- і довгострокових боргових інструментів і наступного продажу їх пенсійним фондам, страховим компаніям, корпораціям, іншим банкам і фізичним особам у країнах усього світу. МБРР залучає також кошти від центральних банків, державних установ та міжнародних організацій за ринковими відсотковими ставками. МБРР залучає кошти у 23 валютах, провідна роль належить трьом валютам: американському долару, японській єні та євро.

Міжнародна асоціація розвитку (МАР) була створена в 1960р. як філія МБРР з метою надання фінансової підтримки найменш розвинутим країнам на більш «ліберальних» засадах, ніж ті, які пропонував МБРР. Формально МАР вважається незалежною від МБРР, оскільки має свій Статут і фінансову базу, однак фактично вона являє собою фонд ресурсів, яким керує МБРР.

До складу МАР входять 160 країн, які поділяються на дві категорії: категорія I – більш економічно розвинуті країни (26 країн); категорія II – менш економічно розвинуті країни (134 країни). Щоб стати членом МАР, країна має стати членом МБРР і, відповідно, МВФ. Цілі МАР подібні до цілей МБРР.

Ресурси МАР відокремлені від коштів МБРР і формуються з трьох джерел: переказів з чистого прибутку МБРР, внесків держав-членів та внесків найбільш розвинутих країн. Часткою ресурсів є повернення раніше наданих кредитів.

Для отримання кредитів від МАР країна повинна відповідати

чотирьом критеріям: 1) річний дохід на душу населення не може перевищувати 835 доларів США; 2) достатня економічна, фінансова і політична стабільність для виправдання отримання довгострокових кредитів на цілі розвитку; 3) надзвичайно великі труднощі з платіжним балансом і відсутність перспектив самостійного розв'язання проблеми; 4) реальне прагнення розвитку і відповідна економічна політика. Майже 40 країн світу нині належать до цієї категорії. Кожен проект, що фінансується, підлягає політико-економічній експертизі для визначення шляхів ефективного використання фінансової допомоги.

Майже всі «кредити» МАР, як їх називають, щоб відокремити від «позик» МБРР, надаються в національній валюті держави строком на 35-40 років без відсотків, за винятком невеликої суми для покриття адміністративних витрат (0,75%). Погашення основної суми починається після закінчення 10-річного пільгового періоду. Протягом наступних 10 років погашається по 1% суми кредиту на рік і протягом решти 30 років – по 3% на рік.

Організаційна структура МАР складається з Ради керуючих, Виконавчого директорату та президента. Склад Ради керуючих і Виконавчого директорату такий самий, як і у МБРР. Адміністративну діяльність здійснює за сумісництвом персонал МБРР. Штат співробітників МАР розподілено по чотирьох функціональних секторах: операції, фінансування, політика, планування та дослідження.

Міжнародна фінансова корпорація (МФК) була створена в 1956р. з метою сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються, через заохочення приватного бізнесу у виробничій сфері. МФК є членом групи Світового банку, але юридично і фінансово незалежна від МБРР. До складу МФК входять 174 країни.

Цілі МФК полягають у наданні допомоги в фінансуванні приватних підприємств, які можуть, у свою чергу, сприяти розвитку країни; поєднанні можливостей інвестицій національного та зарубіжного капіталу з новітніми методами управління; стимулюванні залучення приватного капіталу (національного й іноземного) для капіталовкладень у виробничу сферу країн-членів. Нині МФК є найбільшим у світі інвестором у приватний сектор.

З 1961 р. МФК отримала право безпосередньо вкладати свої ресурси в акції місцевих підприємств у країнах, що розвиваються. На відміну від МБРР і МАР Статут МФК дозволяє їй брати участь в акціонерному капіталі підприємств і надавати довгострокові позики без урядових гарантій. Зобов'язання МФК, як правило, не перевищують 25% вартості проекту.

До джерел фінансування МФК належать внески членів до статутного капіталу, відрахування від прибутків, кошти від повернутих кредитів та кошти, залучені на міжнародних фінансових ринках, 20% коштів позичається у МБРР.

Рішення щодо фінансування певного проекту МФК приймає, виходячи з аналізу двох аспектів: 1) ефективності для країни-члена та 2) прибутковості для інвесторів. Типові обсяги фінансування індивідуальних проектів – у 10-20 млн. дол. США. Позики надаються строком на 3-15 років з пільговим терміном до чотирьох років в основних валютах за фіксованими чи плаваючими ставками.

Крім діяльності, зорієнтованої на заохочення приватних капіталовкладень, МФК в останні роки активізувала зусилля у сфері *технічної допомоги*. Зокрема, у країнах Східної Європи та СНД Корпорація забезпечує технічною підтримкою процеси приватизації та розвитку ринків капіталів.

До *організаційної структури МФК* входять: Рада керуючих (вищий орган), Директорат, Президент, виконавчий віце-президент, Банківська консультативна рада, Ділова консультативна рада. Склад Ради керуючих і Директорату такий самий, як і у МБРР. Президентом МФК за посадою є президент Світового банку. За загальне управління і поточні операції відповідає виконавчий віце-президент, який у своїй роботі спирається на 7 віце-президентів, з яких 3 віце-президенти здійснюють нагляд за роботою регіональних і галузевих департаментів. Крім того, кожний віце-президент керує окремою сферою діяльності. Банківська консультативна рада складається з 10 керівних працівників провідних міжнародних фінансових інститутів, які на регулярних зустрічах з управлінським складом МФК розробляють і обговорюють політику і діяльність Корпорації. Ділова консультативна рада, до складу якої входять відомі промисловці, банкіри та державні діячі країн-членів, надає консультативну допомогу МФК у питаннях бізнесу і фінансів.

З початку діяльності в Україні МФК зосередила зусилля на двох основних напрямках роботи: 1) консультаційні послуги (пілотні проекти великої приватизації), 2) технічна допомога (проекти підтримки приватного підприємництва, малої приватизації, підготовки великих підприємств до приватизації та проект приватизації землі і реструктуризації сільського господарства).

Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ) – засноване в 1988 р. як організація групи Світового банку, юридично і фінансово незалежна від МБРР. Членом БАГІ може бути будь-яка країна-член МБРР і Швейцарія. До складу БАГІ входять 149 країн.

Метою створення цієї організації було сприяння надходженню інвестицій у країни, що розвиваються. У Статуті БАГІ зазначені такі цілі діяльності: заохочення іноземних інвестицій у виробничу сферу, особливо в країнах, що розвиваються, як доповнення до діяльності інститутів групи Світового банку; надання гарантій, включаючи страхування та перестраховування некомерційних ризиків на інвестиції однієї держави-члена БАГІ в іншій країні-члені.

БАГІ виконує *три функції*: 1) надає гарантії від некомерційних ризиків обраним нею інвесторам; 2) консультує уряди країн, що розвиваються, з питань розробки та реалізації стратегій, програм і процедур, які стосуються міжнародного інвестування; 3) пропонує рекламні послуги і виступає як спонсор діалогів між міжнародними діловими колами і конкретним урядом – організатором зустрічей з питань інвестицій.

Основною є функція *гарантування інвестицій*, зокрема БАГІ пропонує гарантії від втрат, пов'язаних з такими явищами:

- неконвертованість місцевої валюти, яка зумовлює неможливість переведення її в іноземну валюту і вивезення за межі країни;

- експропріацією власності в країні перебування, зумовленою діями уряду країни перебування, спрямованими на обмеження або ліквідацію прав власності або контроль над нею, а також права на застраховані інвестиції;

- воєнними діями або внутрішніми заворушеннями, які ведуть до руйнації або завдання шкоди активам підприємств, або створення перешкод для їхньої діяльності;

- розірванням контракту, тобто відмовою від зобов'язань по контракту або будь-якими його порушеннями з боку країни перебування щодо іноземного інвестора, коли останній не має можливості звернутися до суду або арбітражного суду з приводу порушення контракту.

Гарантії БАГІ надаються, як правило, на 15 років, але цей термін може бути продовжений. Максимальний ліміт покриття – 50 млн. дол. США за один проект. Право на гарантії мають інвестиції в усіх галузях, крім оборонної промисловості, виготовлення тютюнових виробів та виробництва алкогольних напоїв, інвестицій спекулятивного характеру і пов'язаних з азартними іграми. Під час отримання заяви від країни БАГІ оцінює проекти щодо їх фінансового, економічного обґрунтування, відповідності стандартам з охорони навколишнього середовища, відповідності потребам розвитку країни-претендента. *Джерелом фінансування є статутний капітал, який нині становить понад 1 млрд. дол. США.*

Організаційну структуру БАГІ створюють Рада керуючих, Директорат та президент. Усі повноваження з керівництва БАГІ належать Раді керуючих. За поточну діяльність відповідає Директорат, який складається з 20 членів. Головою Директорату є президент МБРР. Виконавчий віце-президент БАГІ призначається Директором на пропозицію президента МБРР і веде поточні справи під загальним наглядом Директорату. Посадові особи та інші штатні співробітники МБРР працюють в Агенції по сумісництву. В Україні БАГІ співпрацює з Державною кредитно-інвестиційною компанією, опікуючись фондом перед експортних гарантій для заохочення інвестицій в АПК.

Міжнародний центр з регулювання інвестиційних спорів (МЦРІС) створений у 1966 р. з метою стимулювання приватних інвестицій через урегулювання конфліктів між іноземними інвесторами та місцевими урядами. МЦРІС надає також консультації, проводить дослідницьку роботу і здійснює випуск видань з питань правового регулювання іноземних інвестицій. Членами МЦРІС є 131 країна. Участь МЦРІС у розв'язанні можливих спірних питань передбачається умовами багатьох інвестиційних контрактів, а також багато- і двосторонніх угод.

7.4 Організації з регулювання міжнародних розрахунків та зовнішньої заборгованості

Регіональні банки розвитку мають на меті фінансування тих самих видів діяльності, що і Світовий банк. Регіональні банки надають головним чином довгострокові кредити на фінансування інвестиційної діяльності приватних фірм і міжнародних проектів допомоги країнам, що розвиваються. Досить значна нерівномірність економічного розвитку відмінності в культурно-історичних та політичних реаліях країн Європи, Азії, Африки та Латинської Америки зумовлюють своєрідність структури, масштабів та характеру операцій кожного з регіональних банків. У європейському регіоні у валютно-кредитній інституціональній структурі основне місце посідають Європейський інвестиційний банк та Європейський банк реконструкції та розвитку. В структурі субрегіональної організації ОЧЕС працює Чорноморський банк торгівлі й розвитку. У Латинській Америці активно діють п'ять регіональних банків розвитку: Андська корпорація розвитку, Карибський банк розвитку, Міжамериканський банк розвитку, Центральноамериканський банк для економічної інтеграції, Латиноамериканський експортний банк. В Азії, Африці, арабських країнах також існують аналогічні банки розвитку (Азіатський банк

розвитку, Західноафриканський банк розвитку, Африканський банк розвитку, Арабський банк економічного розвитку та ін.).

Водночас *регіональні банки мають чимало спільних рис.*

У статутах усіх регіональних банків (що від самого початку були визначені як неприбуткові організації) задекларовано одну й ту саму *мету* – надання довгострокової фінансової та технічної допомоги для прискореної розбудови й розвитку конкурентоспроможних економік країн регіону, а також сприяння економічній кооперації та інтеграції акціонерів банків у процесах розбудови комплексного регіонального господарства й у вирішенні специфічних регіональних проблем. У статутах усіх регіональних банків вказується на необхідність розробки стратегії розвитку країн-членів відповідного банку з урахуванням регіональної специфіки, а також прагнення до створення в кожній з них середовища, привабливого для іноземних інвесторів.

Так само як і МБРР, регіональні банки являють собою акціонерні товариства, *статутний капітал* яких поділяється на дві частини: сплачену (меншу – від 4 до 10%) і несплачену (більшу); більша частина акціонерного капіталу банків, як і в МБРР, вважається «гарантійною», потреба у сплаті якої може виникнути лише в разі банкрутства банку (тобто його нездатності розрахуватися за власними зобов'язаннями). Менша частина (сплачена) інколи поділяється, своєю чергою, ще на дві частини, одна з яких вноситься у твердій валюті або золотом, а друга – в національній валюті країни-члена банку.

Статутами всіх банків розвитку передбачено регулярні перевірки їхнім керівництвом відповідності величини акумульованих ресурсів потребам претендентів на позики. У разі необхідності керівні органи банків уповноважені ухвалювати рішення про поповнення статутного капіталу як шляхом пропорційного збільшення квот усіх членів, так і шляхом перерозподілу величини внесків у результаті збільшення квоти окремих акціонерів із відповідним перерозподілом владних повноважень.

Так само як і в МБРР, головним *джерелом поповнення статутного капіталу регіональних банків розвитку* є запозичення на світових ринках капіталу, що здійснюються за рахунок емісії власних облігацій, та добровільні пожертви багатших країн. Зобов'язання урядів країн-членів банку (особливо найбагатших) сплатити в разі потреби «гарантійну» частину акціонерного капіталу забезпечують облігаціям регіональних банків (як і Світового банку) найвищий рейтинг – ААА, що дає можливість кредитувати через банки менш розвинуті країни на вигідніших умовах, ніж ті, на які бідніші країни зі

значно нижчим рейтингом могли б розраховувати, самостійно здійснюючи запозичення на світових ринках капіталу. Трансформуючи коротко- та середньострокові позики з міжнародних ринків у довгострокові кредити і перерозподіляючи отримані від країн-донорів субсидії, регіональні банки розвитку за аналогією із МБРР провадять політику диференціації умов надання кредитів залежно від платоспроможності позичальника.

Незважаючи на кількісні та якісні відмінності у складі керівних органів регіональних банків, всі вони мають однакову *організаційну структуру*, подібну до структури МБРР. Керівними органами кожного з банків є Президент банку, Рада управляючих та Директорат. Ради управляючих утворюються з високопоставлених представників кожної з країн-членів, які в себе на батьківщині очолюють національні економічні або фінансові відомства (міністерства фінансів, центральні банки чи аналогічні установи). До виняткової компетенції Ради управляючих належить розв'язання стратегічних питань діяльності банку. Вирішення оперативних питань у всіх без винятку регіональних банках покладається на Директорат та Президента.

Рішення ухвалюються зваженим голосуванням, при цьому кожна держава має кількість голосів, пропорційну розміру фінансового внеску до капіталу банку. В усіх банках (в Міжамериканському і Азійському – з моменту заснування, а в Африканському – внаслідок багаторічної боротьби) промислово розвинуті країни забезпечили себе кількістю голосів, достатньою для блокування будь-якого небажаного для них рішення. В результаті вони здобули право розпоряджатися не тільки своїми внесками, а й набагато більшим обсягом ресурсів, що запозичуються регулярно на міжнародних ринках капіталу шляхом емісії облігацій банків.

Так само як і в Групі Світового банку, регіональні банки розвитку мають у своїх структурах низку *фінансових інститутів*, створених для вирішення специфічних проблем країн конкретного регіону (наприклад, Механізм допомоги потерпілим від азійської фінансової кризи АЗБР), а також спеціальні *трастові фонди*, призначені для пільгового кредитування найбільш вразливих членів банку. Пільги надаються не тільки у формі встановлення наднизьких ставок обслуговування кредитів за продовженого терміну користування ними (до 50 років за нульової процентної ставки в Африканському фонді розвитку АфБР), а й шляхом дозволу повернення позик (отриманих у вільно конвертованій валюті) у національній валюті боржника (МаБР).

Переважаюча частина коштів, отримуваних країнами «третього світу» через регіональні банки розвитку, призначається або для

вирішення найактуальніших соціально-економічних проблем, подолання відсталості колишніх колоній, або для розбудови на їхній території об'єктів інфраструктури. Як свідчать результати аналізу секторного розподілу отриманих членами трьох банків кредитів, найбільші за останні десятиріччя інвестиції були здійснені у створення інфраструктури енергетичної й транспортної галузей, системи зв'язку. Це пояснюється як тривалим періодом спорудження таких капіталомістких об'єктів, так і низькою рентабельністю інвестицій у цих галузях, що не приваблює ані національний, ані іноземний приватний капітал. Загальна характеристика основних регіональних банків розвитку наведена у табл. 7.4.

Таблиця 7.4 – Регіональні банки розвитку

Назва	Рік утворення	Країни-члени	Цілі та напрями діяльності
<i>Європейський інвестиційний банк (ЄІБ)</i>	1958 р. згідно з Римською угодою	14 країн	- надання позик і гарантій на фінансування проєктів для менш розвинутих регіонів, модернізації або конверсії підприємств, розвитку підприємницької діяльності в нових галузях, реалізації проєктів, що мають спільний інтерес для декількох країн-членів; - надання кредитів державним і приватним позичальникам у промисловості, с/г, екологічній та енергетичній інфраструктурі, сфері послуг, комунікацій
<i>Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)</i>	1990 р., діяльність почалась у 1991 р.	60 країн, а також ЄЕС та ЄІБ	- сприяння економічному розвитку і реконструкції країн ЦСЄ з метою переходу їх до відкритої ринкової економіки і приватного підприємництва; - сприяння інвестиціям у виробництво, сферу послуг і фінансовий сектор та пов'язану з ними інфраструктуру; - надання технічної допомоги для підготовки, фінансування і реалізації проєктів тощо
<i>Чорноморський банк торгівлі і розвитку (ЧБТР)</i>	1999 р.	країни-члени ЧЕС, інші банки та фінансові інститути	- сприяння економічній співпраці та регіональній інтеграції через підтримку інвестиційної діяльності; фінансування та просування регіональних проєктів; - кредитування зовнішньоторговельної діяльності країн-учасниць ЧЕС; - надання банківських послуг підприєм-

Назва	Рік утворення	Країни- члени	Цілі та напрями діяльності
			ствам як громадського, так і приватного секторів
<i>Ісламський банк розвитку (ІБР)</i>	1975 р., за рішенням Організації Ісламська конференція	51 держава	- фінансова підтримка економічного й соціального розвитку країн-членів, надання технічної допомоги його акціонерам, участь у фінансуванні різноманітних проєктів і сприяння торгівлі між країнами-членами; - сприяння економічному розвитку ісламських держав і мусульманських громад в інших державах; - фінансування зовнішньоторговельних операцій і проєктів в інших сферах економіки без відсотків
<i>Міжамериканський банк розвитку (МаБР)</i>	1959 р.	47 країн-членів: 20 країн-донорів; 26 латиноамериканських країн і деякі азійські	- боротьба зі злиднями та сприяння економічному зростанню країн Латинської Америки та Карибів; - фінансування проєктів технічного й економічного характеру в країнах, що розвиваються, регіону; - модернізація державних інституцій; - позики для фінансування будівництва народногосподарських об'єктів на строк 10-15 років
<i>Азійський банк розвитку (АзБР)</i>	1965 р.	64 держави, в т.ч. 18 неазійських	- сприяння соціально-економічному розвитку країн регіону шляхом фінансової підтримки регіональних, субрегіональних та національних проєктів і програм країн, розвиваються, надання їм технічної допомоги; - залучення зовнішнього приватного капіталу для прискорення розвитку країн Тихоокеанського регіону шляхом створення у країнах-одержувачах кредитів середовища, сприятливого для закордонних інвестицій та надання під них гарантій; - стимулювання регіональної співпраці та координації економічної політики країн Азії та Далекого Сходу
<i>Африканський банк розвитку</i>	1964 р.	53 африканські та 24 європей-	- сприяння економічному й соціальному прогресу африканських країн; - фінансування інвестиційних програм і

Назва	Рік утворення	Країни-члени	Цілі та напрями діяльності
<i>(АфБР)</i>		ські, азійські та американські країни	проектів; - організація спільного фінансування з іншими міжнародними організаціями розвитку; - надання технічної допомоги країнам регіону і підготовці проектів розвитку

У сфері банківського регулювання і міжбанківських розрахунків незаперечно першість у системі МЕВ належить **Банку міжнародних розрахунків (БМР)**, одній з найстарших міжнародних організацій, створеній у 1930 р. на основі міждержавної угоди шести країн – Бельгії, Великобританії, Італії, Німеччини, Франції та Японії – і конвенції цих держав зі Швейцарією. Первинною метою створення Банку було врегулювання проблеми германських репарацій за результатами Першої світової війни.

Зараз членами Банку є 41 держава Європи, Азії та Америки, які представлені їхніми центральними банками. Проте традиційно провідну роль у ньому відіграють країни Західної Європи.

Відповідно до статуту Банк виконує такі *основні функції*:

- здійснює широке коло банківських операцій з метою сприяння центральним банкам у керуванні їх валютними резервами;

- служить форумом для міжнародного валютного співробітництва, у рамках якого періодично зустрічаються керівники центральних банків ведучих країн;

- виконує функції агента і довіреної особи з виконання міжнародних фінансових угод;

- здійснює дослідження в області валютної і грошової політики, що є предметом інтересу для центральних банків.

Організаційна структура БМР включає:

Генеральні збори (General Meeting) – вищий орган, що визначає політику організації та засідає щорічно в другий понеділок червня в складі голів ЦБ країн-членів БМР.

Раду директорів (Board of Directors) – орган, що керує поточною політикою і складається з керуючих центральних банків Бельгії, Франції, Німеччини, Італії, Великобританії і США, кожний з яких призначає ще одного члена ради зі своєї країни. Керуючі центральними банками Канади, Японії, Нідерландів, Швеції і Швейцарії є кооптованими членами.

Керівництво (Management) – обраний Радою директорів Голова ради з числа його членів і призначений президент БМР. З кінця другої

світової війни обидві посади об'єднує одна особа – Голова центрального банку однієї з країн-членів.

Як розрахункову одиницю, у якій ведеться баланс БМР, дотепер застосовується золотий швейцарський франк. Відповідно до статуту капітал банку складає 1,5 млрд. золотих швейцарських франків і розділений на 600 тис акцій. Один золотий франк містить 0,29 г чистого золота, що відповідає золотому паритету, який існував між швейцарським франком і золотом у 1930-1936 рр. Американські долари конвертуються у франки за фіксованим курсом 1 золотий франк = 1,94 дол. США, – це означає ціну золота, до якого дотепер прив'язаний цей франк – 208 дол. США за одну трійську унцію золота (31,1 г), що істотно нижче, ніж ціна золота на світовому ринку.

Банк виконує депозитні операції, операції на ринку євровалют, операції з цінними паперами (крім акцій), продає та обліковує першокласні короткострокові зобов'язання, зберігає, купує та продає золото за свій рахунок або за рахунок центральних банків країн-членів.

БМР виконує найважливішу функцію регулювання міжнародних розрахунків і розробки нормативних документів щодо банківського нагляду, яка здійснюється через три комітети, що діють під егідою БМР і за підтримкою його секретаріату:

1. *Базельський комітет з банківського нагляду* (Basle Committee on Banking Supervision) – створений у 1974р. на основі угоди між центральними банками Групи десяти, в задачу якого входить розробка мінімальних принципів ефективного банківського нагляду, що рекомендуються для застосування всіма центральними банками з метою запобігання банківських криз. Найбільш вагомими документами, прийнятими комітетом, що визнаються переважною більшістю країн світу, є:

1) Базельський конкордат: принципи нагляду за підрозділами іноземних банків (1983 р.) (Basle Concordat: Principles for the supervision of banks foreign establishments) з наступними доповненнями визначили погоджені принципи взаємовідносин міжнародних банків з центральними банками приймаючих країн;

2) Базельська угода про капітал: міжнародне зближення вимірів капіталу і стандартів капіталу (1986 р.) (Basle Capital Accord: International convergence of capital measurement and capital standards), яка рекомендувала, що власний капітал банків повинен складати не менш 8% їх активів;

3) Ключові принципи ефективного банківського нагляду (1997р.) (Core principles for effective banking supervision), що стали відповіддю міжнародного співтовариства на потенційну погрозу

банківських криз наприкінці ХХ ст.

2. *Базельський комітет із систем платежів і розрахунків* (Basle Committee on Payment and Settlement Systems) – періодично збирається з 1989р. під егідою БМР та здійснює спостереження за міжнародними розрахунками, узагальнює статистику і розробляє нові механізми міжнародних розрахунків. У числі більш ніж 20 документів, прийнятих комітетом, найбільш значимими є рекомендації про те, як здійснювати розрахунки по фінансових деривативах, як враховувати системні ризики в угодах з іноземною валютою, по міжнародних розрахунках, по угодах з цінними паперами, по механізмах перекладу великих платежів між центральними банками й ін.

3. *Постійний комітет з євровалют* (Euro-currency Standing Committee) – постійно діючий з 1971 р. комітет Групи десяти, який вивчає і виносить рекомендації з удосконалення банківського регулювання ринку євровалют (зокрема, поліпшення статистики фінансових деривативів, ризики фінансових посередників, нововведення на міжнародному фінансовому ринку).

Діяльність БМР конфіденційна. Банк підтримує зв'язки з МВФ і групою Всесвітнього банку, має адміністративний пост у Тимчасовому комітеті МВФ.

Паризький клуб (Paris Club) – створена в 1956 р. неформальна організація урядів країн-кредиторів, що займається спостереженням за державною заборгованістю і проведенням із країнами-боржниками багатобічних переговорів із проблем реструктуризації державних боргів. Основними членами Паризького клубу є країни-члени ОЕСР.

Паризький клуб не має твердої організаційної структури і членства і формально відкритий для всіх країн, що є кредиторами і приймають його практику роботи. Головою Паризького клубу традиційно є високопоставлений чиновник міністерства фінансів Франції, невеликий секретаріат також розміщується у французькому казначействі. *Головною функцією клубу* є проведення багатобічних переговорів з найбільшими боржниками і врегулювання їх зовнішньої заборгованості. За результатами переговорів з боржниками на багатобічній основі члени Паризького клубу підписують Погоджений протокол (Agreed Minutes) реструктуризації боргу, що містить умови про консолідацію платежів по обслуговуванню боргу і прострочених платежів, дату, за станом на яку підписані угоди про кредити попадають під реструктуризацію, консолідований період, протягом якого повинна відбутися реструктуризація боргу, частка боргу, що підлягає реструктуризації, умови першого внеску по реструктурованій заборгованості і графік платежів. Умови погодженого протоколу

набирають сили тільки після того, як країна-кредитор і країна-боржник домовляться на двосторонній основі за списком кредитів, що підлягають реструктуризації. Час від часу Паризький клуб погоджує умови, на яких реструктуруються борги країн, що розвиваються.

Лондонський клуб (London Club) – консультативний комітет найбільших приватних банків-кредиторів, що засідає в зв'язку з їхніми переговорами з урядами країн-боржників з питань реструктуризації їхньої приватної заборгованості, що звичайно ведуться одним з банків від імені і з доручення інших банків, що беруть участь у консультативній раді. Лондонський клуб не має будь-якої організаційної структури і збирається в складі тих банків, що мають найбільш великі вимоги до країни-боржника, справа який вони розглядають. Членами клубу є майже 600 найбільших приватних банків-кредиторів.

У рамках Лондонського клубу банки укладають з урядом країни-боржника угоду або про щорічну реструктуризацію боргу, або про багаторічну реструктуризацію. Умовою підписання угоди про реструктуризацію звичайно є прийняття країною програми МВФ по структурному коректуванню економіки і здійсненню економічних реформ. Реструктуризації підлягають тільки виплати основного боргу, тоді як усі прострочені суми повинні бути виплачені в момент підписання угоди про реструктуризацію.

Набір заходів для реструктуризації в рамках Лондонського клубу звичайно обмежується угодами про викуп (buy-back agreements), по яких уряд країни-боржника купує приватний борг своїх компаній зі знижкою в іноземних банків; про обмін зі знижкою (discount exchange) боргів на інші активи, такі як акції національних компаній; скороченні платежів по обслуговуванню боргу і наданні нових позик для виплати старих боргів. У 90-і рр. через механізм Лондонського клубу пройшли такі країни, як Аргентина, Болівія, Бразилія, Болгарія, Мексика, Філіппіни, Польща й ін.

Питання для обговорення

1. Як реалізується функція нагляду за макроекономічною політикою країн з боку МВФ? Наскільки вона ефективна?
2. Чим відрізняються Міжнародний валютний фонд і Світовий банк, і що між ними спільного?
3. Що спільного і яка різниця в стратегіях співробітництва Міжнародного валютного фонду, групи Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку з Україною?

Контрольні питання

1. Під якими назвами об'єднані ключові міжнародні валютно-фінансові інститути?
2. Визначте місце і роль міждержавних валютно-кредитних організацій в системі інституціональних структур регулювання світової економіки.
3. Які зобов'язання бере на себе країна, вступаючи до Міжнародного валютного фонду (МВФ)?
4. Як визначається розмір квоти країни і яким чином він впливає надалі на співробітництво країни з МВФ?
5. З чим пов'язано виникнення такої форми діяльності МВФ, як інспектування?
6. З чого складається дохід МВФ та яка існує структура зборів в Фонді?
7. За допомогою яких механізмів здійснюється безпосереднє фінансування?
8. Які організації входять до складу групи Світового банку?
9. Надайте характеристику видів кредитів, що надає Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР).
10. Визначте основні вимоги до країн, що вступають до МБРР.
11. Які країни можуть отримувати кредити у Міжнародній асоціації розвитку (МАР)?
12. Визначте функції, що виконує Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ). Яка є основною?
13. З якими ризиками пов'язані гарантії від втрат, що пропонує БАГІ?
14. Охарактеризуйте основні напрями діяльності Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів.
15. Визначте спільні цілі фінансування регіональних банків розвитку та Світового банку. Що є джерелом формування ресурсів для діяльності регіональних банків розвитку?
16. Які банки у Європейському регіоні посідають основне місце? В чому полягає суттєва відмінність ЄБРР від інших регіональних банків розвитку?

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 110-141], [2, с. 142-273], [3], [4], [5], [8], [11, 194-241], [12], [14], [15], [17], [19], [21, с. 138-202], [22, с. 38-53].

Тема 8

Участь України в міжнародних організаціях

- 8.1 Співпраця України з міжнародними організаціями глобального типу: України та ООН
- 8.2 Україна і міжнародні організації з регулювання світової торгівлі.
- 8.3 Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями.
- 8.4 Пріоритетні напрями взаємодії України з міжнародними регіональними організаціями.

8.1 Співпраця України з міжнародними організаціями глобального типу: України та ООН

Головною метою участі України в діяльності міжнародних організацій глобального типу є створення сприятливих умов для розвитку національної економіки, набуття досвіду міжнародного співробітництва та прискорення процесу інтеграції України у світогосподарський комплекс.

Україна як суверенна держава що ставить собі за мету стати повноправним членом світової спільноти, прагне брати участь у міжнародних організаціях, заснованих на демократичних принципах. Наша країна не входить до воєнно-політичних блоків. Вступаючи до міжнародних організацій, особливо глобального типу, Україна намагається досягти двоєдиної цілі: з одного боку – покласти свій внесок у справу миру на Землі, в процес зростання світової економіки і підвищення добробуту людства, в справу зміцнення прав людини; з іншого – одержати підтримку від міжнародних інститутів у вирішенні проблем національного розвитку.

Україна є членом переважної більшості міжнародних організацій глобального типу. Насамперед, це ООН та організації її системи. Україна була серед 51 країни-засновника, які в 1945 р. підписали Статут цієї унікальної організації. Відтоді наша країна неухильно підтримує принципи ООН і активно співробітничав з її структурами. На 2000-2001 рр. Україна була обрана непостійним членом Ради Безпеки; вона одержала єдине місце, яке, за правилами, належить країнам Східної Європи. Вона працює в таких найважливіших органах і організаціях системи ООН, як ЮНКТАД, Європейська економічна комісія ООН, МВФ, Група Світового банку, ЮНІДО, СОІВ, МАГАТЕ. Важливе значення для нас має участь в

міжнародних організаціях транспорту й зв'язку - ІКАО, ІМО, МСЕ. З 2000 р. Україна зарахована до «Білого списку» ІМО – офіційний документ, що включає країни, система підготовки моряків в яких відповідає міжнародним стандартам; це надає право морякам торговельного флоту України працювати на рівних правах на будь-якому судні світового флоту. Представники України працюють у багатьох комітетах, комісіях і робочих групах ООН, беруть участь в реалізації різноманітних програм.

Серед авторитетних глобальних організацій, до яких Україна ще не увійшла, - ОЕСР, СОТ, ФАО, МФСР.

Місце міжнародних організацій глобального типу у світовій регулятивній структурі зображено на рис. 8.1.

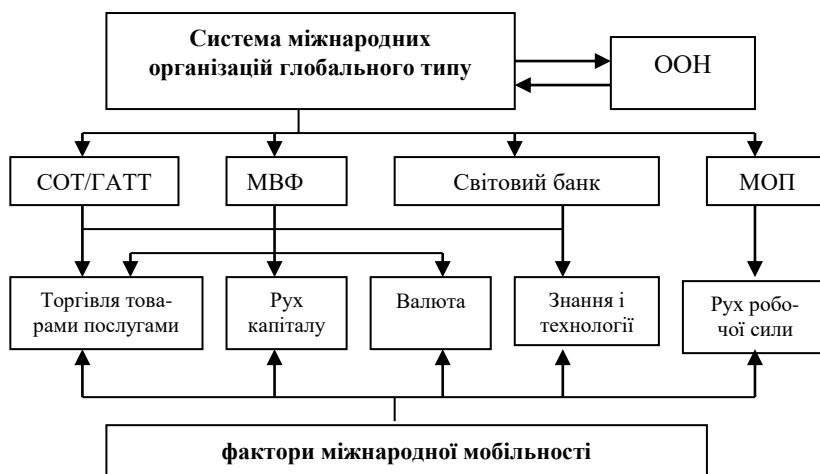

Рис. 8.1 – Міжнародні організації глобального типу у світовій регулятивній структурі

При вивченні питання щодо співробітництва України та ООН необхідно акцентувати увагу на двох аспектах (табл. 8.1):

1) участь України в роботі головних, допоміжних органів ООН, спеціалізованих установ;

2) робота органів і установ ООН в Україні.

Слід зазначити, що Україна була однією з держав-засновниць організації і стала повноправним членом ООН з дня її заснування.

Таблиця 8.1 – Участь України в роботі головних, допоміжних органів та спеціалізованих установ ООН

Орган / установа ООН	Участь України
ООН	Член ООН з моменту заснування (1945 р.)
Генеральна Асамблея	Представники України обиралися заступниками голови в 1970, 1981 та 1991 рр., головою – в 1997 р.
Рада Безпеки	Обрана на період 2000-2001 рр.
Комітет з питань внесків	Український експерт працював у 1995-1997 рр.
Комісія ООН з питань роззброєння	Складається з усіх членів ООН
Комітет з питань використання космічного простору в мирних цілях	Обрана членом у 1990 р.
Комітет з питань здійснення невід'ємних прав палестинського народу	Член з моменту заснування (1975 р.)
Комітет з питань інформації	Член з моменту заснування (1978 р.)
Спеціальний комітет з питань міжнародного тероризму	Член з моменту заснування (1972 р.)
Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД)	Член Ради з питань торгівлі й розвитку з 1972 р.
Програма розвитку ООН (ПРООН)	Обрана до Ради керуючих у 1995 р.
Фонд ООН допомоги дітям (ЮНІСЕФ)	Обрана до Ради керуючих у 1995 р.
Програма ООН з охорони довкілля (ЮНЕП)	Член Ради в 1981-1988, 1990-1993 рр.
Консультативний комітет Програми допомоги ООН у галузі викладання, вивчення, поширення та більш широкого визнання міжнародного права	Була членом до 1995 р.
Конгрес ООН з питань запобігання злочинності та поведження з право порушниками	Бере участь з 1960 р.
Економічна і Соціальна Рада ООН (ЕКОСОП)	Була членом у 1977-1979, 1989-1991, 1993-1995 рр.
Комітет з питань програм і координації ЕКОСОП	Обиралася на трирічний термін до 31 грудня 1996 р.
Комітет з питань науки і техніки в цілях розвитку ЕКОСОП	Була членом у 1972-1975, 1980-1983, 1991-1994, 1995-1998 рр.
Статистична комісія ЕКОСОП	Обиралася на чотирирічний термін до 31 грудня 1996р.
Комісія з наркотичних засобів ЕКОСОП	Обиралася на чотирирічний термін до 31 грудня 1997р.

Орган / установа ООН	Участь України
Комісія з питань сталого розвитку ЕКОСОП	Обиралася на трирічний термін до 31 грудня 1997 р.
Європейська економічна комісія (ЄЕК)	Член з 1947 р., працює в 15 спеціалізованих органах, експертних групах тощо
Підкомісія з питань попередження дискримінації і захисту меншин ЕКОСОП	Український експерт був обраний у 1995 р.
Міжнародний Суд ООН	Член з 1945 р.
Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ)	Член з 1957 р., обиралася до Ради керуючих у 1990-1992, 1993-1995, 2000-2002 рр.
Організація ООН з промислового розвитку (ЮНІДО)	Член з 1985 р., обиралася до Ради промислового розвитку в 1987-1991 рр.
Організація ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО)	Член з 1954 р.
Міжнародна організація праці (МОП)	Член з 1954 р., з 1990 р. обиралася членом шести промислових комітетів
Всесвітній поштовий союз (ВПС)	Член з 1947 р., обиралася членом Виконавчої ради на період 1974-1979, 1995-1999 рр.
Міжнародний союз електров'язку (МСЕ)	Член з 1947 р., обрана членом Ради на період 1995-1999 рр.
Всесвітня метеорологічна організація (ВМО)	Член з 1951 р., включаючи членство в Європейській метеорологічній організації та двох технічних комісіях
Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ)	Член з 1970 р.
Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)	Член у 1948-1949 рр., членство поновлено з 1992 р.
Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО)	Приєдналася до Чиказької конвенції і стала членом організації в 1992 р.
Міжнародна морська організація (ММО)	Член з 1994 р.
Рада Безпеки ООН	Член з 2018 р.

Сучасними пріоритетними сферами діяльності ООН для України є:

– розробка ефективних підходів до зміцнення міжнародної та регіональної безпеки; залучення ООН до процесу роззброєння, зокрема ядерного, зниження військового протистояння у різних регіонах світу, проведення конструктивного діалогу з проблем конверсії, участь у

формуванні нових і зміцненні існуючих регіональних структур безпеки, налагодження співробітництва з ними;

- залучення досвіду ООН для розв'язання соціально-економічних проблем, експертної допомоги в інтересах державного будівництва України, сприяння переходу до ринкової економіки;

- використання унікальних можливостей ООН для ведення діалогу з представниками інших держав.

8.2 Україна і міжнародні організації з регулювання світової торгівлі

Членство України в СОТ є передумовою лібералізації режиму торгівлі між Україною та ЄС, створення зони вільної торгівлі та забезпечення поступової інтеграції України до Європейського Союзу шляхом підготовки та укладання Угоди про асоційоване членство України в ЄС. Від членства у СОТ також повністю залежить можливість приєднання України до Центральноєвропейської зони вільної торгівлі.

Відомо, що СОТ, по суті, є напівзакритою організацією, доступ до неї обмежено досить жорсткими умовами як економічного, так і політичного характеру. Справа в тому, що кожний новий член організації одержує суттєві пільги, а засновники ГАТТ/СОТ, найрозвиненіші держави, неохоче діляться своїми привілеями на світовому ринку. Членство в цій організації для нашої країни має такі позитивні наслідки:

- зменшення тарифних і нетарифних обмежень для українських товарів практично на всіх світових ринках;

- можливість змінити структуру експорту в бік підвищення частки високотехнічної продукції;

- кількісне і якісне поліпшення української торгівлі, яке відбудеться одночасно щодо 135 країн СОТ, на які припадає понад 90% світової торгівлі;

- забезпечення справедливого вирішення торговельних спорів;

- застосування антидемпінгових і компенсаційних заходів з метою захисту внутрішнього ринку;

- введення тимчасових обмежень імпорту у випадках проблем з платіжним балансом.

Процес приєднання України до СОТ тривав з 1993 р. та визначався такими основними етапами (табл. 8.2):

Таблиця 8.2 – Основні етапи процесу приєднання України до СОТ

Термін	Подія
Червень 1992 р.	Україна отримала статус спостерігача при ГАТТ
30 листопада 1993 р.	Україна направила до Секретаріату ГАТТ офіційну заявку з проханням про приєднання до цієї організації
17 грудня 1993 р.	ГАТТ створила офіційну Робочу групу по приєднанню України до ГАТТ з представників 47 зацікавлених держав
28 червня 1994 р.	Робочій групі з розгляду заявки України щодо приєднання до ГАТТ подано Меморандум про торговельний режим країни
1 січня 1995 р.	Початок дії пакету угод Уругвайського раунду і створення СОТ, які висували значно більше вимог до законодавства країн, що бажають вступити до СОТ
27-28 лютого 1995 р.	Перше засідання Робочої групи: моніторинг стану економічних реформ і процесу реформування зовнішньоторговельного режиму України відповідно до норм та принципів ГАТТ/СОТ по таких напрямках: приватизація в промисловості; субсидування промисловості; тарифне та нетарифне регулювання; бюджетна, цінова та валютно-фінансова політика; стандарти та сертифікація; захист прав інтелектуальної власності та авторського права
11-12 грудня 1995 р.	Друге засідання Робочої групи: результати двосторонніх консультацій та переговорів про доступ до ринків товарів; стан та перспективи реформування аграрно-промислового комплексу України
24-25 червня 1996 р.	Третє засідання Робочої групи: аналіз процесу гармонізації зовнішньоторговельного законодавства України відповідно до вимог СОТ на підставі інформаційних матеріалів
6-7 травня 1997 р.	Четверте засідання Робочої групи: розгляд звіту про підсумки першого раунду переговорів про доступ до ринку товарів та про зобов'язання щодо доступу до ринку послуг в рамках вступу України до СОТ
24-25 листопада 1997 р.	П'яте засідання Робочої групи: огляд ходу та результатів двосторонніх переговорів України з країнами-членами СОТ про доступ до ринків товарів та послуг; перегляд інформації про підтримку сільського господарства і субсидії
10 червня 1998 р.	Шосте засідання Робочої групи: огляд напрямів та останніх змін у торговельній політиці України; хід та результати двосторонніх переговорів щодо доступу до ринку товарів та послуг
12 липня 2000 р.	Сьоме засідання Робочої групи: огляд законів та законопроектів (митний кодекс; закон про митну оцінку; закони в сфері державних закупівель); хід приватизації в країні
13-14 червня 2001 р.	Восьме засідання Робочої групи: стан та перспективи двосторонніх переговорів по доступу до ринків товарів та послуг з

Термін	Подія
	країнами-членами Робочої групи з питань вступу до СОТ
25-26 червня 2002 р.	Дев'яте засідання Робочої групи: огляд прогресу двосторонніх переговорів з доступу до ринків товарів та послуг з країнами-членами Робочої групи; огляд стану гармонізації українського законодавства до норм та вимог СОТ
25-26 лютого 2003 р.	Прогрес України у двосторонніх переговорах з доступу до ринку товарів та послуг з країнами-членами Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до СОТ
25-26 липня 2003 р.	Десяте засідання Робочої групи: режим запровадження санітарних, ветеринарних та технічних заходів до імпорту як один з найбільш проблемних секторів національного торговельного законодавства
2003-2006 рр.	Закінчення двосторонніх переговорів щодо доступу до ринку товарів з країнами-членами СОТ та укладення протоколів з доступу до ринку товарів і послуг з державами-членами Робочої групи; гармонізація національного законодавства з нормами та вимогами СОТ
Січень-грудень 2007 р.	Розробка та підписання протоколу про приєднання
Січень-травень 2008 р.	Ратифікація в Парламенті України
Травень 2008 р.	Набуття Україною статусу офіційного члена СОТ

Членство України в СОТ забезпечує:

- зменшення тарифних і нетарифних обмежень доступу українських товарів (металургійної, текстильної та швейної продукції) практично на всі світові ринки і відповідно збільшення валютних надходжень від експорту вітчизняної продукції;
- отримання режиму найбільшого сприяння у торговельному просторі всіх країн-членів СОТ;
- створення ефективної системи захисту національного товаровиробника в антидемпінгових, спеціальних розслідуваннях в рамках розгляду торговельних спорів СОТ;
- можливість змінити структуру експорту в бік підвищення частки високотехнологічної продукції;
- введення тимчасових обмежень імпорту у випадках проблем з платіжним балансом;
- збільшення іноземних інвестицій в економіку держави;
- створення ефективної системи захисту національного товаровиробника від недобросовісного імпорту.

Україна також бере участь в інших організаціях, пов'язаних з регулюванням міжнародної торгівлі, зокрема:

1) у сфері стандартизації та сертифікації – глобальних (ІСО, МЕК) та європейських організаціях (СЕН, СЕНЕЛЕК); Міждержавній раді зі стандартизації та сертифікації країн СНД;

2) у правовій сфері – Комісії ООН з права міжнародної торгівлі;

3) у митній сфері – Всесвітній митній організації (ВМО) та ін.

8.3 Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями

На сьогоднішньому етапі економічної трансформації України найважливіше значення мають її відносини з кредитно-фінансовими організаціями. Розглянемо їх докладніше.

При вивченні питання **участі України в міжнародних валютно-кредитних організаціях** доцільно розглянути відносини України з глобальними (МВФ, Група Світового банку) та регіональними (ЄБРР, ЧБРР) валютно-кредитними організаціями (табл. 8.3).

Таблиця 8.3 – Участь України в міжнародних валютно-кредитних організаціях

Організація	Участь України	Напрями взаємодії
Міжнародний валютний фонд (МВФ)	Член з 3 вересня 1992р.	- Отримання кредитів, розмір яких залежить від величини квоти (квота України становить 1921,0 млн. СДР, або 0,647%). - Фінансова допомога у вигляді системної трансформаційної позики, кредитів «стенд-бай» та розширеного фінансування. - Консультативна і технічна допомога
Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР)	Член з 3 вересня 1992р.	Фінансова та економічна допомога на сприяння Україні у стабілізації її економіки, проведення структурних економічних реформ (сприяння діяльності приватного сектора; структурна перебудова державного сектора; забезпечення соціальної стабільності в перехідний період; забезпечення охорони навколишнього середовища), поліпшення стану платіжного балансу, збереження та розвиток систем соціального захисту, підвищення їхньої адресності

Організація	Участь України	Напрями взаємодії
Міжнародна фінансова корпорація (МФК)	Член з 1993 р.	Консультаційні послуги (пілотні проекти великої приватизації), технічна допомога (проекти підтримки приватного підприємництва, малої приватизації, підготовки великих підприємств до приватизації та проект приватизації землі і реструктуризації с/г)
Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ)	Член з 19 липня 1994 р.	Співпрацює з Державною кредитно-інвестиційною компанією, опікуючись над фондом перед експортних гарантій для заохочення інвестицій в АПК
Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)	Член з середини 1993р.	Фінансування проектів, пов'язаних з економічним розвитком: сприяння розвитку приватного сектора в різних галузях економіки (хімічній, металургійній, машинобудівній, переробній, в енергетиці, на транспорті тощо) та банківського сектора; проекти в АПК; сприяння уряду в приватизації інфраструктурної сфери; фінансування проектів у державному секторі
Чорноморський банк торгівлі і розвитку (ЧБТР)	Член з 1 червня 1999р.	Проект збільшення пропускної спроможності газопроводу з Росії через Україну, Болгарію, Румунію та Туреччину (газопровід Тальне – Ізмаїл (спільно з ЄБРР); реконструкція газокompresорної станції в Тарутіно (Україна)

Міжнародний валютний фонд (МВФ) є найбільшим іноземним кредитором України, його частка становить понад 60% усіх кредитів міжнародних організацій¹. Кредити МВФ спрямовуються на економічну трансформацію в Україні. Вони призначені насамперед для покриття дефіцитів платіжного балансу України та погашення внутрішнього боргу уряду. Тобто кредити Фонду у виробництво не йдуть і не дають можливості одержати прибуток. Це має застергти уряд від надмірного користування коштами МВФ, здійснювати ретельні макроеко-номічні розрахунки перш ніж звертатися з проханням про нові кредити.

Свої перші два кредити від МВФ Україна отримала у 1994-1995рр. за механізмом фінансування системних перетворень, наступні – за механізмом stand-by, а в жовтні 1998 р. - за механізмом розширеного фінансування. У структурі боргів України іноземним кредиторам борг перед МВФ – найбільший.

Квота України в МВФ становить 0,7%, відповідно такою самою є частка її голосів. Україна поки що не може істотно впливати на політику Фонду. Проте позиція МВФ відносно України має для нас велике значення. Справа в тому, що Фонд справляє значний вплив на ситуацію на валютно-кредитному ринку, і від його позиції багато в чому залежить політика комерційних банків та інших кредитних закладів. Неврівноваженість української економіки сприймається як істотний ризик для надання кредиту; авторитет МВФ, його готовність надати кошти України пом'якшують цей ризик. Це так званий «демонстраційний ефект». Крім того, МВФ надає кредити за процентами, пересічно, нижчими, ніж комерційні банки, що також для нас вигідно. Кредити МВФ почали надходити в Україну в той час, коли її економіка знаходилася в критичному стані. Завдяки ним вдалося приборкати гіперінфляцію та ввести в обіг нову грошову одиницю – гривню.

Проте кошти від МВФ надходять за умови виконання жорстких вимог з його боку. Міжнародний валютний фонд – це не благодійна організація. Він становить вимоги не тільки економічного, а й часто політичного змісту. Країна, що має високу заборгованість перед МВФ, вже не цілком самостійна в своїй економічній політиці; вона перебуває під постійним контролем Фонду й повинна виконувати його рекомендації. Безоглядне і неефективне користування коштами МВФ може поставити під загрозу економічну незалежність країни.

Система міжнародних фінансових відносин побудована таким чином, що без санкцій МВФ канали доступу практично на всі ринки позичкового капіталу залишатимуться, в тому разі, для нас повністю перекритими. Отже, співпраця з МВФ необхідна, але Україна повинна зайняти більш активну позицію і виявити наполегливість в усьому комплексі питань, що стосуються утвердження нового міжнародного порядку, який базувався б не виключно на економічній силі, а на принципах реального співробітництва вільних і рівноправних націй. Уряд України має намір продовжити переговорний процес з керівництвом Фонду щодо рефінансування наших боргових зобов'язань в обсягах, достатніх для їх обслуговування.

До *Світового банку* Україна вступила в 1992 р. (одночасно із вступом до МВФ); вона є членом майже всіх його структур – МБРР, МФК і БАГІ. Серед міжнародних кредитно-фінансових організацій Міжнародний банк реконструкції та розвитку є другим, після МВФ, кредитором України; його частка становить 32,8% всіх позичок. При цьому спостерігається тенденція зростання частки кредитів МБРР за рахунок зменшення частки МВФ.

Зі цільовим призначенням кредити МБРР поділяються на 4 групи: інституційні; реабілітаційні; на розвиток певної галузі економіки; на структурну перебудову галузей економіки.

Інституційні кредити спрямовані на реформи та розвиток державного управління фінансами, економікою. Реабілітаційна позика має інвестиційний характер. Кошти, що надходять від Всесвітнього банку, на відміну від коштів МВФ, використовуються більш різноманітно. Вони спрямовані не тільки на погашення дефіциту бюджету й платіжного балансу, а й на реалізацію довгострокових інвестиційних проєктів, підтримку українських підприємств, страхування імпорту.

Позики Свтового Банку для України вигідніші, ніж позики з інших джерел, оскільки умови надання ним кредиту більш сприятливі. За класифікацією ВБ, Україна належить до III категорії країн (рівень доходів нижче середнього), тому термін погашення кредитів продовжується до 20 років з пільговим періодом 5 років. Відсотки за кредит сплачуються за плаваючою ставкою і становлять близько 6,5% річних.

За рахунок Світового банку в Україні реалуються 16 проєктів: реабілітаційної позики; інституційної позики; реабілітації гідроенергетики; із розробки насінництва; експериментальний проєкт у вугільній галузі; розвитку підприємств; структурної перебудови вугільної галузі; структурної перебудови сільського господарства; розвитку експорту; розвитку ринку електроенергії; підтримки соціального захисту; структурної перебудови фінансового сектора; реабілітації та розширення теплопостачання м. Києва; розвитку системи казначейства. Проєкт реабілітаційної позики вже реалізовано. Вона була спрямована на фінансування дефіциту платіжного балансу, дозволила здійснити заходи по макроекономічній стабілізації, створенню конкурентного середовища на ринку товарів та послуг.

Позики Світового банку надаються у кілька траншів; кожний наступний надається при виконанні певних умов. Представником позичальника виступає Міністерство фінансів України. У структурі позик СБ значне місце посідають позики на структурну перебудову й розвиток паливно-енергетичної галузі.

Проєкт реструктуризації сільського господарства передбачає запровадження ринкових відносин в агропромисловому комплексі, зокрема, впорядкування користування землею. Кошти на розвиток підприємств надаються в два етапи. На першому етапі – на підтримку масової приватизації підприємств; завдання другого етапу – реформування економіки України, що передбачає прискорення

процесу приватизації, створення прозорого ринку цінних паперів, упровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку підприємств. Позика на перебудову фінансового сектора передбачає забезпечення відповідності української банківської системи світовим стандартам та її зміцнення. Затверджено ще два проекти, що будуть кредитуватися Світовим банком: Проект реформування державного управління і Проект реформування державних ресурсів.

Але все ж таки пріоритетним напрямом співробітництва України із Світовим банком стає одержання коштів на інвестиційні проекти, що надасть нашій країні більш відчутного імпульсу для розвитку економіки.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) формально є регіональною організацією, проте за складом учасників він виходить за межі регіону; тому доцільно розглянути стосунки України з ним саме в цьому розділі. ЄБРР є третьою міжнародною кредитно-фінансовою організацією за обсягом кредитів, що надаються Україні. Позички ЄБРР безпосередньо йдуть на розвиток виробництва, причому значна їх частина прямує на підтримку приватних малих і середніх підприємств.

ЄБРР працює на комерційній основі, кредити надаються на умовах ринкових ставок. До співпраці з ЄБРР підключені найсолідніші комерційні банки України.

Україна стала членом ЄБРР в 1992 р. За обсягом кредитів банку країнам Центральної і Східної Європи Україна посідає друге місце, що свідчить про високу оцінку ролі нашої країни в Європі.

У галузевому розрізі ЄБРР інвестує переважно харчову промисловість, видобуток нафти й газу, агробізнес, телекомунікації, портове господарство, а також вкладає кошти у фінансову сферу. Серед найвизначніших проектів слід назвати кредитну лінію для малих і середніх підприємств, реконструкцію Дніпропетровського олійно-екстракційного заводу, інвестиції в «Оболонський пивзавод», в хімічний термінал «Південний». ЄБРР брав участь у приватизації «Укртелекому».

8.4 Пріоритетні напрями взаємодії України з міжнародними регіональними організаціями

Україна є членом багатьох **регіональних міждержавних організацій** (рис. 8.2).

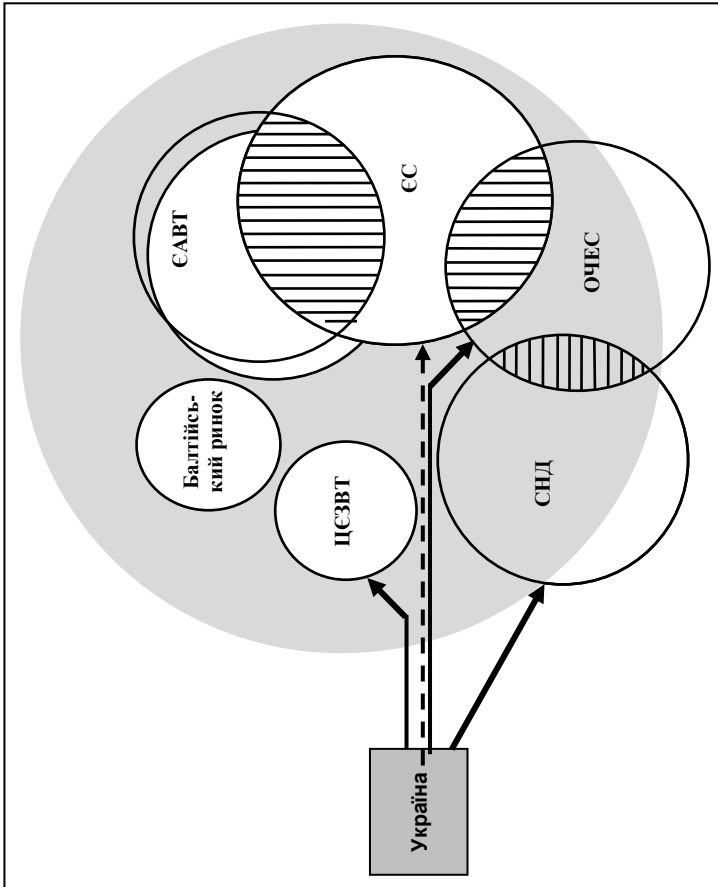

Рис. 8.2 – Поле регіональних інтересів України

Пріоритетним напрямом української зовнішньоекономічної політики є **Європейський Союз**. Європейська інтеграція і членство в Європейському Союзі є стратегічною метою України, оскільки це найкращий спосіб реалізації національних інтересів, побудови економічно розвинутої і демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин. Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентної

спроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС.

Враховуючи, що Україна – одна з найбільших європейських держав, то для неї особливо важливою є інтеграція саме з країнами Європи і, в першу чергу, з країнами-членами Європейського Союзу. Ключовим напрямком зовнішньої політики України та її стратегічним курсом визнано вступ до Європейського Союзу (ЄС). Ідея європейського вибору позитивно сприймається населенням України, євроінтеграційні прагнення України співпадають із необхідністю її модернізації і радикального реформування. Досягнення відповідності держави й українського суспільства копенгагенським критеріям членства в ЄС є головним довготерміновим завданням євроінтеграційного курсу. Співробітництво ЄС, започатковане в 1991р., триває і розвивається (табл. 8.4).

Таблиця 8.4 – Етапи інтеграції України до ЄС

Термін	Подія
Жовтень 1993 р.	Відкриття в Києві Представництва Комісії Європейських співтовариств
Січень 1994р., м. Москва	Укладення Угоди між США, Росією і Україною про виведення ядерної зброї з України, що відкрило шлях до розширення співробітництва між Україною та ЄС
14 червня 1994р., м. Люксембург	Підписання «Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС» (УПС)
Липень 1995р.	Відкриття у Брюсселі Представництва України при Європейських співтовариствах
6 грудня 1996 р.	Прийняття Радою ЄС Плану дій, який визначав напрямки взаємодії ЄС із Україною і окреслив шляхи сприяння її розвитку
5 вересня 1997 р.	Відбувся перший саміт Україна – ЄС, під час якого було підтверджено значення двосторонніх стосунків, а також відбувся обмін думками щодо існуючих проблем і шляхів співробітництва у майбутньому
24 лютого 1998 р.	Створено Українську частину Ради з питань співробітництва між Україною і ЄС та передбачено формування в усіх органах державної влади підрозділів співробітництва з ЄС. Створено також Національне агентство України з питань розвитку та європейської інтеграції
11 червня 1998 р.	Указом Президента України затверджено Стратегію інтеграції України до ЄС, у якій сформульовані основні напрями співробітництва України з ЄС

Термін	Подія
16 серпня 1999 р.	Прийнято Постанову Уряду про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства ЄС, затверджено Концепцію адаптації законодавства України до законодавства ЄС
10 грудня 1999 р.	Прийнято на Європейській раді в Гельсінкі Спільної стратегії ЄС щодо України
Друга половина 90-х рр. XX ст.	Набуття Україною членства у Раді Європи й ОБСЄ; членство в програмі «Партнерство заради миру»; підписання в Мадриді в липні 1997 р. Хартії про особливе партнерство України з НАТО; ратифікація Україною Європейської конвенції з прав людини; початок переговорів щодо вступу України у СОТ
Початок 2000 р.	Інтеграція України в ЄС була проголошена ключовим зовнішньополітичним пріоритетом і визначена в урядовій програмі стратегічною метою держави
Березень 2008 р.	Засновані переговори по новому базовому договору між Україною та ЄС на заміну діючої Угоди про партнерство та співробітництво
Травень 2008 р.	Набуття членства в СОТ, що передбачає приведення українського законодавства у відповідність до стандартів країни з ринковою економікою
11 листопада 2011р., м. Брюссель	Відбувся заключний 21 раунд переговорів щодо укладання Угоди про об асоціацію, в ході якого були погоджені усі положення тексту Угоди.
19 грудня 2011р., м. Київ	Під час 15 саміту Україна-ЄС лідери України та ЄС офіційно заявили про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію.
30 березня 2012р., м. Брюссель	Голови переговорних делегацій парафували Угоду
21 березня 2014р.	Під час позачергового саміту Україна-ЄС була підписана політична частина Угоди та Заключний акт саміту.
27 червня 2014р.	В ході засідання Ради ЄС Президентом України, керівництвом ЄС та главами 28 держав-членів ЄС була підписана економічна частина Угоди.
16 вересня 2014р.	Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Українська сторона передала ратифікаційні грамоти та завершила таким чином усі внутрішньодержавні процедури.
Вересень 2017 р.	Угода про асоціацію між Україною та ЄС повністю набрала чинності після її ратифікації всіма сторонами (країнами-членами ЄС).

Наступні етапи просування України до членства в ЄС:

1. Входження України в ЄАВТ і ЗЕС.

2. Розробка та реалізація розширеної Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС.

3. Створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС.

4. Набуття статусу асоційованого члена ЄС (можлива модель Європейської партнерської угоди, яка відкриває перспективу майбутнього членства в ЄС, або модель відносин асоціації, які Співтовариство у 70-х рр. XX ст. установило з Туреччиною, країнами Близького Сходу).

Основні напрями співробітництва України з країнами ЄС наведено на рис. 8.3.

Основні напрями співробітництва України з країнами ЄС	1. Якомога повніша реалізація у відносинах з ЄС та його країнами-членами загальних принципів торговельно-економічного співробітництва, викладених в Угоді про Асоціацію з ЄС.
	2. Своєчасне і комплексне здійснення економічних та політичних заходів, необхідних для створення зони вільної торгівлі з ЄС.
	3. Здобуття послідовної підтримки з боку ЄС та його країн-членів у одержанні якнайширшого доступу до Загальної системи преференцій з країнами Західної Європи, ґрунтуючись на визнанні України країною з перехідною економікою.
	4. Вирішення питань, пов'язаних з можливістю приєднання України до окремих європейських програм інтеграційного характеру, насамперед у сферах енергетики, транспорту, науки і техніки, інформатики, сільського господарства, окремих галузей промисловості, охорон» навколишнього середовища, освіти.
	5. Забезпечення безперешкодного недискримінаційного доступу основних експортних товарів і послуг України на ринки країн-членів ЄС.
	6. Здобуття стабільної фінансової підтримки і технічної допомоги для успішного проведення ринкових перетворень в економіці України, насамперед якомога більш динамічних і безболісних структурних зрушень і формування конкурентоспроможної економіки.

Рис. 8.3 – Основні напрями співробітництва України з ЄС

Ефективною формою прискорення інтеграційних процесів є **міжрегіональне співробітництво**, тобто співпраця країн на рівні суміжних адміністративних регіонів. Така форма має успішне поширення в Європі, де міжрегіональні інтеграційні об'єднання одержали назву «Єврорегіонів». Перший єврорегіон був заснований у 1959 р. на базі суміжних територій ФРН і Нідерландів. Нині в Європі діє понад 50 єврорегіонів. В межах єврорегіонів здійснюється транскордонне співробітництво між сусідніми країнами. Основними

напрямами співробітництва є торгівля, спільне підприємництво, екологія і культура. Успіху розвитку зв'язків у межах єврорегіонів сприяє те, що прикордонні території, якими межують країни, часто мають багато спільного в природних умовах, історії, культурі і навіть в етнічному відношенні.

Україна бере участь у чотирьох єврорегіонах: «Бут» (Волинська область і прикордонні регіони Польщі); «Карпатський єврорегіон» (Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька області та суміжні території Польщі, Словаччина, Угорщини та Румунії); «Нижній Дунай» (Одеська область і суміжні території Молдови й Румунії); «Верхній Прут» (Чернівецька область та суміжні території Молдови й Румунії).

Підводячи підсумок, можна зазначити, що Україна прагне до активної участі як у глобальних, так і в регіональних організаціях. Реальний внесок, який надає своєю діяльністю Україна в міжнародні організації, підвищує її авторитет у світової спільноти. Але не заради одних тільки політичних дивідендів вступає наша країна до міжнародних об'єднань. Нині важливо використати міжнародне співробітництво з максимальною користю для економіки України і участь у міжнародних інститутах сприяє вирішенню цієї задачі.

Україна є членом інших регіональних міждержавних організацій, зокрема ЦЄІ, ОЧЕС, СНД, ГУАМ та ін. (табл. 8.5).

Таблиця 8.5 – Участь України в міждержавних регіональних організаціях

Організація	Участь України	Напрями взаємодії
Центрально-європейська ініціатива (ЦЄІ)	Член з 1996 р.	Участь у робочих групах ЦЄІ з питань транспорту, енергетики, культури, інформації, охорона довкілля, зв'язку, малого і середнього підприємництва, науки і технології, культури, статистики, боротьби з організованою злочинністю і тероризмом, проблем національних меншин і міграції, молодіжного обміну, прикордонної співпраці. Підготовка до набуття у майбутньому повноправного членства в ЄС
Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС)	Член з 25 червня 1992 р.	Співпраця в багатьох сферах: торгівлі та економічного розвитку; банківській справі і фінансах; зв'язку, енергетиці; транспорті; с/г та аграрній промисловості; охороні здоров'я і фармацевтиці; охороні навколишнього середовища; туризмі; між митними та іншими прикордонними органами на різних рівнях –

Організація	Участь України	Напрями взаємодії
		міжурядовому, міжпарламентському і підприємницькому. За Україною закріплено координуючу роль у діяльності робочих груп з питань торгівлі та економічного розвитку, захисту довкілля, банківської та фінансової діяльності
Рада держав Балтійського моря (РДБМ)	Спостерігач з 1999 р.	Реалізація спільних проектів у галузі енергетики, транспорту, зв'язку, екології та інших сферах; співпраця в рамках трансатлантичних, загальноєвропейських і регіональних (субрегіональних) структур та ініціатив
Співдружність Незалежних Держав (СНД)	Асоційований член з 12 грудня 1991 р. Україна не підписала Статут СНД через те, що деякі його положення суперечать українському законодавству	Україна приймає участь України в діяльності Економічного союзу (відповідно до статусу асоційованого членства) з приділенням уваги формуванню зони вільної торгівлі, розвитку взаємовигідної кооперації, співпраці щодо створення об'єктів у третіх країнах, підвищенню конкурентоспроможності продукції на ринках цих Країн, спільних підприємств, фінансово-промислових груп. Україна бере активну участь у роботі всіх вищих і робочих органів СНД
ГУАМ	Член з 1997 р.	Створення транспортних коридорів і комунікаційних систем між АТР та Європою, що йдуть в обхід Росії через територію України. Напрями співробітництва: економіка, наука, технології і навколишнє середовище, інфраструктура транспорту, енергетики, телекомунікацій; спільні інвестиційні і фінансові проекти; гуманітарна сфера, культура, освіта, засоби масової інформації, туризм, обміни молоддю; інші напрями, що становлять взаємний інтерес. Україна є най активнішим членом організації та ініціатором прийняття багатьох важливих рішень
Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС)	Спостерігач з 2000 р.	Співпраця в рамках трансатлантичних, регіональних (субрегіональних) структур та ініціатив

Україна активно співробітничала в ОЧЕС. Велике значення надається створенню єдиної транспортної мережі в просторі ОЧЕС, а також розвитку системи «транспортних коридорів»: Трансевразійського «ТРАСЕКА» і Критських коридорів. Для України особливо важливі Критські коридори (угоду про їх створення було підписано в 1994 р. на острові Крит). З одинадцяти цих коридорів чотири пройдуть по території України:

- транспортний коридор № 3: Берлін - Вроцлав - Львів - Київ;
- транспортний коридор № 5: Трієст - Любляна - Будапешт - Братислава - Львів;
- транспортний коридор № 7: Дунайський від Кельхайма до Суліни;
- транспортний коридор № 9: Гельсінкі – Київ – Одеса – Димитровград - Александруполіс.

У 1997 р. в Гельсінкі відбулася третя Пан'європейська транспортна конференція, на якій Україна запропонувала розширити систему міжнародних транспортних коридорів ще чотирма лініями:

- Балтика – Чорне море (Гданськ – Варшава – Ковель – Одеса);
- Європа – Азія (Франкфурт – Краків – Львів – Дніпро – Алмати);
- Євразійський (Ашгабат – Баку – Тбілісі – Чорноморські порти України);
- ЧЕС (Анкара – Єреван – Тбілісі – Ростов-на-Дону – Донецьк – Одеса – Бухарест – Димитровград – Стамбул).

Ланками майбутньої єдиної транспортної мережі ОЧЕС є паромна магістраль Батумі – Одеса – Варна, а також запроектована система транспортування нафти з Азербайджану через грузинське місто Супса на м. Южне і далі по нафтопроводу до західного кордону України. Чорноморське економічне співробітництво розглядається його членами як важливий шабел у просуванні до єдиної Європи.

Фахівці з Міністерства зовнішніх економічних зв'язків України розробляють плани заходів щодо створення зони вільної торгівлі ОЧЕС.

Питання для обговорення

1. Наскільки необхідним є сьогодні співробітництво з глобальними міжнародними фінансовими інститутами?
2. Чи вплине вступ України в СОТ на її участь у регіональних міжнародних організаціях?
3. Що дає участь у діяльності регіональних організацій Україні?

Контрольні питання

1. Визначте напрямки стратегії інтеграції України до ЄС.
2. Який документ складає правову основу співробітництва України та ЄС? У чому полягає його суть?
3. В чому полягає сутність Концепції розвитку відносин України з країнами СНД?
4. Охарактеризуйте участь України в роботі головних, допоміжних органів ООН та спеціалізованих і автономних організаціях ООН.
5. Якою діяльністю займаються органи та установи ООН в Україні?
6. Обґрунтуйте проблеми приєднання України до СОТ.
7. Яку допомогу, крім фінансової, отримує Україна від МВФ?
8. Розкрийте реалії та перспективи співробітництва України з МВФ.
9. Що Вам відомо про діяльність установ Світового банку в Україні?
10. Визначте стратегічні напрями діяльності ЄБРР в Україні.
11. В яких важливих економічних організаціях глобального типу Україна бере участь?
12. В яких важливих міжнародних організаціях Україна участі не бере?
13. Яке значення для України має співробітництво з МВФ?
14. На які проекти, що реалізуються в Україні, ідуть кредити Світового банку?
15. Яку роль відіграє ЄБРР серед міжнародних кредиторів України?
16. Які позитивні наслідки очікують Україна від вступу до Світової організації торгівлі?
17. В яких регіональних інтеграційних угрупованнях Україна бере участь?
18. Яку позицію займає Україна щодо розвитку інтеграційних процесів в межах СНД?
19. Які цілі вважає Україна для себе пріоритетними в межах ОЧЕС?

Рекомендована література для вивчення теми: [1, с. 142-155], [2, с. 56-59, 102-106, 182-187, 220-226, 244-262, 297-312], [3], [4], [6], [11, с. 356-386], [12], [17], [18], [19], [21, с. 203-222], [22, с. 53-57].

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародні організації: кредитно-модульний курс: навч.-метод. посібник / Т.В. Андросова [та ін.]. – Харків: «Видавництво «Форт», 2013. – 232 с.
2. Міжнародні організації. Кредитно-модульний курс: Навч. посібник / За ред. Козака Ю.Г. – К.: ТОВ «Центр учбової літератури», 2011. – 344 с.
3. Мокій А.І., Яхно Т.П., Бабець І.Г. Міжнародні організації: Навч. посібник – К., 2011. – 280 с.
4. Голуб Н.В. Україна та міжнародні організації. – К.: Издательство: ТОВ «Кондор», 2010. – 182 с.
5. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія / Кер. авт. кол. і наук. ред. Т.М. Циганкова. – вид. 2-ге. – К.: КНЕУ, 2010. – 660 с.
6. Доклад Стиглица. О реформе международной валютно-финансовой системы: уроки глобального кризиса. Доклад Комиссии финансовых экспертов ООН. – 2010. – 328 с.
7. Зеленов Л.А., Владимиров А.А., Степанов Е.И. Современная глобализация: Состояние и перспективы: монография. – М., 2010. – 304 с.
8. Мантусов В.Б. Международная экономическая интеграция в современных мирохозяйственных отношениях: Для студентов и аспирантов ВУЗов. М.: Издательство: Юнити, 2011.
9. Міжнародні організації: Навч. посібник / За ред. Козака Ю.Г., Ковалевського В.В., Кутайні З. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 440 с.
10. Международные организации: учебно-метод. пособие для иностранных студентов (на русском языке) / В.А. Козуб, Л.Л. Носач, А.С. Дядин. – Харьков: Издательство «Форт», 2014. – 235 с.
11. International organizations: навч.-метод. посібник у структурно-логічних схемах для іноземних студентів (англійською мовою) / Т.В. Андросова, О.В. Кот, В.О. Козуб, А.О. Борисова. – Харків: Видавництво «Форт», 2016. – 120 с.
12. Моисеев А.А. Международные финансовые организации. Правовые аспекты деятельности. – М.: Омега-Л, 2006. – 296 с.
13. Наумов А.О. Международные неправительственные организации в современной мирополитической системе. – М., 2009. – 272 с.
14. Шреплер Х. – А. Международные экономические организации: Справочник. – М.: Междунар. отношения, 2006. – 456 с.
15. Международное право / Под ред. Колосова Ю.М., Кузнецова В.Н. –

- М.: Международные отношения, 1998. – С. 179.
16. Нешатаева Т.Н. Международные организации и право. Новые тенденции в международно-правовом регулировании. – М.: Дело, 1999. – С. 63.
17. Герчикова И.Н. Международные экономические организации. – М. Консалтбанкир, 2001. – С. 375-571.
18. Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. Тексти офіційних документів. – К.: Вимір, 1998. – С. 438.
19. Міжнародні організації: методичні рекомендації до семінарських занять для студентів денної та заочної форми навчання напрямів підготовки «Міжнародна економіка», «Менеджмент» / Т.В. Андросова, Л.Л. Носач, В.О. Козуб, П.Л. Гринько. – Харків: Видавництво «Форт», 2013. – 70 с.
20. Міжнародні організації: методичні рекомендації і завдання з організації самостійної та індивідуальної роботи студентів денної та заочної форми навчання напрямів підготовки «Міжнародна економіка», «Менеджмент» / Т.В. Андросова, Л.Л. Носач, В.О. Козуб, П.Л. Гринько. – Харків: Видавництво «Форт», 2013. – 88 с.
21. Международные организации: методические рекомендации для семинарских занятий для студентов по направлению подготовки 6.030503 «Международная экономика» / Козуб В.А., Чернышова Л.А., Носач Л.Л. – Харьков: «Издательство «Форт», 2017. – 46 с.
22. Международные организации: методические рекомендации по организации самостоятельной и индивидуальной работы студентов по направлению подготовки 6.030503 «Международная экономика» / Козуб В.А., Чернышова Л.А., Носач Л.Л. – Харьков: «Издательство «Форт», 2017. – 40 с.
23. Міжнародні організації: тестовий тренінг / В.О. Козуб, П.Л. Гринько. – вид. 2-ге, перероб. та доп. – Харків: «Видавництво «Форт», 2016. – 63 с.

Інформаційні ресурси

1. Група Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.worldbank.org
2. Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.worldbank.org/ibrd
3. Міжнародна торговельна палата (МТП) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iccwbo.org
4. Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unctad.org

5. Конференція ООН щодо права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uncitral.org
6. Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.aseansec.org
7. Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oecd.org
8. Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.opec.org

ЗМІСТ

Вступ	3
Зміст тем дисципліни	5
Розділ 1. Сутність, види і механізм функціонування міжнародних організацій	8
Тема 1. Інституціональне середовище міжнародного бізнесу	8
Тема 2. Механізм функціонування міжнародних організацій	20
Тема 3. Міждержавні економічні організації	46
Тема 4. Міжнародні неурядові економічні організації	83
Тема 5. Організація Об'єднаних Націй (ООН) та міжнародне економічне співробітництво	95
Розділ 2. Міжнародні торговельні і валютно-кредитні організації	147
Тема 6. Міжнародні організації та регулювання світової торгівлі	147
Тема 7. Міжнародні валютно-кредитні організації	175
Тема 8. Участь України в міжнародних організаціях	211
Рекомендована література	231

Навчальне електронне видання

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Навчальний посібник

видання 2-ге, перероблене та доповнене

УКЛАДАЧІ:

АНДРОСОВА Тетяна Василівна

КОТ Олена Володимирівна

КОЗУБ Вікторія Олександрівна

Відповідальний за випуск зав. кафедри Кот О.В.

В авторській редакції

План 2018 р., поз. / 15,0 д.а.

Підп. до друку 25.12.2017р. Один електронний оптичний диск (CD-ROM);
супровідна документація. Об'єм даних Мб. Тираж прим.

Видавець і виготівник

Харківський державний університет харчування та торгівлі
вул. Клочківська, 333, Харків, 61051.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4417 від 10.10.2012 р.